

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emel DULKADİR ÇELEBİ

SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMLARININ BOŞANMA DAVALARINDA HUKUKİ DELİL
OLABİLME NİTELİĞİ

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emel DULKADİR ÇELEBİ

SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMLARININ BOŞANMA DAVALARINDA HUKUKİ DELİL
OLABİLME NİTELİĞİ

Danışman

Doç. Dr. Selin SERT SÜTÇÜ

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Emel DULKADİR ÇELEBİ'nin bu çalışması, jürimiz tarafından Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Nedim MERİÇ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Selin SERT SÜTÇÜ (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Numan TEKELİOĞLU (İmza)

Tez Başlığı: Sosyal Medya Paylaşımlarının Boşanma Davalarında Hukuki Delil Olabilme Niteliği
--

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 11/10/2023

Mezuniyet Tarihi : 26/10/2023

(İmza)
Prof. Dr. Engin KARADAĞ
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Sosyal Medya Paylaşımlarının Boşanma Davalarında Hukuki Delil Olabilme Niteliği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımcı yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Emel DULKADİR ÇELEBİ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Emel DULKADİR ÇELEBİ
Öğrenci Numarası	202252025841
Anabilim Dalı	Özel Hukuk
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Selin SERT SÜTÇÜ
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Sosyal Medya Paylaşımlarının Boşanma Davalarında Hukuki Delil Olabilme Niteliği
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2200864348
Rapor Tarihi	19.10.2023
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %8 Alıntılar dahil: %23
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 164 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Doç. Dr. Selin SERT SÜTÇÜ İmza	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA, SOSYAL PAYLAŞIM SİTESİ, BOŞANMA, BOŞANMA NEDENLERİNE DAYANAK OLAN İLKELER VE SOSYAL MEDYA İLE SOSYAL PAYLAŞIM SİTELERİ ÜZERİNDEN YAPILAN PAYLAŞIMLARIN BOŞANMA DAVALARI İLE İLİŞKİSİ

1.1. Sosyal Medya ve Sosyal Paylaşım Sitesi Kavramları.....	4
1.1.1. Sosyal Medya Kavramı	4
1.1.2. Sosyal Paylaşım Sitesi Kavramı	6
1.1.2.1. Genel Olarak	6
1.1.2.2. Sosyal Medyada Paylaşım Kavramı.....	6
1.1.2.3. Yaygın Olarak Kullanılan Sosyal Paylaşım Siteleri	6
1.1.2.3.1. Facebook	7
1.1.2.3.2. Instagram.....	7
1.1.2.3.3. Twitter	8
1.1.2.3.4. WhatsApp.....	9
1.1.2.3.5. TikTok	10
1.2. Boşanma.....	11
1.2.1. Genel Olarak.....	11
1.2.2. Tanımı ve Türk Toplumundaki Önemi	12
1.2.3. Türk Medeni Kanunu’ndaki Yeri.....	14
1.2.4. Boşanmanın Yüksek Mahkeme Kararlarındaki İfadesi	16
1.3. Sosyal Medya İle Sosyal Paylaşım Siteleri Üzerinden Yapılan Paylaşımların Boşanma Davaları İle İlişkisi.....	17
1.4. Boşanma Nedenlerine Dayanak Olan İlkeler.....	18
1.4.1. Kusur İlkesi	19
1.4.1.1. Kusur İlkesinde Sosyal Medya Paylaşımlarının Yeri	19
1.4.2. İrade İlkesi	19
1.4.2.1. İrade İlkesinde Sosyal Medya Paylaşımlarının Yeri.....	20

1.4.3.	Eylemli Ayrılık İlkesi.....	20
1.4.3.1.	Eylemli Ayrılık İlkesinde Sosyal Medya Paylaşımlarının Yeri	21
1.4.4.	Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması İlkesi.....	21
1.4.4.1.	Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması İlkesinde Sosyal Medya Paylaşımlarının Yeri.....	22
1.4.5.	Elverişsizlik İlkesi	23
1.4.5.1.	Elverişsizlik İlkesinde Sosyal Medya Paylaşımlarının Yeri.....	23
1.5.	Türk Medeni Kanunun Kapsamına Aldığı Boşanmaya Dair İlkeler.....	24
1.6.	Sosyal Medya Paylaşımlarının Boşanma Davalarındaki İstatistiksel Görünümü.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

BOŞANMA NEDENLERİ, BOŞANMA NEDENLERİ İLE SOSYAL MEDYA İLİŞKİSİ, BOŞANMA DAVALARINDA YETKİLİ VE GÖREVLİ MAHKEME VE BOŞANMA DAVALARINA ÖZGÜ YARGILAMA USULÜ

2.1.	Boşanma Davalarının Konusu	28
2.1.1.	Genel Olarak.....	28
2.1.2.	Türk Medeni Kanunu ile Belirlenen Boşanma Konusu ve Nedenleri	29
2.2.	Özel Olarak Belirlenen Boşanma Konusu ve Nedenleri.....	29
2.2.1.	Zina Nedenine Dayalı Boşanma	30
2.2.1.1.	Zina Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi	34
2.2.2.	Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış Nedenine Dayalı Boşanma	35
2.2.2.1.	Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi.....	40
2.2.3.	Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Nedenine Dayalı Boşanma	40
2.2.3.1.	Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi.....	44
2.2.4.	Terk Nedenine Dayalı Boşanma	45
2.2.4.1.	Terk Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi	51
2.2.5.	Akıl Hastalığı Nedenine Dayalı Boşanma.....	52
2.2.5.1.	Akıl Hastalığı Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi	55
2.3.	Genel Olarak Belirlenen Boşanma Konusu ve Nedenleri.....	55
2.4.	Genel Olarak Belirlenen Boşanma Davalarında Sosyal Medyanın Yeri.....	56
2.4.1.	Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması Nedenine Dayalı Boşanma.....	57
2.4.1.1.	Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya ile İlişkisi.....	66

2.4.2.	Fiili Ayrılık Nedenine Dayalı Boşanma.....	67
2.4.2.1.	Fiili Ayrılık Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi	70
2.4.3.	Anlaşmalı Boşanma	70
2.4.3.1.	Anlaşmalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi	73
2.5.	Görevli ve Yetkili Mahkeme	73
2.6.	Boşanma Davalarına Özgü Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler.....	75
2.6.1.	Dosyada Hakimin Vicdani Kanaati Olmaksızın Hiçbir Olgunun İspatlanamayacağı	76
2.6.2.	Dava Konusu İddiaya Konu Olaylar Hakkında Re'sen ya da İstem Üzerine Yemin Teklif Edilemeyeceği	77
2.6.3.	Taraflarca Dava Konusuna İlişkin Yapılacak Herhangi Bir İkrarın Hakimi Bağlamayacağı	78
2.6.4.	Dosyaya Sunulan Delillerin Hakim Tarafından Serbestçe Takdir Edileceği	80
2.6.5.	Taraflarca Boşanmanın Fer'i Sonuçlarına İlişkin Yapılacak Anlaşmanın Hakim Tarafında Onaylanmadıkça Geçerlilik Kazanamayacağı	81
2.6.6.	Dava Dosyasındaki Taraflardan Birinin İstemi Üzerine Hakimin Vereceği Karar ile Duruşmanın Gizli Yapılabileceği	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BOŞANMA DAVALARINDA DELİLVE DELİLLERİN HAKİM TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ, HUKUKA AYKIRI DELİLLER VE SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMLARININ HUKUKA UYGUNLUK DEĞERLENDİRMESİ

3.1.	Genel Olarak Delil Kavramı	84
3.2.	Boşanma Davalarında Genel Olarak Delil.....	85
3.3.	Yargılama Usulündeki Temel İlkeler Çerçevesinde Delillerin Ele Alınması.....	86
3.3.1.	Tasarruf İlkesi	86
3.3.1.1.	Tasarruf İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü.....	87
3.3.2.	Taraflarca Getirilme İlkesi.....	89
3.3.2.1.	Taraflarca Getirme İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü.....	90
3.3.3.	Teksif İlkesi	91
3.3.3.1.	Teksif İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü	94
3.3.4.	Taleple Bağlılık İlkesi.....	95
3.3.4.1.	Taleple Bağlılık İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü	96
3.3.5.	Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevi.....	98

3.3.5.1. Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Boşanma Davalarındaki Görünümü .	100
3.3.6. Doğrudanlık İlkesi	102
3.3.6.1. Doğrudanlık İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü.....	103
3.4. Delillerin Sunulması	104
3.4.1. Genel Olarak.....	104
3.4.2. Boşanma Davalarında Genel Olarak Delil Sunulması	105
3.4.3. Mahkemeye Sunulma Süresi	106
3.4.4. Boşanma Davalarında Delillerin Sunulma Süresi	108
3.4.5. Boşanma Davalarında Yeni Delil Sunulması.....	110
3.5. Hukuka Aykırı Delil	113
3.5.1. Genel Olarak.....	113
3.5.2. Boşanma Davalarında Karşılaşılan Hukuka Aykırı Deliller	116
3.6. Sosyal Medya Paylaşımlarının Boşanma Davasındaki Delil Niteliği.....	122
3.6.1. Genel Olarak	122
3.6.2. Yüksek Mahkemelerin Sosyal Medya Paylaşımlarının Hukuka Uygun Delil Olup Olmadığına İlişkin Verdiği Farklı Kararlar Kapsamında Konunun Ele Alınması.....	124
3.6.2.1. Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Sosyal Medya Paylaşımlarının Boşanma Davalarına Etkisine Dair İçtihatlar	126
3.6.2.2. Boşanma Davasına Sunulan Sosyal Medya Paylaşımlarının İlgilisi Taraftan Paylaşıp Paylaşılmadığına İlişkin Tereddüt Olması Haline Dair İçtihatlar	127
3.6.2.3. Sosyal Medya Üzerinden Gerçekleştirilen Eylemlerin Sadakat Yükümlülüğüne Aykırı ya da Güven Sarsıcı Davranış Teşkil Edip Etmeyeceğine Dair İçtihatlar	130
3.6.2.4. Sosyal Medya Üzerinden Gerçekleşen Hangi Tür Eylemlerin Boşanma Nedeni Olarak İleri Sürülebileceğine Dair İçtihatlar	131
3.6.2.5. Sosyal Medya Üzerinden Gerçekleştirilen Eylemlerin Boşanmanın Fer'ileri Üzerindeki Etkisine Dair İçtihatlar	133
SONUÇ	135
KAYNAKÇA	140
ÖZGEÇMİŞ	150

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AMKGYUDK	: Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B.	: Başvuru
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD.	: Hukuk Dairesi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İÜHDF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
m.	: madde
MÜHFD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
No	: Numara
RG	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SDÜHFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu

vd.	: ve devamı
Y.	: Yıl
Yarg.	: Yargıtay
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi

ÖZET

Günümüzde insanlar yaşadığı birçok durumu çeşitli sosyal paylaşım siteleri üzerinde kendilerine ait sosyal medya hesaplarından paylaşmak suretiyle aleniyet kazandırmaktadır. Sosyal medya hesaplarını aynı zamanda diğer insanlarla bir haberleşme aracı olarak da kullanabilmektedirler. Söz konusu sosyal medya üzerinden gerçekleşen paylaşımlar, boşanma davaları taraflarınca iddia ve savunmalarını ispatlayabilmek adına delil olarak mahkemeye sunulabilmektedir. Taraflarca boşanma dava dosyalarına git gide artan sayıda sunulan sosyal medya paylaşımlarının, iddia ve savunmaların doğruluğuna ilişkin hakimi ikna etmek adına kullanılabilecek hukuka uygun bir delil olup olamayacağı noktasındaki hukuki tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Sosyal medya paylaşımı yapmak suretiyle gerçekleştirilen eylemlerin boşanma davasına taraf olan eşler adına kusurlu bir davranış olarak kabul edilip edilmeyeceği de yine tartışmalı bir konu olarak yerini almıştır. Yapılan çalışma ile genel olarak sosyal medya, sosyal paylaşım sitesi ve boşanma kavramları ele alınarak sosyal medyada eşler tarafından gerçekleştirilen eylemlerin ne şekilde boşanma davalarına yansıdığı, Türk Medeni Kanunu'nda yer alan boşanma nedenleri ve sosyal medya üzerinden eşler tarafından gerçekleştirilen eylemlerin boşanma nedenleri üzerinde etkili olup olmadığı açıklanarak boşanma davalarına eşler tarafından sunulan sosyal medya paylaşımlarının hukuka uygun bir delil olarak boşanma davasına bakan mahkemeler tarafından hükme esas alınıp alınmadığı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Boşanma, Boşanma Davaları, Boşanma Davalarında Delil, Hukuka Uygun Delil, Sosyal Medya Paylaşımları

SUMMARY
THE QUALITY OF SOCIAL MEDIA POSTS TO BE LEGAL EVIDENCE IN
DIVORCE CASES

Nowadays, people make many situations they experience public by sharing them on their social media accounts on various social networking sites. They can also use these social media accounts as a means of communication with other people. These social media posts can be submitted to the court as evidence in order to prove their claims and defenses by the parties of divorce cases. It has brought along legal debates about whether the social media posts, which are increasingly presented to the divorce case files by the parties, can be a legal evidence that can be used to convince the judge about the accuracy of the claims and defenses. It has also taken its place as a controversial issue whether the actions carried out by sharing social media will be considered as a faulty behavior on behalf of the spouses who are parties to the divorce case. In the study, the concepts of social media, social networking site and divorce were discussed in general and how the actions taken by spouses on social media were reflected in divorce cases, the reasons for divorce in the Turkish Civil Code and whether the actions taken by spouses on social media were effective on the reasons for divorce. It will be explained whether the social media posts submitted by the spouses in the divorce cases are considered as legal evidence by the courts dealing with the divorce case.

Keywords: Social Media, Divorce, Divorce Cases, Evidence in Divorce Cases, Legal Evidence, Social Media Posts

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans dönemimdeki her türlü yardım ve katkılarından dolayı tez danışmanım, değerli hocam Doç. Dr. Selin SERT SÜTÇÜ' ye; kıymetli zamanlarını ayırıp tez savunmama katılan, görüş ve önerileriyle katkı sağlayan değerli hocalarımız Prof. Dr. Nedim MERİÇ'e, Dr. Numan TEKELİ'ye; tüm tecrübe ve deneyimlerini paylaşma noktasında gösterdikleri nezaket adına saygıdeğer Antalya Aile Mahkemesi hakimlerime; hayatım boyunca her daim maddi ve manevi en büyük destekçim olan, diğer tüm dönemlerimde olduğu gibi tez yazma dönemimde de her türlü fedakarlığı gösteren annem Fatma DULKADİR ve babam Şaban DULKADİR' e; yalnızlık duygusunun ne olduğunu bilmememi sağlayan abim Murat DULKADİR ve ablam Emriye HOŞKAL' a; adeta beraber büyüdüğüm, her anlamda benim diğer yarım olarak tamamlayıcı bir parçam olan kıymetli eşim Hamza ÇELEBİ' ye, en değerli varlığım olan, bana annelik duygusunu tattıran, isimlerinin geçmesi dahi kalbimi titreten, sonsuz sevgiyle bağlı olduğum evlatlarım Furkan Akif ÇELEBİ ve Enes Melih ÇELEBİ' ye en derin teşekkürlerimle...

Emel DULKADİR ÇELEBİ

Antalya, 2023

GİRİŞ

Boşanma davaları özel hukuk alanında kalan diğer davalardan hem esas hem de usul anlamında farklı özelliklere sahiptir. Boşanma davalarının esası bizzat yaşadığımız toplumu oluşturan ailelerin gerek aleni gerekse kimsenin görmediği kapalı kapılar arkasında yaşadığı olaylardan oluşmaktadır. Bazen bir kadının herkes tarafından görülebilecek şekilde sokak ortasında dövülmesi bazense bir kadının müşterek konutta başka bir erkekle gizli saklı birliktelik yaşaması şeklinde gerçekleşen olaylar boşanma davalarına konu olabilmektedir. Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere boşanma davalarının konusu önceden herhangi bir kanun maddesi ile belirlenmiş bir durumun maddi anlamda ortaya çıkması değil bizzat hayatın içerisinde kendiliğinden meydana gelen olaylardır. Yine verilen örneklerden anlaşılacağı üzere boşanma davalarının konusu kişisel olmakla birlikte toplum vicdanını etkileme noktasında ise oldukça genel özelliğe sahiptir. Bir kadının sokak ortasında kocası tarafından dövülmesi eylemi kadın eşin onur, şeref ve saygınlığını zedeleyerek kadının manevi anlamda oldukça yara almasına sebebiyet verici özelliktedir. İlgili eylemin aynı zamanda güçsüz bir kadının insanlık değerlerine aykırı şekilde şiddete maruz bırakılması nedeniyle toplum vicdanını da oldukça zedeleyici özelliği bulunmaktadır. Yine bir kadının müşterek konutta yabancı bir erkek ile birliktelik yaşamasına yönelik eylemi erkek eşin onur, şeref ve saygınlığını zedeleyici özelliği olduğu kadar toplumun değer yargılarına zarar veren ve bu nedenle de toplum vicdanını da etkileyen özelliği vardır. Boşanma davalarının ana konusu eşlerin evlilik birlikteliği ise de olması halinde müşterek çocuklar, çocukların ve eşlerin maddi ve manevi süreçleri de boşanma davaların önemli bir unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Boşanma davasına taraf olan eşlerin on sekiz yaşının altında müşterek çocuklarının bulunması halinde eşler tarafından ilgili davada çocuklardan hiç bahsedilmese dahi hakim tarafından re'sen çocukların maddi ve manevi her anlamdaki ihtiyaç ve gereksinimleri ele alınacaktır. Çünkü bu çocuklar sadece davaya taraf olan anne ve baba için değil tüm toplum ve dahi devlet adına oldukça önemlidir. Beden ve ruh sağlığı yerinde olan çocuklar tüm toplumların geleceğinin garantisidir. Yine boşanmaya taraf olan ve toplumun bir ferdi olan eşlerin beden ve ruh sağlıklarının yerinde olması da oldukça önemlidir. Bu nedenle de boşanma davasının yargılama sürecinde, eşlerin barınmasına, geçimine ve mal varlıklarının yönetimine ilişkin hususlar taraflarca ileri sürülmesi dahi hakim tarafından re'sen ele alınmaktadır. Tüm bu nedenlerle boşanma davaları sadece davaya taraf olan eşler için değil

içerisinde yaşadıkları toplum için de önemli bir yere sahiptir. Kanun koyucuların boşanma davalarına özgü farklı düzenlemeler yapmalarındaki ana gerekçe boşanma davalarının eşler kadar toplum nazarında da etkileyici sonuçlar doğurmasıdır. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda da boşanma nedenleri bizzat ve tahdidi olarak kanun koyucu tarafından belirlenmek suretiyle m. 161-166 hükümleri arasında düzenlenmiş yine boşanma davalarına özgü yargılama usulüne ilişkin de m. 184 hükmü düzenleme altına alınmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde öncelikle sosyal medya, sosyal paylaşım siteleri ve yaygın olarak kullanılan sosyal paylaşım sitelerinin kavramsal açıklamaları yapılmış ve özellikle ilgili sosyal paylaşım sitelerinden yapılan paylaşımların herkesin görebileceği ya da gizlilik kapsamında sadece belirli kişilerin görebileceği şekilde yapılıp yapılmayacağı üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Devamında boşanma, boşanmanın toplumdaki, kanun maddelerindeki ve yüksek mahkemelerdeki karşılığı üzerine anlatım yapılarak, sosyal medya ve sosyal paylaşım siteleri üzerinden yapılan paylaşımların boşanma davaları ile ilişkisi ele alınmıştır. Kanun koyucuların temel aldığı boşanmaya dair ilkeler üzerinde durularak sosyal medya paylaşımlarının boşanmaya dair temel ilkelerdeki yeri anlatılmıştır. Sosyal medya paylaşımlarının boşanma davalarında istatistiksel olarak görünümüne dair çeşitli araştırmalara yer verilmek suretiyle birinci bölüm tamamlanmıştır. Amacımız sosyal medya ve sosyal paylaşım siteleri ile boşanma davaları arasında ne ölçüde bir yakınlık olduğunu göstermektir.

İkinci bölümde ise; kanun koyucunun boşanma nedenlerini neden re'sen düzenleme altına aldığı anlatılmaya çalışılarak özel ve genel nedene dayalı boşanma davaları ayrıntılı olarak izah edilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda özel nedene dayalı olan zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı nedeniyle dayalı boşanma davaları ve genel nedene dayalı olan evlilik birliğinin temelden sarsılması, fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma ve anlaşmalı boşanma davalarının genel özelliklerinden, uygulamadaki ortaya çıkış şekillerinden ve sosyal medya ile olan ilişkilerinden bahsedilecektir. Sosyal medya üzerinden eşlerin gerçekleştirdiği eylemlerin boşanma nedeni oluşturup oluşturmayacağı ve oluşturuyor ise hangi boşanma nedeni kapsamında kalacağına dair Yargıtay kararları ve uygulamada karşılaşılan örnekler üzerinden açıklamalara yer verilmiştir. Kanun koyucunun usul alanında kalan bir konuyu maddi hükümler arasına karıştırdığı TMK m. 184 hükmü ile “ Boşanmada Yargılama Usulü “ başlığı altında düzenlenen boşanma davalarına özgü yargılama usulüne hakim olan ilkeler anlatılarak boşanma davalarının diğer özel hukuk davalarından farklı olan usuli yönlerinden bahsedilerek ikinci bölüme son verilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümde ilk olarak dava dosyası taraflarının kendi istedikleri doğrultuda hakimın karar vermesini sağlamak adına önemli bir yere sahip olan delil kavramı üzerinde durularak boşanma davalarındaki görünümünden bahsedilmiştir. Devamında yargılama usulündeki temel ilkeler tanımlanarak her ilkenin boşanma davalarındaki karşılığı üzerinde durulmuştur. Delillerin ne şekilde ve ne zaman mahkemeye sunulması gerektiği üzerine yapılan anlatım sonrası yeni delil bildirilmesi ya da sunulmasının hem boşanma hem de diğer özel hukuk davalarındaki sonuçları açıklanmaya çalışılmıştır. Taraflarca sunulan ya da mahkemeden toplanılması talep edilen ilgili delillerin hukuka aykırılığı üzerine yapılan değerlendirme sonrası boşanma davalarında karşılaşılan hukuka aykırı delillere yer verilmiştir. Sosyal medya paylaşımlarının boşanma davalarında ne şekilde karşımıza çıktığı ve ilgili paylaşımların delil niteliği ele alınarak diğer özel hukuk davalarına oranla neden boşanma davalarında daha sık karşılaşıldığı ele alınmıştır. Son olarak Sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen eylemlerin boşanma davalarında hukuka uygun bir delil olarak kabul edilip edilemeyeceği, kanunda düzenleme altına alınan boşanma nedenlerine dayanak teşkil edip etmeyeceği ve kusurlu bir davranış olarak kabul edilip edilmeyeceğine dair çeşitli Yargıtay kararları incelenmek suretiyle üçüncü bölüm tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA, SOSYAL PAYLAŞIM SİTESİ, BOŞANMA, BOŞANMA NEDENLERİNE DAYANAK OLAN İLKELER VE SOSYAL MEDYA İLE SOSYAL PAYLAŞIM SİTELERİ ÜZERİNDEN YAPILAN PAYLAŞIMLARIN BOŞANMA DAVALARI İLE İLİŞKİSİ

1.1. Sosyal Medya ve Sosyal Paylaşım Sitesi Kavramları

Yaşadıklarını, gördüklerini, duygu ve düşüncelerini bir başkasına aktarabilmek insanoğlunun en temel iç güdülerinden bir tanesidir. Böylelikle bir başkası ile iletişime geçer, karşılıklı bir paylaşım içerisinde olur ve yalnızlık durumundan çıkarak sosyalleşme adına ciddi bir adım atmış olur. Günümüzde insanlar arasındaki iletişimin en modernleşmiş haliyle sosyal paylaşım sitelerinde ve sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımlarla devam ettiğini söyleyebiliriz¹. Sosyal medya ve sosyal paylaşım sitelerinin getirdiği en güzel imkanlardan biri zaman ya da mesafe kavramlarının bir önemi olmaksızın kişiler arasındaki iletişimin devam edebilmesidir². Konforlu ve özgür bir şekilde sosyalleşebilmenin zamanla insanların vazgeçilmezi haline geldiğini ve sosyal medyanın toplumsal iletişim noktasında devrim yaptığını söyleyebiliriz³.

1.1.1. Sosyal Medya Kavramı

Yer ve zaman fark etmeksizin birebir ya da gruplar halinde, kullanıcılarının duygu, düşünce, çeşitli görüntü ya da deneyimlerini paylaşabilmesi imkanının sağlandığı web sitelerinde gerçekleşen dijital medya ve teknolojisini sosyal medya olarak tanımlayabiliriz⁴. Daha teknik olarak sosyal medyanın bir tanımını yapmak gerekir ise Web 2.0 teknolojileri üzerine kurulan, içeriği kullanıcı tarafından oluşturulan ve her türlü değişime imkan veren internete dayalı uygulama olduğunu da söyleyebiliriz⁵. Sosyal medyanın hangi işlevlere sahip olabileceğini ifade eden diğer bir tanım ise kelimeler, görüntüler (durağan ve hareketli) ve seslerin yapımına, ortak inşasına ve yayılmasına olanak sağlayarak teknolojiyi,

¹ Çalışkan, Mustafa/ Mencik, Yunus, “Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya”, **Akademik Bakış Dergisi**, S.50, Temmuz-Ağustos 2015, s.256.

² Çalışkan, Mustafa/ Mencik, Yunus, s.257.

³ Çalışkan, Mustafa/ Mencik, Yunus, s.258

⁴ Yegen, Ceren, “Demokratik ve Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya”, **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, S.2, 2013, s. 121.

⁵ Akar, Erkan, “Sanal Toplulukların Bir Türü Olarak Sosyal ağ Siteleri – Bir Pazarlama ve İletişimi Kanalı Olarak İşleyişi”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.10, S.1,2010, s.117.

telekomünikasyonu ve sosyal etkileşimi entegre eden internet ve mobil temelli araçlar ve aletlerdir şeklinde yapılmıştır ⁶.

Sosyal medya kullanıcıları içerik oluşumunu kendileri yaptıkları gibi aynı zamanda kullanıcı adı olarak ya da profil gibi isimlendirilebilen sanal kimliklerini de kendileri meydana getirmektedir. ⁷. Sanal kimlik kullanıcının kendi öz adı ve soyadından şeklinde olabileceği gibi başkaca herhangi bir ifade kullanılarak da oluşturulabilmektedir. Sanal kimliklerinin içerisinde isim ya da başkaca herhangi bir ifadenin yanında kullanıcının özel hayatına dair yaş, cinsiyet, medeni hal, meslek ve fotoğraf gibi unsurlar da eklenebilmektedir ⁸. Bahse konu unsurlar aracılığıyla kullanıcılar bir başka kullanıcılar tarafından tanınmakta ve ayırt edilebilmektedir ⁹.

Kişiler sosyal medyalarına internet üzerinden zaman ve mekan sınırlaması olmaksızın ulaşabilmektedirler ¹⁰. Bu nedenle de kullanıcısı tarafından sosyal medyaya istenildiği zaman erişim yapılabilecektir. Fakat bu erişilebilirlikten kasıt sadece belli özellikteki katılımcıların alınabildiği bazı sosyal medya platformlarına isteyen herkesin erişebilmesi değildir. Burada erişim engelinin olmayacağına yönelik kıstas ilgili sosyal medya hesabına sahip olan kişinin istediği zaman kendi hesabına ve hesap içeriğine ulaşabilmesidir ¹¹.

Sosyal medya, televizyon yayınları gibi geleneksel medyanın aksine kullanıcılarına iletişim kurabilme ve aktarım yapabilme imkanı da sağlamaktadır ¹². Televizyondaki herhangi bir yayın işin uzmanları tarafından sunulur ve izleyici tek yönlü olarak sadece izleme ve dinleme faaliyetinde bulunur. Sosyal medyadaki bir paylaşım ise diğer bir kullanıcı tarafından anlık olarak yorumlanıp beğenilebileceği gibi bir başka kullanıcıya da aktarılabilir. Bu nedenle de sosyal medya insanlar tarafından güçlü bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen iletişim iki kişi arasında olabileceği gibi birden fazla katılımcının oluşturduğu gruplar içerisinde de gerçekleşebilmektedir ¹³. Konuşma, yazışma, fotoğraf, video ya da metin gönderme gibi eylemlerin sosyal medya kullanıcılarının en sık kullandıkları iletişim yöntemleri olduklarını söyleyebiliriz ¹⁴.

⁶ Dabner, Nicki, "Breaking Ground" in the Use of Social Media: A Case Study of a University Earthquake Response to Inform Educational Design with Facebook", **Internet and Higher Education**, Vol:15, No:1, 2012 pp.69.

⁷ Akkurt, Sinan Sami, **Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller Karşısında Kişilik Hakkının Korunması**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s.91.

⁸ Akkurt, Sinan Sami, s.91

⁹ Kaya, Mine, Sosyal Medya ve Sosyal Medyada Üçüncü Kişilerin Kişilik Haklarının İhlali, s.281.

¹⁰ Akkurt, Sinan Sami, s.90

¹¹ Akkurt, Sinan Sami, s.91

¹² Çalışkan, Mustafa/ Mencik, Yunus, s.261.

¹³ Kaya, Mine, Sosyal Medya ve Sosyal Medyada Üçüncü Kişilerin Kişilik Haklarının İhlali, s.282

¹⁴ Özdemir, Sami Sonat/ Özdemir, Meltem/Polat, Eray /Aksoy, Ramazan, Sosyal Medya Kavramı ve Sosyal Ağ Sitelerinde Yer Alan Online Reklam Uygulamalarının İncelenmesi, **Electronic Journal of Vocational Colleges**,Aralık, 2014, s.61.

1.1.2. Sosyal Paylaşım Sitesi Kavramı

1.1.2.1. Genel Olarak

Sosyal medya kullanıcılarının diğer kullanıcılar ile iletişim halinde olduğu ya da paylaşım yapabildiği sosyal paylaşım sitelerine teknik anlamda sosyal ağ şeklinde isimlendirme yapılmaktadır. Sosyal ağlar web 2.0 tabanlı servisler aracılığıyla kullanıcıların birbirleriyle bağlantı kurmasına olanak sağlamaktadır¹⁵. Sosyal paylaşım sitelerine kullanıcı olarak katılan kişiler kendi oluşturdukları profillerini herkese açık ya da yarı açık tutarak diğer kullanıcılarla özel ikili olarak ya da daha çok kullanıcıyla grup halinde yazışma, konuşma, fotoğraf, video ya da başkaca içerikte herhangi bir paylaşımda bulunma gibi faaliyetlerde bulunmaktadırlar¹⁶.

1.1.2.2. Sosyal Medyada Paylaşım Kavramı

Sosyal medyada diğer web sitelerinden farklı olarak içerik kısmı kullanıcılar tarafından oluşturulmaktadır¹⁷. Sosyal medya içeriğinin oluşum sürecine kullanıcıların katkı sağlamayıp sadece platform üzerinde gezinmek ya da içeriği takip etmek gibi faaliyetleri de söz konusu olabilmektedir¹⁸. Sosyal medya kullanıcılarının bizzat kendileri tarafından oluşturulan içerik kişiye özgü hal ve durumları, duygu ve düşünceleri, çeşitli fotoğraf ya da videoları, ticari faaliyete özgü durumları ya da sanat eserlerine ilişkin paylaşımları kapsayabilmektedir. Kullanıcıların sosyal medya kullanımındaki temel amacı da kendileri tarafından oluşturulan içeriği paylaşabilmektir¹⁹. Sosyal medya paylaşımını insanların sosyal medyayı yaygın olarak kullanmasında en temel etken olan diğer kullanıcılara kendisine dair bir şeyleri aktarabilme imkanı tanıyan eylem olarak tanımlayabiliriz.

1.1.2.3. Yaygın Olarak Kullanılan Sosyal Paylaşım Siteleri

Sosyal medya genelinde sosyal paylaşım siteleri, kullanıcılara profil bilgilerini diğer kullanıcılarla paylaşma, birbirlerine özel veya çevrimiçi mesajlar gönderme, özel ya da genel olarak fotoğraf ve video paylaşımı gibi yollarla diğer kullanıcılarla iletişim kurma imkanı tanıyan internet toplulukları olarak tanımlanabilecektir²⁰. Sosyal paylaşım siteleri katılımcılarına uzun zamandır görüşemedikleri kişilere kolayca ulaşma imkanı sunmaktadır²¹. Karşılıklı bilgi değişimi, profesyonel veya amatörlerin katıldıkları özel ilgi alanlarıyla ilgili

¹⁵ Akkurt, Sinan Sami, s.94

¹⁶ Kaya, Mine, Sosyal Medya ve Sosyal Medyada Üçüncü Kişilerin Kişilik Haklarının İhlali, s.284-285.

¹⁷ Kaya, Mine, Elektronik Ortamda Kişilik Haklarının Korunması, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015, s.81-82.

¹⁸ Akkurt, Sinan Sami, , s.92.

¹⁹ Kaya, Mine, Sosyal Medya ve Sosyal Medyada Üçüncü Kişilerin Kişilik Haklarının İhlali, s.280.

²⁰ Özdemir, Sami Sonat/ Özdemir, Meltem/Polat, Eray /Aksoy, Ramazan, s.59.

²¹ Çalışkan, Mustafa/ Mencik, Yunus s.264.

faaliyette bulunma, eğlence ve fantezi deneyimleri yaşamak, duyguların paylaşılması, herhangi bir konu hakkında yapılan tartışmaya katılma veya tartışmayı izleme gibi amaçlarla kişiler sosyal paylaşım sitelerine katılım göstermektedirler²². Günümüzde insanların bahse konu amaçlarını gerçekleştirebilmek için en çok kullandıkları başlıca sosyal paylaşım siteleri, Facebook, Instagram, Twitter, WhatsApp ve TikTok olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.2.3.1. Facebook

Harvard Üniversitesi öğrencisi Mark Zuckerberg tarafından 4 Şubat 2004 tarihinde kurulan facebook, insanların arkadaşlarıyla iletişim kurmasını ve bilgi alış verisi yapmasını sağlamak suretiyle birbirleriyle paylaşım içerisinde olmalarını amaçlayan bir sosyal medya aracıdır²³. Facebook üzerinden kullanıcılar arkadaşlarının farklı faaliyetlerinden haberdar olabilmekte, çeşitli ilgi gruplarına girebilmekte ya da fotoğraf ve video paylaşabilmektedir²⁴. Facebook uygulaması, kullanıcılar tarafından profillerine ücretsiz olarak eklenebilmektedir.

Facebook'un önemli bir özelliği de farklı izin seviyelerinde kullanıcılar tarafından özel veya herkese açık paylaşımlarda bulunabilmesidir²⁵. İlgili özellik Facebook'un en çok tercih edilen sosyal paylaşım sitelerinden biri olmasını sağlamıştır. Ayrıca kullanıcılara fazla sayıda çeşitliliğe sahip çoklu bir ortam sağlaması, çevrimiçi ve çevrimdışı sohbet imkânının olması, başka sitelerle bağlantı kurularak kolayca paylaşım yapılabilmesi, çeşitli oyunların çalışabilmesi için mobil cihazlarda destek sağlayan bir altyapıya sahip olması, grup, etkinlik ve uygulama gibi seçenekler sunarak geniş topluluklarla iletişime geçebilme imkanının sağlanması gibi özellikleri, Facebook'un kullanıcı sayısını zamanla daha da artırmıştır²⁶.

1.1.2.3.2. Instagram

2010 yılında kurulan Instagram, kullanıcıların fotoğraf ve video paylaşımı yapmasının yanı sıra akıllı telefon uygulaması yoluyla fotoğraflara dijital filtrelerden bir seçim uygulandıktan sonra fotoğrafların orjinalinden farklı haliyle de paylaşılmasına ya da alınmasına olanak tanıyan bir sosyal paylaşım sitesidir²⁷. Bu fotoğraflar aynı zamanda Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerinde de kolaylıkla paylaşılabilir²⁸.

²² Özdemir, Sami Sonat/ Özdemir, Meltem/Polat, Eray /Aksoy, Ramazan, s.59.

²³ Çalışkan, Mustafa/ Mencik, Yunus s.265-266.

²⁴ Çalışkan, Mustafa/ Mencik, Yunus s.265.

²⁵ İşman, Aytekin, Albayrak, Ebru, Sosyal Ağlardan Facebook'un Eğitime Yönelik Etkililiği, **Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 1, s. 130.

²⁶ İşman, Aytekin,s.131

²⁷ Tufan Yeniçktı, Nagihan, Halkla İlişkiler Aracı Olarak Instagram: Sosyal Medya Kullanan 50 Şirket Üzerine Araştırma, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**, C. 9, S. 2, 2016, s. 95-96.

²⁸ Tufan Yeniçktı, Nagihan, s. 95.

Ayrıca uygulamanın özellikleri arasında kimlerin Instagram kullanıcısı olarak ortama dahil olduğunu göstererek ilgili kişilerle iletişime geçilebilmesi imkanı da bulunmaktadır.

Instagram kullanıcıları hayatlarını fotoğraflar aracılığıyla hızlı bir şekilde paylaşım açabilmektedir. Fotoğrafların beğenilmesi ve fotoğraflara yorum yapılabilmesi de Instagram'ın önemli özelliklerinden birisidir²⁹. Ayrıca “etiketleme” diye tabir edilen işlem yoluyla fotoğraflar sınıflandırılabilen ve sosyal medya ortamında ilgili fotoğraflara daha kolay erişim sağlanmaktadır³⁰. Fotoğraflara ya da videolara istem halinde filtre eklendikten sonra onları keşfedilebilir hale getiren hashtag(#) eklenmek suretiyle paylaşım yapılabilir³¹. Mobil uygulamada hashtag tıklanarak uygulamada o konuyla ilgili hashtag eklenen tüm gönderilerin akışını diğer kullanıcı tarafından alabilir³². Instagram kullanıcılarının fotoğraf çektikleri yerin konumunu paylaşma imkanları da bulunmaktadır³³.

Instagram gönderileri, kullanıcı tarafından hesabı gizli olarak ayarlanmamış ise instagram.com'u ziyaret eden herkes tarafından görülebilir. Eğer kullanıcı hesabını gizli olarak ayarlar ise gönderiler sadece kullanıcının takip etmesine onay verdiği ve Instagram'a giriş yapmış kişiler tarafından görülür³⁴.

1.1.2.3.3. Twitter

Twitter, kullanıcıların o an ne yaptığını, ne hissettiğini ya da ne düşündüğünü kısa mesaj yöntemiyle özetleyerek iletişim kurmasını sağlayan bir sosyal paylaşım sitesidir³⁵. Kullanıcılar Twitter hesabı üzerinden fotoğraf, video, haber, bağlantı ya da en fazla 140 karakterden oluşabilen metin tarzı içerikler diğer insanlarla paylaşılabilir³⁶. Etkileşim düzeyinin oldukça yüksek olduğu ve içeriklerin kullanıcılar tarafından belirlendiği Twitter'ı sosyal paylaşım siteleri arasında farklı kılan özelliği kullanıcı tarafından hedef kitlelere en kolay ve zahmetsiz biçimde mesaj iletilmesine olanak tanımasıdır³⁷. Kullanıcılar “ denize gidiyorum “, “İtalya sokaklarındaki ruh halim”, “ derin düşüncelerdeyim” ya da “kıskanç bir güne uyandım” gibi Tweet adı verilen ve durumlarını özetleyen kısa metinlerini Twitter hesapları üzerinden internet ortamında paylaşım açmaktadır³⁸.

²⁹ Tufan Yeniçktı, Nagihan, s. 95.

³⁰ Tufan Yeniçktı, Nagihan, s. 95.

³¹ Tufan Yeniçktı, Nagihan, s. 96.

³² Tufan Yeniçktı, Nagihan, s. 96.

³³ Tufan Yeniçktı, Nagihan, s. 96.

³⁴ Tufan Yeniçktı, Nagihan, s. 96.

³⁵ Yıldırım, Ali, Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Twitter: T.C. Sağlık Bakanlığı Örnek İncelemesi, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, C.2, S.4, s. 236-237.

³⁶ Yıldırım, Ali, s. 236-239.

³⁷ Yıldırım, Ali, s. 237.

³⁸ Yıldırım, Ali, s. 237.

Twitter kullanıcıları herhangi bir konuda anahtar kelimeler kullanmak suretiyle arama yapıp, anlık olarak ilgili konuya ilişkin kullanıcılar tarafından atılan tweetlere erişerek oldukça detaylı düzeyde bilgi sahibi olabilmektedirler³⁹. Böylelikle kullanıcılar arama konularına ilişkin dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen anlık olaylar hakkında bilgi edinebilmektedirler. Ayrıca Trending Topic isimli sayfası üzerinden de dünyada veya bölgesel olarak en çok nelerin konuşulduğuna dair listelere ulaşılabilir. Trending Topic, kullanıcıların Hashtag (#) adı verilen ve kelimelerin başına gelince link halini alan etiketler aracılığıyla bir konu etrafında tartışmasına dayanmaktadır⁴⁰. İlgili tartışma belirli bir yoğunlukta sayıya ulaşınca, Trendler sayfasında yer almaktadır. Twitter’ a kaydolunduğunda paylaşımları herkese açık tutmayı veya gizli tutmayı seçebilme imkanı bulunmaktadır. Özel ve gizli alanda bırakılan paylaşımlar ise sadece takip etmesini onayladığınız takipçiler tarafından görülebilir⁴¹.

1.1.2.3.4. WhatsApp

WhatsApp kullanıcının telefon rehberinde yer alan kişiler ile mesajlaşma, görüntülü konuşma, fotoğraf, video ya da sesli mesaj gönderebilmesini sağlayan, konum paylaşımı yapılabilen ve dünya genelinde en popüler olan uygulamalardan biridir⁴². İçeriği bizzat kullanıcısı tarafından oluşturulan WhatsApp, profil, duvar kağıdı ya da bildirim seslerinin yine kullanıcısı tarafından özelleştirilebilmesine de imkan sağlamaktadır.⁴³

Facebook, Instagram ve Twitter gibi uygulamalardaki paylaşımların çok daha büyük kitlelere hitap etme ihtimali varken WhatsApp’ın ise daha sınırlıdır⁴⁴. Whatsapp daha çok bir grup içerisinde veya birebir iletişime imkan veren bir platformdur⁴⁵. Kullanıcılar WhatsApp aracılığıyla dünyanın her yerinden başka kişilerle internet üzerinden sesli ve görüntülü arama yapma yoluyla iletişime geçme imkanına sahiptir. Whatsapp sesli iletişimin yanı sıra metin, belge, fotoğraf, video, konum gibi farklı türden medyayı alıp göndermeyi destekleyen bir uygulamadır ve gönderilen mesaj ve tüm içerikler uçtan uca şifreleme yöntemi kullanılarak güvenlik altına alınmaktadır⁴⁶. Böylelikle şifreleme yöntemiyle koruma altına alınan paylaşımlar 3. şahıs ve kurumlar tarafından görülememekte ya da takip edilememektedir.

³⁹ Yıldırım, Ali, s. 237.

⁴⁰ Yıldırım, Ali, s. 237.

⁴¹ <https://help.twitter.com.tr>. Erişim Tarihi:25.07.2023.

⁴² <https://ienstitu.com.tr>. Erişim Tarihi:25.07.2023.

⁴³ <https://ienstitu.com.tr>. Erişim Tarihi:25.07.2023.

⁴⁴ Çağlak, Uğur, WhatsApp, WhatsApp Grupları ve Kullanım Alışkanlıkları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.12 , S. 66, Ekim, 2019,s.630.

⁴⁵ Çağlak, Uğur,s.630.

⁴⁶ Çağlak, Uğur,s.630.

WhatsApp'ın uçtan uca şifrelenmiş metin, fotoğraf ya da videodan oluşan ve 24 saat sonra kaybolan durum olarak isimlendirilen paylaşıma dair özelliği bulunmaktadır⁴⁷. Kullanıcılar WhatsApp üzerinden paylaştıkları durumlarına ilişkin metin, fotoğraf ya da videolarını güncelleyerek bir başka paylaşımda bulunmaya geçebilirler. Kullanıcı durum güncellemelerini rehberinde kayıtlı tüm kişilere açabileceği gibi yalnızca belirli kişilerle paylaşmayı da seçebilecektir⁴⁸. Kullanıcılar tarafından paylaşılan durumlar bir başka kullanıcı tarafından ancak telefon rehberine telefon numarasının kayıtlı olması halinde görülebilecektir⁴⁹.

1.1.2.3.5. TikTok

TikTok kullanıcısına video oluşturma ve paylaşma gibi imkanların yanında ayrıca canlı yayın yapabilme olanağı da sağlayan bir sosyal paylaşım sitesidir⁵⁰. Görüntüler ve video görüntüleri, uygulamanın ses efektleri, görüntü filtreleri ve video hız denetleyicileri kullanılarak değiştirilebilmektedir⁵¹. Bir video gönderisi en fazla 60 saniye uzunluğundadır ve birleştirildiklerinde bir hikâye anlatan daha kısa video kliplerden de oluşabilir. TikTok'u en farklı özelliği ise kullanıcıların paylaştığı videoların arka planında yer alan müziktir⁵². Kullanıcılar TikTok üzerinden paylaşmak istedikleri videolarında vermek istedikleri mesaj doğrultusunda çok çeşitli müzik türlerinden arka fon müziğine yer verebilecek ve hatta bizzat kendileri orijinal ses klipleri oluşturabileceklerdir.⁵³

TikTok kullanıcılarının bir takipçi grubu ve takip ettikleri diğer kullanıcılar olabilmektedir. Kullanıcı profili sayfasından takipçileri, kullanıcının kendi takip ettikleri ve paylaşımda bulunduğu tüm videolar görülebilir. İlgili videolar diğer kullanıcılar tarafından kalp simgesine basılmak suretiyle beğenilebilir ya da yorumlanabilir. Kullanıcı beğenilerini herkese açık hâle getirmişse, platformda beğendiği tüm videolar profil sayfasından görüntülenebilir⁵⁴.

TikTok kullanıcılarının hesabını gizleyebilme imkanı vardır. Eğer kullanıcı gizli hesaba sahipse sadece kullanıcının onayladığı kişiler onu takip edebilir, videolarını, canlı videolarını, beğenilerini, takip ve takipçi listesini görüntüleyebilir⁵⁵. Gizli hesaba sahip olan

⁴⁷ <https://whatsapp.com.tr>. Erişim Tarihi:25.07.2023.

⁴⁸ <https://whatsapp.com.tr>. Erişim Tarihi:25.07.2023.

⁴⁹ <https://whatsapp.com.tr>. Erişim Tarihi:25.07.2023.

⁵⁰ <https://tr.m.wikipedia.org>, Erişim Tarihi 25.07.2023.

⁵¹ Çiçekoğlu, Alp Şahin, Ünal, Recep, Haber Üretimi ve Dağıtımı Bağlamında Tiktok Uygulaması Ne Vaat Ediyor?, *İlef Dergisi*, Özel Sayı, 2021, s.77.

⁵² Çiçekoğlu, Alp Şahin, Ünal, Recep, s.78.

⁵³ Çiçekoğlu, Alp Şahin, Ünal, Recep, s.78.

⁵⁴ Çiçekoğlu, Alp Şahin, Ünal, Recep, s.79.

⁵⁵ <https://support.tiktok.com.tr>. Erişim Tarihi 26.07.2023.

kullanıcının videolarına ekleme yapmak ya da onları indirmek gibi işlemler yapılamaz⁵⁶. Eğer kullanıcı hesabını herkese açık hale getirir ise profili ve paylaştığı videolar herkes tarafından görülebilir. Fakat kullanıcı hesabı ister gizli ister herkese açık olsun videoaların izleyicisi kullanıcı tarafından sınırlanabilecektir⁵⁷. Profil sayfası üzerinden kullanıcı, videolara kimlerin tepki verebileceğini, düet yapabileceğini, mesaj gönderebileceğini ve yorum yazabileceğini sınırlayabilecektir⁵⁸.

1.2. Boşanma

1.2.1. Genel Olarak

İnsanoğlu varoluşundan bu yana yalnızlığı reddedip seçeceği bir eş ile yaşama devam etme duygusunu içerisinde barındırmaktadır. Seçilen eş ile bazen bir ömür yol arkadaşlığı yapılabilirken bazen de bu yol arkadaşlığına son verilebilmektedir.

İki insanın bir araya gelmesiyle toplumun en küçük temel taşı olan aile oluşmaktadır. Zaman içerisinde doğacak olan çocuklar ile birlikte kurulan küçük aile daha da genişleyebilmektedir. Her aile kurulurken birliğin devamı hususunda eşler aynı niyet ve iradeye sahip olurlar. Sonrasında eşler arasındaki niyet ve irade uyuşmama noktasına geldiğinde birliğin bozulması ve ayrılık durumu söz konusu olabilmektedir.

İki insanın oluşturmak istediği ailenin kurumsal olarak toplumda var olması adına gerçekleştirecekleri ilk fiil evlenmedir. Evlenme fiili kişilerin yaşadığı toplum ve ülkenin resmi prosedürlerine, kadın ve erkeğin kültürel ya da dini inançlarına göre resmiyet kazanabilmektedir. Kurulan evliliklerin daha sonra devamlılığının sağlanmamasına yönelik eşler tarafından gerçekleştirilecek olan fiil ise boşanmadır. Boşanma da aynı evlilikte olduğu gibi kişilerin yaşadığı toplum ve ülkenin resmi prosedürlerine, kadın ve erkeğin kültürel ya da dini inançlarına göre resmi olarak gerçekleşmesi gereken bir eylemdir.

Türkiye’de evlenmek isteyen vatandaşların izlemesi gereken yasal süreç TMK m. 134– 144 hükümleri arasında belirlenmiştir. Süreci tamamlayan kişiler Türkiye’de resmi olarak evliliklerini gerçekleştirmiş olabileceklerdir. Evliliği sonlandırıp boşanmak isteyen kişilerin tabi olduğu yasa maddeleri ise TMK m. 161 – 184 hükümleri arasında belirlenmiştir.

Türk Medeni Kanunu’nun m. 161 – 184 hükümleri arasında tek tek boşanma nedenleri sayılmış ve boşanmaya ilişkin kararın hakim tarafından verilebileceği düzenlenmiştir.

⁵⁶ <https://support.tiktok.com.tr>. Erişim Tarihi 26.07.2023.

⁵⁷ <https://support.tiktok.com.tr>. Erişim Tarihi 26.07.2023.

⁵⁸ Çiçekoğlu, Alp Şahin, Ünal, Recep, s.79

Böylelikle boşanma nedenleri bizzat kanun koyucu tarafından sınırlandırılmış ve boşanmanın ancak hakimın vereceği karar ile gerçekleşeceği şartı getirilmiştir⁵⁹.

1.2.2. Tanımı ve Türk Toplumundaki Önemi

Boşanma; eşlerden birinin ya da ikisinin talebi üzerine açılan davada, kanunda belirlenmiş olan sebeplerden herhangi birine dayanılmak suretiyle, hakimın vereceği karar ile evliliğin son bulması halidir⁶⁰. Yalnızca eşler tarafından kullanılabilecek olan boşanma hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır⁶¹. Kişiler bu hakkını kullanarak var olan evliliği sonlandıracak olması nedeniyle, boşanma hakkı bozucu yenilik doğuran bir haktır⁶². Boşanmaya ilişkin eşlerin tasarrufu altında bulunan bu hak ancak mahkeme huzurunda açılacak dava ile kullanılabilir⁶³. Dolayısıyla eşler arasında meydana gelecek olan boşanma, hukuki olarak oldukça önemli bir eylemdir⁶⁴.

İslamiyetin kabul edilmesinden önceki eski Türk devletlerinde de toplumun en küçük birimi olan ailenin kurulması adına öncelikle evlilik fiilinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Ailenin kurulması, gelişmesi ve boşanma suretiyle sonlanması süreçlerinde uygulanacak kurallar örf, adet, gelenek ve göreneklere göre belirlenmekteydi⁶⁵. Bekar olan bir kişinin evlenmesi, toplum nazarında öncelikli bir beklenti haliydi. Erkek ve kadın eş ile ailelerinin karşılıklı rızalarının oluşması evlilik için zorunlu bir unsurdur. Burada hem erkeğe hem de kadına evliliğe rıza bağlamında eşit hak tanındığı anlaşılmaktadır. Kurulan evliliğin devamlılığı günümüzde olduğu gibi o dönemde de büyük önem arz etmekteydi. Evliliğin devamının yarattığı problemler, eşler arası uyuşmazlığın meydana gelmesi gibi durumlarda boşanma kurumu ortaya çıkabilmekteydi. Herhangi bir nedenle ya da hiçbir neden olmaksızın boşanma yerine ancak belirli nedenlerin bulunması halinde boşanma olabileceği kabul

⁵⁹ Akıntürk, Turgut/Ateş, Derya, **Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku**, II. Cilt, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.235; Kılıçoğlu, M. Ahmet, **Aile Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 110.

⁶⁰ Oğuzman, Kemal/Dural, Mustafa, **Aile Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1998, s. 112; Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan/Gümüş, Mustafa Alper, **Türk Özel Hukuku, Aile Hukuku**, Cilt 3, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 102; Öztan, Bilge, **Medeni Hukuk'un Temel Kavramları**, Turhan Kitabevi, 36. Baskı, Ankara, 2012, s. 469; Yılmaz, Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, Yenilenmiş 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 122; Yıldırım, Abdülkerim, **Türk Aile Hukuku**, Monopol Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2018, s. 75; Gençcan, Ömer Uğur, **Boşanma Hukuku**, 10. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 113.

⁶¹ Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona, **Aile Hukuku**, İstanbul 1993, s. 214; Öztan, Bilge, **Türk Medeni Kanunu'na Göre Evliliği Sona Erdiren Sebepler**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s. 716.

⁶² Hatemi/Serozan, s. 204; Gençcan, Boşanma Hukuku, s. 114.

⁶³ Hatemi/Serozan, s. 103; Yılmaz, s. 122; Gençcan, Ömer Uğur, **Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 99.

⁶⁴ Zevkliler, Aydın, **Medeni Hukuk Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku**, Savaş Yayınları, Ankara 1995, s. 793.

⁶⁵ Mandaloğlu, Mehmet, "İslamiyetten Önce Türklerde Aile Hukuku", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Dergipark.org.tr, erişim tarihi: 13/03/2023.

edilmişti⁶⁶. Boşanma hakkı hem kadın hem de erkek eşe tanınmıştı⁶⁷. Hem evlilik hem de boşanma sürecinde kadın eşe erkek eş kadar irade hakkı tanınması, eski dönemlerde dahi Türklerin kadına toplumda önemli bir değer yüklediğini göstermektedir. Eş söyleyişle kadınlara ve onların görüşlerine önem verilmeden toplumun en temel taşı olan ailenin ne kurulabileceği ne de sonlandırılmayacağı kabul görmüştür.

İslamiyeti kabul edilmesinden sonra Türk devletlerinde evlilik, boşanma ve dolayısıyla aile alanına ilişkin konularda İslam Hukuku uygulanmaya başlanmıştır. Erkek ve kadın eşin evlenme iradesi göstermesi evlilik için aranan zorunlu bir unsurdur⁶⁸. Evlilik için gösterilmesi gereken rıza bakımından erken ve kadına eşitlik gösterilmiştir. Boşanma için ise aynı eşitlik durumu söz konusu değildir. Boşanma hakkı daha doğru bir tabirle tek taraflı boşanma hakkı sadece erkek eşe tanınmıştır⁶⁹. Erkek eş herhangi bir mahkeme kararına gerek olmaksızın tek başına göstereceği irade beyanı ile boşanmayı gerçekleştirebilmektedir⁷⁰. Erkek eşin “boş ol” ifadesini kullanmasıyla birlikte eşler boşanmış sayılmaktadır. İş bu iradenin üç kez üst üste kullanılması halinde ise, kadın eş bir başka erkekle yeni bir evlilik gerçekleştirip boşanmadan eski erkek eş ile yeniden evlenemeyecektir⁷¹. Kadın eşin erkek eş gibi tek taraflı yapacağı bir söylem ya da herhangi bir eylem ile evliliği bitirip boşanmayı gerçekleştirebilme hakkı bulunmamaktadır. Kadın eş ya nikah esnasında kocasını boşayabilme hakkı kendisine tanınmışsa ya da evlendikten sonra erkek eş tarafından kendisine böyle bir hak verilmişse erkek eş boşayabilmektedir⁷². Osmanlı Devleti döneminde de İslam Hukuku çerçevesinde kalınmış ise de aynı zamanda eşler arasındaki uyuşmazlıkların çözümü adına aile meclisleri kurulması yoluna gidilmiştir⁷³.

743 Sayılı Türk Kanunu Medenisi kabul edildikten sonra evlilik, boşanma ve aile hukukuna ilişkin konularda İslam Hukuku’nun uygulamasına son verilmiştir⁷⁴. İlgili yasanın yürürlüğe girmesiyle özellikle boşanma konusunda erkek eşin iradesine tanınan üstünlük sona ermiştir. Eşler arasında gerçekleşecek olan boşanmalara yönelik adli boşanma sistemine geçildiğinden, sadece erkek eşin söylemiyle değil mahkeme huzurunda yapılacak olan

⁶⁶ Ceylan, Ebru, **Türk İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları**, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Doktora Tezi, İstanbul 2006, s. 15.

⁶⁷ **Mandaloğlu**, s.146

⁶⁸ Tüzüner, Özlem, “Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukuki Niteliği Hakkında Bir İnceleme”, **Ankara Barosu Dergisi**, s.138, Dergipark.org.tr, erişim tarihi: 13/03/2023

⁶⁹ **Akıntürk/Ateş**, s.235.

⁷⁰ Tekinay, Selahattin Sulhi, **Türk Aile Hukuku**, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1990, s. 166

⁷¹ **Hatemi/Serozan**, s. 207

⁷² **Tekinay**, s. 167.

⁷³ İpek, Ali İhsan, **Türk Hukukunda Genel Boşanma Sebepleri**, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara 2008, s. 19

⁷⁴ Cin, Halil, **Eski Hukukumuzda Boşanma**, 2. Baskı, Konya 1988, s. 42.

yargılama neticesinde evlilik sonlandırılabilir⁷⁵. Boşanmaya dair yasa ile getirilen sistem adeta devrimsel bir nitelik taşımaktadır⁷⁶.

Türk toplumunun varoluşundan bu yana her türlü devlet sisteminde ya da tabi olduğu dini inançlarda “ aile ” kavramı en önemli değerlerinden birisi olmuştur. Dolayısıyla kurulan ailenin dağılması anlamına gelecek olan boşanma toplum nazarında tabiri caiz ise başvurulacak en son yol olarak görülmektedir. Öncelik aile birliğinin bozulmaması ise de; eşler arasındaki süreç birbirlerine, diğer aile bireylerine veya geniş anlamda toplumun diğer kesimine zarar verecek hale gelmiş ise boşanmanın da faydalı bir eylem olabileceği kabul görmektedir.

1.2.3. Türk Medeni Kanunu’ndaki Yeri

Türk Medeni Kanunu’nda boşanma kavramsal olarak ifade edilmemiş olup; boşanma nedenleri, boşanmanın fer’ileri, alınacak geçici önlemler ve uygulanacak yargılama usulü kanunun m. 161-184 hükümleri arasında düzenleme altına alınmıştır. İlgili kanun maddelerine bakıldığında eşlerin boşanabilmesi için geçerli kabul edilebilecek bir boşanma sebebi olması ve hakim de boşanmaya ilişkin karar vermesi gerekmektedir. Temel alınan boşanma sistemi günümüzde birçok modern hukuk sistemini kabul eden ülkelerin hukuk sistemiyle uyumaktadır.

Türk Medeni Kanunu’nun boşanma sebeplerine ilişkin madde gerekçelerine bakıldığında boşanma ve toplumdaki karşılığı hakkında herhangi bir ayrıntılı açıklama yer almamaktadır. Fakat TMK m. 161 hükmünün 1984 Tasarısı’ndaki gerekçesinde Medeni Kanunu’ndaki boşanma hükümleri hakkında genel düşünceler ve genel açıklamalar başlığı altında oldukça fazla ayrıntıya yer verilmiştir. İlgili gerekçenin “ Genel Düşünceler “ başlıklı kısmında, “ Dünyanın bütün medenî ülkelerinde müşahade edildiği gibi, Türkiye’de de boşanmalar yıldan yıla çoğalmakta ve boşanma dâvaları mahkemeleri meşgul etmektedir. Bu olay tabii görülmeli. Çünkü kadının, gelişen eğitim sonucunda şahsiyetini ve bir kısım kadınların çalışıp hayatlarını kazanarak, iktisadî bağımsızlıklarını elde etmeleri, bir çok ülkelerde erkeklerle tam eşit haklara sahip olmaları, onların eskisi gibi erkeğe boyun eğme durumundan uzaklaştırmış, kocalarıyla karakter ayrılığı belirince derhal evliliğe son verme düşüncesine yaklaştırmıştır. Durum böyle olunca, kanunlardaki boşanma kurallarının ve bu husustaki çözüm tarzlarının daha rasyonel, toplum ihtiyaçlarına daha uygun bir hale getirilmesi zorunlu olmuştur. İşte Türk Medenî Kanununun boşanma hükümlerinde yapılan

⁷⁵ Yalçınkaya, Namık/Kaleli, Şakir, **Boşanma Hukuku**, Cilt I, Ankara, 1987, s. 444; Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin, **Aile Hukuku**, 3. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 14.

⁷⁶ Oğuzman, Kemal/Dural, Mustafa, **Aile Hukuku**, İstanbul 1994, s. 113.

değişiklik, nazari esaslardan hareket olunmak suretiyle değil, toplum ihtiyaçları göz önüne alınmak suretiyle yapılmış olan değişikliklerdir.” açıklamasına yer verilmiştir. Devam eden “Türkiye’de Medenî Kanundan önceki durum” başlıklı kısmında; ” Bilindiği gibi memleketimizde Medenî Kanundan önce evlilik müessesesi, erkeğin hâkimiyetine dayanan özel bir münasebet durumunu gösteriyordu. Hele boşanma hususunda erkeğin geniş yetkisi vardı ve adetâ boşanma hukuku onun inhisarında olan bir yetkiye dayanıyordu. Kadın gayet sınırlı durumlarda boşanmayı isteyebilirdi. Erkeğin boşama hususundaki bu sınırsız yetkisine karşılık, kadını korumak için (mihrimuaccele) ve (mihrimüeccele) şeklinde tazminat müeyyideleri ve (hulle) şeklinde manevi müeyyide konulmuş bulunmuyordu. Bununla birlikte bu müey-yideler, kadını korumak hususunda yetersizdi.” denilmiştir. Sonrasında yer alan “Medenî Kanundan sonraki durum” başlıklı kısmında, “Türk Medenî Kanununun yürürlüğe girmiş olduğu 4 Ekim 1926 tarihinden sonra evlilik müessesesi, Devlet organlarınca resmen kurulan ve Devlet kontrolüne bağlanan sosyal bir müessese haline getirilmiş ve kurulmasında olduğu gibi, bozulmasında da Devletin kendi organları olan mahkemeler vasıtasıyla denetlenmesi sağlanmıştır. Zirâ bugünkü sosyal düşüncelere göre aile toplumun çekirdeği ve temeli olduğundan, tamamen özel bir münasebet olamaz. Bu, kuruluşunda ve bozulmasında Devletin kontrolüne tabi sosyal bir kurumdur. Toplum, ancak istikrarlı ve sağlam aile temeline dayanır. Zirâ soydanlığı düzgün (nesebî sahih) çocuklar ancak kanun kurallarına göre meydana gelen meşru birleşmelerden, yani evlenmeden meydana gelirler. Devletin böylece evlilik müessesesine ve özellikle boşanmalara el atması, erkeğin bu alandaki hareket serbestliğini kaldırmış olduğundan bugünkü boşanma hukukuna karşı yükselen şikâyetlerin önemli bir kısmı eski alışkanlığın doğurduğu direnmeden ileri gelmektedir. Gerçekten Medenî Kanun kabul edildikten beri onun en çok hücumu uğrayan kuralları, boşanma kuralları olmuştur. Çünkü erkeğin boşanma hürriyeti ortadan kaldırılmış bu yetki, kanunda yazılı sebeplerin varlığı halinde, Devlet organları olan mahkemelere verilmiştir. Bu çözüm tarzının hristiyan hukukundan alındığı ileri sürülerek bunun bizim gerçeklerimize uymadığı yer yer iddiâ edilmiştir. Oysa hristiyanlıkta boşanma yoktur. İncil’de (Tanrının birleştirdiğini kul ayıramaz) denilerek evlenme ile eşlerin kullarının birleştiği ve bunun herhangi bir kişi veya makam tarafından ayrılamayacağı kuralı, mukaddes bir kaide olarak konulmuştur. Batıda boşanmalar ancak din reformundan sonra ve o da yalnız reformu yapmış olan protestan memleketlerde birkaç yüzyıl önce kabul edilebilmiştir. Bugün İtalya ve İspanya gibi katolik ülkelerde halâ boşanma imkansızlığı sürüp gitmektedir. Binaenaleyh boşanma hükümlerinin hristiyan hukukundan alındığı için bünyemize uymadığı iddiâsı boş bir mugalatadan başka bir şey değildir. Kaldı ki Medenî kanunumuzdaki boşanma sebepleri olan (zina, cana kast, pek

fena mua-meleler, cürüm ve haysiyetsizlik, terk, akıl hastalığı ve geçimsizlik) sebeplerinden hiçbirinde bir din kokusu yoktur. Bu sebepler, gerçek protestan hukukunda, bir dinî kurul tarafından kabul edilmiş ise de, herhangi dinî ve ilahi bir prensibe dayanmadığından, tamamen lâik bir nitelik taşımaktadır. Kısacası bugünkü toplumlarda, ailenin kuruluşu ve bozuluşunda Devlet kontrolü şart olduğundan, boşanmaların yalnız bırakılması ve ailenin özel bir müessese haline getirilmesi imkânsızdır.” şeklinde açıklamalara yer verilmiştir⁷⁷. Madde düzenlenmesine dair gerekçeye baktığımızda kanun koyucunun toplumun güncel koşul ve ihtiyaçları doğrultusunda boşanma konusunu ele almak suretiyle ilgili maddelerin oluşturduğunu ya da değişime uğrattığını anlıyoruz.

Boşanma nedenleri bizzat kanun koyucu tarafından belirlenmiştir. Dolayısıyla boşanma davasına bakan mahkeme hakimi tarafından kanunda yer almayan bir nedenle boşanmaya yönelik hüküm kurulamayacaktır. Boşanma sebepleri olarak; TMK 161 ile zina, m.162 hükmü ile hayata kast ve kötü veya onur kırıcı davranış, m. 163 hükmü ile suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, m. 164 hükmü ile terk, m. 165 hükmü ile akıl hastalığı, m.166 hükmü ile ise evlilik birliğinin temelden sarsılması düzenlenme altına alınmıştır.

1.2.4. Boşanmanın Yüksek Mahkeme Kararlarındaki İfadesi

Boşanma davalarına ilişkin temyiz incelemesini yapmakla görevli olan Yargıtay 2. Hukuk Daire’sinde verilen kararlarına bakıldığında genel olarak eşlerin kusurlu bir davranışının bulunmasının boşanma kararı için zorunlu bir unsur olduğuna dair kanaatin hakim olduğu görülmektedir⁷⁸. Buna göre aleyhine boşanma davası açılan eşin az da olsa kusurlu olduğu ispatlanmadıkça boşanma kararı verilemeyecektir. Dolayısıyla boşanma davası açan eş çok daha ağır kusurlu olsa ve evliliğin devamında da herhangi bir fayda kalmasa dahi, diğer eşin boşanmaya neden olan olaylarda az da olsa kusuru bulunmadıkça boşanmaya kararı verilemeyecektir.

Türk Medeni Kanunu m. 166/2 hükmü ile ifade olunduğu üzere, davacının kusuru daha ağır ise davalının açılan davaya itiraz hakkı olmakla birlikte, eğer yapılan itiraz hakkı kötüye kullanmak için yapılıyorsa ve evlilik birliğinin devamında diğer eş ve çocuklar için de korunmaya değer bir fayda kalmamışsa boşanmaya karar verilebilecektir. Kanun koyucu tarafından evlilik birliğinin devamında fayda kalmaması halinde boşanmanın olması gerektiğine ilişkin yaklaşım sadece ilgili madde fıkrasında bulunmaktadır. Yine de TMK m. 166/2 uyarınca boşanmaya yönelik karar verilebilmesi için evliliğin devamında fayda kalmaması tek başına yeterli olmayacaktır. Ayrıca diğer eşin de az da olsa evliliğin

⁷⁷ <https://app.e-uyar.com.tr> erişim tarihi 12.02.2023

⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. s. 57-66.

bitmesinde kusurunun bulunması gerekmektedir. Kanunda yer alan açık düzenleme gereği diğer eşin az da olsa kusurlu olduğu boşanma dosyasında ispatlanmadıkça, evliliğin devamında herhangi bir fayda kalmasa dahi hakim tarafında boşanma kararı verilemeyecektir.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin, evliliğin devamında herhangi bir fayda kalmasa dahi aleyhine boşanma davası açılan eşin az da olsa kusurlu olduğu ispatlanmadıkça boşanmaya yönelik karar verilemeyeceğine ilişkin vermiş olduğu kararlar eleştirilse de; ilgili dairenin vermiş olduğu iş bu kararlardaki yaklaşımı bizzat kanun koyucu tarafından oluşturulan Türk Medeni Kanunu'ndan kaynaklanmaktadır⁷⁹. TMK m. 166/2 hükmü dışında boşanmaya ilişkin herhangi bir kanun maddesinde evlilik birliğinin devamında herhangi bir faydanın kalıp kalmaması ele alınmadığı gibi, anılan madde de diğer eşin az da olsa kusurlu olması gerektiği şartı aranmıştır. Şart kanun maddesine eklenmiş olduğundan, açıkça kanuna aykırı olacak şekilde aleyhine boşanma davası açılan eşin az da olsa bir kusuru yokken sadece evliliğin devamında herhangi bir fayda kalmamıştır denilerek boşanmaya yönelik karar verilemeyecektir. Bazı durumlarda herhangi bir kusur bulunmasa da artık her iki eş için de evliliğin devamında herhangi bir fayda kalmamasına rağmen hakim tarafından boşanmaya karar verilmemesi vicdanları yaralayabilmektedir. Fakat bu olumsuzluğun çözüm noktası hakimin vereceği karar değildir. Çünkü hakim kanuna dayanmayan herhangi bir karar veremez. Bu konuda kanun koyucu tarafından toplum düzen ve barışını bozmayacak şekilde var olan talepleri karşılayacak düzenlemeler getirilerek çözüm noktasına ulaşılabilecektir.

1.3. Sosyal Medya İle Sosyal Paylaşım Siteleri Üzerinden Yapılan Paylaşımların Boşanma Davaları İle İlişkisi

Toplumun en küçük temel taşı olan ailelerin dağılmasına ilişkin resmi sürecin gerçekleştiği boşanma davalarında, toplumda meydana gelen en ufak bir hareket ya da değişikliğin etkisi kısa sürede hissedilebilmektedir. Sosyal medyanın günümüz hayatının vazgeçilmez bir parçası olması ve sosyal paylaşım sitelerinin git gide çoğalması sonrası birçok insan artık hem haberleşme hem de bir nevi sosyalleşme amacıyla çok sayıda paylaşım yapar hale gelmiştir⁸⁰. Boşanma davalarına taraf olan eşler de sosyal medyadaki paylaşımları mahkemeye delil olarak sunmaya başlar hale gelmiştir⁸¹. İnsanların adeta her şeyini sosyal medyada yaşaması ve tüm haberleşmelerini sosyal paylaşım siteleri vasıtasıyla

⁷⁹ Mutlak olarak kusur ilkesinin Yargıtay tarafından benimsenmiş olmasına ilişkin yapılan eleştiri için bkz. Orasan, Feyza, **Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması Nedeniyle Boşanma**, Yüksek Lisans Tezi, s. 18.

⁸⁰ Akyasan Birsen, Gönül, **Sosyal Medyada Paylaşılan İçerikler Nedeniyle Kişilik Hakkı İhlalleri**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s.55.

⁸¹ Yüce, Tuğba/Yaman, Ömer Miraç, Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Sosyal Çalışmacıların Boşanma Olgusuna İlişkin Düşünceleri Üzerine Nitel Bir Araştırma, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, C. 22, S.57, Aralık, 2022, s.849.

gerçekleştirmesi nedeniyle boşanma davalarının temelini de sosyal medya paylaşımları oluşturur hale gelmiştir. Eşlerin sosyal paylaşım sitelerindeki paylaşımları boşanma dosyalarına delil olarak sunmalarındaki amaç karşı taraf eşin kusurlu olduğunu mahkeme huzurunda ispatlamaktır. Diğer eşin öfkeli olduğunu, hakaret ettiğini, küfürbaz biri olduğunu, hemcinsine karşı cinsel anlamda yakınlık duyduğunu, uyuşturucu madde kullanımında bulunduğunu, intihara meyilli olduğunu, aldattığını, çocuğuna karşı gereken yükümlülükleri yerine getirmediği, bilinçli bir ebeveyn olmadığını, kumar ya da bahis oynadığını, savurgan olduğunu ya da güven sarsıcı davranışta bulunduğunu mahkemeye göstermek adına ilgili sosyal medya paylaşımları boşanma dosyasına eklenebilmektedir⁸².

Boşanma davalarında boşanma nedeni olarak ileri sürülen hususun gerçekten var olduğunun ve diğer eşin kusurlu olduğunun ispatlanması oldukça önemlidir. Aksi takdirde boşanma talebi mahkeme tarafından kabul edilemeyecektir. Ayrıca boşanma kadar boşanmanın ferileri niteliğinde olan yoksulluk nafakası, maddi ve manevi tazminat talepleri üzerinde de karşı taraf eşin ne ölçüde kusurlu olduğu etkili olmaktadır. Bu nedenle de sosyal paylaşım sitelerindeki paylaşımlar üzerinden kusur isnadında bulunulması ve bu isnadın mahkeme tarafından kabul edilmesi ya da edilmemesi hem boşanma hem de boşanmanın ferileri bakımından etkileyici sonuçlar doğuracaktır. Sadece boşanma değil eşler için oldukça önem arz eden diğer bir konu da müşterek çocuğun velayeti ya da çocuk ile kişisel ilişkinin kurulması noktasında da sosyal paylaşım sitesi üzerinden yapılan paylaşımlar dosyaya delil olarak sunulabilmektedir. Çocuğun uygun olmayacak şekilde video ya da fotoğraflarının diğer ebeveyn tarafından sosyal paylaşım siteleri üzerinden paylaşıldığı ve hatta bunun üzerinden kazanç sağlandığı gibi iddialarda bulunularak mahkemeye sunulması halinde ilgili paylaşımları yapan eşin çocuğun velayetini alması ve hatta çocuk ile kişisel ilişki kurması noktasında mahkeme tarafından kısıtlayıcı kararlar verilebilecektir. Tüm bu nedenlerle sosyal paylaşım siteleri üzerinden yapılan paylaşımların, ailenin tüm unsurlarını barındıran, maddi ve manevi olarak ailenin tüm fertlerini etkileyen boşanma davalarında önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

1.4. Boşanma Nedenlerine Dayanak Olan İlkeler

Boşanma sebeplerinin belirlenmesine ilişkin kanun koyucular tarafından; yasanın uygulanacağı toplumun değer, inanç ve yaşam tarzlarına göre belli ilkeler çerçevesinde hareket edilmektedir. Boşanma nedenlerine ilişkin; kusur, irade, eylemli ayrılık, evlilik birliğinin temelden sarsılması ve elverişsizlik gibi ilkeler bulunmaktadır.

⁸² Sosyal medyanın boşanmalar üzerindeki etkisi için ayrıntılı bilgi için bkz. Kanaş, Necmiye, Sosyal Medyanın Boşanmaya Etkileri, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 6, S.4, 2019, s.s. 548-555.

1.4.1. Kusur İlkesi

Kusur ilkesine göre, boşanmanın gerçekleşebilmesi için az ya da çok fark etmeksizin eşlerden en azından birisinin kusurlu olması gerekmektedir. TMK m. 166 hükmüne baktığımızda evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanmanın gerçekleşmesi bakımından kusur ilkesinin belirleyici olduğunu görmekteyiz. Buna göre boşanma kararı verilebilmesi için, eşlerden birinin ya da ikisinin bünyesinde barındırdığı az ya da çok kusurlu olma halinin evliliğin devamını mümkün kılmaz derecede olması gerekmektedir⁸³.

Türk Boşanma Hukukunda kusur ilkesinin etkisi sadece boşanma değil, boşanmanın fer'ileri niteliğindeki yoksulluk nafakası, maddi ve manevi tazminat talepleri ile eşler arasındaki mal paylaşım davalarında da görülmektedir⁸⁴. Bu nedenle de kusurlu olunduğuna yönelik iddia ve ispat faaliyeti boşanma davaları bakımından oldukça önemlidir.

1.4.1.1. Kusur İlkesinde Sosyal Medya Paylaşımlarının Yeri

Türk Boşanma Hukuku'nda kusur ilkesinin diğer boşanmaya dair ilkelere oranla daha etkili bir konuma sahip olduğunu söyleyebiliriz. Hem boşanmaya dair yasal düzenlemelerde hem de uygulamada karşılaşılan boşanma davalarında ana gündem eşlerin kusurlu olup olmadığının tespitidir. Bu nedenle de sosyal medya üzerinden gerçekleşen paylaşımların kusurlu bir davranış olup olmayacağı ve ilgili paylaşımların boşanma dosyasına sunulması halinde mahkeme tarafından hukuka uygun bir delil olarak kabul edilip edilmeyeceği hususu uygulamada ve doktrinde tartışılan önemli bir konudur. Sosyal medya paylaşımı yapmak suretiyle gerçekleştirilen eylemlerin kusurlu bir davranış olarak kabul edilmesi halinde eşlerin boşanmalarına karar verilebilecektir. Kusur ilkesi kapsamında gerçekleşecek olan boşanma davalarında sosyal medya paylaşımlarının önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

1.4.2. İrade İlkesi

İrade ilkesine bakıldığında, nasıl ki evlilik eşlerin ortak iradesiyle kurulmuşsa yine aynı şekilde ya her iki eşin ya da eşlerden birinin iradesiyle sonlandırılarak boşanmaları gerçekleşebilecektir⁸⁵. Uygulamada anlaşmalı boşanma olarak ifade edilen TMK m. 166/3 hükmünün, irade ilkesinin etkisi ile yapıldığı görülmektedir. Her ne kadar ilgili madde eşlerin boşanabilmesi için ortak irade açıklamaları gerekmekte ise de evliliğin en az bir yıl sürmesi gibi ek koşul aranması ve ortak iradeye yönelik açıklamaya evlilik birliğinin temelden

⁸³ Köseoğlu, Bilal, “Boşanma Hukukunda Kusur İlkesinin Önemi”, **Terazi Dergisi**, Yıl 1, Sayı 1, Eylül 2006, s. 7.

⁸⁴ Kusur ilkesinin maddi ve manevi tazminat, yoksulluk nafakası ve eşler arasındaki mal rejiminin tasfiyesine yönelik etkileri adına ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel, Özge, **Boşanmanın Sebepleri ve Sonuçları Yönünden Kusur İlkesi'nin Etkileri**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2023, ss. 263-346.

⁸⁵ Köprülü, Bülent, Kaneti, Selim, **Aile Hukuku**, İstanbul 1985-1986, s. 151

sarsıldığı anlamının yüklenmesi anlaşmalı boşanmaya dair yasal düzenlemenin tamamen irade ilkesi etkisi altında yapılmadığı anlaşılmaktadır⁸⁶.

1.4.2.1. İrade İlkesinde Sosyal Medya Paylaşımlarının Yeri

Sosyal medyada eşlerin birbirleriyle boşanma iradesine yönelik yaptığı yazışma, görüşme ya da herhangi başkaca bir paylaşımın dava dosyasına sunulması halinde mahkeme tarafından sadece ilgili paylaşıma dayanarak boşanmaya yönelik hüküm kurulamayacaktır. Boşanmaya yönelik iradenin mahkeme huzurunda bizzat eşler tarafından açıklanması gerekmektedir. Bu nedenle de sosyal medya üzerinden yapılan herhangi bir paylaşım ile irade ilkesi kapsamında boşanma gerçekleştirilemeyeceğini söyleyebiliriz.

1.4.3. Eylemli Ayrılık İlkesi

Eylemli ayrılık ilkesine göre eşler aynı çatı altında birlikte yaşama iradesini kaybetmeleri sonucu ayrı yaşamaya başlamaları halinde evliliğin devamında yarar kalmamış demektir⁸⁷. Evlilik adına önemli olan eşlerin mutlu ve sağlıklı bir birliktelik yürütebilmeleridir⁸⁸. Aksi halde taraflar arasındaki evlilik birlikteliğinin sonlandırılması gerekmektedir⁸⁹. Bazen eşlerin evliliğe devam etmesi toplum açısından dahi zararlı sonuçlar doğurur hale gelebilecektir. Aynı çatı altında yaşayamayacak hale gelmesi evlilik birlikteliğinin ciddi anlamda çözülmeye başladığının göstergesidir. Eşlerin ayrı yaşar hale gelmesi hem duygusal hem de fiziksel olarak birbirlerinden kopmaları sonucunu doğurabilecektir. Eşler arasındaki ayrılık süresinin ne ölçüde makul karşılanıp ne ölçüde boşanmayı gerektirecek hale geldiği ise toplumların yaşam tarzı, kültürel özellikleri ve dini inançlarına göre değişkenlik gösterebilmektedir. Çeşitli ülkelerde eşlerin boşanmalarına haklı gerekçe olarak gösterilebilecek ayrılık süresi bir ile on yıl arasında değişmektedir⁹⁰. Uygulamada fiili ayrılık nedeniyle boşanma olarak ifade edilen boşanma davalarında, herhangi bir boşanma nedenine dayanarak eşlerden hangisinin açtığı bir önemi olmaksızın red kararı ile sonuçlanan bir boşanma davasının kesinleşmesinden sonra hangi sebeple olursa olsun ya da eş söyleyişle hangi eş kusurlu ya da değil bir önem arz etmeksizin eşlerin üç yıl boyunca tekrar bir araya gelememesi halinde, eşlerden birinin açacağı boşanma davasında artık evlilik birliğinin temelden sarsıldığına kanaat getirilerek TMK m.166/4 hükmü kapsamında boşanmaya yönelik hüküm kurulmaktadır. TMK m. 166/4 hükmü kapsamında

⁸⁶ Köprülü, s. 151,

⁸⁷ Tandoğan, Haluk, **Aile Hukuku Ders Notları**, Ankara, 1965, s. 73; Öztan, Bilge, **Aile Hukuku**, 4. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, s.371

⁸⁸ Akıntürk/Ateş, s.240.

⁸⁹ Akıntürk/Ateş, s.242.

⁹⁰ Yalçınkaya/Kaleli, Cilt I, s. 38

belirlenen üç yıllık süre günümüz koşullarında tarafımızca uzun görülmektedir. Elbette ki belirlenecek olan süre ne boşanmayı toplum nazarında basitleştirecek ya da vicdanlarda rahatsızlık oluşturacak kadar kısa olmamadır. Fakat kişilerin eşlerinden ayrıldıktan sonra yeni bir hayata başlangıç yapabilmeleri beden ve ruh sağlıkları açısından dolayısıyla toplum huzur ve barışı adına oldukça önem arz etmektedir. Eşlerin anlaşmalı olarak boşanma kararı alamamaları noktasında uygulamada ifade olunduğu üzere çekişmeli olarak devam eden boşanma davalarında işin mahiyeti gereği yargılamalar uzun bir süreç gerektirmektedir. Uzun zaman gerektiren çekişmeli boşanma davalarında her ne olursa olsun aslında iki taraf da bedenen ve ruhen yıpranmaktadır. Boşanma davası süreci neticesinde mahkemeden çıkan red kararı sonrası yine de eşler bir araya gelemiyorsa ve bu nedenle yeniden bir boşanma davası açılması halinde her iki tarafın da devam eden hayatındaki beden ve ruh sağlığı adına TMK m. 166/4 hükmü ile belirlenen üç yıllık sürenin yapılacak yeni bir yasal düzenleme ile makul düzeyde azaltılması gerektiğini düşünmekteyiz.

1.4.3.1. Eylemli Ayrılık İlkesinde Sosyal Medya Paylaşımlarının Yeri

Sosyal medya paylaşımlarının boşanma dosyasına eşlerin fiilen ayrı yaşadıklarını ya da yaşamadıklarını ispatlamak adına sunulmaları mümkündür. Diğer eş ile aynı mekanlardan ve samimi şekilde çekilen fotoğraf ya da videoların sosyal medya hesaplarından paylaşılması, diğer eş ile sosyal medya üzerinden samimi ve uzun süreli yazışma ya da görüşme yapılması gibi durumların eşlerin fiilen ayrı olup olmadıklarına yönelik iddia ya da savunmaların ispatı noktasında etkili olabileceği kanaatindeyiz. Bu nedenle de eylemli ayrılık ilkesi kapsamında görülen boşanma davalarında delil olarak sunulan sosyal medya paylaşımlarının önemli bir yere sahip olabilecektir.

1.4.4. Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması İlkesi

Evlilik birliğinin temelden sarsılması ilkesine göre evliliğin devamı eşler açısından beklenemeyecek hale gelmişse boşanma gerçekleşebilmelidir⁹¹. Eşler adına devamı mümkün olmayan evliliğin ne eşler adına ne de toplum adına bir fayda kalmamıştır⁹². Eşlerin evliliğin temelinden sarsılması ve bu nedenle evliliğin devamının mümkün olmaması noktasında kusurları olabileceği gibi hiç kusurları da olmayabilir. Önemli olan artık evliliğin devamında herhangi bir yarar bulunmamasıdır⁹³. TMK m. 166 hükmü ile evlilik birliğinin temelden sarsılması boşanma nedenine dayalı boşanma kanun koyucu tarafından düzenleme altına

⁹¹ Akıntürk/Ateş, s.241; Zevkliler, s. 796.

⁹² Akıntürk/Ateş, s.241.

⁹³ Köprülü, s. 143; Öztan, Aile Hukuku, s.370.

yapılmış fakat hangi durumlarda evlilik birliğinin temelden sarsılmış sayılacağı açıkça belirtilmeyerek bu konunun takdir yetkisi boşanma davasına bakacak olan hakime bırakılmıştır⁹⁴. Uygulamada en çok karşılaşılan boşanma davası konusu evlilik birliğinin temelden sarsılmasıdır. Kanun koyucunun temel amacı toplumdaki uyuşmazlıklara çözüm getirecek şekilde yasal düzenleme yapmak olduğundan evlilik birliğinin temelden sarsılması ilkesi boşanmaya ilişkin madde düzenlemelerinde esas kriter olarak ele alınmıştır. Her ne kadar konu başlığı evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma olsa da eşleri boşanma noktasına getiren olay her bir boşanma dosyasında farklılık göstermektedir. Eşler arasındaki uyuşmazlığa dayalı olaylar hiçbir kanun maddesine sığmayacak kadar fazla sayıdadır. Dolayısıyla kanun koyucunun eşler arasında gerçekleşen olayların evlilik birlikteliğini sarsacak nitelikte olup olmadığının takdirini dosyaya bakan hakime bırakması ve kanun maddesinde tek tek sayma suretiyle hangi durumların boşanma nedeni olacağını düzenlememesi işin doğası gereğidir.

1.4.4.1. Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması İlkesinde Sosyal Medya Paylaşımlarının Yeri

Sosyal paylaşım sitelerinin çoğalması ve insanların sosyal medyalarından daha fazla paylaşım yapar hale gelmesinin evlilikleri temelden sarsıcı etki yarattığına yönelik güzel bir tanımlama yapılmıştır⁹⁵. Sosyal medyadan bir başkasıyla samimi şekilde fotoğraf paylaşmak, görüşmek ya da yazışmak, uygunsuz fotoğraflarını paylaşma açmak, müşterek çocuğun diğer eşin onayı olmaksızın farklı videolarını paylaşmak, sosyal medyada fazlaca vakit geçirmek, çok sayıda ve farklı isimlerle sosyal medya hesabı açmak gibi eylemlerin evlilik birliğinin temelden sarsılmasına neden olduğu ve artık evliliğin devamının mümkün olmadığına yönelik iddialar boşanma davalarının konusunu oluşturur hale gelmiştir⁹⁶. TMK m. 166 hükmü kapsamında evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davaları bakımından kanun koyucu tarafından tek tek hangi olayların evlilik birliğini temelden sarsıcı etki yarattığı belirtilmediğinden, sosyal paylaşım siteleri üzerinden paylaşım yapmak suretiyle gerçekleştirilen eylemlerin evlilik birliğinin temelden sarsıcı nitelikte olup olmadığının tespiti boşanma dosyasına bakan hakimin takdirinde olacaktır. Hakim tarafından sosyal medya üzerinden yapılan paylaşım nedeniyle eşler arasındaki evlilik birliğinin temelden sarsıldığına kanaat getirilmesi halinde boşanmaya dair karar verilebilecektir. Bu nedenle de sosyal medya

⁹⁴ Öztan, Aile Hukuku, s. 370; Tandoğan, s.72.

⁹⁵ Sert, Selin, İnternet Yoluyla Elde Edilen Kişisel Verilerin Genel Boşanma Sebepleri Arasında Değerlendirilmesi Meselesi, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.116, 2015, s.290.

⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. s.122-134.

paylaşımlarının evlilik birliğinin temelden sarsılması ilkesi kapsamında görülen boşanma davalarında önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

1.4.5. Elverişsizlik İlkesi

Elverişsizlik ilkesinde eşlerden birisinde meydana gelen fiziki ya da zihinsel rahatsızlığın evliliğin gerektirdiği yükümlülükleri yerine getiremeyecek ölçüde olması ve dolayısıyla evliliğin devamının diğer sağlıklı olan eş açısından mümkün olmaması halinde evlilik sonlandırılabilir⁹⁷. TMK m. 165 hükmüne göre eşlerden birinin akıl hastası olmasından kaynaklı ortak hayatın diğer eş için artık çekilmez bir hal alması ve hastalığın geçmesinin mümkün olmadığının resmi olarak sağlık kurulu raporuyla onaylanması halinde diğer sağlıklı eş boşanma davası açabilecektir. Kanun koyucunun TMK m.165 hükmü düzenlemesinde elverişsizlik ilkesi çerçevesinde hareket ettiği görülmektedir. Akıl hastalığı dışında herhangi bir ruhsal ya da fiziksel rahatsızlıkla ilgili elverişsizlik ilkesi kapsamında boşanma nedenine dair yasal düzenlemeye ise yer verilmemiştir. Uygulamada diğer eş için evliliğin devamını mümkün kılmayacak beden ya da ruh sağlığına dayalı gerekçeler ise iktidarsızlık, kısırlık, cinsiyet değişimi, cinsel olarak sapkın davranışlarda bulunma eğiliminde olmak, olağan dışı kıskançlık, obsesiflik ya da herhangi bir davranışta ısrarcı eğilimde olmak gibi psikiyatrik problemlerin bulunması, cinsel yolla bulaşacak ya da genetik olarak altsoya aktarılması kesin olan hastalığa sahip olmak, alkol ya da uyarıcı madde bağımlılığı olarak karşımıza çıkabilmektedir⁹⁸. Bahse konu gerekçelerle açılan boşanma davaları uygulamada evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davası olarak görülmektedir. Dolayısıyla elverişsizlik ilkesi ile evlilik birliğinin temelden sarsılması ilkesi arasında yakın bir ilişki bulunduğunu söyleyebiliriz⁹⁹.

1.4.5.1. Elverişsizlik İlkesinde Sosyal Medya Paylaşımlarının Yeri

Sosyal medyadan yapılan paylaşımlar ile elverişsizlik ilkesi kapsamında gerçekleşen boşanmalar arasında sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Diğer eşin alkol masalarında sürekli videolu ya da fotoğraflı paylaşım yapması ya da herhangi bir uyarıcı madde ile aynı şekilde paylaşım yapması hali bağımlılık derecesinde alkol ya da uyarıcı madde kullanımının olduğuna, yönelik iddiaları ispatlamak açısından boşanma dosyalarına sunulabilmektedir. Ya da diğer eşin cinsiyet değişikliği yaptığı ve bu nedenle artık evliliğin devam etmesinin

⁹⁷ Zevkliler, s. 797; Tandoğan, s. 72; Gençcan, Boşanma Hukuku, s. 165; Tandoğan, s.72.

⁹⁸ Akıntürk/Ateş, s.242; Feyzioğlu, s. 253; Çakın, Akın, Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma, Bilge Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2007, s. 20; Öztan, Aile Hukuku, s.371; Tandoğan, s.73, Saymen, Ferit Hakkı/Elbir, Halid Kemal, Türk Medeni Hukuku, C.3 Aile Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1960, s. 240.

⁹⁹ Çakın, s. 21,

mümkün olmadığına yönelik iddia¹⁰⁰, ilgili eşin sosyal medyadan cinsiyet değişikliği sonrası yaptığı fotoğraf ya da videolu paylaşımlarıyla ispatlanmaya çalışılabilecektir. Bağımlılık derecesinde alkol ya da uyarıcı madde kullanımı ya da cinsiyet değişikliğinin diğer eş açısından evliliğin devamının mümkün kılmaz sonuçlar doğurduğuna dair hakimın kanaat getirebilmesi adına da sosyal medyadan yapılan paylaşımlar etkileyici olabilecektir.

1.5. Türk Medeni Kanunun Kapsamına Aldığı Boşanmaya Dair İlkeler

Boşanma nedenleri her ülkenin hukuk sistemine, toplumun örf, adet, gelenek, görenek ve dini inançlarına göre değişiklik gösterebilmektedir¹⁰¹. Türk Medeni Kanunu'nda boşanmaya ilişkin maddelere bakıldığında kanun koyucunun birçok ilkeyi benimsediğini görmekteyiz¹⁰². Yaşadığımız toplumun özellikleri ve boşanmanın kendine özgü konusu gereği izlenilen bu yöntem tarafımızca da yerinde görülmektedir. Eşler arasında meydana gelen boşanmaya konu olaylar çok sayıda ve farklı özelliktedir. Kanun koyucunun bireylerin mutlu ve huzurlu bir şekilde hayatlarına devam edebilmeleri adına tüm bu farklılıkları kapsayacak nitelikte çözümler bulması gerekmektedir.

Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımların içeriği kusur, eylemli ayrılık, evlilik birliğinin temelden sarsılması ya da elverişsizlik ilkelerini kapsamına alacak nitelikte olabilmektedir. Boşanma davasına konu edilen sosyal medya paylaşımının evliliğin sonlanmasına neden olup olmayacağı ve hangi ilke kapsamında kaldığının takdir yetkisi ise dava dosyasına bakan hakime ait olacaktır.

1.6. Sosyal Medya Paylaşımlarının Boşanma Davalarındaki İstatistiksel Görünümü

Türkiye’de 2019 yılında yapılan bir araştırma sonucuna göre kişilerin günlük ortalama internet kullanım süresinin 7 saat 15 dakika ve sosyal medya kullanım süresinin 2 saat 46 dakika olduğu tespit edilmiştir¹⁰³. İlgili araştırma sonucunu ele aldığımızda internet kullanımının büyük bir kısmının sosyal medya mecralarında gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün 2008 yılında yaptığı araştırma sonuçlarına göre de bireylerin internet kullanım sıklıkları ve süreleri arttıkça aile bireyleriyle birlikte geçirdikleri zaman azalmaktadır¹⁰⁴. İnsanların iş hayatı dışında aile olarak beraber

¹⁰⁰ Cinsiyet değişikliği yapılmasının Aile Hukuku bakımından sonuçları adına ayrıntılı bilgi için bkz. Sert, Selin, Türk Medeni Hukukunda Cinsiyet Değiştirme, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.118, 2015, s.265-269.

¹⁰¹ Zina ve hayata kast gibi olayların evrensel nitelikte boşanma nedenlerini oluşturduğuna ilişkin görüş için bkz. **Yalçınkaya/Kaleli**, Cilt I, s. 581

¹⁰² **Akıntürk/Ateş**, s.243.

¹⁰³ Utma, Seçil, Aile Kurumunun Dönüşümünde Sosyal Medyanın Etkisi: Aile İçi İletişimin Dijitalleşmesi, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 13, S. 71, Haziran, 2020,s.1021-1022.

¹⁰⁴ Aktaş, Melike, Çopur, Zeynep, Sosyal Medya Kullanımının Eşler Arasındaki Strese Etkisi, **International Journal Of Education Technology and Scientific Researches**, S.6, 2018, s.151

geçirilebilecek vakitlerde de sosyal medyaya yönelmesi aile bireylerinin iletişimini olumsuz etkilemiştir¹⁰⁵. Farklı alanlarda yapılan araştırma sonuçlarına göre sosyal medya sadece eş ile ya da diğer aile üyeleriyle iletişimin azalması değil; eşler arası ilgisizlik, kıskançlık ve aldatma gibi sorunlara da yol açabilmektedir¹⁰⁶.

Eşler arasında özellikle evde beraber oldukları vakitlerde sosyal medya ortamında fazla zaman geçirilmesi farklı nitelikteki sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir¹⁰⁷. Sosyal paylaşım sitelerindeki iletişim ağlarının paylaşım yapmaya ilişkin özellikleri, yeni arkadaşlıklara ve ilişkilere olanak sağlaması adeta eşlerin birbirini aldatmasını kolaylaştırıcı ve teşvik edici rol oynamaktadır¹⁰⁸. Kişiler sosyal medya üzerinden eşlerini evde hatta onların yanında bile aldatabilmekte, üstelik bunu yaparken de sanal ilişkilerin aldatma olmadığını, fiziken bir temas gerçekleşmediği bu nedenle de yaptıklarının sadece bir fantezi olduğunu düşünerek suçluluk ve utanç duygusu hissetmemektedirler¹⁰⁹. Yetişkinler üzerinde yapılan istatistiksel çalışmalarda sosyal medya kullanımının evlilik ilişkilerine zarar verdiği, bireyler arasında daha çok aldatmaya eğilimli olanların sosyal medya kullanmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir¹¹⁰. Yine sosyal medya ve ilişkiler üzerine yapılan bir çalışmada, sosyal medya kullanımının evliliklerde boşanmaya ve evlilik dışı ilişkilerde de aldatmaya neden olduğu sonucuna varılmıştır¹¹¹. Sosyal medya ortamında gerçekleşen aldatma olaylarına ilişkin yapılan bir çalışmada ise facebook kullanan erkeklerin kadınlara göre daha fazla aldatma davranışında bulunduklarını tespit etmiştir¹¹². Sosyal medyada gerçekleşen her aldatma olayından dolayı boşanmalar yaşanmasa da bu durum eşler arasında güven problemine neden olmaktadır¹¹³.

Yapılan bir çalışma sonrası eşin sosyal medyada fazlaca vakit geçirmesi diğer eş üzerinde algılanan stresin üzerinde artırıcı etki yarattığı sonucuna ulaşılmıştır¹¹⁴. Yine sosyal paylaşım sitelerinde geçirilen zamanın kişiler üzerinde etkisini ortaya çıkarmak adına yapılan bir çalışmada da zamanını çevrimiçi sosyal ağ sitelerinde geçirenlerin depresyon belirtilerine sahip olduğu tespit edilmiştir¹¹⁵. Sosyal medyada geçirilen zaman ile kişilerin psikolojik

¹⁰⁵ Utma, s.1022.

¹⁰⁶ Kalaman, Sefer, Çelik, Fatih, Türkiye'deki Evli Bireylerin Sosyal Medya Kullanımlarının Evlilikleri Üzerine Etkisi: Nitel Bir Araştırma, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, C.13, S.19, Eylül, 2019, s.440.

¹⁰⁷ Utma, s.1021.

¹⁰⁸ Kanaş, Necmiye, Sosyal Medyanın Boşanmaya Etkileri, **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, C.6, S.4, 2019, s.552.

¹⁰⁹ Kanaş, s.552.

¹¹⁰ Utma, s. 1019.

¹¹¹ Utma, s. 1019.

¹¹² Utma, s. 1019.

¹¹³ Erol, Veysel, Sosyal Medyanın Türk Aile Yapısına Etkisi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, C. 24, S. 43, 2022, s.1136.

¹¹⁴ Aktaş, Çopur, s.151.

¹¹⁵ Aktaş, Çopur, s.151.

anlamdaki yıpranma payının paralel olarak arttığını söyleyebiliriz. Eşlerin psikolojik durumları evlilikleri üzerinde etkileyici bir faktördür. Sosyal medyada geçirilen zamanın evlilik üzerine olumsuz etki doğuracak kadar uzun ve sarsıcı nitelikte olmaması gerekir.

Sürekli sosyal paylaşım sitelerinde vakit geçirerek sosyalleşmeye çalışan eşler yalnızca diğer eşi değil aynı zamanda müşterek çocukları da ihmal edebilmektedir¹¹⁶. Yapılan bir araştırma sonrasında özellikle genç kadınlar arasında sosyal medya bağımlılığının daha hızlı arttığı görülmüştür¹¹⁷. Başkaca bir araştırmaya göre de kadınların üçte biri banyodan önce sosyal medya ağ sayfasını kontrol ettiği, %50'sinin ise tanımadıkları kişileri arkadaş olarak eklemekte bir sakıncanın görmedikleri tespit edilmiştir¹¹⁸. Çocuğun annesi ile olan iletişim süreci bütün hayatı üzerinde etkili olacak öneme sahiptir. Bu nedenle de kadınların sosyal medyaya bu denli ilgi duyması ve sosyal paylaşım sitelerine fazlaca vakit ayırmaya başlaması çocuk ve anne arasındaki duygusal bağa zarar vereceğini düşünmekteyiz. Yalnızca anneler üzerinde değil babalar ve diğer tüm aile bireylerinin sosyal medyada olumsuz etki yaracak kadar vakit geçirmeleri geleceğimiz olan çocuklarımızın ruh ve hatta beden sağlıklarını olumsuz etkilemektedir.

Ailenin dağılma sürecine dair resmi süreç olan boşanma olgusu gün geçtikçe ailelerin ve toplumun en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Aile bağlarının çok daha güçlü olduğu ve aile değerlerine günümüzden daha fazla önem verildiği eski dönemlerde boşanmalar daha az sayıda gerçekleşmekteydi¹¹⁹. Fakat yapılan araştırmalara göre 2000 yılında sonra ve özellikle sosyal paylaşım sitelerinin artması ve insanlar tarafından kullanımlarının yaygınlaşmasıyla birlikte boşanma sayılarında artış meydana gelmiştir¹²⁰. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2021 yılı verilerine bakıldığında da boşanma sayısının bir önceki yıla göre otuz binden fazla arttığı görülmektedir¹²¹. Sosyal paylaşım sitelerinin sağlamış olduğu gizlilik atmosferi, kolay bir şekilde video, fotoğraf, ya da konuşma paylaşımlarına imkân sağlaması gibi özellikler çoğu zaman aile kurumunun zarar görmesine yol açabilmektedir¹²². 2016 yılı Meclis Araştırma Komisyon Raporuna göre boşanma nedenleri arasında sosyal medya kullanımı önemli yer tutar bir hale gelmiş, Facebook, Twitter

¹¹⁶ Güleç, Vusala, Aile İlişkilerinin Sosyal Medyayla Birlikte Çöküşü, **Yeni Medya Elektronik Dergi**, C.2, S.1, Haziran, 2018,s.117.

¹¹⁷ Güleç, s.117.

¹¹⁸ Güleç, s.117.

¹¹⁹ Erol, s. 1135.

¹²⁰ Erol, s. 1135.

¹²¹ www.data.tuik.gov.tr erişim tarihi.15.09.2023

¹²² Utma, s. 1019.

gibi sosyal paylaşım sitelerinin kullanımının artması aile içi iletişimsizliğe yol açmış ve boşanmaların giderek artmasına neden olmuştur¹²³.

¹²³ Öngören, Sema, Boşanma ve Boşanmanın Erken Çocukluk Dönemi Çocuklar Üzerindeki Etkileri, **Uluslararası Eğitim Bilimler Dergisi**, S.13, 2017, s. 75.

İKİNCİ BÖLÜM

BOŞANMA NEDENLERİ, BOŞANMA NEDENLERİ İLE SOSYAL MEDYA İLİŞKİSİ, BOŞANMA DAVALARINDA YETKİLİ VE GÖREVLİ MAHKEME VE BOŞANMA DAVALARINA ÖZGÜ YARGILAMA USULÜ

2.1. Boşanma Davalarının Konusu

2.1.1. Genel Olarak

Eşler arasında meydana gelen olaylar boşanma davaların konusunu oluşturmaktadır. Eşlerin karakteristik özellikleri, bulundukları konum ve hayata bakış açılarına göre boşanma davalarına konu edilen olaylar değişkenlik göstermektedir. Uygulamada görülen boşanma davalarında birbirinden çeşitli ve çok sayıda olayın dava dosyalarına yansıtıldığını söyleyebiliriz.

Ülkemizde kanun koyucu boşanma davalarının konusunu oluşturan boşanma nedenlerini düzenleme altına alırken tek tek olayları meydana getiren fiilleri belirtmek yerine genel ifadeler kullanma yolunu seçmiştir. TMK m. 161 hükmü ile zina nedenine dayalı boşanma düzenlemiş fakat zinanın hangi fiiller gerçekleşirse meydana gelebileceğine ilişkin açık bir düzenleme yapma yolunu tercih edilmemiştir. TMK m. 162 hükmü doğrultusunda hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış nedenine dayalı boşanma adına hangi eylemlerin hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış teşkil edeceği belirtilmemiştir. TMK m. 166 kapsamında evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma bakımından da hangi olay ya da eylemlerin evlilik birliğinin temelden sarsıcı etki doğuracağına dair detaya yer verilmemiştir. Kanun koyucu eşlerin yaşamış oldukları olayların boşanmaya dair düzenleme altına alınan kanun maddeleri kapsamında kabul edilip edilemeyeceğinin takdirini boşanma dava dosyasına bakan hakime bırakmıştır. Belirlenen bu yöntemin yerinde olduğu kanaatindeyiz. Eşler arasında yaşanabilecek olayların tamamını tahmin etmek oldukça güç olduğu gibi kanun maddelerine hepsini sığdırabilmekte aynı ölçüde güçtür. Örneğin, implant yaptırmak yerine takma diş taktırdığı her akşam dişlerini çıkartıp suya koyması nedeniyle cinsel olarak karşı eşten soğumaya başladığı ve bu durumu da dile getirmesine rağmen aynı davranışa devam edildiği iddiası kapsamında açılacak bir boşanma davasının önceden tahmin edilerek ayrıntılı bir şekilde yasalaştırılması ve konunun evlilik birliğinin devamını imkansız hale getirip getirmeyeceğinin belirlenmesi yerinde bir kanun düzenlemesi olmayacaktır. Ya da diğer eşin hayatına nasıl bir eylemle kast edilebileceğini önceden tahmin edip yasa maddesi haline getirebilmek pek mümkün değildir. Boşanma davasına bakan hakim tarafların yaşadığı olayları eşlerin karakteristik özellikleri, maddi durumları, eğitim seviyeleri, yetiştikleri ve

yaşadıkları çevre gibi durumlar çerçevesinde ele alarak kanunda yer alan boşanma nedenlerinin gerçekleşmeyip gerçekleşmediğini takdir edebilecektir.

2.1.2. Türk Medeni Kanunu ile Belirlenen Boşanma Konusu ve Nedenleri

Türk Hukuk sistemimizde bizzat kanun koyucu tarafından düzenlenen nedenlerle ve ancak hakim tarafından verilecek karar ile eşlerin boşanabilmesi mümkün kılınmıştır¹²⁴. Boşanma davalarının konusunu oluşturan olaylar kanunda belirlenen nedenlerden birisini kapsar nitelikte olmalıdır¹²⁵.

Türk Medeni Kanunu'nda boşanma nedenleri m. 161-166 hükümleri arasında tek tek sayılmak suretiyle düzenlenmiştir¹²⁶. Boşanma nedenleri düzenleme altına alınırken toplumumuzun özelliklerine göre altı madde altında toparlanabilmiştir¹²⁷. Eşler arasındaki boşanmaya konu olaylar iş bu maddelerden herhangi birine dayanmak zorundadır. Aksi takdirde boşanma kararı verilemeyecektir¹²⁸. Kanun koyucunun boşanma nedenlerine ilişkin düzenlemeleri emredici nitelikte olduğundan, kanunda yer almayan her hangi bir nedenle hakim tarafından boşanma kararı verilemeyecektir¹²⁹.

Türk Medeni Kanunu'nu hazırlanırken örnek alınan İsviçre Medeni Kanunu'ndan farklı olarak boşanma nedenleri özel boşanma nedenleri ve genel boşanma nedenleri olarak ikiye ayrılmak suretiyle düzenleme altına alınmıştır¹³⁰. Özel boşanma nedenlerini genel boşanma nedenlerinden ayıran unsur, boşanmaya neden olan durumun açıkça kanun maddesi ile belirlenmesidir.

2.2. Özel Olarak Belirlenen Boşanma Konusu ve Nedenleri

Türk Medeni Kanunu m. 161-165 hükümleri arasında özel boşanma nedenleri düzenleme altına alınmıştır. Buna göre “zina”, “hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış”, “suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme”, “terk”, “akıl hastalığı” olmak üzere beş tane özel boşanma nedeni bulunmaktadır.

Eşler arasında boşanma davasına konu olacak durumlar ve bu durumların hangi şartlara sahip olması gerektiği açıkça belirlenmiştir. Özel boşanma nedenine dayanılarak

¹²⁴ Zevkliler, s. 799

¹²⁵ Boşanma nedenlerine ilişkin ayrıntılı toplum araştırması için bkz. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, **Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması**, İstanbul 2015, s. 75 vd.

¹²⁶ Helvacı, Serap, **İsviçre ve Türk Hukukunda Boşanma Sebepleri**, Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı, C.2, İstanbul, 2002, s. 1151

¹²⁷ Boşanmanın toplumdaki yansımaları hakkında ayrıntılı çalışma için bkz. Salman, Nihal/Uzunboylu, Hüseyin, **Eşlerin Boşanma Nedenleri ve Eğitimi**, Pegem Akademi Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara 2011.

¹²⁸ Erdem, Mehmet, **Aile Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018; **Tekinay**, s. 169

¹²⁹ **Gençcan**, Boşanma Hukuku, s. 169.

¹³⁰ Başpınar, Veysel, “Yeni Türk Medeni Kanunu Hakkında Bazı Düşünceler,” **GÜHFD**, Cilt:3, Sayı:1-2, Haziran-Aralık 1999, s. 52

açılan bir boşanma davası kanunda belirlenen şartları taşıyorsa iş bu nedene dayalı olarak boşanma kararı verilemeyecektir.

2.2.1. Zina Nedenine Dayalı Boşanma

Zina nedenine dayalı boşanma TMK m. 161 hükmü ile düzenleme altına alınmıştır. İlgili kanun maddesi ile eşlerden herhangi birinin zina yapması boşanma nedeni olarak kabul edilmiş ise de zinanın ne şekilde gerçekleşeceğine dair açıklama yapılmamıştır¹³¹. Yargıtay uygulamalarından ve öğretideki yaklaşımlarda yola çıkarak zinayı eşlerden herhangi birinin evlilik resmi olarak sonlandırılmadan önce bir başka kişi ile isteyerek cinsel ilişkide bulunması durumu olarak tanımlayabiliriz¹³². Yapmış olduğumuz tanımdan yola çıktığımızda zina nedenine dayalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için resmi olarak kurulmuş ve hali hazırda resmi olarak devam eden bir evlilik, cinsel ilişki ve kusurlu olma hali olmak üzere üç koşul bulunduğunu söyleyebiliriz.

Zinayı yapan eşin o tarihte boşanma davasına taraf olan diğer eş ile resmi olarak evli bulunması gerekmektedir¹³³. Resmi olarak evlilik gerçekleşmeden önce ya da resmi olarak evlilik sonlandırıldıktan sonra bir başka kişi ile girilen cinsel ilişki, zina nedenine dayalı boşanma davasına konu edilemeyecektir¹³⁴.

Batıl olan evlilikler dahi mahkeme huzurunda tespit edilerek hakim kararıyla sonlandırılmadıkça TMK m. 156 hükmü gereği geçerli bir evliliğin tüm sonuçlarını doğurmaktadır. Bu nedenle batıl olan evliliğin hakim kararı ile sonlandırılıncaya kadar eşlerin başka bir kişi ile cinsel ilişkiye girmeleri zinaya sebep teşkil edecektir¹³⁵. Yetkili bir devlet memuru önünde yapılmayan ve Türk Hukuk sisteminde yok hükmünde sayılan evliliklerde ise zinanın uygulama alanı bulunmamaktadır¹³⁶.

Evlendirme Yönetmeliği m. 32/1 hükmü gereği Türk Makamları huzurunda evlendirme memuru önünde yapılan evliliğin, evlenmenin yapıldığı tarihten itibaren on gün içinde usulüne uygun olarak düzenlenecek evlenme bildirim formu ile ilgili yer ilçe nüfus müdürlüğüne bildirilmelidir. Nüfus müdürlüğünün de bildirilen form doğrultusunda tescile yönelik işlemleri yapması gerekmektedir. Yetkili evlendirme memuru önünde gerçekleşen

¹³¹ Oğuzman/Dural, s. 113.

¹³² Zevkliler, s. 802; Oğuzman/Dural, s. 113-114; Hatemi/Serozan, s. 220; Tekinay, s. 198; Akıntürk/Ateş, s. 244; Yılmaz.

¹³³ Tutumlu, Mehmet Akif, *Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku*, Cilt II, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s.876

¹³⁴ Yıldırım, Türk Aile Hukuku, s. 77

¹³⁵ Gençcan, s.138

¹³⁶ Feyzioğlu, s. 259

evlilik henüz nüfusa tescil edilmemiş olsa dahi tescile kadar geçecek olan süreçte eşlerin bir başka kişiyle cinsel ilişkiye girmeleri zinaya sebep teşkil edecektir¹³⁷.

Mahkeme tarafından ayrılık, gaiplik ve ayrı konut edinmeye izin verilmesi hallerinde evlilik resmi olarak sonlandırılmamış olduğu için eşlerin birbirlerine karşı cinsel sadakat yükümlülüğü devam eder ve farklı bir kişi ile cinsel ilişkiye girilmesi durumunda zina eylemi gerçekleşmiş kabul edilir.¹³⁸

Eşler arasında devam eden bir boşanma davasının olması ya da boşanma davasında boşanmaya yönelik karar verilmiş olması eşlerin birbirlerine karşı cinsel sadakat yükümlülüğünü sona erdirmeyecektir. Boşanmaya ilişkin mahkeme kararı kesinleşmeden eşlerin bir başka kişiyle cinsel ilişkiye girmesi zinaya nedenine dayalı açılacak boşanma davasına haklı bir gerekçe oluşturacaktır.

Bazı eşler resmi evlilik sonrası aynı konutta yaşamak yerine ayrı evlerde yaşamaya devam etme yönünde irade gösterebilmektedir. Bu duruma tanım olarak ayrı evde yaşamalı aile modeli denilmektedir¹³⁹. Her ne kadar eşler ayrı evde yaşama konusunda ortak irade gösterecekler de eşlerin bir başka kişi ile cinsel ilişkiye girmesi zinaya sebep teşkil edecektir.

Zinanın gerçekleşebilmesi için bir diğer zorunlu koşul cinsel ilişkidir. Eşlerden birinin başka bir kişi ile fiili olarak cinsel ilişkiye girmesi gerekmektedir. Cinsel ilişkiye girilen kişinin gey, heteroseksüel, biseksüel, transseksüel, travesti, lezbiyen olmamasının bir önemi yoktur. Dolayısıyla kişinin karşı cinsi ya da hemcinsi ile bile isteye cinsel ilişkiye girmesi zinanın gerçekleşmesi için yeterlidir¹⁴⁰. Zinanın gerçekleşebilmesi için cinsel ilişkin normal yoldan ya da anormal şekilde gerçekleşmesi arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır¹⁴¹. Öğretide cinsel ilişkinin karşı cins ile normal yoldan gerçekleşmesi halinde zinanın gerçekleşebileceğine yönelik görüşler de bulunmaktadır¹⁴². Tarafımızca öğretideki bu görüşe katılmak mümkün değildir. Eşlerin birlerine karşı sadık kalma yükümlülüğü TMK m. 185/3 hükmü ile bizzat düzenleme altına alınmıştır. Her ne kadar TMK m. 161 hükmünde zinanın ne şekilde gerçekleşeceği açıklanmamış ise de zina adına aranan cinsel ilişkinin ne şekilde gerçekleşmesi gerektiğine kanaat getirirken TMK m. 185/3 hükmünde belirtilen sadakat yükümlülüğünün de etkisi altında kalınması gerekir. Eşlerin cinsel anlamda birlerine karşı

¹³⁷ Gençcan, s.13139

¹³⁸ Gençcan, s.138-139; Saymen/Elbir, s. 243; Yıldırım, Türk Aile Hukuku, s. 77; Zevkliler, Aydın/Acabey, Beşir/Gökyayla, Emre, Medeni Hukuk (Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku), 5. Baskı, Ankara 1997, s. 802; Erdem, s. 103; Öztan, Aile Hukuku, s. 217; Akıntürk/Ateş, s. 245

¹³⁹ Öztürk, Necla, Milletlerarası Özel Hukukta Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s.3

¹⁴⁰ Gençcan, s.147-155

¹⁴¹ Hafizoğulları, Zeki, Zina Cürümleri, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1983, s. 130-131; Tekinay, s. 210; Gençcan, s. 154

¹⁴² Öztan, s. 221-222; Akıntürk/Ateş, s. 246; Zevkliler, s.803; Tekinay, s. 199; Tandoğan, s. 75; Tutumlu, s. 878

yükümlülüğüne dair yasal düzenlemenin TMK m. 185/3 hükmündeki eşlerin birbirine sadık kalmak zorunluluğunda saklı olduğunu düşünmekteyiz.

Eşlerin bir başka kişiyle cinsel ilişkiye girme sayısının zina açısından bir önemi bulunmamaktadır. Dolayısıyla bir kez farklı bir kişiyle cinsel ilişkiye girmek zina için yeterlidir¹⁴³. Zinayı yapanın erkek ya da kadın eş olması arasında herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Her iki taraf eş birlerine karşı sadakatli davranmak zorundadır¹⁴⁴.

Eşlerin ölüyle, hayvanla, herhangi bir cinsel nesne ile cinsel ilişkiye girmesi halinde zina durumu söz konusu değildir¹⁴⁵. Kadının cinsel birliktelik olmaksızın tıbbi yöntemlerle başka bir erkeğin spermi ile gerçekleştirilen yapay dölleme sonucu gebe kalması ya da aynı şekilde erkeğin kendi spermini aynı yöntemle başka bir kadının yumurtalıklarına yerleştirilmesi suretiyle gebe kalınması halinde zina gerçekleştirmiş olmamaktadır¹⁴⁶. Öpüşme, kucak kucaka oturma, okşama gibi fiiller ise zinaya sebep teşkil etmez¹⁴⁷.

Yerleşik Yargıtay İçtihatları doğrultusunda eşlerin yabancı bir kişi ile otel odasında ya da bir kapalı alan içerisinde özellikle gece vakti konaklaması zina nedeni olarak görülmektedir. Uygulama da Yargıtay'ın bakış açısı eleştirilse de tarafımızca bu doğrultuda verilen kararlar isabetli bulunmaktadır. Cinsel ilişkinin doğası gereği genellikle sadece iki kişinin baş başa oldukları kapalı alanlarda gerçekleşmesi hali ele alındığında diğer eşin gerçekleşen zinayı mahkeme huzurunda ispatlamasının ne kadar zor olacağı açıktır. Eşin bir başkasıyla konaklaması halinin dahi zinanın gerçekleştiği sonucuna ulaştırmayacağını söylemek ispat noktasında farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Diğer eşin başkasıyla cinsel ilişkiye girme anını kayıt altına almak ve böylelikle zinayı ispatlayabilmek adına insanların ceza yargılamasına konu olabilecek suçları işlemeye teşvik edilmesi durumu dahi söz konusu olabilecektir.

Her iki eş de ayrı ayrı zina yaptıktan sonra birbirlerine karşı “ o yaptığı için ben de yaptım” gibi bir karşı savunmada bulunması yapılan zinaya haklı bir gerekçe olmayacaktır¹⁴⁸. Ayrı ayrı her iki eşin de açmış olduğu zina nedenine dayalı boşanma davası mahkeme tarafından kabul edilecektir.

¹⁴³ Ergün, Zafer, **Boşanma Davaları Nişanlanma-Evlenme-Butlan Velayet Kişisel İlişki-Nafaka Maddi ve Manevi Tazminat**, Adil Yayınevi, 2004, s. 57.

¹⁴⁴ Arsebük, Esat, **Medeni Hukuk, Aile Hukuku**, C.2, Ankara, 1940, s. 736; Akıntürk/Ateş, s. 244; Tekinay, s. 200; Yalçınkaya/Kaleli, Cilt I, s. 615.

¹⁴⁵ Gençcan, s.156-157; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 102; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 803; Velidedeoğlu, Hıfzı Velet: Türk Medeni Hukuku, İstanbul, 1961, s. 194; Feyzioğlu, s. 260

¹⁴⁶ Yalçınkaya/Kaleli, s.628-630; Gençcan, s. 157

¹⁴⁷ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 103. 243; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 803; Gençcan, s. 157; Velidedeoğlu, s.193.

¹⁴⁸ Tekinay, s. 202.

Zina nedenine dayalı açılan boşanma davası özel nedene dayalı olarak açılmış bir boşanma davası olduğundan artık kusurlu davranışlar irdelenmek suretiyle kusur kıyaslaması yapılamayacaktır. Önemli olan zinanın olup olmadığıdır. Diğer kusurlu davranışların zina davası bakımından bir önemi bulunmamaktadır¹⁴⁹.

Zinanın üçüncü zorunlu koşulu kusurlu olmaktır¹⁵⁰. Buna göre zina için, eşin bilinçli ve istekli olarak bir başka kişiyle cinsel ilişkiye girmesi gerekmektedir. Fiziki olarak zorla, uyuşturucu veya bayıltma etkisi gösteren madde ya da ilaç vermek suretiyle; kişinin hareket ve irade kabiliyetini ortadan kaldırdıktan sonra gerçekleştirilen cinsel ilişki geçerli bir rızanın bulunmaması nedeniyle zinaya sebebiyet vermez¹⁵¹. Kişinin hayatına ya da fiziksel bütünlüğüne yönelik tehdit altında gerçekleştirilen cinsel ilişki de zinaya sebebiyet veremeyecektir¹⁵². Benzer içerikteki bir tehdidin bizzat kişiye değil başka bir kişiye yöneltilmek suretiyle yapılarak zorlama sonucu gerçekleşecek cinsel ilişki de zinaya neden olmaz¹⁵³. Hangi miktarda ve büyüklükte olursa olsun maddi olarak zarar vermeye yönelik tehditle gerçekleşen cinsel ilişki ise zinanın oluşmasını engellemez¹⁵⁴. Kişinin alkol alımından kaynaklı sarhoş olması sonrası başka bir kişi ile cinsel ilişkiye girmesi ya da kadının yine kendi iradesiyle aldığı alkol sonucu ırzına geçilmesi halinde de zina gerçekleşmiş olacaktır¹⁵⁵. Ağır uykuda olunmasından kaynaklı cinsel ilişkiye farklı bir kişi ile girildiğinin fark edilmemesine yönelik savunmalar ise zinanın gerçekleşmiş olarak kabul edilmesini engellemeyecektir¹⁵⁶. Kişinin ipnotize edilmesi sonrası bir başka kişiyle cinsel ilişkiye girmesi ise zinaya sebep teşkil etmeyecektir¹⁵⁷.

Zina nedenine dayalı boşanma davası açma hakkı kanunda yer alan açık düzenleme gereği iki durumda sona ermektedir. TMK m. 161 hükmü ile belirlen af ya da hak düşürücü sürenin tamamlanması halinde zina nedenine dayalı boşanma davası açılmayacaktır.

Zinayı öğrenen ve sonrasında affeden eşin zina nedenine dayalı boşanma dava açma hakkı sona erecektir. Af örtülü olabileceği gibi zımni de olabilir¹⁵⁸. Şekli anlamda yazılı ya da sözlü olarak af beyanında bulunulabilir¹⁵⁹. Affin korkutma ya da aldatma gibi özgür iradeyi zedeleyici olabilecek bir etki altında yapılmaması gerekir¹⁶⁰. Affin geçerlilik kazanabilmesi

¹⁴⁹ Gençcan, s.163

¹⁵⁰ Arsebük, s. 736

¹⁵¹ Zevkliler, s. 927

¹⁵² Gençcan, s.161; Akıntürk/Ateş, s. 246; Feyzioğlu, s. 260

¹⁵³ Tekinay, s. 199-200

¹⁵⁴ Tekinay, s. 199-200; Akıntürk/Ateş, s. 246; Feyzioğlu, s. 260-261; Zevkliler, s. 803

¹⁵⁵ Saymen/Elbir, s.243

¹⁵⁶ Zevkliler, s.928

¹⁵⁷ Saymen/Elbir, s.243

¹⁵⁸ Kılıçoğlu, s. 119

¹⁵⁹ Gençcan, s.174-175

¹⁶⁰ Akıntürk/Ateş, s. 247; Gençcan, s.174

için diğer eşin onayına ya da bilgisine ihtiyaç yoktur¹⁶¹. Af herhangi bir şarta bağlı olmaksızın yapılmalıdır¹⁶². Af kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır¹⁶³. Dolayısıyla bizzat kişinin kendisi yapabilir. Temsilci vasıtasıyla af yapılamaz. Affeden kişinin af beyanında bulunurken akıl sağlığının yerinde olması gerekir¹⁶⁴.

Henüz zina gerçekleşmeden, “bir gün sen başka birisiyle cinsel ilişkiye girsen dahi seni affediyorum “ manasına gelecek şekilde önceden gösterilen rıza, daha sonra gerçekleşecek zina için af sonucunu doğurmayacaktır¹⁶⁵. Aksi düşünce tarafımızca insan onur ve şerefine zedeleyici bulunmaktadır.

Zinayı affeden eş daha sonra zina nedenine dayalı boşanma davası açma hakkını kaybettiği gibi artık aynı zina eylemi nedeniyle evlilik birliğinin temelden sarsılması davası da açamayacaktır¹⁶⁶.

Türk Medeni Kanunu m. 161/3 hükmünde ifade olunduğu üzere zinanın diğer eş tarafından öğrenilmesinden ve her halde zina eyleminin gerçekleşmesinden beş yıl geçmesi halinde zina nedenine dayalı boşanma davası açma hakkı sona erecektir. Kanun koyucu tarafından zina nedenine dayalı boşanma davası açabilmek için hak düşürücü süre getirilmiştir¹⁶⁷. Bu nedenle taraflarca ileri sürülmesi dahi hakim tarafından resen ele alınması gerekmektedir. Zinanın tek bir cinsel ilişki ile kalması halinde hak düşürücü sürenin başlangıç tarihi cinsel ilişkinin gerçekleştiği gündür. Eşlerden birinin bir başkası ile aynı evde yaşamaya devam etmesi gibi devam eden zina eylemlerine yönelik durumlarda ise hak düşürücü sürenin başlangıç tarihi son zina eyleminin gerçekleştiği tarihtir¹⁶⁸.

2.2.1.1. Zina Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi

Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar, zina gibi özel nedene dayalı boşanma davası açılmasına neden olabilecek nitelikte görülmemekte ve böylesi paylaşımlar genel nedene dayalı boşanma davalarına konu olabileceği düşünülmekteydi¹⁶⁹. Zina nedenine dayalı boşanma davasının mahkeme tarafından kabul edilebilmesi için zinanın yani bir başkasıyla cinsel ilişkiye girildiğinin ispatlanması gerekmektedir. Cinsel ilişkiye girilme eyleminin

¹⁶¹ Öztan, Aile Hukuku, s. 381

¹⁶² Gençcan, s.174-177

¹⁶³ Velidedeoğlu, s.196

¹⁶⁴ Gençcan, s.176

¹⁶⁵ Öztan, Aile Hukuku, s. 379; Akıntürk/Ateş, s. 248; Erdem, s. 104; Feyzioğlu s. 264; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 805; Gençcan, s. 176; Tekinay, s. 203; Önceden gösterilen rızanın sonrasında gerçekleşen zina bakımından af niteliği teşkil edeceğine ilişkin görüş için bkz. Velidedeoğlu, s. 198; Saymen/Elbir, s. 245.

¹⁶⁶ Gençcan, s.177

¹⁶⁷ Akıntürk/Ateş, s. 248; Dural/Öğüz/Gümüüş, s. 106; Öztan, Aile Hukuku, s. 379; Tekinay, s. 205

¹⁶⁸ Gençcan, s.173

¹⁶⁹ Sert, Selin, İnternet Yoluyla Elde Edilen Kişisel Verilerin Genel Boşanma Sebepleri Arasında Değerlendirilmesi Meselesi, s.287

sosyal medyadaki paylaşım ile ispatlanmasının oldukça güç olacağı düşünülse de Yargıtay 2. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında “ ... Diğer taraftan davacı-davalı erkek, eşinin bir başka erkekle kendisini aldattığına yönelik iddiasını dava dilekçesi ekinde sunduğu sosyal medya görüntüleri ve mesajlara dayandırmıştır. Yapılan incelemede sosyal medya yazışma ve görüntüleri içerikleri itibarıyla zinaya muhakkak gözüyle bakılmasını gerektirir niteliğinde olup, bu durum zinanın varlığına delalet eder. Açıklanan durum karşısında kadının zina eyleminin ispatlanmış olduğu gözetilerek Türk Medeni Kanunu'nun 161. maddesi koşullarının oluştuğunun kabulü ile zina (TMK. m. 161) hukuki sebebiyle tarafların boşanmalarına karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile davacı-davalı erkeğin zina (TMK m. 161) hukuki sebebine dayalı boşanma davasının reddine karar verilmesi doğru olmayıp, bozmayı gerektirmiştir... “ demek suretiyle sosyal medya paylaşımları ile zina nedenine dayalı boşanmaların ispatlanabileceği belirtilmiştir¹⁷⁰ . Yargıtay'ın ispatı güç olan ve çoğu zaman kapalı kapılar arkasında gerçekleşen zina eyleminin dahi sosyal medyadaki paylaşımlar ile ispatlanabileceğine yönelik vermiş olduğu karar sonrası, sosyal medya paylaşımlarının boşanma dosyalarında son derece etkili sonuçlar doğurabileceğini söyleyebiliriz.

2.2.2. Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış Nedenine Dayalı Boşanma

Özel boşanma nedenlerinden olan hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış nedenine dayalı boşanma TMK m. 162 hükmünde düzenleme altına alınmıştır. Buna göre “ Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir.” “Hayata kast” ve “ pek kötü veya onur kırıcı davranış “ olmak üzere iki durumdan her hangi birine maruz kalan eşin TMK m. 162 hükmü kapsamında özel nedene dayalı olarak boşanma davası açabilecektir.

Hayata kast diğer eşin hayatına son vermek niyetiyle herhangi bir eylem içerisinde olunması halidir¹⁷¹. Diğer eşi öldürmeye çalışmak, intihara zorlamak ya da teşvik etmek, kurtarabilme imkanı olmasına rağmen ciddi ölüm tehlikesi altında kalmasına seyirci kalmak gibi haller hayata kastetmeye yönelik eylemler olarak örneklendirilebilir¹⁷².

Diğer eşin hayatına son vermeye yönelik kullanılan araçların, öldürmeye elverişli olup olmadığının bir önemi yoktur¹⁷³ . Önemli olan öldürmek niyetinde olunmasıdır. Eşin öldürmesi adına tüm eylemler tamamlanmasına rağmen bir şekilde sonuç gerçekleşmemişse

¹⁷⁰Yarg. 2. HD, T.17.01.2023, E.2022/9713, K.2023/237 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

¹⁷¹ **Zevkliler**, s. 806.

¹⁷² **Öztaş**, Temel Kavramlar, s. 470; **Gençcan**, s. 202-203

¹⁷³ **Gençcan**, s.202; Oğuzoğlu, H. Cahit, **Aile Hukuku**, Ankara 1949, s. 96.

dahi hayata kast tamamlanmış olacaktır¹⁷⁴. Ya da öldürmeye yönelik eylemi gerçekleştirdikten sonra pişman olup hemen hastaneye götürmek gibi müdahalelerde bulunulması hayatına kastedilen eşin hayata kast nedenine dayalı boşanma davası açma hakkını engellemeyecektir¹⁷⁵. Aynı anda sadece diğer eşi değil kendisini de öldürmeye teşebbüs etmesi diğer eşe yönelik hayata kast kusurunu ortadan kaldırmayacaktır¹⁷⁶.

Diğer eşin neden hayatına son verilmek istenildiğinin ise herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Örneğin diğer eşi başka birisiyle cinsel ilişkiye girerken görmesi üzerine yapılan öldürme girişiminde de hayata kast gerçekleşmiş kabul edilecektir.

Hayatına kast edilmesine yönelik gerçekleştirilecek eyleme diğer eşin rıza göstermesinin bir önemi bulunmamaktadır. Örneğin diğer eşin tıbben tedavisi mümkün olmayan bir rahatsızlığı nedeniyle büyük acılar içerisinde olması ya da hastalığı nedeniyle ölümünün tıbben yakın olduğunun doktorlar tarafından söylenilmesi nedeniyle kendisini öldürmesini istese ve öldürmeye yönelik karşı taraf teşebbüste bulunursa hayata kast gerçekleşmiş olacaktır¹⁷⁷.

Öldürme kastıyla yapılan eylemin planlı ya da ani gelişen bir durum sonucu öfkeyle gerçekleşmiş olmasının hayata kast nedenine dayalı boşanma davası bakımından önemi bulunmamaktadır¹⁷⁸. Hayatı kasta yönelik eylemin planlı ya da ani gerçekleştirilmiş olması ancak ceza yargılamasını ilgilendirecek bir konudur.

Hayata kast durumunda, hayatına kastedilen eşin kusurlu ya da kusursuz olmasının bir önemi yoktur¹⁷⁹. Hayatına kastedilen eş oldukça ağır kusurlu olsa dahi diğer eşin öldürmeye yönelik yapmış olduğu eylem hayata kast nedeniyle boşanma davası bakımından yeterlidir. Evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davasında olduğu gibi kusur incelemesi yapılmayacaktır. Tek önemli olan kasten öldürme girişimine yönelik eylemin olup olmadığıdır¹⁸⁰.

Hayata kast fiilini işleyen eşin kanunun lafından da anlaşılacağı üzere kusurlu olması şarttır. Dolayısıyla öldürmeye yönelik eylemi gerçekleştiren eşin herhangi gibi bir tedbirsizlik ya da ihmal etkisiyle değil kasten hareket etmesi gerekmektedir¹⁸¹. Diğer eşin öldürülme kastı olmaksızın tokat ya da tekme atmak gibi şiddet içerikli eylemlerde bulunması hayata kast

¹⁷⁴ Zevkliler, Aydın/Havutçu, Ayşe, **Medeni Hukuk (Temel Bilgiler)**, Turhan Kitapevi, Ankara, 2004, s.272

¹⁷⁵ Erdem, s. 105.

¹⁷⁶ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 105.

¹⁷⁷ Yalçınkaya/Kaleli, Cilt I, s. 692.

¹⁷⁸ Öztan, Aile Hukuku, s. 382

¹⁷⁹ Gençcan, s.201

¹⁸⁰ Akıntürk/Ateş, s. 249.

¹⁸¹ Gençcan, s.201

nedenine dayalı boşanma davasına gerekçe oluşturmamayacaktır¹⁸². Akıl hastası olan eşin yapmış olduğu öldürmeye çalışma eylemi ise akıl hastalığından kaynaklı kasten hareket etme durumu söz konusu olmadığından hayata kast olarak kabul edilemeyecektir¹⁸³.

Tehdidin içeriği ne kadar ağır olursa olsun öldürmeye yönelik lafta kalan eylemler hayata kast olarak kabul edilmeyecektir¹⁸⁴. Hayata kasta yönelik eylemin bizzat eşin kendisine yönelik olması gerekir. Eşin anne, baba ve kardeşine ve hatta bizzat müşterek çocuğa yönelik öldürme kastıyla yapılan eylemler hayata kast nedenine dayalı boşanmaya sebep teşkil edemeyecektir. Bahse konu eylemler ancak TMK m. 163 hükmü kapsamındaki suç işleme nedenine dayalı boşanma ya da TMK m. 166 hükmü kapsamındaki evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davalarına gerekçe oluşturabilecektir¹⁸⁵.

Öldürme kastıyla hareket edilmiş olması hayata kastın oluşması için yeterlidir. Diğer eşin bu eylem nedeniyle hayatını kaybetmesi gibi bir neticeye gerek yoktur. Hayatına kastedilen eş ilgili eylem nedeniyle hiçbir zarar görmese dahi hayata kast meydana gelmiş olacaktır. Kaldı ki diğer eşin eylem sonrası vefat etmesi halinde evlilik resmi olarak ölüm nedeniyle sona ermiş olacaktır¹⁸⁶.

Pek kötü davranış, diğer eş öldürmek niyetiyle değil diğer eşin beden bütünlüğünü ve ruh sağlığını bozmak niyetiyle gerçekleştirilen eylemlerdir¹⁸⁷. Pek kötü davranışta bulunan kişinin kasıtlı hareket etmesi gerekmektedir. Kusurlu olarak gerçekleştirilecek davranışlar pek kötü davranış nedeniyle boşanma davasına konu edilebilecektir. Ağır derecede şiddet uygulamak¹⁸⁸, vücudunun çeşitli yerlerini kesici veya delici aletlerle yaralamak, herhangi bir yere hapsedmek¹⁸⁹, aç ya da susuz bırakmak¹⁹⁰, anormal cinsel ilişkiye zorlamak¹⁹¹, aşırı derecede cinsel ilişkiye zorlamak¹⁹², işkence etmek, ağır eziyet ve zulüm etmek¹⁹³ gibi eylemler pek kötü davranışa örnek olarak gösterilebilir.

¹⁸² Kılıçoğlu, s. 120.

¹⁸³ Akıntürk/Ateş, s. 249; Tüysüz, A. Vahit, "Türk Medeni Hukukunda Boşanma Sebepleri, Boşanma Davası, Boşanmanın Hukuki Sonuçları", *Adalet Dergisi*, S.2, Mart-Nisan 1988, s. 33; Tandoğan, s. 77; Öztan, Aile Hukuku, s. 383; Velidedeoğlu, s. 199

¹⁸⁴ Gençcan, s.203

¹⁸⁵ Öztan, Aile Hukuku, s. 383

¹⁸⁶ Kılıçoğlu, s. 120

¹⁸⁷ Gençcan, s. 225, Yalçınkaya/Kaleli, Cilt I, s. 694.

¹⁸⁸ Gençcan, s.226,

¹⁸⁹ Tekinay, s. 208; Akıntürk/Ateş, s. 249; Tutumlu, s. 895; Zevkliler, s. 807-808;

¹⁹⁰ Feyzioğlu, s. 271; Öztan, Aile Hukuku, s. 384; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 108; Oğuzman/Dural, s. 117

¹⁹¹ Akıntürk/Ateş, s. 249; Velidedeoğlu, s. 199

¹⁹² Saymen/Elbir, s.247

¹⁹³ Öztan, Aile Hukuku, s. 384, Gençcan, s.226

Pek kötü davranışın bir kere yapılması pek kötü davranış nedeniyle boşanma davası adına yeterli olacaktır. Tekrar edilmesi aranmamaktadır¹⁹⁴. Pek kötü davranışın lafından da anlaşılacağı üzere diğer eşin beden ve ruh sağlığını bozacak kadar ağır olması gerekir¹⁹⁵. Sadece bir tokat ya da tekme atılması gibi eylemler pek kötü davranış sayılmayacak¹⁹⁶ ise de süreklilik arz eder hale gelirse pek kötü davranış meydana gelmiş olacaktır¹⁹⁷. Bir tokat ya da tekme ile diğer burnunun ya da dişlerinin kırılması gibi ağır sonuçlarının olması halinde ise eylemin tek seferlik olsa dahi pek kötü davranış gerçekleşmiş kabul edilecektir¹⁹⁸.

Gerçekleşen eylemin pek kötü davranış kapsamına girip girmediğini takdir etme yetkisi pek kötü davranış nedenine dayalı boşanma davasına hakimdedir¹⁹⁹. Hakim takdir yetkisini kullanırken dosyadaki tarafların sosyal ortamları, kültür düzeyleri, yetiştikleri ve yaşadıkları çevrenin örf, adet ve gelenekleri, eğitim durumlarına göre değerlendirme yapacaktır²⁰⁰.

Diğer eşin şeref, namus ve saygınlığını zedelemek suretiyle manevi olarak yıpratıcı sonuçlar doğuran eylemler onur kırıcı davranış nedenine dayalı boşanma davasının konusunu oluşturur. TMK m. 162 hükmüne göre onur kırıcı davranışın ağır derecede olması gerekmektedir. Diğer eşe yönelik gerçekleştirilen eylem ağır derecede onurunu kırma niyetiyle yapılmalıdır. Onur kırıcı davranışın kasıtlı ve kusurlu olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir²⁰¹. Ani bir kırgınlık ve kıskırtma altında yapılan eylemde kişinin kastının bulunmaması nedeniyle ağır derecede onur kırıcı davranış gerçekleşmiş olmayacaktır²⁰². Eşlerin birlerine karşı sürekli hakaret içerikli söylemlerde bulunması ve iş bu söylemlerin aralarındaki ilişkinin normal haline gelmesi durumunda her iki eş de ağır derece onur kırıcı davranış nedenine dayanamayacaktır²⁰³.

Diğer eşe yönelik bir sürü insanın bulunduğu kahvehane ve pazar yeri gibi bir yerde “şerefsiz, namussuz” gibi şeref ve saygınlığını zedeleyici hakaret edilmesi, eşin evde başka bir kadınla yaşamaya zorlanması, kendisini aldattığına yönelik diğer eş hakkında iftira içerikli dedikodu yapılması, eşinin bakire olmadığını eş dost içerisinde yayılması, eşinin iktidarsız olduğuna ya da yatak odalarına özel bazı durumların diğer eşten habersiz etrafa yayılması, kızına ya da bir başkasına cinsel saldırıda bulunduğuyla yönelik diğer eşe iftira atılması

¹⁹⁴ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 108

¹⁹⁵ Gençcan, s.227

¹⁹⁶ Öztan, Aile Hukuku, s. 384

¹⁹⁷ Gençcan, s.227, Yalçınkaya/Kaleli, Cilt I, s. 698-699

¹⁹⁸ Gençcan, s.227

¹⁹⁹ Arsebük, s. 737; Feyzioğlu, s. 270; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s.808

²⁰⁰ Akıntürk/Ateş, s. 250; Öztan, Aile Hukuku, s. 385.

²⁰¹ Tutumlu, s. 897.

²⁰² Tekinay, s. 210;

²⁰³ Öztan, Aile Hukuku, s. 387;

akabinde yapılan ceza yargılaması sonucunda doğru olmadığına dair eşin cinsel saldırıda bulunmadığının anlaşılması gibi durumlarda Yargıtay'ın yerleşik içtihatları doğrultusunda ağır derecede onur kırıcı davranış gerçekleşmiş kabul edilecektir²⁰⁴.

Gerçekleştirilen eylemin ağır derecede diğer eşin onurunu kırma niteliğine sahip olup olmadığını takdir yetkisi hakime aittir²⁰⁵. Hakim takdir yetkisini kullanırken dosyadaki tarafların sosyal ortamları, kültür düzeyleri, yetiştikleri ve yaşadıkları çevrenin örf, adet ve gelenekleri, eğitim durumlarına göre değerlendirme yapacaktır²⁰⁶.

Hayata kast, pek kötü ya da ağır derecede onur kırıcı davranışta bulunulması nedeniyle boşanma davası açabilme hakkı TMK m. 162/2 hükmünde düzenlendiği üzere iki şekilde ortadan kalkmaktadır. Bunlardan biri Hayata kast, pek kötü ya da ağır derecede onur kırıcı davranışta bulunan eşin affedilmesi diğeri ise hak düşürücü sürenin kaçırılmasıdır.

Hayatına kastedilen, pek kötü ya da ağır derece onur kırıcı davranışa maruz kalan eşin kayıtsız, şartsız ve özgür iradesiyle diğer eşi affedebilir. Affin aldatma, korkutma ve hile gibi iradeyi sakatlayıcı eylemler neticesinde gerçekleşmemesi gerekir. Af herhangi bir şekle bağlı olunmaksızın yazılı ya da sözlü olarak yapılabileceği gibi, maruz kalınan eylem sonrası eşle cinsel ilişkiye girme, tatile gitme gibi evlilik birlikteliğini devam ettirmeye yönelik eylemlerle örtülü olarak da yapılabilecektir²⁰⁷. Af kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olması nedeniyle affetmek iradesini kişi bizzat kendisi göstermelidir²⁰⁸. Af karşı taraf eşin kabulüne bağlı değildir. Henüz hayata kast, pek kötü ya da ağır derecede onur kırıcı davranışa yönelik eylemler gerçekleşmeden önce affetmeye yönelik gösterilecek irade beyanının bir önemi olmayacaktır. Kendisine yönelik eylemlerden kaynaklı yürütülen ceza yargılamasında eşin şikayetten vazgeçmesi hayata kast, pek kötü ya da ağır derecede onur kırıcı davranış nedenine dayalı boşanma davası açma hakkını ortadan kaldırmayacaktır²⁰⁹.

Hayata kast, pek kötü ya da ağır derecede onur kırıcı davranışa nedenine dayalı boşanma davası açabilme hakkı, eylemin öğrenilmesinde itibaren altı ay ve her halükarda eylemin gerçekleşmesinin üzerinden beş yıl geçmesi halinde sona erecektir. Süreler kanun koyucu tarafından resen düzenleme altına alınan hak düşürücü özelliğine sahiptir. Bu nedenle taraflarca ileri sürülmesi dahi hakim tarafından resen ele alınmalıdır.

²⁰⁴ Gençcan, s. 251; Erdem, s. 106; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 108; Tutumlu, s. 901; Akıntürk/Ateş, s. 251; Yıldırım, Türk Aile Hukuku, s. 78

²⁰⁵ Saymen/Elbir, s. 247

²⁰⁶ Gençcan, s. 254; Berki, Şakir, Medeni Hukuk, Umumi Esaslar-Şahıs ve Aile Hukuku, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1961, s. 178.

²⁰⁷ Gençcan, s. 256-257

²⁰⁸ Velidedeoğlu, s. 196

²⁰⁹ Gençcan, s. 257

2.2.2.1. Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi

Sosyal medya üzerinden canlı yayın açmak suretiyle diğer eşe silahla ateş etmek ve alenen paylaşım açmak ya da diğer eşin uçurumdan atlayıp intihar ederken kayıt altına alıp paylaşmak gibi eylemler boşanma davalarına konu olabilmektedir. İlgili paylaşımın süresi içerisinde ve hukuka uygun yollardan elde edilerek boşanma dosyasına sunulması halinde hayat kast eyleminin gerçekleştiğinin ispatı mümkün olabilecektir. Yine aynı şekilde video kaydı alarak diğer eşin dişlerini kırarak şekilde şiddet uygulayıp sonrasında bunu sosyal medyada paylaşılması durumunda, bahse konu paylaşım ile pek kötü davranış nedenine dayalı boşanma davası ispatlanabilecektir. İki kadın ile aynı evde yaşayan ve diğer eşin bu şekilde yaşamaya zorlayan kocanın sosyal medya üzerinden iki kadın ile de müşterek konuttan fotoğraf paylaşım ilgili paylaşımı herkese açması durumunda da kadın eşin onur kırıcı davranış nedenine dayalı boşanma davası ilgili paylaşımın dosyaya sunulması halinde mahkeme tarafından kabul edilebilecektir.

2.2.3. Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Nedenine Dayalı Boşanma

Türk Medeni Kanunu’nu m. 163 hükmünde suç işleme haysiyetsiz hayat sürme nedenine dayalı boşanma düzenleme altına alınmıştır. Buna göre “Eşlerden biri küçük düşürücü bir suç işler veya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden ötürü onunla birlikte yaşaması diğer eşten beklenemezse, bu eş her zaman boşanma davası açabilir”. Küçük düşürücü suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme olmak üzere iki türlü boşanma nedeni aynı madde kapsamına alınmıştır.

Küçük düşürücü suç ifadesinden ne anlaşılması gerektiğine dair madde gerekçesinde açıklama yapılmıştır. Buna göre hem yüz kızartıcı hem de bu nitelikte olmayan cürümler küçük düşürücü suç kapsamında kabul edilecektir. Küçük düşürücü suçun diğer eşe yönelik değil, üçüncü bir kişiye karşı işlenmesi ve bu nedenle eşler arasındaki evliliğin zarar görmesi gerekir²¹⁰. Doğrudan eşe karşı yapılan küçük düşürücü suç niteliğinde olabilecek eylemler hayata kast, pek kötü veya onu kırıcı davranış ya da evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davasının konusunu oluşturacaktır.

İşlenen her türlü suç değil “küçük düşürücü” nitelikte olanlar TMK m. 163 kapsamındaki boşanma davasının konusunu oluşturabilecektir²¹¹. Türk Ceza Kanunu’nda küçük düşürücü ya da yüz kızartıcı suç sınıflandırması yer almamaktadır. Yüz kızartıcı suç ifadesine Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sı m. 76/2 hükmünde yer verilmiştir. Buna göre,

²¹⁰ Kılıçoğlu, s. 122.

²¹¹ Zevkliler, s. 808

zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma ve dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle hüküm giymiş olanlar sonrasında affa uğramış olsalar dahi milletvekili olarak seçilemeyecektir. İlgili anayasa maddesinde örnekleme suretiyle açıklama yapmak yoluna gidildiğinden boşanmaya konu küçük düşürücü suça da dayanak oluşturabilecek niteliktedir²¹².

İşlenen suçun yüz kızartıcı nitelikte olup olmadığı suçun işleniş şekil ve koşullarına göre toplumun genel ahlak kuralları da ele alınmak suretiyle hakim tarafından takdir edecektir²¹³. Eşlerin içinde bulunduğu toplumun ahlak düzenine aykırı olan ve dolayısıyla gerçekleşmesi halinde diğer eşin toplum nazarında yüzünün kızarmasına sebebiyet verecek nitelikteki eylemler yüz kızartıcı suç kapsamına girebilecektir²¹⁴.

Kasten adam öldürme, cinsel saldırıda bulunma, uyuşturucu ticareti yapma, dolandırıcılık, gasp, hırsızlık, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma, insan kaçakçılığı, organ ticareti, resmi ya da özel belgede sahtecilik, fuhuş yaptırmak, kumar oynatmak, devletin ve milletin ortak değerlerini aşağılamak, anayasal düzeni bozmaya yönelik eylemlerde bulunmak, zimmet yapmak, rüşvet almak, görevi kötüye kullanmak, nüfus ticareti yapmak gibi suçlar küçük düşürücü suçlara örnek olarak gösterilebilir²¹⁵.

Küçük düşürücü suç işleme nedenine dayalı boşanma davası için suçun evlilik tarihinden sonra işlenmesi gerekir²¹⁶. Evlikten önce işlenen küçük düşürücü suçtan diğer eşin haberi olsun ya da olmasın TMK m. 163 hükmü kapsamına dayanarak boşanma davası açamayacaktır²¹⁷. Evlilik öncesi yüz kızartıcı bir suç işlenmesine rağmen karşı taraftan hileli olarak saklanılmışsa ya da hata sonucu bilinmemesi halinde evliliğin iptali adına karşı taraf eşin dava açma hakkı doğacaktır²¹⁸.

Küçük düşürücü suçun bir defa işlenmesi yeterlidir. Birden çok kez işlenmesine gerek yoktur. Suç için ceza yargılamasının yapıp yapılmaması, sonrasında şikayetten vazgeçme ya da af olması küçük düşürücü suç nedeniyle boşanma davası açılmasına engel teşkil etmeyecektir²¹⁹. Küçük düşürücü suç işlenmesi nedenine dayalı boşanma davası açan eşin kendisinin de aynı içerikte suç işlemiş olması dava açma hakkını sona erdirmeyecektir²²⁰.

²¹² Tekinay, s. 211; Öztan, Aile Hukuku, s. 389; Yalçinkaya/Kaleli, Cilt I, s. 730

²¹³ Oğuzman/Dural, s. 117, Zevkliler, s. 809; Feyzioğlu, s. 274; Tekinay, s. 211; Akıntürk/Ateş, s. 252; Yalçinkaya/Kaleli, Cilt I, s. 736;

²¹⁴ Tekinay, s. 223

²¹⁵ Gençcan, s. 285-292, Akıntürk/Ateş, s. 252, Dural/Öğüz/Gümüş, s. 107

²¹⁶ Öztan, s.235.

²¹⁷ Gençcan, s. 293

²¹⁸ Oğuzman/Dural, s. 117; Saymen/Elbir, s. 247; Akıntürk/Ateş, s. 252; Gençcan, s. 294

²¹⁹ Oğuzman/Dural, s. 118; Akıntürk/Ateş, s. 252-253; Yalçinkaya/Kaleli, Cilt I, s. 736-737, Öztan, Aile Hukuku, s. 389; Gençcan, Boşanma Hukuku, s. 281

²²⁰ Velidedeoğlu, s. 200

Küçük düşürücü suçun kasten işlenmesi gerekir. Taksirle işlenen suçlar küçük düşürücü suç nedenine dayalı boşanma davasının konusunu oluşturamayacaktır²²¹. Kasten adam öldürme her ne kadar küçük düşürücü suç kabul edilse de tecavüz tehdidi altında olan bir kadının gerçekleştireceği adam öldürme olayında olduğu gibi meşru müdafaa kapsamında işlenen suçlar da kapsam dahilinde değildir²²². Suçu işleyen eşin suç tarihinde akıl sağlığı yerinde değilse ya da ayırt etme gücü yoksa işlediği suç nedeniyle küçük düşürücü suç işleme nedenine dayalı boşanma davası açılamayacaktır. Kişinin ayırt etme gücü kendi iradesiyle aldığı alkol ya da uyarıcı madde nedeniyle yerinde değilse ve sarhoşken ya da uyarıcı madde etkisi altındayken işlediği küçük düşürücü suça dayalı boşanma davası açılabilecektir²²³. Siyasi nitelikteki suçlar doktrindeki ağırlıklı görüşe göre küçük düşürücü suç olarak kabul edilmemektedir²²⁴.

Öz kızına tecavüz edildiği gibi ağır nitelikte olan küçük düşürücü suç işlendiği iddiasıyla eş hakkında açılan küçük düşürücü suç nedenine dayalı boşanma davasında hakimin iddiaya konu suç nedeniyle yürütülen ceza yargılamasındaki dava sonucunu beklemesi gerekir. İddiaya konu suçun boşanma davasında argüman olarak kullanılabilmesi için ceza yargılamasında verilen kararın kesinleşmesi gerekecektir.

Küçük düşürücü suç işleme nedenine dayalı boşanma davası açılması bakımından kanunda herhangi bir dava açma süresi belirlenmemiştir. Yine de suç işlenmesine ve diğer eşin de bu durumu öğrenmesine rağmen uzunca bir zaman geçtikten sonra işlenen suça dayalı boşanma davası açılması hakim tarafından makul karşılanmayacaktır. Suçu işleyen eş ile birlikte suçun işlendiği öğrenilmesine rağmen uzunca bir süre yaşamaya devam edilmesi TMK m. 163 hükmünde belirtilen “ işlenen suçtan kaynaklı birlikte yaşanılmaz hale gelmesi ” koşulunun gerçekleştirmemiş hale getirecektir²²⁵.

Suç işlendikten sonra diğer eşin suçun işlendiğini öğrenmesine rağmen makul karşılaması sonrasında küçük düşürücü suç işleme nedenine dayalı boşanma davası açamayacaktır²²⁶. Örneğin eşinin uyuşturucu sattığını bilmesine rağmen iş bu suçtan elde ettiği gelirle aile hayatını devam ettirmek eşin işlediği suçun hoşgörü ile karşılandığının bir göstergesi olacaktır.

²²¹ Akıntürk/Ateş, s. 252

²²² Gençcan, s. 279

²²³ Gençcan, s. 281

²²⁴ Saymen/Elbir, s. 248; Velidedeoğlu, s. 203; Arsebük, s. 740.

²²⁵ Gençcan, s. 294.

²²⁶ Gençcan, s. 294.

Türk Medeni Kanunu m. 163 hükmüne göre, eşlerden birinin haysiyetsiz hayat sürmesi, diğer eş için evliliğin devamını mümkün kılamayacak hale getirmişse, bu duruma maruz kalan eş evliliği bitirmek adına boşanma davası açabilecektir.

Haysiyetsiz hayat sürmenin ne şekilde olacağına ilişkin kanun maddesinde herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Eşlerin içerisinde yaşadığı toplumun değer yargılarına ters gelecek, diğer eşin onur, şeref, saygınlık ve namusunu zedeleyici olarak kabul edilecek bir biçimde yaşantı sürülmesi haysiyetsiz yaşam olarak tanımlanabilir²²⁷.

Uygulamada karşılaşılan insan ya da uyuşturucu madde ticareti yapmak, devletin denetimi dışında olan genelev faaliyeti yürütmek, sürekli kumar oynamak, alkolik olmak ya da herhangi bir uyarıcı madde bağımlısı haline gelmek, ekonomik durumu iyi olmasına rağmen dilencilik yapmak, sağlık durumu iyi olmasına ve maddi olarak da imkanı bulunmasına rağmen evini çöp eve dönüştürmek, evli olmasına rağmen üçüncü bir kişiyle de aynı anda birlikte yaşamak, anormal cinsel ilişki alışkanlığı gibi haller haysiyetsiz hayat sürmeye örnek gösterilebilir²²⁸.

Tek bir aykırı kabul edilebilecek davranış haysiyetsiz hayat sürme nedenine dayalı boşanma davası açma hakkı tanımayacaktır. Davranışların süreklilik göstermesi ve adeta eylemi gerçekleştiren kişinin yaşam tarzı haline gelmesi gerekir²²⁹.

Haysiyetsiz hayat süren kişinin gerçekleştirdiği eylemlerde kusurunun olması şarttır. Kişinin ayırt etme gücünü ortadan kaldıran ya da iradesini engelleyecek bir durum olmamalıdır. Akıl sağlığı yerinde olmayan bir kişinin sürdüğü haysiyetsiz yaşam TMK m. 163 hükmü kapsamındaki boşanma davasına konu edilemeyecektir²³⁰. Haysiyetsiz hayat süren bizzat eşin kendisi olmalıdır²³¹. Eşin annesi, babası ve kardeşi gibi yakınlarının haysiyetsiz hayat sürme şeklindeki yaşantısı diğer eşe haysiyetsiz hayat sürme nedenine dayalı boşanma davası açma hakkı vermeyecektir.

Haysiyetsiz hayat sürme durumunun evlilikten sonra gerçekleşmesi gerekir. Evlilik öncesi sürülen haysiyetsiz hayat süren eşe TMK m.163 hükmüne dayalı boşanma davası açılamaz²³². Evlenmeden önce diğer eşin haysiyetsiz hayat sürmüş olduğunu bilmeden evlenen kişi koşulların mevcut olması halinde evliliğin iptalini isteyebilir²³³. Doktrinde yer

²²⁷ Kılıçoğlu, s. 123-124. ; Helvacı, s. 1162

²²⁸ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 107; Gençcan, s. 314-317; Akıntürk/Ateş, s. 253; Tandoğan, s. 81; Zevkliler, s. 810; Öztan, Aile Hukuku, s. 391; Kılıçoğlu, s. 124.

²²⁹ Tandoğan, s. 81; Saymen/Elbir, s. 249; Tekinay, s. 214; Velidedeoğlu, s. 205; Akıntürk/Ateş, s. 253; Öztan, Aile Hukuku, s. 391; Ergün, Ömer, "TMK'nın 166'ncı Maddesinde Düzenlenen Boşanma Nedenleri", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Hüseyin HATEMİ'ye Armağan, Eylül 2005, s. 44; Gençcan, s.318-319

²³⁰ Yalçinkaya/Kaleli, Cilt I, s. 743; Öztan, Aile Hukuku, s. 392; Gençcan, Boşanma Hukuku, s. 319.

²³¹ Yarg. 2. HD, T.20.12.1984, E.1984/10341, K.1984/10524 (Tutumlu, s. 908.).

²³² Gençcan, s.320

²³³ Feyzioğlu, s. 276

alan ağırlıklı görüşe göre haysiyetsiz hayat sürmenin, haysiyetsiz hayat sürme nedenine dayalı açılan boşanma davasının açıldığı tarihte de devam etmesi gerekmektedir²³⁴.

Tek başına haysiyetsiz hayat sürme TMK m. 163 hükmü kapsamında boşanma davası açmak için yeterli değildir. Aynı zamanda eşin sürdürmekte olduğu haysiyetsiz hayat nedeniyle diğer eş için birlikte yaşamının artık mümkün olamayacak hale gelmesi gerekmektedir. Kanunen aranan bahse konu ikinci koşul yerine gelmediği takdirde haysiyetsiz hayat sürme nedenine dayalı boşanma kararı verilemeyecektir²³⁵.

Haysiyetsiz hayat sürme nedenine dayalı boşanma davası açabilmek için kanunen belirlenmiş hak düşürücü ya da zamanaşımı süresi bulunmamaktadır. Diğer eşin haysiyetsiz olarak sürdüğü ve hali hazırda devam ettirdiği yaşam artık evliliğin devamını mümkün kılamayacak hale geldiğinde herhangi bir süreye bağlı olmaksızın TMK m. 163 hükmü kapsamında boşanma davası açılabilir. Ancak haysiyetsiz hayat sürme sona erdikten sonra üzerinden makul karşılanmayacak kadar uzun bir zaman geçmesi halinde boşanmaya yönelik dava açma hakkını sona erecektir²³⁶. Uzunca bir süre eşin haysiyetsiz hayat sürmesini bilmesine rağmen boşanmaya yönelik dava açılmaması artık bu durumun hoşgörü ile karşılandığı ya da affedildiği anlamına gelebilecektir²³⁷. Aradan geçen uzun zamana rağmen boşanmaya yönelik dava açmayan eşin haysiyetsiz hayat nedeniyle evliliğin devamının kendisi için mümkün olmadığını ispatlaması mümkün görünmemektedir²³⁸. Eşinin haysiyetsiz hayat sürdüğünü bilmesine rağmen aradan geçen onca zaman bunu sorun olarak görüp mahkemeye taşımamak ve günün birinde “vakti zamanında eşim haysiyetsiz hayat sürmüştü bu nedenle boşanmak istiyorum” demek açıkça kanunen tanınan bir hakkın kötüye kullanılmasıdır²³⁹.

2.2.3.1. Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi

Sosyal medya üzerinden yapılan çeşitli eylemler suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme nedenine dayalı boşanma davalarının konusunu oluşturabilmektedir. Sosyal medyadan sürekli çıplak ya da yarı çıplak video ya da fotoğraf paylaşmak, kendi hesabı üzerinden devamlı olarak aynı ya da farklı cinse yönelik cinsel ilişki teklifinde bulunmak gibi faaliyetlerin

²³⁴ Tekinay, s. 214; Ergün, s. 40 vd.; Oğuzman/Dural, s. 119.

²³⁵ Helvacı, s. 1162

²³⁶ Akıntürk/Ateş, s. 254 Gençcan, s. 336, Zevkliler, s. 809; Feyzioğlu, s. 275. Tekinay, s. 213, Öztan, s. 237.

²³⁷ Gençcan, s.337, Tekinay, s. 213,

²³⁸ Feyzioğlu, s. 275-276; Gençcan, s.337, Gönensay, Samim, Medeni Hukuk, Aile Hukuku, C.2, Kısım 1, Karı Koca, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1937, s. 77; Köprülü/Kaneti, s. 157; Yıldırım, Türk Aile Hukuku, s. 79-80; Yalçınkaya/Kaleli, s. 750, Tandoğan, s. 81.

²³⁹ Zevkliler, s. 809

haysiyetsiz hayat sürmeye örnek teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Yine sosyal paylaşım siteleri üzerinden dolandırıcılık, organ ticareti, resmi ya da özel belgede sahtecilik, fuhuş yaptırmak, kumar oynatmak, devletin ve milletin ortak değerlerini aşağılamak, anayasal düzeni bozmaya yönelik eylemlerde bulunmak, zimmet yapmak, rüşvet almak, görevi kötüye kullanmak ve nüfus ticareti yapmak gibi eylemler yapılması da TMK m. 163 hükmü kapsamındaki küçük düşürücü suç işleme nedenine dayalı boşanma davasının açılmasına haklı bir gerekçe oluşturabilecektir.

2.2.4. Terk Nedenine Dayalı Boşanma

Herhangi bir haklı gerekçeye sahip olunmaksızın evliliğin eşlere yüklediği yükümlülüklerden kaçmak adına eşiyle olan birlikteliğini devam ettirdikleri ortak yaşam alanını terk eden ya da karşı taraf eşi terk etmeye zorlayan eşin iş bu hali en az altı ay boyunca devam ettirmesi ve akabinde diğer eş tarafından kendisine hakim ya da noter vasıtasıyla yapılan dön ihtarına rağmen ayrılık sürecine yönelik eylemlerine son vermemesi durumunda terkedilen yada terkedilmeye zorlanan eş tarafından TMK m. 164 hükmü uyarınca terk nedenine dayalı boşanma davası açılabilir²⁴⁰.

Terk nedenine dayalı boşanma davası bakımından TMK m. 164 hükmü ele alındığında evlilik birliğinin devam ettiği ortak yaşam alanında ayrılmak suretiyle müşterek yaşantıya son verme, evlilik birlikteliğinden doğan yükümlülükleri yerine getirmemek ya da hiç bir haklı gerekçe olmaksızın müşterek konuta dönmeme niyetinde olma, ayrılık halinin en az altı ay sürmesi ve son olarak da diğer eş tarafından hakim ya da noter vasıtasıyla dön ihtarını çekilmesine rağmen ayrılık halinin devam etmesi olmak üzere dört tane koşul yer aldığı görülmektedir.

Eşlerin evliliğin devamı adına birlikte yaşadıkları ortak yaşam alanının toplumsal karşılığına “ev” ya da “müşterek konut” olarak isimlendirme yapılmaktadır. Terkin eylemsel başlangıcı müşterek konuttan ayrılmaktır²⁴¹. Eşler birbirleri ile aynı masada yemek yemeseler, aynı yatakta uyumasalar ve hatta konuşmasalar dahi aynı çatı altında yaşamaya devam etmeleri halinde terk gerçekleşmeyecektir. Eşler küs olsalar dahi müşterek konuttan ayrılma eylemi içerisinde olmadıkları zaman her an barışarak eski hallerine dönme ihtimalleri vardır²⁴².

²⁴⁰ Akıntürk/Ateş s. 254 Tandoğan, Helvacı, s. 1163s. 78; Köprülü/Kaneti, s. 157,; Gençcan, s. 340.

²⁴¹ Hatemi/Serozan, s. 224.

²⁴² Zevkliler, s. 811; Öztan, Aile Hukuku, s. 393; Akıntürk/Ateş, s. 253, Saymen/Elbir, s. 249; Yalçinkaya/Kaleli, Cilt I, s. 772-773; Yıldırım, Türk Aile Hukuku, s. 80; Oğuzman/Dural, s. 119; Kılıçoğlu, s. 126; Kandil, Seher, Türk Hukukunda Terk Sebebiyle Boşanma, Ankara, 2006, s. 50

Terk eylemi müşterek konuttan eşin bizzat kendisinin ayrılması şeklinde gerçekleşebileceği gibi diğer eş müşterek konuttan ayrılmaya zorlamak ya da eşin müşterek konuta dönmesini engellemek suretiyle de gerçekleşebilecektir²⁴³. Müşterek konuttan ayrılan eşe karşı diğer eş tarafından terk nedenine dayalı boşanma davası açabilecektir. Müşterek konuttan ayrılmaya zorlanan eş aleyhine ise terke dayalı boşanma davası açılmaz²⁴⁴. Aksine müşterek konuttan ayrılmaya zorlanan eş terk edilmiş sayılır ve dolayısıyla terke dayalı boşanma davası açma hakkı terke zorlanan eşe ait olacaktır²⁴⁵. Terke zorlanan eş kendi iradesiyle değil karşı taraf eşin fiziki ya da sözlü şiddetine maruz kaldığı için müşterek konuttan ayrıldığından kötü muameleye maruz kalan eşe terke dayalı boşanma davası açma hakkı tanınmaktadır. Yuva olarak benimsediği yerden hakaret, küfür, tehdit edilmek ya da dayak atılmak suretiyle kovulan eşten yine de oradan ayrılmamasını beklemek vicdana aykırıdır. Evin anahtarını değiştirmek²⁴⁶ ve uzaklaştırma kararı almak gibi yöntemlerle müşterek konuta dönmesi engellenen eşe karşı da terke dayalı boşanma davası yöneltilmeyecektir²⁴⁷. Bu durumda terke dayalı boşanma davası açma hakkı müşterek konuta dönmesi engellenen eşe ait olacaktır.²⁴⁸

Eşin ortak yaşam alandan ayrılmaya yönelik her eylemi terk nedenine dayalı boşanma davası açma hakkı tanımayacaktır²⁴⁹. Müşterek konuttan ayrılan eşin evlilik yükümlülüklerini artık yerine getirmeme ya da hiç bir haklı gerekçe olmaksızın müşterek konuta dönmeme kastıyla hareket etmesi gerekir. Kişi özgür iradesiyle hareket etmiş olmalı ve terk edişinde herhangi bir hukuka uygunluk gerekçesi bulunmamalıdır²⁵⁰. Terk nedeniyle açılan boşanma davaları kusura dayalı boşanma dava çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır²⁵¹. Meslek nedeniyle görevlendirme yapılan yere gitmek, iş seyahatine çıkmak, hastalıktan kaynaklı tedavi görmeye gitmek, başsağlığı, düğün, bayram gibi ziyaretler de bulunmak, eğitim-öğretim görmeye gitmek, başkaları tarafından kaçırılmak, cezaevine alınmak, askere gitmek, karantina altına alınmak, sınır dışı edilmek gibi durumlarda kişi müşterek konuttan evlilik birliğinin yükümlülüklerini yerine getirmeme ya da müşterek konuta dönmeme kastıyla

²⁴³ Köprülü/Kaneti, s. 157-158; Akıntürk/Ateş, s. 254-255; Gençcan, s.343-353

²⁴⁴ Gençcan, s.346

²⁴⁵ Zevkliler, s. 811; Oğuzman/Dural, s. 120

²⁴⁶ Gençcan, s. 348

²⁴⁷ Zevkliler, s. 811; Gençcan, s. 345-349

²⁴⁸ Tutumlu, s. 914

²⁴⁹ Gençcan, s. 342; Köroğlu, Emre, Türk Hukukunda Boşanmanın Sebeplerinden Terk (TMK. m. 164), EÜHFD, S. 1 – 2, Haziran – Temmuz, 2012, s. 123.

²⁵⁰ Öztan, Aile Hukuku, s. 393

²⁵¹ Gençcan, s. 341

ayrılmadığı için karşı taraf eşin terke dayalı boşanma davası açma hakkı bulunmamaktadır²⁵². Evden ayrılan eşin örneğin eğitim-öğretim süreci tamamlanmasına²⁵³ ya da mesleği nedeniyle verilen görevlendirme sona ermesine rağmen²⁵⁴ kendi iradesiyle müşterek konuta dönmemesi halinde ise diğer eş terke ettiği kabul edilecektir.

Boşanma ya da ayrılık davası açılma tarihinden başlayarak ilgili davalar hakkında mahkeme tarafından verilen kararlar kesinleşinceye kadar geçen süre zarfında eşlerin yasal olarak ayrı yaşama hakkı bulunmaktadır. Boşanma ya da ayrılık davalarının yürütüldüğü süreçte ayrılık hakkı gerekçeye dayandığından eşler birbirlerine karşı terke dayalı boşanma talebinde bulunamayacaktır²⁵⁵. Ayrılık ya da boşanma davasının taraflarca takip edilmemesinden kaynaklı dava dosyasının işlemden kaldırılmasına dair karar verilmesi halinde TEKİNAY' a göre eşler tekrar evliliği devam ettirme iradesinde birleştiği için davayı takipsiz bıraktıklarından işlemden kaldırma kararından sonraki müşterek konuta dönmeme hali terke sayılacaktır²⁵⁶. GENÇCAN' a göre ise boşanma ya da ayrılığa dair dava dosyasının takipsiz bırakılması sonucu işlemden kaldırılması halinde tarafların üç aylık yasal sürenin herhangi bir gününde yapacakları başvuru üzerine dosya yenilenmek suretiyle işleme alınacağı için iş bu süreçte de tarafların ayrı yaşama hakkı bulunmaktadır²⁵⁷. İşlemde kaldırılan boşanma ya da ayrılığa dair dava dosyasının üç aylık yasal süre içerisinde tarafların talebi üzerine yeniden işleme konulmaması halinde mahkemenin davanın açılmamış sayılmasına yönelik vereceği karar ile birlikte tarafların ayrı yaşama hakkı sona erecektir.

Boşanma veya ayrılık davasının feragat nedeniyle reddine yönelik karar verilmiş olması halinde ilgili karar kesinleşmese dahi feragat doğrultusundaki iradenin mahkemeye sunulması tarihinden itibaren eşlerin ayrı yaşama hakkı sona erecektir²⁵⁸.

Türk Medeni Kanunu'nun m. 171 hükmü kapsamında hakim tarafından verilen ayrılık kararının bulunması, eşlerin ayrı yaşama konusunda ortak karar almaları, eşin yapmış olduğu şikayet nedeniyle diğer eş hakkında yürütülen ceza soruşturması ya da kovuşturmasının sona erdiği tarihe kadar müşterek konuta dönülmemesi gibi hallerde ayrılık hakkı bir gerekçeye

²⁵² Tandoğan, s. 78; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 109; Akıntürk/Ateş, s. 255; Gençcan, s.353; Arsebük, s. 742; Erdem, s. 111-112; Yıldırım, Türk Aile Hukuku, s. 80; Tekinay, s. 216; Köprülü/Kaneti, s. 158; Feyzioğlu, s. 280; Öztan, Aile Hukuku, s. 394; Kılıçoğlu, s. 127-128

²⁵³ Tekinay, s. 216

²⁵⁴ Oğuzman/Dural, s. 120

²⁵⁵ Tekinay, s. 217-218; Akınürk/Ateş, s. 255; Gençcan, s. 356-361, Yalçınkaya/Kaleli, Cilt I, s. 781-800

²⁵⁶ Tekinay, s. 230.

²⁵⁷ Gençcan, s.360

²⁵⁸ Gençcan, s.360-361

dayanmaktadır²⁵⁹. Bu nedenle eşler ayrı kaldıkları ilgili süreçle alakalı bir birlerine karşı terke dayalı boşanma talebinde bulunamayacaktır.

Türk Medeni Kanunu m. 164 hükmü kapsamında terke dayalı boşanma davası açılabilmesi için eşler arasındaki ayrılığın en az altı ay sürmesi gerekmektedir. Altı ay sonrasında ayrılığın halen devam ediyor olması halinde terkedilen eşin dava açma hakkı doğacaktır²⁶⁰. Henüz altı ay dolmadan terken eşin müşterek konuta evlilik birliğini devam ettirmek niyetiyle dönmesi durumunda yasa maddesi ile resen belirlenen süre tamamlanmamış olduğundan terke dayalı boşanma davası açılmayacaktır. Fakat eş evlilik birlikteliğini devam ettirmek adına değil de altı aylık süreyi kesmek adına kötü niyetli olarak müşterek konuta gelmiş ve sonrasında yeniden ayrılmışsa altı aylık yasal süreyi ilk ayrılık eyleminden başlatmak gerekecektir²⁶¹.

Terk edilen eş TMK m. 164/2 hükmü uyarınca terk edildikten en az dört ay sonra Aile Mahkemesi'nden talep üzerine hakimin vereceği karar ile ya da noterlik vasıtasıyla terk eden eşe ihtar çekebilecektir. İhtar çekilmeksizin terke dayalı boşanma davası açılmayacaktır. Kanun koyucunun amacı evi terk eden eşin yasal olarak müşterek konuta dönmesi adına son kez uyarılmasını sağlamaktır²⁶².

Dön ihtarını yapılmadan dört ay önce eşin davet edildiği ev hazır olmalıdır²⁶³. Dön ihtarına konu evin yaşam faaliyetlerini devam ettirebilecek nitelikte olması ve içerisinde buna yönelik yeterince eşya, yiyecek, içecek ve yakacak malzemesinin bulunması gerekmektedir²⁶⁴. Terk eden eşin evliliğin devam ettiği ve düzenine alışıp kabullendiği evin özellikleriyle alakalı terk sonrasında aynı eve yönelik dön ihtarına itirazda bulunması makul karşılanmayacaktır.

Dön ihtarına konu edilen evin eşlerin birlikte seçtiği ya da eşlerin ortak konut belirleyememeleri nedeniyle hakimin müdahalesini talep etmesi sonucu hakim tarafından belirlenen konut olması gerekir²⁶⁵. Kendi başına diğer eşin onayını almadan belirlediği eve dön ihtarını yapılmamalıdır. Aksi takdirde ihtar yapılan eşin evin birlikte alınan karar sonucu belirlenmediğine yönelik haklı itirazı olabilecektir²⁶⁶.

Rızası olmamasına rağmen eşin anne, baba ya da kardeşlerinin bulunduğu eve dön ihtarını yapılması ve akabinde rızası olmayan eşin davete konu eve dönmemesi terk nedenine

²⁵⁹ Akıntürk/Ateş s. 255; Gençcan, s.365-367, Feyzioğlu, s. 280; Yalçınkaya/Kaleli, Cilt I, s. 781-800; Tekinay, s. 231; Ergün, s. 63-72

²⁶⁰ Akıntürk/Ateş, s. 256

²⁶¹ Zevkliler, s. 812

²⁶² Yalçınkaya/Kaleli, Cilt I, s. 801.

²⁶³ Yarg. 2. HD, T.27.05.2009, 6763-10064 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

²⁶⁴ Gençcan, s.373-374

²⁶⁵ Gençcan, s.375-378

²⁶⁶ Gençcan, s.377

dayalı boşanma davası açılmasına haklı gerekçe oluşturmayacaktır²⁶⁷. Hatta istemediği halde anne, baba ya da kardeşleriyle birlikte aynı çatı altında diğer eşi yaşamaya zorlanmasından kaynaklı meydana gelen terk olayında eşine karşı bu dayatmayı yapan eş terk etmiş kabul edilecektir²⁶⁸. Fakat dön ihtarında bulunan eşin müşterek konuttaki anne, baba ya da kardeşinin bakıma muhtaç durumda olması halinde ve bu durum davacı eş tarafından ispatlanması halinde eve dönmeyen davalı eşe karşı açılan terke dayalı boşanma davasının kabulüne karar verilmesi gerekecektir²⁶⁹.

İhtarın içeriği ve ne şekilde çekilmesi gerektiği hakkında Türk Medeni Kanunu'nda her hangi bir düzenleme yapılmamıştır. Sadece noter ya da hakim tarafından çekilmesi gerektiği belirtilmiştir. Noter tarafından çekilecek ihtarnamenin şekil ve koşulları, Mirasçılık Belgesi Verilmesi ve Terk Eden Eşin Ortak Konuta Davet Edilmesi İşlemlerinin Noterler Tarafından Yapılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile düzenleme altına alınmıştır. Yönetmeliğin 8. Maddesinde belirtilen şartların yerine getirilmesi halinde noter vasıtasıyla çekilen dön ihtar hukuki sonuç doğurabilecek niteliğe sahip olacaktır.

Hakim vasıtasıyla çekilecek dön ihtar için Aile Mahkemesi'nden talepte bulunulması gerekir. Yetkili mahkeme hususunda her hangi bir kurala bağlı olmaksızın istenildiği yer aile mahkemesinden ihtar talebinde bulunulabilir. İhtar bir dava değil hukuki işlemdir²⁷⁰. Aile Mahkemesi'ne gelecek dön ihtar talebi değişik iş olarak incelenecektir. HMK m. 382 f. 2/b-5 hükmü uyarınca mahkeme vasıtasıyla terk ihtar talebi çekişmesiz yargı işlerindendir. İhtar talebinin kabulüne ilişkin mahkeme kararına karşı kanun yolu kapalıdır²⁷¹. İhtar talebi kabul edilirken, diğer eşin müşterek konuttan ayrılmasında ve tekrar dönmemesinde kusurlu olup olmadığı araştırılmaz²⁷². Kusurlu olup olunmadığı hususu ihtar sonrasında terke dayalı boşanma davası açılan mahkeme tarafından incelenecektir²⁷³. İhtar talebinin reddine ilişkin karara karşı ise uygulamada yerleşmiş olduğu üzere kanun yolu açıktır²⁷⁴.

Aile Mahkemesi hakiminin çekeceği dön ihtarının içeriği hakkında kanun ya da yönetmelik ile yapılmış bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle uygulamada gelişen durumlara göre ve Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlar ile ne şekilde yapılması gerektiği belirlenmiştir. İhtar ile terk eyleminin sonlandırılarak gelinmesi istenilen konutun adresi açık

²⁶⁷ Zevkliler, s.811, Öztan, Aile Hukuku, s. 393; Tandoğan, s. 79

²⁶⁸ Akıntürk/Ateş, s. 255; Ergün, s. 65-67

²⁶⁹ Gençcan, s.384

²⁷⁰ Yarg. 2. HD, T.11.05.1976, E.1976/3754, K.1976/4043 (Gençcan, s.389)

²⁷¹ Yarg. İBK. T.27.03.1957, E.1957/10, K.1957/1 (Gençcan, s.390)

²⁷² Zevkliler, s. 813

²⁷³ Öztan, Aile Hukuku, s. 396

²⁷⁴ Gençcan, s. 390-391 (Aksi yönde Yarg. 2. HD, T.23.10.1998, E.1998/9769, K.1998/11338 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

ve ayrıntılı olarak belirtilir²⁷⁵. TMK m. 164/2 hükmü ile açıkca belirlenmiş iki aylık dönüş süresi açık ve net bir şekilde ihtarda mutlaka yer almalıdır²⁷⁶. Kanun maddesi ile belirlenen iki aylık dönüş süresi azaltılamaz²⁷⁷. “ Şu gün şu saatte bu eve dönebilirsin” gibi dönülmesi gereken gün ya da saat belirlemesi yapılarak dön ihtarı yapılamaz. Terk eden eş belirlenen iki aylık yasal süre içerisinde istediği gün ve saatte davet edilen eve dönebilecektir²⁷⁸. Davet edilen eşe yapılacak ihtarda “eğer iki ay içerisinde adresini belirttiğim müşterek konuta dönmezse aleyhine terke dayalı boşanma davası açılacağı “ örneğinde olduğu gibi dönmemesi halinde terk eden eşin hangi sonuçlarla karşılaşabileceği uyarısı açıkça yer almalıdır²⁷⁹. Dönülebilmesi için yeterli olacak yol gideri gönderilmelidir²⁸⁰.

İhtar çeken eş evliliğin devam etmesi niyetinde olmalı ve bu niyetini ihtar çektikten sonra eşin dönmemesini beklediği süreçte de muhafaza etmelidir²⁸¹. Evliliğin artık yürümeyeceğini, kusurları nedeniyle artık onu istemediğini, sevmediğini, bir hırsla ihtar çektiğini ama aslında pişman olduğunu, çocuğun soybağı ile ilgili şüphelerini olduğunu, bundan sora eskisi gibi maddi olanak sunmayacağını, aslında bak bir sözümle nasıl da dönüyor diye etrafa hava atmak için yaptığını, bir başkasıyla nişanlanacağını ya da evleneceğini söyleyen eşin yapmış olduğu eve dön ihtarını samimi kabul edilmeyecektir²⁸². Bir başkası ile gönül ilişkisi devam ederken yapılan ihtar da kabul edilebilir değildir²⁸³. Dön ihtarı çektikten sonra karşı taraf eş döven, tehdit eden, davet ettiği eve kabul etmeyen eşin evlilik birliğinin devamına yönelik iradeye sahip olmadığı açık olduğundan çekilen ihtarın terke dayalı boşanma davasında herhangi bir geçerliliği olmayacaktır²⁸⁴.

İhtar çeken eş “ ben evliliğimizin devam etmesini istiyorum bu sebeple de evde seni bekliyorum “ konumunda olduğu için ihtardan önce yaşanan olaylar ihtar çeken eşin affına uğramış olduğu kabul edildiğinden artık ileride evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davasında ileri sürülemeyecektir²⁸⁵. Yine ihtar çeken eşin özünde barındırdığı evliliğin devam etmesine yönelik iradesi nedeniyle hem terke hem de evlilik birliğinin

²⁷⁵ Yarg. 2. HD, T.07.11.1996, E.1996/10521, K.1996/11385 (Gençcan, s.396)

²⁷⁶ Yarg. 2. HD, 17.02.2003 T., 2003/533 E., 2003/1975 K. (Tutumlu, s. 924.)

²⁷⁷ Gençcan, s. 398-399

²⁷⁸ Gençcan, s. 399-400

²⁷⁹ Yarg. 2. HD, T.16.03.2005, E.2005/2255, K.2005/4098 (Gençcan, s.400)

²⁸⁰ Yarg. 2.HD, T.10.04.2008, E.2008/7435, K.2008/5049 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

²⁸¹ Akıntürk/Ateş, s. 257; Öztan, Aile Hukuku, s. 398, Tutumlu, s. 917; Aydın Ünver, Tülay/Dursun Karaahmetoğlu, Şeyda, “Yargıtay Kararları Işığında Terk İhtarının Boşanma Sebeplerine ve Manevi Tazminat Talebine Etkisi”, İÜHF, C. LXXV. S. 2, 2017, ss. 587-608, s. 594

²⁸² Gençcan, s. 423-427

²⁸³ Yarg. 2. HD, T.03.07.2006, E.2006/4659, K.2006/10651 (Gençcan, s.428)

²⁸⁴ Gençcan, s.429-431

²⁸⁵ Köprülü/Kaneti, s. 164

temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davasını aynı anda talep etmesi mümkün değildir²⁸⁶.

İhtar yapılan eş davet edilen yere dönmek istemesine rağmen davet edilen konutun anahtarını bulamadığı²⁸⁷, tutuklandığı, hastalığı nedeniyle tedavi gördüğü, olumsuz hava şartlarına yakalandığı, depreme ya da farklı bir afete maruz kaldığı, askerde olduğu gibi durumlardan kaynaklı dönememesi halinde çekilen ihtar terke dayalı boşanma davasında davacı eş lehine bir sonuç doğurmayacaktır²⁸⁸.

Çekilen haklı ihtar ve yasal sürelerin tamamlanmasına rağmen kabul edilebilir gerekçesi olmayan eşin davet edilen haneye dönmemesi halinde aleyhine açılan terke dayalı boşanma davası kabul edilecektir. İş bu dava açıldıktan sonra eve dönülmesinin dava sonucu bakımından bir önemi bulunmamaktadır²⁸⁹.

2.2.4.1. Terk Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi

Türk Medeni Kanunu m. 164 hükmü ile terk nedenine dayalı boşanma davasının ispatı oldukça detaylı olarak belirlenmiş olan şartların yerine getirilmesine bağlanmıştır. Bu nedenle de evlilik birliğinin devam ettiği ortak yaşam alanında ayrılmak suretiyle müşterek yaşantıya son verme, evlilik birlikteliğinden doğan yükümlülükleri yerine getirmemek ya da hiç bir haklı gerekçe olmaksızın müşterek konuta dönmeme niyetinde olma, ayrılık halinin en az altı ay sürmesi ve diğer eş tarafından hakim ya da noter vasıtasıyla dön ihtarata çekilmesine rağmen ayrılık halinin devam etmesi olmak üzere toplam dört zorunlu koşul yerine getirilmediği takdirde terk nedenine dayalı boşanma kararı verilemeyecektir. İlk koşul olan eşlerin evlilik birlikteliğini devam ettirdikleri yaşam alanı olan müşterek konutun terk edilmesi ya da diğer eşin müşterek konuta dönüşünün engellenmesine yönelik eylemlerin ispatlanabilmesi adına sosyal medya paylaşımları delil olarak sunulabilecektir. Örneğin sosyal medya hesabından müşterek konutun resmini paylaşarak “ bir daha dönmek üzere ayrılıyorum “ şeklinde yapılacak paylaşım, diğer eş ile sosyal medyadaki yazışmalarında “ bir daha bu eve gelersen senin cenazen çıkar” şeklinde ileti göndermek, müşterek konut dışında farklı bir yerden “işte yeni hayatım” şeklinde video paylaşımında bulunmak, diğer eşin müşterek konutta bulunmadığı bir vakitte karşı cins ile çektiği fotoğrafı “ evin yeni sahibi geldi başkasına yer yok ” açıklamasıyla paylaşım açmak gibi eylemler terkin eylemsel

²⁸⁶ Yarg. 2. HD, T.15.05.2008, E.2008/9041, K.2008/7093 (**Gençcan**, s.433)

²⁸⁷ Feyzioğlu'na göre dön ihtarata yapan eş her an davet edilen evde hazır bulunamayacak ise konutun anahtarını komşuya, muhtara ya da karakola bırakıp, bırakılan yeri de davet edilen eşe bildirebilir (**Feyzioğlu**, s. 288), anahtarın bırakıldığı yerin ihtarda yazılmasının yeterli olduğuna yönelik bkz. Yarg. 2.HD, 17.02.1999,627-1233.

²⁸⁸ **Gençcan**, s.435-447

²⁸⁹ **Yalçınkaya/Kaleli**, Cilt I, s. 921-922.

başlangıcını ispatlamak adına mahkemeye delil olarak sunulabilecektir. Yine dön ihtarı çekilmesine rağmen karşı taraf eşin dönmediğini ispatlamak adına da tarafların sosyal medya paylaşımları delil olarak gösterilebilecektir. Dön ihtarı sonrası ayrılığın devam ettiğini ispatlamak için de terk eden eşin ayrılık dönemindeki sosyal medya üzerinden yaptığı konum paylaşımları, farklı yerlerden çektiği video ve fotoğraf paylaşımları yine eşler arasındaki sosyal medya üzerinden gerçekleşen görüşme kayıtları delil olarak terk nedenine dayalı açılan boşanma dava dosyasına sunulabilecektir.

2.2.5. Akıl Hastalığı Nedenine Dayalı Boşanma

Türk Medeni Kanunu m. 165 hükmü ile düzenleme altına alındığı üzere; eşlerden birinin tıbben iyileşmesi mümkün olmayan bir akıl hastalığı olduğunun resmi sağlık kuruluşu tarafından tespit edilmesi ve bu hastalık nedeniyle evliliğin devamı diğer eş açısından çekilmez hale geldiğinde sağlıklı olan eş tarafından akıl hastalığı nedenine dayalı boşanma davası açılabilir.

Herhangi bir hastalık türü kanun kapsamına alınarak boşanma nedeni haline getirilmemişken akıl hastalığına ayrı bir önem verilmesi nedeniyle özellikli bir boşanma nedeni olarak düzenleme altına alınmıştır. Akıl hastalığı nedenine dayalı boşanmaya dair düzenleme eşlerin hastalıkta ve sağlıkta birbirlerine destek olmasına ilişkin genel anlayışın istisnası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle kanser, AIDS, organ yetmezliği ya da kaybı, felç, cüzzam, veba, frengi, gibi bulaşıcı ya da tedavisi mümkün olmayan hastalıklar öne sürülerek TMK m. 165 hükmü kapsamında boşanma davası açılmayacaktır²⁹⁰.

Akıl hastası olan eşin herhangi bir iradi davranışından söz edilemeyeceğinden kusura dayanmayan bir boşanma nedenidir²⁹¹. Akıl hastalığı nedenine dayalı boşanma elverişsizlik ilkesinin TMK’ da etkisini gösterdiği tek boşanma nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır²⁹². Akıl hastası olan eşin her ne kadar bir kusuru olmasa da rahatsızlığı nedeniyle evliliğin gerektirdiği yükümlülükleri yerine getiremeyecek olmasından kaynaklı diğer sağlıklı olan eş açısından evlilik çekilmez bir hale gelebilecektir.

Akıl hastalığı nedenine dayalı boşanma davası açılabilmesi için kanun maddesi ile aranan üç zorunlu unsur vardır. Buna göre ilk olarak eşin akıl hastalığının bulunması, akabinde hastalığın iyileşme imkanı olmadığının resmi bir sağlık kurulu tarafından tescil edilmesi ve son olarak da akıl hastalığı nedeniyle diğer eş için evliliğin çekilmez bir hal alması gerekmektedir.

²⁹⁰ Gençcan, s.469, Akıntürk/Ateş, s. 259;

²⁹¹ Gençcan, s.470, Yalçınkaya/Kaleli, Cilt I, s. 1061;

²⁹² Öztan, Aile Hukuku, s. 399.

Kanun maddesinde açıkça hastalık adı belirtilmeden iyileşmesi mümkün olmayan ve evlilik birliğini çekilmez hale getirecek nitelikte bir akıl hastalığı koşulu aranmıştır. Her akıl hastalığının değil ağır nitelikte olanların TMK m. 165 hükmü kapsamında boşanmaya konu edilebileceği ifade edilmek istenilmiştir²⁹³. Hangi rahatsızlıkların akıl hastalığı kapsamına gireceği tıbbi verilere göre belirlenecektir. Tıbben belirlenen akıl hastalığının evlilik öncesi ya da evlilik sonrası meydana gelmesi TMK m. 165 hükmü kapsamındaki boşanma davası bakımından bir önem arz etmemektedir. TMK m. 133 hükmüne göre akıl hastalığı bulunan bir kişi tıbben evlenmesine herhangi bir sakınca olmadığına yönelik resmi sağlık kurulu raporu olmadıkça evlenemeyecektir. Eşlerden birinde evlenmeye engel olabilecek derecede akıl hastalığı bulunmasına rağmen her nasılsa evlilik gerçekleşmiş ise mutlak butlanla batıl bir evlilik meydana gelmiş olacaktır. Mutlak butlanla batıl olan evlilik mahkeme kararı ile sonlandırılıncaya kadar geçerli bir evliliğin bütün sonuçlarını doğuracağından batıl olan evlilik sürecinde sağlıklı olan eş mutlak butlan nedeniyle evliliğin iptaline yönelik dava açmak yerine akıl hastalığına dayalı boşanma davası açabilecektir²⁹⁴. Evlendikten sonra meydana gelen akıl hastalığı halinde ise mutlak butlana dayalı dava açılmayacak olup istem halinde sadece akıl hastalığı nedenine dayalı boşanma davası açılabilir²⁹⁵.

Aklıl hastalığı nedenine dayalı boşanma davası açabilmek için bahse konu hastalığın tıbben iyileşme imkanının olmaması gerekir. Görülecek tedavi sonrası düzelebilecek akıl hastalığı TMK m. 165 hükmü kapsamındaki boşanma davasının konusunu oluşturamaz²⁹⁶. Tedavi süreci uzun zaman alsa dahi sonucunda iyileşmesi mümkün görülüyorsa bu durumdaki akıl hastalığı nedenine dayanılarak boşanma davası açılmayacaktır²⁹⁷. Tıbben iyileşmesi mümkün görünmeyen akıl hastalıklarına şizofreni ve paranoya örnek olarak gösterilebilir²⁹⁸.

Aklıl hastalığının iyileşme imkanı olmayan nitelikte olup olmadığını tespit etmek boşanma dosyasına bakan hakimin uzmanlık alanı dışında kalan bir konudur. Kanun koyucu isabetli olarak hakimin takdirine bırakmaksızın bizzat kanun maddesinde akıl hastalığının iyileşme imkanının olmadığına resmi sağlık kurulu tarafından tespit edilmesi gerektiğini düzenleme altına almıştır. Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlar uyarınca da tek bir psikiyatri uzmanının düzenleyeceği rapora göre akıl hastalığının varlığı ya da iyileşme imkanının olup olmadığı tespit edilemeyecektir²⁹⁹. Tek bir uzmanın vereceği rapor ile değil resmi bir sağlık kurulundan alınan rapor ile akıl hastalığının iyileşme imkanının olmadığı tespit edilmelidir.

²⁹³ Köprülü/Kaneti, s. 165.

²⁹⁴ Gençcan, s.471, Zevkliler, s. 815

²⁹⁵ Kılıçoğlu, s. 133

²⁹⁶ Tekinay, s. 229

²⁹⁷ Gençcan, s.473

²⁹⁸ Akıntürk/Ateş, s. 260.

²⁹⁹ Yarg. 2. HD, T.22.04.2014, E.2013/26018, K.2014/9781 (Gençcan, s. 474)

Kurulda ruh sağığı hastalıklarında ihtisas yapan psikiyatri uzmanının bulunması gerekir³⁰⁰. Farklı görüşte olan iki sağık kurulu raporu olması halinde aralarındaki çelişkiyi ortadan kaldırmak adına Adli Tıp Kurulu'ndan rapor düzenlettirilmesi gerekir. Rapor düzenlenmesi için gereken masraflar akıl hastalığı nedenine dayalı boşanma davası açan eş tarafından karşılanmalıdır. Kaldı ki akıl hastalığının iyileşmesinin mümkün olmadığına yönelik iddia, sağık kurulunun vereceğı rapor dışında ispatı mümkün olmadığından rapor adına gereken masrafların karşılanmasından başka çare yoktur³⁰¹. Tanık ya da yemin gibi delillerle akıl hastalığının iyileşme olanağının bulunmadığının ispat edilmesi mümkün değildir.

İyileşmesi mümkün olmayan akıl hastalığı, diğer eş için evliliğı çekilmez hale getirmelidir³⁰². Diğer eşin her an için kendisinin ya da çocuklarının hayatından endişe etmesi, ev içerisinde ansızın gerçekleşebilecek bir saldırı veya nöbet halinden kaynaklı korku altında yaşanması gibi durumlar evliliğın çekilmez hale geldiğine örnek olarak gösterilebilir³⁰³. Evliliğın çekilmez hale geldiğini, akıl hastalığı nedenine dayalı boşanma davası açan eş ispatlamakla yükümlüdür³⁰⁴. Evliliğın akıl hastalığı nedeniyle çekilemez hale geldiğı, uygulamada genellikle tanık deliline dayanarak ispatlanmaya çalışılmaktadır. Yargıtay'ın evliliğın diğer eş için çekilemez hale geldiğının sadece Adli Tıp Kurumu raporu ile ispatlanabileceğine yönelik kararları bulunmaktadır³⁰⁵. Akıl hastalığı nedenine dayalı boşanmanın düzenlendiğı TMK m 165 hükmüne bakıldığında lafzi yorum yapmak gerekirse akıl hastalığının iyileşmesinin mümkün olmadığının resmi sağık kurulunun raporuyla tespiti zorunlu iken ortak hayatın diğer için hastalıktan kaynaklı çekilmez hale geldiğinin tespiti için kurul raporu zorunlu tutulmamıştır. Ancak hakim önüne gelen dosyada sağık kurulunun tespit ettiğı rapordaki iyileşemez akıl hastalığının, mevcut evliliğı çekilmez hale getirebilecek semptom ve davranışlar gösterip göstermediğı konusunda tereddütünü gidermek adına Adli Tıp Kurumu ilgili ihtisas dairesinden rapor isteyebilecektir.

Akıl hastalığı nedenine dayalı boşanma davası açma hakkı sağılıklı olan eşe aittir. Akıl hastası olan eş ya da vasisi TMK m.165 hükmü kapsamınsa sağılıklı olan eş aleyhine boşanma davası açamayacaktır. Akıl hastası eşin diğer boşanma nedenlerine dayalı boşanma davası açmasında ise herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Kanun maddesi ile akıl hastalığı nedenine dayalı boşanma davası açılabilmesi adına herhangi bir zamanaşımı ya da hak düşürücü süre belirlemesi yapılmamıştır. Dolayısıyla

³⁰⁰Yarg. 2. HD, T.10.04.2004, E.2004/6622, K.2004/7637 (**Gençcan**, s. 475)

³⁰¹**Yıldırım**, Türk Aile Hukuku, s. 81

³⁰²**Helvacı**, s. 1165; **Akıntürk/Ateş**, s. 260.

³⁰³**Velidedeoğlu**, s. 213

³⁰⁴**Gençcan**, s. 479

³⁰⁵Yarg. 2. HD, T.10.10.2012, E.2012/4371, K.2012/24180 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı); Yarg. 2. HD, T.09.05.2017, E.2016/495, K.2017/5670 (**Gençcan**, s. 480)

sağlıklı olan eş kanunen aranan zorunlu şartların oluşması halinde her zaman dava açabilme hakkına sahiptir³⁰⁶.

Akıl hastası olan eş aleyhine akıl hastalığından kaynaklı yaptığı tüm eylemleri iradi olarak gerçekleştirmediğinden zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme, haysiyetsiz hayat sürme, terk, evlilik birliğinin temelden sarılması nedenine dayalı boşanma davası açılmayacaktır³⁰⁷. Akıl hastalığından kaynaklı sağlıklı bir iradenin varlığı mümkün olmadığından, kişi ne bizzat ne de vasisi aracılığıyla karşı taraf eş ile anlaşmalı olarak boşanamayacaktır³⁰⁸.

2.2.5.1. Akıl Hastalığı Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi

Diğer eşin sosyal medya üzerinde yaptığı paylaşımlar delil olarak dosyaya sunulmak suretiyle akıl hastası olduğu ilgili paylaşımlara bakıldığında bu durumun mahkeme tarafından da açıkça anlaşılacağına yönelik iddialarla TMK m. 165 hükmü kapsamında boşanma davası açılabilecektir. İlgili paylaşımlara bakıldığında paylaşım yapan eşin gerçekten akıl hastası olabileceği kanaati oluşsa dahi hakim sadece sosyal medya paylaşımı gerekçesiyle akıl hastalığı nedenine dayalı boşanmaya yönelik karar veremeyecektir. TMK m. 165 açık hükmü gereği akıl hastalığının iyileşme imkanının bulunmadığı sadece resmi sağlık kurulu raporuyla ispatlanabilecek bir husustur. Fakat akıl hastalığı nedeniyle ortak hayatın diğer eş için çekilmez bir hale geldiğini ispatlamak adına sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar delil olarak sunulabilecektir. Örneğin akıl hastası eşin sosyal medya hesabından sürekli kendisinin ya da müşterek çocuğun çıplak fotoğraf ya da videolarını paylaşması, sosyal medya üzerinden akıl hastalığı nedeniyle olmuş gibi kabul ettiği eşinin eskortluk yaptığı, ajan ya da terörist olduğu, uyuşturucu madde ticareti yaptığı ya da adam öldürdüğü gibi gerçek dışı olay anlatımında bulunması gibi sosyal medya eylemleri mahkemenin diğer eş için artık ortak hayatın çekilmez bir hal aldığına kanaat getirmesini sağlayabilir.

2.3. Genel Olarak Belirlenen Boşanma Konusu ve Nedenleri

Özel boşanma nedenlerinde boşanma konusu bizzat kanun koyucu tarafından belirlenmiştir. TMK m. 161-165 hükümleri ile belirlenen özel boşanma nedenleri dışında herhangi farklı bir gerekçeyle evlilikleri bitme noktasına gelen kişilerin boşanabilmesi için TMK m. 166 hükmü kapsamındaki genel boşanma nedenleri düzenleme altına alınmıştır.

³⁰⁶ Oğuzman/Dural, s. 122

³⁰⁷ Gençcan, s.481-484

³⁰⁸ Gençcan, s.487

Kadın ve erkek eşin evliliklerinde meydana gelecek boşanmaya konu olayların önceden tahmin edilmesi ve tek tek kanun maddesi haline getirilmesi hayatın olağan akışına aykırıdır³⁰⁹. Bu nedenle de yerinde bir uygulama olarak özel boşanma nedenleri dışında kalan boşanmaya konu olayları kapsayacak şekilde TMK m.166 hükmü ile genel boşanma nedenleri düzenleme altına alınmıştır. Tek bir madde ile belirlenen genel boşanma nedenleri ise üç ana kola ayrılmaktadır. Evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma, anlaşmalı boşanma ve son olarak fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma TMK m. 166 hükmünün ayrı birer fıkrasında yer almaktadır.

Genel boşanma nedenlerinin düzenleme altına alındığı TMK m. 166 hükmüne baktığımızda boşanmaya konu olacak olay anlatımı yerine “ evlilik birliğinin temelden sarsılması “ ve “ ortak hayatın artık mümkün olmaması” gibi iki temel unsura yer verildiğini görmekteyiz³¹⁰. Kanun maddesinin lafzi yorumundan yola çıkarak genel boşanma nedenlerini, temel unsurlarının kanun maddesi ile belirlendiği fakat boşanmaya dair olay bakımından herhangi bir sınırlandırmanın bulunmadığı boşanma nedenleri şeklinde tanımlayabiliriz³¹¹.

Özel boşanma nedenlerinin sınırları net bir şekilde kanun koyucu tarafından belirlendiğinden boşanma davasının kabul edilebilmesi adına gerekli olan şartları sağlamak taraflar için zorlayıcı olabilmektedir. Genel boşanma nedenine dayalı boşanma davasında herhangi bir şekil şartı ya da dava açma süresi gibi sınırlayıcı faktör bulunmadığından ve bünyesinde birden fazla olayı barındırabildiğinden uygulamadaki karşılığı daha fazladır.

Özel boşanma nedenine konu olabilecek bir olay için de genel boşanma nedenine dayalı boşanma davası açılabilir. Bu durumun tek istisnası terk nedenine dayalı boşanma davasıdır. Terkin TMK m. 164 hükmünde aranan yasal şartları gerçekleşmesi halinde sadece terke dayalı boşanma davası açılabilir³¹².

2.4. Genel Olarak Belirlenen Boşanma Davalarında Sosyal Medyanın Yeri

Sosyal medya paylaşımları, özel boşanma nedenleri kanunda sınırlı sayıda sayıldığı ve kanun tarafından düzenleme altına alınmamış bir neden ile de boşanmaya yönelik karar verilemeyeceği için özel nedene dayalı değil ancak genel neden dayalı boşanma davalarının konusunu oluşturabilecektir³¹³. Buradan çıkartılacak sonuç sosyal medya paylaşımlarının

³⁰⁹ **Öztan, Bilge:** “Türk Medeni Kanunu’na Göre Evliliği Sona Erdiren Sebepler, Özellikle Boşanma”, Prof. Dr. Turgut Kalpsüz’e Armağan, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s. 712 –728. (Boşanma), s. 718; **Tekinay,** s. 172; **Zevkiler,** s. 816-817

³¹⁰ **Feyzioğlu,** s. 301-302.

³¹¹ **Zevkliler,** s. 816; **Akıntürk/Ateş,** s. 261;

³¹² **Gençcan,** s. 379

³¹³ **Sert,** Selin, İnternet Yoluyla Elde Edilen Kişisel Verilerin Genel Boşanma Sebepleri Arasında Değerlendirilmesi Meselesi, s.287

özel nedene dayalı boşanma davalarında hiçbir anlam ifade etmemesi değildir. Örneğin zina nedenine dayalı olarak açılan boşanma davasının mahkeme tarafından kabul edilebilmesi için diğer eşin bir başkasıyla cinsel ilişkiye girdiğinin mahkeme huzurunda ispatlanması gerekir. Sosyal medya üzerinden cinsel ilişkiye girmek fiilen mümkün değildir. Ancak cinsel ilişkinin yaşandığı sosyal medya paylaşımlarıyla ispat edilebilecektir. Sosyal medyadan yapılan paylaşımlar genel nedene dayalı boşanma davalarının hem konusunu oluşturabilmekte hem de ispat aracı olarak mahkemeye sunulabilmektedir. Özel nedene dayalı boşanma davaları bakımından ise sosyal medya paylaşımları davanın konusunu oluşturamazlar ancak tarafların istemi halinde ispat aracı olarak mahkemeye sunulabilecektir. Kanaatimizce ağır derecede onur kırıcı bir davranış ile suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme gibi özel nedene dayanan boşanma davalarında ise sosyal medya paylaşımı davanın konusunu oluşturabilecektir. Örneğin sosyal medya üzerinden kocasının başka erkeklerle cinsel birliktelik yaşadığına yönelik herkesin görebileceği şekilde paylaşım yapmak ağır derece onur kırıcı davranış nedenine dayalı boşanma davasının konusunu oluşturabilecektir. Yine sosyal medyadan başka insanları dolandırarak maddi gelir elde etmek ya da sosyal medyadan sürekli olarak çıplak fotoğraflarını para karşılığı başkasıyla paylaşmak gibi eylemler de suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme nedenine dayalı boşanma davalarının konu edilebilecektir.

2.4.1. Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması Nedenine Dayalı Boşanma

Evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma “evlilik birliğinin sarsılması“ başlıklı TMK m. 166 hükmü ile düzenleme altına alınmıştır. İlgili maddenin birinci fıkrasında ifade edildiği üzere “Evlilik birliği, ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa, eşlerden her biri boşanma davası açabilir.” İkinci fıkrasında ise “ Yukarıdaki fıkra belirtilen hâllerde, davacının kusuru daha ağır ise, davalının açılan davaya itiraz hakkı vardır. Bununla beraber bu itiraz, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde ise ve evlilik birliğinin devamında davalı ve çocuklar bakımından korunmaya değer bir yarar kalmamışsa boşanmaya karar verilebilir.” şeklinde düzenleme yapılmıştır. Kanun maddesi ele alındığında evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davası adına kanun koyucunun aradığı iki zorunlu unsur bulunmaktadır. Bunlar “evlilik birliğinin temelden sarsılması” ve “ ortak hayatın artık mümkün olmamasıdır”³¹⁴. Bahse konu iki unsur doğası gereği de bir birine bağımlıdır³¹⁵. Çiftlerin ortak

³¹⁴ Akıntürk/Ateş, s. 262; Öztan, Bilge: “Türk Medeni Kanunu’na Göre Evliliği Sona Erdiren Sebepler, Özellikle Boşanma”, Prof. Dr. Turgut Kalpsüz’e Armağan, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s. 712 -728. (Boşanma), s. 718; Hatemi/Serozan, s. 228; Gençcan, s.503

³¹⁵ Hatemi/Serozan, s. 229-231

hayatlarına devam etmeleri mümkün değildir çünkü var olan evlilik birliği artık temelden sarsılmıştır. Bize göre her iki unsur arasında sıkı sıkıya bağlı neden sonuç ilişkisi vardır.

Evlilik birliğinin temelden sarsılması objektif bir nedene dayalı olarak evlilik birliğinin eşler açısından devamının mümkün olmayacak bir hale gelmesidir³¹⁶. Eşler arasında yaşanan her geçimsizliğe konu olay evlilik birliğinin temelden sarsılmasına sebebiyet vermez. Geçimsizliğe dayalı olay evlilik birliğini temelden sarsabilecek derecede şiddetli olmalıdır³¹⁷. Yaşanan olayın bu şiddete sahip olup olmadığını ise boşanma davasına bakan hakim takdir edecektir. Hakim takdir yetkisini kullanırken boşanma davasına konu olan olayın özellik ve oluş şeklini, eşlerin sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerini değerlendirmek suretiyle yerleşik içtihatlardan, bilimsel görüşlerden ve hayat tecrübelerinden faydalanacaktır.

Her insan kendine özgüdür. İki farklı insanı birlikte yaşama sürecine sürükleyen kurum ise evliliğdir. Evliliğin doğasında insan, insanın doğasında ise özgünlük vardır. Farklı karakter, alışkanlık ve yaşanmışlıklara sahip iki insanın zaman zaman çatışmaya girmesi hayatın olağan akışı içerisinde gayet doğaldır. Her evlilikte çok kez çiftler anlaşmazlık yaşayıp münakaşa içerisinde olabilmektedir. Her aile de yaşanabilen ufak tefek olarak nitelendirilebilecek tartışma ya da geçimsizlikler evlilik birliğinin temelden sarsılmasına haklı bir neden olarak kabul edilemez³¹⁸. Zaman zaman yaşanan gerginlikler, kısa süreli küslükler, ufak çaplı hayal ya da kalp kırıklıkları gibi durumlar evlilik birliğini temelden sarsmayacak ölçüdeki olumsuz olaylara örnek olarak gösterilebilir³¹⁹.

Evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davasına konu olan olayın şiddeti artık eşler arasındaki birliği onarılamaz hale getirecek ölçüde hasar verici olmalıdır³²⁰. Her evliliğin dinamiği farklı olduğu için yaşanan olaylar adına genel geçer bir ölçülendirme yapılamaz. Örneğin olumsuz olarak nitelendirilebilecek herhangi bir olay, bir ailenin normal haline gelirken bir başka ailenin ise dağılmasına sebebiyet verebilir. Önemli olan yaşanan olumsuz olay sonrası eşlerin ortak hayatı devam ettirip ettiremeyecekleridir. Evli olma bilinci ve ruh hali ile aradaki sevgi ve saygı bağının varlığı eşlerin ortak hayata devam etme iradesinde olduklarının göstergesidir. Boşanma davasına bakan hakim yaşanan olay her ne olsa da eşlerde iş bu iradenin halen var olup olmadığına mutlak surette dikkat etmelidir³²¹.

³¹⁶ Velidedeoğlu, s.24

³¹⁷ Öztan, Aile Hukuku, s. 404; Gençcan, s.503

³¹⁸ Velidedeoğlu, s. 215-216; Akıntürk/Ateş, s. 262-263

³¹⁹ Zevkliler, s. 819; Öztan, Aile Hukuku, s. 405

³²⁰ Gençcan, s.503

³²¹ Öztan, s.410

Eşler arasında uyumsuzluğa neden olup boşanma davasına konu edilen bazı olay ya da durumlar Yargıtay'ın yerleşik içtihatları doğrultusunda evlilik birliğini temelden sarsıcı nitelikte kabul edilmemektedir. Eşler arasında başkaca herhangi bir sorun olmaksızın sadece yaş farkı bulunması evlilik birliğini temelden sarsıcı bir durum olarak kabul edilmeyecektir.³²² Eşin ağız ve vücut kokusunun olması durumunda her ne kadar diğer eş adına katlanılamaz bir olumsuzluk olsa da ilgili eşin tedavi olmaktan kaçındığı ya da tedavinin mümkün olmadığı ispatlanmadıkça ağız ve vücut kokusu nedeniyle açılan boşanma davası kabul görmeyecektir³²³. Eşlerden birinin çocuğunun olmaması da Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun kararı gereği tek başına boşanma gerekçesi oluşturmayacaktır³²⁴. Tam aksine çocuğu olmadığı için diğer eş i kovmak boşanma davası bakımından kusurlu bir davranış olarak kabul edilmektedir³²⁵. Diğer eşin aşırı derecede beninin bulunması gibi fiziki farklılıklarının bulunması da evlilik birliğini temelden sarsan bir durum olarak kabul edilmemektedir. Geçirdiği bir trafik kazası gibi bir olay sonrası felç ya da engelli hale gelen eş aleyhine evlilik birliğinin yükümlülüklerini yerine getiremiyor denilerek boşanma talebinde bulunulması mahkeme tarafından kabul görmeyecektir³²⁶. Aksine felçli olan eş ile ilgilenmemek boşanma davası bakımından kusurlu bir davranış olarak kabul edilecektir³²⁷. Görme, işitme ya da konuşma özürlü olan eş aleyhine fiziki engellerinden dolayı boşanma talebi yöneltilemez³²⁸. Yine tam aksine eşinin bu engeli nedeniyle dalga geçilmesi ve toplum içerisinde küçük düşürücü davranışlarda bulunulması ya da tedavisi mümkün olduğu halde tedavi adına yardımcı olunmaması evlilik birliğini temelden sarsan kusurlu birer davranış olacaktır³²⁹. Eşlerden birinin altına kaçırma durumunda ilgili eşin tedaviden kaçındığı ya da tedavisinin mümkün olmadığı ispatlanmadıkça boşanma gerekçesi olarak kabul edilmeyecektir³³⁰. Eşler arasında siyasi düşünce, din, mezhep, dil, şive ve ırk farklılıklarının bulunması tek başına boşanma nedeni olamayacaktır³³¹. Diğer eşin karakola ya da savcılığa şikayet edilmesi ya da diğer eş hakkında uzaklaştırma kararı aldırarak gibi yasal hakkın kullanılmasına yönelik eylemler evlilik birliğini temelden sarsmaya yönelik kusurlu davranış

³²² Yarg. 2. HD, T.27.11.1996, E.1996/678, K.1996/832 (Gençcan, s.529)

³²³ Yarg. 2. HD, T.12.02.2004, E.2004/477, 2004/1542 (Gençcan, s.533)

³²⁴ Yarg. HGK, T.30.01.1957, E.1957/2, K.1957/16-9 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı); Yarg. HGK, T.28.02.1968, E.1968/2-508, K.1968/119 (Yalçınkaya, Namık/Kaleli, Şakir: Boşanma Hukuku, Cilt II, Ankara, 1987. Cilt II, s. 1123)

³²⁵ Yarg. 2. HD, T.26.12.2005, E.2005/15653, K.2005/18176 (Gençcan, s.537)

³²⁶ Yarg. 2. HD, T.27.12.2011, E.2011/1319, K.2011/23763 (Gençcan, s.535)

³²⁷ Yarg. 2. HD, T.18.07.2002, E.2002/8774, K.2002/9782 (Gençcan, s.536)

³²⁸ Gençcan, s. 537-538

³²⁹ Yarg. 2. HD, T.04.11.2009, E.2009/15728, K.2009/18906 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı); Yarg. HGK. T.21.12.1994, E.1994/651-K.1994/858. (Gençcan, s.538)

³³⁰ Yarg. 2. HD, T.27.03.2012, E.2011/10427, K.2012/7341 (Gençcan, s.533)

³³¹ Yarg. HGK, T.11.10.1972, E.1972/2-493, K.1972/829 (Akıntürk/Ateş, s. 264), Gençcan, s. 545-547

olarak ileri sürülemez³³². Eşlerin bireysel aileleri aralarında çıkan her türlü tartışma ya da kavga gibi olaylar boşanma davasında kusur olarak ileri sürülemez³³³. Kimse anne ya da babası gibi bir yakının davranışı nedeniyle evliliğinde yargılanmamalı ve kusurlu görülmemelidir. Üçüncü bir şahsın karşılıksız duyduğu aşk ya da ilgi nedeniyle hiçbir karşılık vermeyen eş aleyhine kusur isnadı yapılamaz³³⁴. Eşlerin ne kadar süre olursa olsun fiilen ayrı yaşamaları evlilik birliğinin temelden sarsılması davasında boşanma kararı için tek başına yeterli olmayacaktır³³⁵.

Evlilik birliğinin temelden sarsılmasına sebebiyet verecek olaylar TMK' da kanun koyucu tarafından tek tek ayrıntılı olarak yazılmamıştır.. Olayın evlilik birliğini sarsıcı nitelikte olup olmadığını takdir yetkisi ise boşanma dosyasına bakan hakimdedir. Hakim bu takdir hakkını kullanırken yerleşik yargı içtihatlarından da faydalanmaktadır. Yargıtay içtihatları uygulamada karşılaşılan olaylara dayalı kararlar oldukları için oldukça yol gösterici olma özelliğine sahiptirler.

Yerleşik yargı içtihatlarına konu olan ve evlilik birliğinin temelden sarsılmasına sebebiyet verdiği kabul edilen olaylara uygulamada sıklıkla rastlanmaktadır. Eşini³³⁶, üvey³³⁷ ya da öz çocuğunu³³⁸, eşin anne ya da babasını³³⁹ dövmek evlilik birliğinin temelden sarsılması adına kusurlu bir davranıştır. Eşin bir başkası tarafından dövülmesine tepkisiz kalmak da aynı şekilde kusurlu bir eylem kabul edilecektir³⁴⁰. Dövme olayı maalesef ki halen dahi günümüzde çiftlerin eğitim seviyesi dahi fark etmeksizin uygulamada en çok karşılaşılan kusurlu davranış olarak yerini almaktadır. Bu durum utanç duygumuzu en çok hissettiğimiz toplumsal yaralardan biridir. Diğer eşe yönelik fiziki sağlığına zarar verici eylemlerden olan bıçaklama³⁴¹, jilet gibi kesici aletle yaralama³⁴², kaynar su dökmek suretiyle yaralama³⁴³, ısırma, herhangi bir nesneyle vurma³⁴⁴, tekme atma³⁴⁵, itekleme³⁴⁶ şeklinde gerçekleştirilen davranışlar evlilik birliğinin temelden sarsılması adına yeterli kabul edilmektedir.

³³² Gençcan, s. 539-540

³³³ Yarg. 2. HD, T.20.11.1986, E.1986/9855, K.1986/10264 (Yalçınkaya/Kaleli, Cilt II, s. 1122)

³³⁴ Yarg. 2. HD, T.20.06.1983, E.1983/4159, K.1983/5518 (Yalçınkaya/Kaleli, Cilt II, s. 1123)

³³⁵ Yarg. 2. HD, T.31.01.2002, E.2002/215, K.2002/907 (Gençcan, s.530)

³³⁶ Yarg. 2. HD, T.24.01.2007, E.2007/12516, K.2007/319 (Gençcan, s.752)

³³⁷ Yarg. 2. HD, T.07.10.2004, E.2004/9889, K.2004/11351 (Gençcan, s.758)

³³⁸ Yarg. 2. HD, T.24.03.2005, E.2005/2728, K.2005/4752 (Gençcan, s.757)

³³⁹ Yarg. 2. HD, T.07.07.2008, E.2008/10253, K.2008/9981 (Gençcan, s.758)

³⁴⁰ Yarg. HGK, T.18.02.1998, E.1998/880, K.1998/121 (Gençcan, s.761)

³⁴¹ Yarg. 2. HD, T.22.10.2007, E.2007/14795, K.2007/14107 (Gençcan, s.763)

³⁴² Yarg. 2. HD, T.28.03.2005, E.2005/3191, K.2005/4979 (Gençcan, s.763)

³⁴³ Yarg. 2. HD, T.19.01.2010, E.2010/18281, K.2010/831 (Gençcan, s.763)

³⁴⁴ Yarg. 2. HD, T.14.6.2004, E.2004/6982, K.2004/7725 (İpek, s. 65, dn. 217)

³⁴⁵ Yarg. 2. HD, T.26.06.2006, E.2006/4151, K.2006/10149 (Gençcan, s.766)

³⁴⁶ Yarg. 2. HD, T.2.5.2002, E.2002/3603, K.2002/4255 (UYAP Mevzuat ve İtihat Programı).

Diğer eşi duygusal olarak incitip, iç dünyasındaki öz saygısına zarar verici eylemlerden olan; hakaret etmek³⁴⁷, tehdit etmek³⁴⁸, hakkında yakışsız dedikodu çıkarmak³⁴⁹, iftira atmak³⁵⁰, herhangi bir durumla suçlamak³⁵¹, beğenmediğini söylemek³⁵², alay etmek³⁵³, bir başkasıyla kıyaslamak³⁵⁴, sırlarını açıklamak³⁵⁵, sevmediğini söylemek³⁵⁶, başkasını sevdiğini söylemek³⁵⁷, onunla evlendiğine pişman olduğunu söylemek³⁵⁸, aşırı kıskanç davranmak³⁵⁹, müşterek konutun kilidini değiştirmek suretiyle eve girilmesini engellemek³⁶⁰, evden kovmak³⁶¹, yanında yurt dışına götürmemek³⁶², eşe ya da müşterek çocuklara karşı ilgisiz davranmak³⁶³, müşterek konuta gece geç saatlerde gelmek ya da hiç gelmemek³⁶⁴, gebeliği sonlandırmak konusunda baskı yapmak³⁶⁵ ya da diğer eşten habersiz gebeliği sonlandırmak³⁶⁶, başkalarının yanında eşini konuşturmamak³⁶⁷, sebepsiz yere intihara kalkışmak³⁶⁸, bir başkasının fotoğrafını saklamak³⁶⁹ gibi eylemler evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davalarında kusurlu davranış olarak kabul edilmektedir.

Eşler arasındaki cinsel anlamda meydana gelen davranışlardan; cinsel ilişkiden kaçınmak³⁷⁰, doğal olmayan yollardan cinsel ilişkiye zorlamak³⁷¹, zorla cinsel ilişkiye girmek³⁷², uygunsuz cinsel içerikli internet sitelerinde vakit geçirmek³⁷³, cinsel içerikli video göndermek ya da izletmek³⁷⁴ gibi eylemler boşanma adına kusurlu davranışlardır.

³⁴⁷ Yarg. 2. HD, T.23.02.2005, E.2005/513, K.2005/2641 (Gençcan, s.628)

³⁴⁸ Yarg. 2. HD, T.19.12.2013, E.2013/24694, K.2013/30222 (Gençcan, s.644)

³⁴⁹ Yarg. 2. HD, T.13.07.2009, E.2009/11786, K.2009/13904 (Gençcan, s.616)

³⁵⁰ Yarg. 2. HD, T.10.07.2012, E.2012/1832, K.2012/19427 (UYAP Mevzuat ve İctihat Programı).

³⁵¹ Yarg. 2. HD, T.24.01.2007, E.2140-387; Yarg. 2. HD, T.19.04.2002, E.2002/4611, K.2002/5561 (Gençcan, s.622-623)

³⁵² Yarg. 2. HD, T.4.5.2005, E.2005/4451, K.2005/7266 (UYAP Mevzuat ve İctihat Programı).

³⁵³ Yarg. 2. HD, T.24.10.2017, E.2016/6232, K.2017/11551; Yarg. 2. HD, T.19.02.2015, E.2014/17433, K.2015/2202 (Gençcan, s.603-604)

³⁵⁴ Yarg. 2. HD, T.12.07.2017, E.2016/2743, K.2017/8925 (Gençcan, s.612)

³⁵⁵ Yarg. 2. HD, T.17.03.2005, E.2005/2326, K.2005/4211 (Gençcan, s.613)

³⁵⁶ Yarg. 2. HD, T.12.01.2017, E.2015/21718, K.2017/329 (Gençcan, s.633)

³⁵⁷ Yarg. 2. HD, T.27.10.2005, E.2005/17415, K.2005/14981 (Gençcan, s.616)

³⁵⁸ Yarg. 2. HD, T.07.02.2018, E.2016/10455, K.2018/1521 (Gençcan, s.638)

³⁵⁹ Yarg. 2. HD, T.13.02.2018, E.2016/11321, K.2018/1819 (Gençcan, s.640)

³⁶⁰ Yarg. HGK, T.05.03.1997, E.1997/845, K.1997/135 (Gençcan, s.649)

³⁶¹ Yarg. 2. HD, T.26.11.2007, E.2007/2551, K.2007/16404 (Gençcan, s.649)

³⁶² Yarg. HGK, T.05.11.1997, E.1997/706, K.1997/902 (Gençcan, s.651)

³⁶³ Yarg. 2. HD, T.09.06.2004, E.2004/6492, 2004/7486 (UYAP Mevzuat ve İctihat Programı); Yarg. 2. HD, T.20.03.2017, E.2015/24208, K.2017/3007 (Gençcan, s.658)

³⁶⁴ Yarg. 2. HD, T.03.03.2008, E.2008/4352, K.2008/2677 (UYAP Mevzuat ve İctihat Programı); Yarg. 2. HD, T.21.07.2009, E.2009/12156, K.2009/14586 (Gençcan, s.669)

³⁶⁵ Yarg. 2. HD, T.02.07.2012, E.2011/22467, K.2012/18373 (Gençcan, s.674)

³⁶⁶ Yarg. 2. HD, T.24.06.2009, E.2009/10197- K.2009/12339 (Gençcan, s.674)

³⁶⁷ Yarg. 2. HD, T.06.02.2007, E.2007/13672- K.2007/1296 (Gençcan, s.676)

³⁶⁸ Yarg. 2. HD, T.22.01.2007, E.2007/12356, K.2007/74 (Gençcan, s.677)

³⁶⁹ Yarg. 2. HD, T.13.12.2012, E.2012/9686, K.2012/30250 (Gençcan, s.682)

³⁷⁰ Yarg. 2. HD, T.10.12.2014, E.2014/11934, K.2014/25373 (Gençcan, s.714)

³⁷¹ Yarg. 2. HD, T.10.04.2014, E.2014/6248, K.2014/8677 (Gençcan, s.724)

³⁷² Yarg. 2. HD, T. 02.07.2012, E.2012/415, K.2012/18147 (Gençcan, s.726)

³⁷³ Yarg. 2. HD, T. 11.12.2012, E.2012/10223, K.2012/29954 (Gençcan, s.735)

³⁷⁴ Yarg. 2. HD, T. 13.02.2018, E.2016/11321, K.2018/1819 (Gençcan, s.734)

Eşlerin birbirlerine karşı sadık kalma yükümlülüğü vardır. Bu yükümlülüğü ihlal eden her bir davranış evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davasının konusunu oluşturabilecektir. Sadakat sadece cinsel ilişki ile değil üçüncü bir kişi ile yakınlaşma sonucunu doğuran herhangi bir davranışla da zedelenebilir³⁷⁵. Üçüncü kişi ile girilen cinsel ilişki zina ya da evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davasına konu edilebilecektir. Sadakatsiz davranışlara örnek olarak; bir başkasıyla cinsel ilişkiye girmek³⁷⁶, üçüncü bir kişiyle metres hayatı yaşamak³⁷⁷, eşini başkasına pazarlamaya kalmak³⁷⁸ ya da eşinin özel görüntülerini başkalarıyla paylaşmak³⁷⁹, bir başkasıyla da aynı anda karı koca hayatı yaşamak³⁸⁰, bir başkasından çocuk yapmak eylemleri gösterilebilir.

Evlilikte eşlerin birbirine karşı güven duyması önemli bir husustur. Eşlerin birbirlerine karşı duydukları güvenin sarsılması, sadakat yükümlülüğünün ihlali kadar ağır nitelikte olmamakla birlikte içlerine diğer eşin üçüncü bir kişiyle münasebette olduğuna dair ciddi şüphe düşmesidir. Eşin başka biriyle sık sık görüşmesi³⁸¹, telefonda³⁸² ya da internet ortamında mesajlaşması³⁸³, normal karşılanmayacak sıklıkta bir başkasıyla telefon görüşmesi yapması³⁸⁴ ya da gecenin ilerleyen saatlerine kadar telefonda görüşmesi, başkasıyla nişan yapması³⁸⁵, normal karşılanmayacak derecede bir başkasıyla samimin fotoğraflarının bulunması³⁸⁶, üçüncü bir şahısla farklı mekanlarda görünmek³⁸⁷, eşinden gizli ikinci bir telefon edinilmesi³⁸⁸, eşinin haberi olmadan eve bir başkasını alınması³⁸⁹ gibi durumlarda diğer eşin güven duygusu sarsılmış olacağından evlilik birliğinin temelden sarsıldığı kabul edilmektedir.

Evlilikte eşler maddi ve manevi olarak bir ömrü paylaşma eylemi içerisindeyler. Hayatın olağan şekilde devamı adına eşlerin birbirlerine karşı ekonomik anlamda da sorumlulukları vardır. Bu nedenle borçlarını ödemeyerek diğer eşi alacaklılarla karşı karşıya getirmek³⁹⁰, müşterek konuta sürekli haciz gelmesine sebebiyet vermek³⁹¹, sürekli

³⁷⁵ Öztan, Aile Hukuku, s. 408

³⁷⁶ Yarg. 2. HD, T.7.7.2003, E.2003/9182, K.2003/10299 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

³⁷⁷ Yarg. 2. HD, T.13.11.2003, E.2004/5784, K.2004/6571 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

³⁷⁸ Yarg. 2. HD, T.26.12.2012, E.2012/12424, K.2012/31714 (Gençcan, s.751)

³⁷⁹ Yarg. 2. HD, T. 24.12.2012, E.2012/25755, K.2012/31381 (Gençcan, s.751)

³⁸⁰ Yarg. 2. HD, T.4.2.2002, E.2002/632, K.2002/1142 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı).

³⁸¹ Yarg. 2. HD, T.21.05.2007, E.2007/19798, K.2007/8434 (Gençcan, s.736)

³⁸² Yarg. 2. HD, T.25.06.2012, E.2011/17844, K.2012/17523 (Gençcan, s.739)

³⁸³ Yarg. 2. HD, T.04.12.2014, E.2014/13766, K.2014/24718 (Gençcan, s.740)

³⁸⁴ Yarg. 2. HD, T.24.04.2014, E.2013/26645, K.2014/10005 (Gençcan, s.744)

³⁸⁵ Yarg. 2. HD, T.07.07..2014, E.2014/5283, K.2014/15618 (Gençcan, s.744)

³⁸⁶ Yarg. 2. HD, T.07.11.2012, E.2012/6887, K.2012/26382 (Gençcan, s.741)

³⁸⁷ Yarg. 2. HD, T.20.02.2018, E.2016/11815, K.2018/2268 (Gençcan, s.737)

³⁸⁸ Yarg. 2. HD, T.24.04.2014, E.2013/24504, K.2014/7702 (Gençcan, s.746)

³⁸⁹ Yarg. 2. HD, T.08.12.2004, E.2004/13709, K.2004/14684 (Gençcan, s.749)

³⁹⁰ Yarg. 2. HD, 18.09.2007, E.2007/9091, K.2007/12128 (Gençcan, s.694)

³⁹¹ Yarg. 2. HD, 14.12.2007, E.2007/21356, K.2007/16919 (Gençcan, s.694)

borçlanmasından kaynaklı hakkında açılmış birden fazla icra dosyasının bulunması³⁹², müşterek hanenin geçimini sağlama yükümlülüğünden kaçınmak³⁹³, düzenli bir işte çalışmamak³⁹⁴, eşini çalıştırmamak ya da çalıştığı işten çıkmasına neden olmak³⁹⁵, ayrı bir müşterek konut sağlamamak³⁹⁶, müşterek konutun elektrik, su ya da doğalgaz gibi faturalarını ödemekten kaçınmak³⁹⁷, evin kirasını ödememek³⁹⁸, evin eşyalarını satmak³⁹⁹, aşırı derecede cimri davranmak⁴⁰⁰, eşinin maaşına el koymak⁴⁰¹, eşinden habersiz kumar oynamak⁴⁰², eşinin bilgisi dışında kredi kartını kullanmak⁴⁰³ ya da cebinden parasını almak⁴⁰⁴ gibi eylemler ekonomik anlamda diğer eşe zarar verici nitelikte olduğundan evlilik birliğini temelden sarsıcı kusurlu davranışlar olarak kabul edilmektedir.

Evlilik birliğinin temelden sarsılmasına konu olayı gerçekleştiren eşin iş bu davranışı kendi iradesi ile gerçekleştirmesi gerekir⁴⁰⁵. Boşanma davalarında tarafların hukuki ve fiil ehliyetlerinin olup olmadığı kamu düzenini ilgilendirdiğinden, yargılamanın tüm safahatinde hakim tarafından resen ele alınır. Uygulamada boşanma davasına bakan mahkeme tarafından Adli Tıp Kurumu'nun ilgili ihtisas dairesinden eşlerin hukuki ve fiil ehliyetinin bulunup bulunmadığına ilişkin rapor aldırılmaktadır. Dosya içerisindeki tarafların akıl sağlığına yönelik iddialar, kullandıkları ilaçlar, hastanede gördükleri tedavilere ilişkin kayıtlar, duruşmadaki hal ve davranışları, sosyal inceleme ya da sosyal ve ekonomik durum araştırmasına yansıyan durumları, duruşmada dinlenen tanıkların eşlerin akıl sağlığında şüphe uyandıracak şekilde ifade vermeleri gibi hallerde hakim tarafından resen ilgili tarafın hukuki ve fiil ehliyetinin olup olmadığının araştırılması adına Adli Tıp Kurumu'ndan rapor tanzim ettirilmektedir. Gelen rapor sonucunda ilgili tarafın hukuki ehliyetinin olmadığı tespit edilmesi halinde hali hazırda var ise vasisine boşanma dosyası yönlendirilerek vasinin yapacağı işlemler doğrultusunda yargılamaya devam edilir. İlgili kişinin hazırda vasisinin bulunmaması ya da hazırdaki vasinin boşanma dosyasının diğer tarafı olan eş olması halinde vasi ile asil arasındaki menfaat çatışmasını ortadan kaldırmak gerektiğinden yeni bir vasi tayini için nöbetçi Sulh Hukuk Mahkemesi'ne ihbarda bulunulur ve Sulh Hukuk

³⁹² Yarg. 2. HD, 04.03.2002, E.2002/2171, K.2002/2744 (Gençcan, s.696)

³⁹³ Yarg. 2. HD, 07.06.2002, E.2002/6536, K.2002/7756 (Gençcan, s.704)

³⁹⁴ Yarg. 2. HD, 07.04.2018, E.2016/16003, K.2018/5175 (Gençcan, s.699)

³⁹⁵ Yarg. 2. HD, 18.10.2006, E.2006/7329, K.2006/14270 (Gençcan, s.700)

³⁹⁶ Yarg. 2. HD, 05.04.2004, E.2004/3006, K.2004/4273 (Gençcan, s.701)

³⁹⁷ Yarg. 2. HD, 25.05.2017, E.2016/1012, K.2017/6204 (Gençcan, s.703)

³⁹⁸ Yarg. 2. HD, 27.11.2013, E.2013/12566, K.2013/27873 (Gençcan, s.707)

³⁹⁹ Yarg. 2. HD, 27.12.2011, E.2011/1297, K.2011/23762 (Gençcan, s.706)

⁴⁰⁰ Yarg. HGK, 26.11.2008, E.2008/2-695, K.2008/710 (Gençcan, s.708)

⁴⁰¹ Yarg. 2. HD, 21.11.2013, E.2013/13591, K.2013/27173 (Gençcan, s.709)

⁴⁰² Yarg. 2. HD, 25.05.2004, E.2004/3512, K.2004/6729 (Gençcan, s.711)

⁴⁰³ Yarg. 2. HD, 13.12.2012, E.2012/9371, K.2012/30296 (Gençcan, s.711)

⁴⁰⁴ Yarg. 2. HD, 14.04.2008, E.2008/7407, K.2008/5178 (Gençcan, s.711)

⁴⁰⁵ Gençcan, s. 525-526

Mahkemesi'nin atayacağı vasiye boşanma davası yöneltilerek yargılamaya devam olunur. Bir yıldan fazla hüküm giyen kişiye vasi atanması ya da fiil ehliyetinin sadece belirli işlemleri yapmak bakımından sınırlandırılmasına yönelik yasal danışman atanan kişilerin yapmış oldukları fiillerden kaynaklı diğer eş ile yaşanan olaylar ise boşanma davasının konusunu oluşturabilecektir. Çünkü bu durumda ilgili kişinin geçimsizliğe konu olay bakımından fiil ehliyeti tamdır.

Evlilik öncesi yaşanan olayları boşanma davasında kusurlu davranış olarak taraflar birbirlerine yöneltemeyecektir⁴⁰⁶. Daha önce resmi nikahları olmadan birlikte yaşadıkları dönemde yaşanan olaylar da resmi evlilik sonrası boşanma adına açılan davada kusur isnadı bakımından ileri sürülemez⁴⁰⁷. Evlilik öncesi nişanlı kalınan dönemde yaşanan olaylar bakımından da aynı durum geçerlidir⁴⁰⁸.

Evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davası açıldıktan sonra eşler arasında meydana gelen olaylar yürütülmekte olan boşanma davasında ileri sürülse dahi hakim tarafından hükme esas alınmayacaktır⁴⁰⁹. Boşanma davasında hakim, resmi evlilik sonrası ve boşanma davasının açıldığı tarihe kadar yaşanmış olayları hükme esas alır. Boşanma davasının açıldığı tarihten sonra eşler arasında meydana gelen olaylar ancak ayrı ve yeni bir boşanma davasının konusunu oluşturabilir⁴¹⁰. Islah yöntemiyle de boşanma davası açıldıktan sonraki zamanda meydana gelen olaylar derdest boşanma davasına dahil edilemez.

Evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı açılan boşanma davasının mahkeme tarafından esastan reddine yönelik karar verilebilir. Reddine karar verilen boşanma davasının açıldığı tarihten önceki olaylar sonradan açılacak yeni bir boşanma davasına konu edilemez. Eşlerin reddedilen boşanma davasının dava tarihinden sonra yaşadıkları olaylar ile yeni açılacak boşanma davasında birliğin temelden sarsıldığını ispatlaması gerekecektir⁴¹¹.

Uzunca süren bir evlilikte olayların üzerinden geçen zaman boşanmaya yönelik karar vermesi noktasında önem arz etmektedir. Örneğin otuz yıllık bir evlilik ve dünyaya gelen üç çocuk sonrası açılan boşanma davasında evlendikten altı ay sonrası yaşanan kusurlu bir davranış nedeniyle boşanma talebinde bulunulması mahkeme tarafından kabul görmeyecektir⁴¹². Evlilikten altı ay sonraki kusurlu davranışın evliliği temelinden sarsıcı etkiye sahip olması ya da diğer eş tarafından affedilememesi gibi bir durumda evlilik otuz yıl

⁴⁰⁶ Yarg. 2. HD, T.20.12.2016, E.2016/16610, K.2016/16204 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁴⁰⁷ Yarg. 2. HD, T.06.07.2004, E.2004/6238, K.2004/9050 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁴⁰⁸ Yarg. 2. HD, T.22.12.2014, E.2014/15049, K.2014/26383 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁴⁰⁹ Yarg. 2. HD, T.01.12.2014, E.2014/25531, K.2014/24264 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁴¹⁰ Yarg. 2. HD, T.04.04.2017, E.2016/9585, K.2017/3789 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁴¹¹ Yarg. 2. HD, T.04.12.2007, E.2007/21056, K.2007/16893 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁴¹² Yarg. 2. HD, T.18.07.2006, E.2006/1840, K.2006/11301 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

daha devam edip arada üç çocuk da dünyaya gelmezdi kanaatiyle, açılan boşanma davasının reddine yönelik mahkeme tarafından karar verilebilecektir.

Evlilik birliğinin temelden sarsılmasına konu olayın affı halinde artık affa konu olaya dayanılarak boşanma talebinde bulunulamayacaktır. Affeden eşin affa konu olayı bilmesi, kayıtsız ve şartsız olarak özgür iradesiyle affa yönelik herhangi bir davranışta bulunması gerekmektedir.⁴¹³ Affa yönelik herhangi bir iddia olmaması halinde hakim resen af olup olmadığını dikkate almayacaktır⁴¹⁴.

Evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davası açıldıktan sonra eşlerin barışmış olmaları halinde davanın reddine karar verilecektir⁴¹⁵. Yine boşanma davası açılmadan önce eşlerin barışmasıyla sonuçlanan süreç öncesi olaylar da boşanma davasında hükme esas alınamayacaktır⁴¹⁶. Müşterek çocukları görmek, onlarla vakit geçirmek, çocukların herhangi bir özel gününde beraber olmak için eşlerin bir araya gelmesi ya da kalınacak başka bir yer olmaması gibi zorunluluk halinden kaynaklı müşterek konutta beraber yaşamaya devam edilmesi gibi durumlarda barışma iradesi olmadığından ilgili davranışlara barışma anlam ve sonucu yüklenemez⁴¹⁷.

Türk Medeni Kanunu m. 166 hükmüne göre evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma adına bizzat kanun maddesi ile aranan ikinci zorunlu unsur ise eşler için “ ortak hayatın artık mümkün olmamasıdır”. Boşanmaya konu edilen olay evlilik birliğini temelden sarsacak derecede ağır nitelikte olsa dahi eşler bakımından ortak hayatın devamı mümkün olması halinde davanın reddine karar vermek gerekecektir. Ortak hayatın mümkün olmama hali eşlerden ikisi için de geçerli olabileceği gibi sadece bir taraf eş için geçerli olması yeterlidir⁴¹⁸. Ortak hayatın mümkün olmaması hali her evliliğe ve evlilikteki ana karakter olan eşlere göre değişkenlik gösterir. Bu nedenle de ortak hayatın mümkün olmamasına dair kanunen aranan koşul, her evliliğe kendi özelinde bakmayı gerektirdiğinden nispi nitelikli özelliğe sahiptir⁴¹⁹. Eşler arasında yaşanan olayın evlilik birliğini temelden sarsıcı nitelikte olup olmadığını değerlendirme noktasında da eşlerin yaşanan olay sonrası ortak hayata devam etmelerinin mümkün olup olmadığı önemli bir kıstastır⁴²⁰.

⁴¹³ Gençcan, s.550-553

⁴¹⁴ Gençcan, s.552

⁴¹⁵ Yarg. 2. HD, T.05.11.2012, E.2012/4299, K.2012/26013 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁴¹⁶ Yarg. 2. HD, T.10.10.2012, E.2012/4637, K.2012/24149 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁴¹⁷ Gençcan, s. 559-561

⁴¹⁸ Akıntürk/Ateş, s. 264-265; Kaçak, Nazif, Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma Davaları, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara 2007. s. 41; Tekinay, s. 178; Yıldırım, Türk Aile Hukuku, s. 82; Zevkliler, s. 820; İpek, s. 67; Feyzioğlu, s. 305-306

⁴¹⁹ Köprülü/Kaneti, s. 169; Kılıçoğlu, s.135-136.

⁴²⁰ Yalçınkaya/Kaleli, Cilt II, s. 1160

Ortak hayatın devamının diğer eş adına artık mümkün olup olmadığını takdir yetkisi boşanma davasına bakan hakimdedir. Hakimin kanundan kaynaklı oldukça geniş takdir yetkisi olmakla birlikte yetkinin denetlenebilmesi adına sınırları bulunmaktadır. Hakim yerleşik yargı içtihatları, yaşanan toplumun kültürel ve ekonomik yapısı, doktrinde yer alan görüşleri boşanma davasına konu olan olaylara uyarlanmaya çalışarak takdir yetkisini kullabilecektir. Uyarlama yapılırken her boşanma dosyasının kendine özgü olduğu da unutulmamalıdır.

Eşler arasındaki boşanmaya konu olay sonrası evliliğe devam edilmesinin kendisi için mümkün olmadığına yönelik her söylemin hakim tarafından kabul edilmesi mümkün değildir. Örneğin bir kadının ben istemesem de eşim artık pembe renkli kıyafetler giyiniyor ya da bir erkeğin ben istemesem de eşim artık saçını hep sarıya boyatıyor benim böyle bir kişiyle evliliğe devam etmem mümkün değil şeklindeki iddianın hakim tarafından boşanmaya yönelik bir argüman olarak kabul edilmesi pek mümkün değildir. Burada kişi özelinde bakıldığında gerçekten eşinin artık pembe giyinmesi ya da saçın sarıya boyatılması oldukça büyük bir olumsuzluk olabilir ve hatta bu nedenle artık evliliğe devam etmesi de mümkün olmayabilir. Eş tarafından kanun tarafından kendisine tanınan evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davası açabilir. Hakimin böylesi bir durumda hakkaniyetle karar vermesi gerekir. Karar verilirken sadece boşanmayı talep eden eşin değil diğer eşin de duygu ve düşüncelerinin ele alınması gerekir. En nihayetinde iki talep bakımından hangisine üstünlük tanınacağı noktasında ise kanun maddeleri, yerleşik yargı içtihatları, bilimsel görüşler, toplumun örf, adet, gelenek ve göreneklerine göre oluşan vicdanlarda boşanmaya konu edilen olayın evliliğin bitmesine neden olacak nitelikte kabul görülüp görülmeyeceği, evliliğe devam edilmesinin mi yoksa evliliğin sonlanmasının mı her iki tarafa ve topluma fayda sağlayacağı gibi hususlar belirleyici olacaktır.

2.4.1.1. Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya ile İlişkisi

Sosyal paylaşım siteleri üzerinde gerçekleştirilen eylemlerin boşanma davaları üzerindeki etkisi her geçen gün artmaktadır⁴²¹. Bahse konu etkinin en çok da evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı olarak açılan boşanma davalarında görüldüğünün söyleyebiliriz. Evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davalarında hangi durumların evlilik birliğini temelden sarstığı kanunda açıkça belirtilmediğinden sosyal medyadaki herhangi bir eylemin evlilik birliğini temelden sarstığı iddiasıyla boşanma davası

⁴²¹ Kanaş, Necmiye, Sosyal Medyanın Boşanmaya Etkileri, s.552

açılabilir. Sosyal medyadaki paylaşımın evlilik birliğini temelden sarsıcı nitelikte olup olmadığını takdir yetkisi boşanma dosyasına bakan hakime ait olacaktır. Sosyal medya paylaşımı boşanma davasının ana konusu olabileceği gibi ispat faaliyetini tamamlamak adına delil olarak da mahkemeye sunulabilecektir.

Sosyal medyanın insanlar tarafından aktif olarak kullanımının artmasıyla birlikte eşler arasında yüz yüze yaşanabilecek olaylar dahi sosyal medya vasıtasıyla yaşanır hale gelmiştir. Örneğin sosyal medya üzerinden diğer eşe yönelik hakaret ya da küfür içerikli söylemlerde bulunmak, bir başkasıyla gönül ilişkisi kuracak derecede yazışma ya da görüşme halinde olarak güven sarsıcı davranışta bulunmak, bir başkasına çıplak fotoğraflarını göndererek cinsel içerikli konuşmalar yapmak suretiyle sadakat yükümlülüğüne aykırı hareket etmek, sosyal medyadan eşinin gerçekte böyle bir durum olmamasına rağmen kendisini aldattığına yönelik paylaşım yaparak iftira atmak, sosyal medya üzerinde gerçekte böyle bir ürüne sahip olmamasına rağmen satış açarak insanları dolandırmak suretiyle diğer eşin saygınlığını zedelemek gibi evlilik birliğini temelden sarsmaya neden olabilecek eylemler gerçekleştirilebilmektedir. Sonuç olarak sosyal medyanın birçok insanın vazgeçilmezi haline gelmesiyle birlikte evlilikler temelinden sarsılır hale gelmeye başlamıştır⁴²².

2.4.2. Fiili Ayrılık Nedenine Dayalı Boşanma

Türk Medeni Kanunu m. 166/4 hükmüne göre kanunda düzenlenen boşanma nedenlerinden herhangi bir tanesi ile açılan boşanma davasının reddine yönelik karar verilmesi ve redde dair kararın kesinleşmesi sonrası eşlerin üç yıl boyunca ortak hayata devam etmemesi halinde her iki eşten birinin açacağı fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davası mahkeme tarafından kabul edilecektir.

Fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davasının düzenleme altına alındığı TMK m. 166/4 hükmünü ele aldığımızda; herhangi bir boşanma davasının reddine ilişkin karar verilmesi ve reddedilen kararın kesinleşmesi, kararın kesinleşmesinden sonra taraflarca ortak hayatın yeniden kurulamamış olması ve bu sürecin en az üç yıl devam etmesi olmak üzere üç zorunlu unsurun yer aldığını görmekteyiz.⁴²³

Fiili ayrılık nedeninde dayalı boşanma davasına dayanak olan önceden açılmış ret kararı ile sonuçlanmış boşanma davasının konusunun ve hangi eş tarafından açıldığının hiçbir önemi yoktur⁴²⁴. Fakat herhangi bir boşanma davası açılmadan eşlerin üç yıl boyunca ayrı

⁴²² Sert, Selin, İnternet Yoluyla Elde Edilen Kişisel Verilerin Genel Boşanma Sebepleri Arasında Değerlendirilmesi Meselesi, s.290

⁴²³ Gençcan, s.901, Akıntürk/Ateş, s. 273-274;

⁴²⁴ Oğuzman/Dural, s. 130; Öztan, Aile Hukuku, s. 423

yaşamaları halinde fiili ayrılığa dayalı boşanma davası açılmayacaktır⁴²⁵. Reddedilen boşanma davasında hangi eşin davasının reddedildiğinin ya da hangi eşin kusurlu olduğunun ya da olmadığının sonrasında fiili ayrılık nedeniyle boşanmaya yönelik verilecek karar bakımından bir önemi bulunmamaktadır⁴²⁶.

Fiili ayrılık nedenine dayalı boşanmaya ilişkin kanun maddesinde karara dayanak olacak ret kararına konu boşanma davasının konusuna ya da kararın gerekçesine yönelik getirilen bir zorunluluk bulunmasa da; Yargıtay'ın yerleşik içtihatları doğrultusunda mahkemenin vereceği yetkisizlik kararı⁴²⁷ ya da evliliğin butlan ve feshine⁴²⁸ dayalı açılan davanın reddine yönelik kararlar sonrası fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davası açılmayacaktır.

Boşanma davasının feragat nedeniyle reddedilmesine ilişkin karar da fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davasına dayanak oluşturabilir⁴²⁹. Uygulamada diğer eş ile kanunen belirlenen nedenlerden herhangi biriyle boşanamayacağını anlayan kişiler genellikle herhangi bir boşanma davası açıp hemen akabinde feragat dilekçesi sunarak fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davası açabilmek adına üç yıllık sürenin dolmasını beklemektedirler. Feragat karşı tarafın herhangi bir irade beyanına bağlı olmaksızın açıklandığı andan itibaren kesin bir hükmün hukuki sonuçlarını doğuracağından üç yıllık ayrılık sürecinin başlangıcı için mahkemenin vereceği kararın kesinleşme tarihi değil, feragat yönelik irade açıklamasının boşanma dosyasına sunulma tarihi esas alınacaktır⁴³⁰.

Yabancı bir mahkeme tarafından verilen boşanma davasının reddine yönelik karar Türkiye'de tanıma ve tenfizi yapılmadığı müddetçe fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davasına dayanak olamayacaktır⁴³¹. Üç yıllık ayrı kalınması gereken sürenin başlangıç tarihi ise tanıma ve tenfize yönelik kararın kesinleşme tarihi olacaktır⁴³².

Fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davasına dayanak oluşturulacak boşanma davasının reddine ilişkin kararın kesinleşip kesinleşmediği kanunen aranan bir dava şartı olduğundan taraflarca ileri sürülmesi dahi resen hakim tarafından incelenmesi gerekir⁴³³. Üç yıllık fiili ayrılığın başlangıç tarihi de redde yönelik daha önce verilen boşanma kararının kesinleşmesi tarihi olduğu için, kararın kesinleşip kesinleşmediğinin tespiti oldukça önemlidir.

⁴²⁵ Oğuzman/Dural, s. 131

⁴²⁶ Öztan, Aile Hukuku, 426; Akıntürk/Ateş, s. 274; Kılıçoğlu, s. 147;

⁴²⁷ Yarg. 2. HD, T.13.06.1995, E.1995/4259, K.1995/6934 (Gençcan, s.904)

⁴²⁸ Yarg. 2. HD, T.29.12.1993, E.1993/12395, K.1993/12774 (Gençcan, s.904)

⁴²⁹ Gençcan, s. 905-908; Akıntürk/Ateş, s. 273

⁴³⁰ Yarg. 2. HD, T.12.12.2013, E.2013/14487, K.2013/29371 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı).

⁴³¹ Gençcan, s. 908

⁴³² Akıntürk/Ateş, s. 273.

⁴³³ Gençcan, s. 909

Ret kararı ile sonuçlanan boşanma davasının kesinleşme tarihinden sonra tarafların yeniden ortak hayat kuramaları bakımından belirlenen en az üç yıllık süre kanunen aranan bir dava şartıdır ve boşanma davasına bakan hakimin resen göz önünde bulundurması gereken bir husustur⁴³⁴. Yasa koyucunun belirlediği üç yıllık süre şartı bakımından hakimin takdir hakkı bulunmamaktadır. Örneğin ret ile sonuçlanıp kesinleşen bir boşanma kararı sonrası tarafların iki yıl boyunca hiç bir araya gelmemeleri durumunda hakim takdir hakkını kullanıp evlilik birliğini temelden sarsmaya yetecek kadar zaman geçmiş diyerek fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma kararı veremeyecektir.

Birden fazla reddedilen boşanma davasının bulunması halinde üç yıllık ayrılık sürecinin başlangıç tarihi olarak ilk reddedilen boşanma davasının kesinleşme tarihi de ele alınabilir. Son reddedilen boşanma davasının kesinleşmesi tarihinden sonra sürenin başlatılması gibi kanunen aranan bir zorunluluk bulunmamaktadır⁴³⁵.

Fiili ayrılık nedenine dayalı açılan boşanma davasının üç yıllık süre tamamlanmadan açılmasından kaynaklı mahkeme tarafından ret kararı verilse de üç yılın tamamlanması sonrası yeniden fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davası açılabilir⁴³⁶. Süre bakımından ret ile sonuçlanan fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davası diğer açılacak olan fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davalarına engel teşkil etmemektedir.

Fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davası bakımından belirlenen üç yıllık eylemli ayrılık sürecinin kesintisiz bir şekilde tamamlanması gerekir⁴³⁷. Arada eşlerin bir araya gelip sonra ayrı kalmaları halinde toplam ayrı kaldığımız süre aslında üç yıl diyerek fiili ayrılığa dayalı boşanma talep etmeleri mahkeme tarafından kabul edilmeyecektir.

Ret kararı ile sonuçlanan boşanma davası sonrası eşlerin hiçbir surette ortak hayatı yeniden kuramamaları gerekir. Ortak hayatın neden kurulamadığının ve bu durumda kimin kusurlu olduğunun bir önemi bulunmamaktadır⁴³⁸. Kanun koyucu reddine karar verilen boşanma davasının kesinleşmesinden sonra eşlerin yeniden bir ortak hayat kuramalarına resen “ evlilik birliğini temelden sarsılmış sayılacağı” sonucunu bağlamıştır⁴³⁹. Böylesi bir durumda hakimin evlilik birliğinin temelden sarsılıp sarsılmadığına yönelik inceleme yapmasına gerek yoktur. Eşlerin bir önceki reddedilen boşanma davasına ilişkin kararın kesinleşmesinde itibaren üç yıl boyunca yeniden ortak hayat kuramamış olduğunun ispatlanması halinde hakim herhangi bir kusur incelemesi yapmaksızın fiili ayrılık nedenine

⁴³⁴ Öztan, Aile Hukuku, s. 424;

⁴³⁵ Gençcan, s. 902.

⁴³⁶ Gençcan, s. 909.

⁴³⁷ Öztan, Boşanma, s. 726.

⁴³⁸ Gençcan, s.913-916

⁴³⁹ Öztan, Aile Hukuku, s. 422; Oğuzman/Dural, s. 130; Kılıçoğlu, s. 144; Akıntürk/Ateş, s. 273

dayalı boşanma talebinin kabulüne karar vermek durumundadır⁴⁴⁰. Hakim tarafından kusur araştırması ancak boşanmanın ferilerine yönelik talepler bakımından yapılacaktır.

Müşterek çocukların düğün, kız isteme, doğum günü, mezuniyet gibi tören ya da kutlamalarında veya rahatsızlıklarından kaynaklı doktor randevularında bir araya gelinmesi, aynı sosyal çevreye sahip olunmasından kaynaklı zaman zaman aynı ortamın paylaşılması, diğer eşin ailesiyle birlikte yaşamaya devam edilmesi, ölüm, hastalık ya da iş toplantısı gibi durumlarda aynı ortamda bulunmak zorunda kalınması hallerinde eşlerin ortak hayatı yeniden kurma gibi bir iradeleri olmadığından ilgili durumlar üç yıllık ayrılık sürecini kesici özelliğe sahip değildir⁴⁴¹.

2.4.2.1. Fiili Ayrılık Nedenine Dayalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi

Kanunda düzenlenen boşanma nedenlerinden herhangi bir tanesi ile açılan boşanma davasının reddine yönelik karar verilmesi ve iş bu kararın kesinleşmesi sonrası eşlerin hiçbir şekilde ortak hayata devam etmemesi ve bu sürecin üç yıl boyunca devam ettiğini ispatlamak adına eşler tarafından yapılan sosyal medya paylaşımları delil olarak mahkemeye sunulabilecektir. Sosyal medya hesaplarında eşlerin birbirlerini takipten çıkarması, birbirleriyle sosyal medya üzerinden görüşmemeleri ya da birlikte paylaşım yapmamaları tek başına fiilen ayrı yaşadıklarını ve ortak hayatı yeniden kuramadıklarını ispat noktasında yeterli olmayacağı kanaatindeyiz. Kanunda aranan ortak hayatın yeniden kurulamaması sosyal medya gibi sanal alemdeki ayrılık sürecini değil fiilen ve fiziken eşlerin bir araya gelmemelerini ifade etmektedir. Ancak sosyal medya üzerinden eşler arasındaki iletişimin tamamen kesilmesi, eşlerin ayrılık sürecinde olduklarına yönelik iddialarını destekler nitelikte olabilecektir.

2.4.3. Anlaşmalı Boşanma

Türk Medeni Kanunu m. 166/3 hükmü ile eşlerin boşanmaya yönelik iradesine kesin surette anlam yükleyen anlaşmalı boşanma davası düzenleme altına alınmıştır⁴⁴². Buna göre evliliğin ez az bir yıllını tamamlaması sonrasında eşlerin birlikte boşanmaya yönelik dava açması ya da eşlerden birinin açacağı boşanma davasını diğerinin kabul etmesi halinde eşler arasındaki evlilik birliğinin temelden sarsıldığı kabul edilecektir⁴⁴³. Bu nedenle eşlerin

⁴⁴⁰ Oğuzman/Dural, s. 132; Gençcan, s. 832

⁴⁴¹ Gençcan, s.916-921

⁴⁴² Öztan, Boşanma, s. 723;

⁴⁴³ Öztan, Boşanma, s. 723; Oğuzman/Dural, s. 128; Kılıçoğlu, s. 141-142; Akıntürk/Ateş, s. 269; Hatemi/Serozan, s. 238

anlaşmalı açmış oldukları boşanma davası bakımından mahkemenin kusurlu bir davranış olup olmadığına yönelik bir inceleme yapmasına gerek yoktur⁴⁴⁴.

Anlaşmalı boşanma davasında eşlerin boşanmaya yönelik iradelerine her ne kadar üstünlük tanınmış ise de evlilik bir yılını tamamlamadan tarafların anlaşmalı olarak boşanmasının önü bizzat kanun koyucu tarafından kesilmiştir⁴⁴⁵. Huzurdaki anlaşmalı boşanma davasına bakan hakim resen bir yıllık evlilik süresinin tamamlanıp tamamlanmadığını incelemek zorundadır⁴⁴⁶.

Anlaşmalı boşanma adına bizzat kanun maddesi ile aranan bir yıllık evlilik süresinin anlaşmalı boşanma davasının açıldığı tarihte tamamlanmış olması gerekir. Davanın açılma tarihinden sonra bir yıllık sürenin tamamlanması halinde hakim tarafından tarafların anlaşmalı olarak boşanmalarına karar verilmemelidir⁴⁴⁷.

Anlaşmalı boşanma davası eşler tarafından açılabilceği gibi yetkili kıldıkları vekilleri vasıtasıyla da açılabilir⁴⁴⁸. Dava vekiller vasıtasıyla açılrsa dahi eşlerin boşanmaya yönelik irade beyanları mutlaka hakim huzurunda alınmalıdır⁴⁴⁹. Her iki eş de beyanda bulunurken aynı anda hazır olmalıdır⁴⁵⁰. Böylelikle dosyaya bakan hakim her iki tarafın da anlaşmalı boşanmaya yönelik beyanlarının her türlü şüpheden uzak olacak şekilde baskı altında olunmaksızın bizzat serbest iradeleri ile vermiş olduklarına kanaat getirebilecektir⁴⁵¹. Hakimin her iki tarafı da bizzat dinlemesi kamu düzenine ilişkin bir husustur⁴⁵². Eşlerden birinin vesayet altına alınmış olması halinde de sadece vasinin beyan ve iradesi doğrultusunda anlaşmalı boşanmaya yönelik karar verilemeyecektir.

Anlaşmalı boşanma davasında eşlerin her ikisinin de evliliği sonlandırma konusunda ortak irade beyanında bulunması durumu söz konusudur⁴⁵³. Eşler mahkemeden karşılıklı olarak belirledikleri şartlar çerçevesinde boşanma kararı verilmesini talep etmektedirler. Uygulamada bahse konu çerçeve anlaşmalı boşanma protokolü olarak isimlendirilen taraflarca düzenleme altına alınarak mahkemeye sunulan belge ile belirlenmektedir. Protokol maddeleri bizzat eşlerin iradesi beyanı doğrultusunda oluşmalı ve ıslak birer imzalarını taşımalıdır.

Protokol sunulmaksızın duruşmada verilen beyanların zapta geçirilmesi suretiyle de anlaşmalı boşanma ve boşanmanın ferilerine yönelik karar verilebilecektir. Zabıтта taraflara

⁴⁴⁴ Öztan, Boşanma, s. 723

⁴⁴⁵ Öztan, Aile Hukuku, s. 417

⁴⁴⁶ Gençcan, s. 830

⁴⁴⁷ Gençcan, s.828

⁴⁴⁸ İpek, s. 103.

⁴⁴⁹ Akıntürk/Ateş, s. 270; Kılıçoğlu, s. 143-144;

⁴⁵⁰ Gençcan, s.839

⁴⁵¹ Öztan, Boşanma, s. 724; Kılıçoğlu, s. 144.

⁴⁵² Gençcan, s. 840.

⁴⁵³ Akıntürk/Ateş, s. 269

ilişkin beyanların bizzat taraflarca imza altına alınması gerekir. İster duruşma esnasında sözlü olarak isterse protokol şeklinde sunulan boşanmanın mali sonuçları ve müşterek çocukların durumuyla ilgili hususların hakim tarafından uygun bulunması zorunludur⁴⁵⁴.

Anlaşmalı boşanma adına tarafların maddi ve manevi tazminat, yoksulluk nafakası, müşterek çocukların velayeti, müşterek çocukla kurulacak kişisel ilişki, iştirak nafakası gibi hususlarda ortak iradede buluşmaları gerekir. Hakim tarafların bu tür konulardaki kararları üzerinde tarafların ve müşterek çocukların menfaatlerinin gerektirdiği ölçüde değişiklik yapabilecektir⁴⁵⁵. Hakim tarafından yapılan herhangi bir değişiklik taraflarca kabul edilmediği takdirde eşlerin anlaşmalı olarak boşanmalarına karar verilemez. Böylesi bir durumda ya da tarafların kendiliğinden anlaşmalı boşanmaya dayalı hususlardan vazgeçmeleri halinde anlaşmalı boşanma davası çekişmeli boşanma olarak tabir edilen evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davasına dönüşebilecektir. Mahkeme her ne kadar anlaşmalı olarak açılmış ise de çekişmeli olarak devam edecek olan dava dosyası bakımından taraflara dilekçe sunabilmeleri adına süre verir. Verilen süre sonrası çekişmeli boşanmaya yönelik dilekçe sunulması halinde dilekçe teati aşaması usulüne uygun tamamlanarak öninceleme duruşması yapılarak yargılamaya devam olunur. Her hangi bir dilekçe sunulmaması durumunda ise ortada usulüne uygun ne anlaşmalı ne de çekişmeli bir boşanma davası olmadığından davanın reddine karar verilecektir.

Anlaşmalı boşanmaya yönelik karar verilebilmesi adına eşler tüm hususlarda en ufak bir çekince olmaksızın anlaşmış olmalıdırlar. Tarafların anlaşmış olduğu hususların herhangi bir değişiklik yapılmaksızın hüküm fıkrasına geçirilmesi gerekir⁴⁵⁶. Verilen hüküm infaza elverişli şekilde olmak zorundadır⁴⁵⁷. Hakimin infaza elverişli hüküm kurma noktasında resen sorumluluğu bulunmaktadır.

Uygulamada sıklıkla görüldüğü üzere evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı açılan boşanma davaları tarafların bir araya gelip boşanma, müşterek çocukların velayeti ve boşanmanın tüm taleplerine konu mali sonuçlarında anlaşarak mahkemeye bildirmeleri sonrası anlaşmalı boşanma davasına dönüşebilmektedir. Çekişmeli boşanma davasının anlaşmalı boşanma davasına dönüşmesi şeklinde isimlendirilen bahse konu durum bir yıllık evlilik süresini tamamlamış olan eşlerin kısa sürede boşanabilmesine imkan sağlamaktadır.

⁴⁵⁴ Oğuzman/Dural, s. 129

⁴⁵⁵ Kılıçoğlu, s. 143.

⁴⁵⁶ Akıntürk/Ateş, s. 271-272.

⁴⁵⁷ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 122.

Zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk ve akıl hastalığı gibi özel nedene dayalı açılan boşanma davası ise davalı olan eş tarafından kabul edilse dahi anlaşmalı boşanma davasına dönüşemeyecektir⁴⁵⁸. Ancak ıslah yöntemiyle özel boşanma nedenine dayalı bir boşanma davası anlaşmalı boşanma davasına dönüşebilecektir⁴⁵⁹.

2.4.3.1. Anlaşmalı Boşanma ve Sosyal Medya İlişkisi

Anlaşmalı boşanma davası bakımından eşlerin hakim tarafından bizzat boşanmaya yönelik irade beyanlarının alınması kanunen aranan bir zorunluluktur. Bu nedenle tarafların “biz sosyal medyadan görüştük o da anlaşmalı boşanmak istediğini söyledi hatta buna ilişkin video kaydını da gönderdi ve görüşme kayıtlarını da mahkemeye sunuyoruz anlaşmalı olarak boşanmaya yönelik karar verilmesin” şeklindeki talepleri mahkeme tarafından kabul edilmeyecektir. Tarafların fiziken duruşmada hazır bulunup anlaşmalı boşanmaya yönelik iradelerini hakime açıklamaları gerekmektedir. Sanal bir ortam olan sosyal medyanın fiziken taraf mevcudiyeti aranan anlaşmalı boşanma davalarında etkili bir faktör olamayacaktır. Sosyal medya üzerinden herhangi bir paylaşım yapma, görüşme ya da yazışmaya ilişkin kayıtların anlaşmalı boşanma davaları bakımından bir önem teşkil etmediği kanaatindeyiz.

2.5. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Davanın konusuna göre hangi mahkemenin o davaya bakabileceği göreve ilişkin usul kuralları ile belirlenmektedir⁴⁶⁰. Görevli mahkemenin tespitine dair yasal düzenlemeler kamu düzenine ilişkin olup, görev aynı zamanda HMK m. 114/1-b hükmü gereği dava şartı olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁶¹. Bu nedenle mahkeme tarafların herhangi bir talebi olmasa dahi kendiliğinden yargılamanın her aşamasında görevli olup olunmadığı incelemelidir⁴⁶². Davacı tarafından sunulan dava dilekçesindeki beyan ve taleplerin konusuna göre hakim dava dosyasında hangi mahkemenin görevli olacağı tespit edecektir.

Boşanma davalarında görevli mahkeme Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun’un dördüncü maddesi ile düzenleme altına alınmıştır. Buna

⁴⁵⁸ Hatemi/Serozan, s. 260

⁴⁵⁹ Öztürk, s. 100

⁴⁶⁰ Kuru, Baki/Aydın, Burak, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s.44; Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s.217; Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel, **Medeni Usul Hukuku**, 6. Baskı, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 2020, s.200; Postacıoğlu, İlhan E./Altay, Sümer, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, Güncelleştirilmiş, Genişletilmiş 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020, s.93;

⁴⁶¹ Kuru/Aydın, s.54; Görgün, L. Şana/Börü, Levent/Toraman, Barış/Kodakoğlu, Mehmet, **Medeni Usul Hukuku**, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020 s.148; Tutumlu, s.315

⁴⁶² Kuru/Aydın, s.54.

göre boşanma davalarına bakmakla görevli olan mahkeme aile mahkemeleridir. Aile mahkemesi bulunmayan yerlerde ise Hakimler Savcılar Kurulu' nun belirlediği asliye hukuk mahkemesi aile mahkemesi sıfatıyla boşanma davalarına bakabilecektir.

Davanın hangi yer mahkemesi tarafından görülmesi gerektiği eş tabirle yetkili mahkemenin belirlenmesine ilişkin esaslar medeni usul hukuku kapsamında tespit edilmektedir. Boşanma davalarında hangi mahkemenin yetkili olacağına ilişkin düzenleme ise TMK m. 168 hükmünde yer almaktadır. Buna göre boşanma davalarında yetkili mahkeme, eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir.

Boşanma davalarında yetkiye ilişkin düzenlenen kanun maddesine bakıldığında davacıya boşanma davası açmak adına birden fazla seçim hakkı tanınmıştır. Bizce kanun koyucunun boşanmaya özgü seçenekli yetki kuralı getirmesi yerinde bir düzenleme olmuştur. Boşanma sürecinde olan eşler aile birliğinin bozulması sonrası zorunlu olarak ya da rızaları dahilinde apayrı yerlere savrulabilmektedirler. Örneğin kocasının kendisini öldürmesinden son anda kaçıp başka bir ile gitmek zorunda olan kadına medeni usul hukukundaki genel yetki kuralı çerçevesinde illa seni öldürmeye çalışan davalı kocanın yaşadığı yere gidip oradan dava açman gerekiyor demek işin doğasına aykırı olacaktır. En basit olarak verdiğimiz bu örnek dahi kanun koyucunun eşlerin ayrı yaşama sürecine girdikleri ve dolayısıyla her birinin artık bireysel yaşama dönmeyi tercih ettiği yerden boşanma davası açabilmesine olanak tanınmasının ne kadar yerinde bir uygulama olduğunu göstermektedir. Mahkemenin yetkili olup olmadığının belirlenmesinde tarafların davanın açılma tarihindeki yerleşim yerleri belirleyici olacaktır⁴⁶³.

Davacıya boşanma davası açması adına yetkili mahkeme bakımından birden fazla seçimlik hak tanındığı için TMK m. 168 hükmü ile kesin olmayan yetki kuralı belirlenmesi yapılmıştır. Bu nedenle hakim tarafından davalı taraftan bir itiraz gelmediği müddetçe yetkili olup olunmadığı resen incelenmeyecektir. TMK m. 168 hükmü ile belirlenen yerlerden herhangi birinde davanın açılması halinde davalı taraf yetki itirazında bulunsa dahi mahkeme tarafından kabul görmeyecektir. Fakat dava TMK m. 168 hükmü ile belirlenen yerler dışında bir yerde açılmış ise davalının yetki itirazı hakkı bakidir⁴⁶⁴. HMK m.116/1-a hükmü uyarınca yetki itirazı ilk itirazlardan olduğundan, HMK m. 117/1 hükmü doğrultusunda cevap dilekçesi ile ileri sürülmek zorundadır. Yetki itirazında bulunurken yetkili olduğu iddia edilen mahkeme de açık şekilde belirtilmelidir. Yetki ilk itirazı mahkeme tarafından HMK m. 117/3

⁴⁶³ Tanrıver, Süha, **Türk Aile Mahkemeleri**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s.265.

⁴⁶⁴ Akıntürk, Turgut/Ateş, Derya, **Aile Hukuku**, Yenilenmiş 23. Bası: Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, s.280; Öztan, Bilge, **Aile Hukuku**, Turhan Kitapevi, Ankara, 2015, s.732

hükmü gereği ön sorun olarak ele alınıp, HMK. m.164 hükmü ile düzenlenen usul doğrultusunda incelenmelidir.

Görev ve yetkiye ilişkin aynı anda itiraz yapılması durumunda, mahkeme öncelikle görevli olup olmadığını incelemelidir.

2.6. Boşanma Davalarına Özgü Yargılama Usulüne Hakim Olan İlkeler

4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun ile boşanma davalarına bakmakla görevli olan aile mahkemelerine özgü usul kuralları düzenleme altına alınmıştır. İlgili kanunun 7. Maddesi ile usul hükümleri başlığı adı altında yer alan düzenlemenin birinci fıkrasında belirtildiği üzere aile mahkemesi hakimi davanın esasına girmeden önce aile ile ilgili uyuşmazlıkları sulh ile neticelendirme konusunda tarafları teşvik etmeli, tarafların sulh olamaması halinde ise yargılamaya devam ederek esas hakkında karar vermelidir. Bahse konu maddenin ikinci fıkrasında ise aile mahkemesinde görülen davalar bakımından uygulanması gereken yargılama usulü adına öncelikle Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un burada düzenleme altına alınmayan konularla ilgili ise Türk Medeni Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun aile hukukuna ilişkin usul hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Maddi hukuka ilişkin düzenlemelerin yer aldığı TMK' da istisnai olarak boşanmaya özgü yargılama usulüne ilişkin düzenleme yapılmıştır. TMK m. 184 hükmü ile boşanmada yargılama usulü başlığı altında yapılan düzenlemede; hakimin boşanma veya ayrılık davasının dayandığı olguların varlığına vicdanen kanaat getirmediği bunları ispatlanmış sayamayacağı, bu olgular hakkında gerek resen, gerek istem üzerine taraflara yemin öneremeyeceği, tarafların boşanma ya da ayrılığa ilişkin konular üzerindeki her türlü ikrara yönelik beyanlarıyla bağlı olmayacağı, kanıtların serbestçe takdir etme yetkisinin olduğu, boşanma veya ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmaları onaylanmaması halinde herhangi bir geçerliliğini olmayacağı, taraflardan birinin istemi üzerine duruşmanın gizli yapılmasına karar verebileceği belirtilmiştir.

Kanun koyucu aile mahkemelerinde görülen tüm davalar ve daha da özelinde boşanma davaları adına Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndan harici olarak yargılama usulüne ilişkin düzenlemeler yapmıştır. Aile kavramına verilen önem ve boşanma davalarının diğer özel hukuk davaları arasında işin doğası gereği kendine özgü halinin olması nedeniyle boşanma davaları bakımından usul anlamında ayrıca yasal düzenlemelere yer verildiğini düşünüyoruz.

2.6.1. Dosyada Hakimin Vicdani Kanaati Olmaksızın Hiçbir Olgunun İspatlanamayacağı

Boşanma davasına bakan aile mahkemesi hakimi tarafların tüm iddia ve savunmaları doğrultusunda sunulan delilleri hükme esas alabilmesi için vicdanen doğru olduklarına kanaat getirmesi gerekir. İddia edilen olayların, dosyaya sunulan delillerle ve hatta kesin delil niteliğini taşıyan yemin ya da karşı tarafın ispat yükümlülüğünü ortadan kaldıran ikrar ile ispatlanması halinde dahi boşanma davasına bakan hakim bakımından doğru olduklarına yönelik vicdani kanaat oluşmadıkça herhangi bir bağlayıcılığı olmayacaktır⁴⁶⁵. Dolayısıyla hakimin vicdani kanaatini etkilemeyen delil dosya bakımından hükümsüz hale gelecektir⁴⁶⁶. Buradan çıkarılacak sonuç vicdani kanaatinin oluşması adına hakimin taraflarca dilekçe teati aşamasında dayanılan ya da sonrasında ıslah ile davaya dahil edilen iddialar dışındaki herhangi bir olayı kendiliğinden hüküm kurarken dahil edebileceği ya da taraflarca sunulmayan bir delili resen toplayabileceği olmamalıdır. Kanun koyucunun boşanma davasına bakan hakimin vicdanen takdirine bıraktığı husus sadece dosyada taraflarca sunulan iddia ve delillerin değerlendirilmesidir. Dosya da olmayan herhangi bir argümandan hareket edilerek vicdani kanaate ulaşılamayacaktır.

Kanun koyucunun boşanma davasına bakan hakime ispatlanan olayların dahi vicdani kanaatinde yer edinmedikçe hükme esas almamasına yönelik vermiş olduğu geniş takdir hakkı eleştirilmekte ise de tarafımızca bu görüşe katılmak mümkün değildir⁴⁶⁷. Boşanma davasına konu olan olaylar oldukça farklı olabildiği gibi bu olayların her boşanma dosyasındaki eşler üzerindeki etkisi de değişkenlik göstermektedir. Tarafları birebir gören hakim onların her türlü hal, hareket, davranış, eğitim, kültürel, ekonomi ve psikoloji olmak üzere daha da fazla sayılabilecek durumlarına vakıf olduğundan tüm iddia ve delillerin bu çerçevede doğru olup olmadığına her hangi bir bağlılık duygusu olmadan vicdanen kanaat getirebilmelidir. Hakim kanunen tanınan takdir hakkını dosyanın doğasına uygun, akıl ve mantık çerçevesinde ve en önemlisi denetlenebilir bir gerekçe ile kullanmalıdır⁴⁶⁸.

⁴⁶⁵ Akkaya, Tolga, **Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 113.

⁴⁶⁶ **Akıntürk/Ateş**, Aile Hukuku, s.281; **Tutumlu**, s.135, 136.

⁴⁶⁷ Çiftçi, Pınar: “Boşanma Sisteminin Yargılamada Doğurduğu Temel Hak İhlalleri ve İspat Sorunları”, Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan, DEÜHFD C. 16, Özel Sayı, 2014,s. 1741-1821. Çiftçi, s. 1766-1767.

⁴⁶⁸ Çelik, Ferhat, **Boşanma Davalarında İspat ve Deliller**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s.184.

2.6.2. Dava Konusu İddiaya Konu Olaylar Hakkında Re'sen ya da İstem Üzerine Yemin Teklif Edilemeyeceği

Dava konusu olan iddiaların doğru olduğu ya da olmadığıın ispatı bakımından taraflardan birinin kutsal saydığı tüm inanç ve değerleri üzerine beyanda bulunması eylemine yemin denilmektedir⁴⁶⁹. İspat yükü kendisine düşen taraf dilekçesinde açıkça yemin deliline dayanmış olması şartıyla⁴⁷⁰ ve iddialarını mahkeme huzurunda diğer delilleriyle ispatlayamaması halinde karşı tarafa yemin teklifinde bulunabilir⁴⁷¹. Yemin medeni usul hukukumuzda kesin delil olarak kabul görmektedir. Dava konusu olan bir hususun doğru olduğuna ya da olmadığına yönelik yemin edilmesi durumunda başkaca herhangi bir delil sunulmasına gerek kalmaksızın kesin surette ispat yükü yerine getirilmiş kabul edilecektir⁴⁷². Artık yemin edilen dava konusu olan iddialar bakımından yeni bir delil ileri sürülemeyeceği gibi hakimin yemin edilen iddianın gerçekten doğru olduğuna ya da olmadığına yönelik takdir hakkı bulunmamaktadır⁴⁷³.

Türk Medeni Kanunu'nun m. 184/2 hükmü uyarınca boşanma davasına bakan hakim, taraflar dilekçelerinde yemin deliline dayansalar dahi boşanmaya konu iddialar bakımından yemin teklifinde bulunamayacaktır. Boşanma davasının görüldüğü süreçte taraflar fazlaca duygularının etkisi altında kaldıklarından yalan yere yemin etme potansiyelleri oldukça yüksek olabilecektir. İnsanların tüm özel hayatının ortaya dökülmesine sebebiyet veren boşanma davalarının görüldüğü süreçte yemin gibi kati sonuç doğuracak eyleme yer verilmesi sakıncalı sonuçlar doğurabilecektir. Boşanma davalarının psikolojik ve sosyal anlamdaki özellikleri nedeniyle hakimin takdir yetkisini kısıtlayacak olan tarafların yemin teklifinde bulunmasına kanun koyucu tarafından yer verilmemiştir⁴⁷⁴. Boşanma davasına konu olan ve adete tarafların ölümüne çatıştıkları bir olayla ilgili hakimi bağlayıcı nitelikteki yemin eyleminin gerçekleşmesi halinde hem hakimin hem de hakimin adına karar verdiği toplumun vicdanını yaralayıcı nitelikte karar verilebilecektir. Örneğin, kocasını başka bir erkekle aldatan kadının iş bu eylemiyle ilgili dosyada dinlenen tanıkların kadını başka bir erkek ile dışarıda öpüşüp koklaşırken gördüklerine yönelik beyanlarının olmasına rağmen kadının ben başka erkekle kocamı aldatmadım diye yemin etmesi durumunda yeminin diğer delillerden

⁴⁶⁹Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/ Özkes, Muhammet: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı,4. Baskı, Ankara 2005, s. 291; Karşı, Abdurrahim: Medeni Muhakeme Hukuku, 6100 Sayılı HMK Hükümlerine Göre Yargıtay Kararları İşlenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, İstanbul, 2012, s. 610-611; Akil, Cenk, **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Kapsamında Yeminin Konusu ve Yemin Delilinin Hatırlatılıp Hatırlatılamayacağı Meselesi**, Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, Ankara, 2014, s. 140

⁴⁷⁰ Yılmaz, Ejder, **Yemin**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s.55.

⁴⁷¹ Yılmaz, Yemin, s.47

⁴⁷² Tanrıver, Süha, **Medeni Usul Hukuku**, Cilt I, 3. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s.876; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s. 430;

⁴⁷³ Akil, Yargılama Usulü, s.1327; Yılmaz, Yemin, s.234.

⁴⁷⁴ Akkaya, s.113,114

hukuki üstünlüğü gereği kesin nitelikte bağlayıcı kabul edilmesi halinde, gerçekten dosyada da açıkça kocasını başka erkek aldattığı anlaşılan kadının böyle bir eylem yapmadığına karar vermek gerekecektir. Verdiğimiz basit bir örnek dahi kanun koyucunun boşanma davalarına özgü olarak yemin teklifine yer verilmemesine yönelik düzenleme yapmasının ne kadar yerinde olduğunu göstermektedir.

Boşanma davasında hakimin vicdani kanaati oluşmadan hiçbir olgunun ispatlanmış kabul edilmeyeceğine yönelik kanun maddesi ile taraflarca yemin teklif edilememesine yönelik kanunun maddesi boşanma davalarında hakime tanınan takdir yetkisinin geniş olması gerektiği görüşü ile uyumlu olmuştur.

2.6.3. Taraflarca Dava Konusuna İlişkin Yapılacak Herhangi Bir İkrarın Hakimi Bağlamayacağı

Dava dosyasındaki taraflardan birinin, karşı tarafın aleyhine ileri sürdüğü iddiaların doğru olduğuna yönelik beyanda bulunması eylemine ikrar denir⁴⁷⁵. İkrarın düzenleme altına alındığı HMK m. 188/1 hükmü ile ifade edildiği üzere taraflarca ya da yetkili kıldıkları vekilleri tarafından dava konusu olan vakıaların ikrar edilmesi halinde bahse konu vakıalar artık çekişmeli olmaktan çıkar ve başkaca herhangi bir delil ile ispatlarına gerek kalmaz⁴⁷⁶. İspat yükü üzerinde olan taraf, karşı tarafın yaptığı ikrar sonrası ispat yükünden kurtulmuş olacaktır⁴⁷⁷. İkrar olunan bir hususun doğru olup olmadığı noktasında hakimin takdir hakkı bulunmamaktadır. Dava konusu olan bir uyuşmazlıkla ilgili taraflardan birinin yapacağı ikrar hakim için bağlayıcıdır ve ikrara konu olayı hükme esas almak durumundadır⁴⁷⁸.

Türk Medeni Kanunu'nun m. 184/3 hükmünde belirtildiği üzere boşanma davalarında taraflarca yapılan ikrarın hakim tarafından herhangi bir bağlayıcı özelliği bulunmamaktadır⁴⁷⁹. Bu nedenle boşanma davasında iddiaya konu olayla ilgili yapılan ikrar, diğer özel hukuk alanında görülen davalardan farklı olarak kesin surette herhangi başka bir delil ile ispatlanmasına gerek olmaksızın hakim tarafından hükme esas alınması zorunluluğu bulunmamaktadır⁴⁸⁰. Hakim tarafından bağlacı olmasa da taraflarca yapılan ikrar elbette ki

⁴⁷⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.330, Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.402; Tanrıver, Süha, "Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu", **Makalelerim I (1985-2005)**, 1. Bs., Ankara, 2005, s. 2, Kuru/Aydın, s.254

⁴⁷⁶ Akil, Cenk, "Boşanma Davalarında Yargılama Usulü (TMK m.184)", Prof.Dr. Erdal Onar'a Armağan, **Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını**, Cilt II içinde, s.1319-1354, 2013, s.1329; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.330; Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu, s.452.

⁴⁷⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 331

⁴⁷⁸ Özçelik, Volkan, **Türk Medeni Usul Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s.272

⁴⁷⁹ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 130; Tutumlu, s.49

⁴⁸⁰ Saymen/Elbir, s. 244; Tanrıver, Türk Aile Mahkemeleri, s.74

hakimin vicdani kanaatini etkileyebilecektir⁴⁸¹. İkrar da dahil olmak üzere taraf beyanları, boşanma davasındaki olayların hakim tarafından denetlenmesi noktasında oldukça önemlidir. Tarafların ikrara yönelik beyanları boşanma dosyasındaki diğer deliller ile hakim tarafından denetlenmek suretiyle vicdani olayların gerçekte nasıl olduğuna kanaat getirileceğinden, boşanma davalarında ikrarın hiçbir sonuç doğurmayacağına yönelik görüşe katılmamaktayız⁴⁸². Boşanma davalarında sadece iki tarafın özelinde kalan bir üçüncü kişiyle paylaşmadıkları durumlar olabilmektedir. Özellikle yatak odası gibi cinsel alana ilişkin konularda gerçekleşen uyuşmazlıklarla ilgili delil sunulması imkansız olabildiği gibi sırf mahkemeye delil sunabilmek adına hukuka aykırı yollarla delil elde edilmeye çalışılması durumu da söz konusu olabilmektedir. Hakimin tüm dosya kapsamında vicdani kanaati olduğu halde “ikrar ettiniz ama bunun bir bağlayıcılığı yok başkaca bir delil ile ispat etmelisiniz” demek doğru olmayacaktır diye düşünüyoruz. Kanun koyucunun boşanma davalarında tarafların ikrarının hakimi bağlamayacağına ilişkin getirdiği kuralı, bizzat kanun maddesi ile düzenleme altına alınan anlaşmalı boşanma dışında hakimin denetimi olmaksızın alelade boşanmaların önünü kesmek niyetiyle düzenlendiği kanaatindeyiz. Hakim tarafların böylesi bir boşanma niyetinde olmaksızın yaptıkları özel alanlarına ilişkin ikrarlarını hükme esas alabilmelidir.

Anlaşmalı boşanma davalarında ise diğer boşanma davalarından farklı olarak taraflarca yapılan ikrar hakim için bağlayıcı olacaktır. Anayasa Mahkemesi’nin 15.05.2008 tarih, E. 2005/26 ve K. 2008/105 no’lu kararında yer verildiği üzere “... Hâkimin tarafların ikrarlarıyla bağlı olması anlaşmalı boşanmanın bir gereği ve bu esasın doğal bir sonucudur. Yasa'daki koşulların varlığını kendiliğinden araştırma, serbestçe değerlendirme ve oluşan kanaatine göre karar verme yetkisi tanınan hâkim, 166. maddenin üçüncü fıkrası uyarınca gerekli müdahalede bulunmakta ve tarafların yararları ile çocukların korunması açısından adil ve hakkaniyete uygun malî şartları belirleyerek kalıcı bir dengeyi gerçekleştirmektedir. Hâkim sadece tarafların ikrarlarını esas alarak boşanmalarına veya boşanma talebinin reddine karar vermemektedir. Tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmünün uygulanmayacağının öngörülmüş olması tek başına sonuç doğuran bir kural olmayıp maddede hâkime tanınan yetkilerin kullanılıp, belirtilen koşulların gerçekleşmesine bağlıdır. Bu bakımdan evlilik birliğinin sarsılmasına dayalı ve anlaşılan eşlere boşanma olanağı sağlayan anlaşmalı boşanma davasında tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamasının, hâkimin takdir hakkını ortadan kaldırdığı söylenemez... ” denilmek suretiyle anlaşmalı boşanma davalarında, tarafların

⁴⁸¹ Öztan, Aile, s.734

⁴⁸² Tanriver, İkrar, s. 3

ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı kuralının uygulanmamasının Anayasa'ya aykırılık teşkil etmeyeceğine karar verilmiştir.

Boşanma davalarında yemin teklif edilemeyeceği ve ikrarın hakimi bağlamayacağına yönelik hükümler, birbirini doğuran kanun maddeleri olarak değerlendirebilir. HMK m. 229 hükmü gereğince yeminden kaçınmanın hukuki sonucu ikrardır. Yemin deliline dayanabilmeye olanak tanınması halinde ikrar sonucu da kabullenilmelidir. TMK m. 184/2 ve 184/3 hükümlerinin kaçınılmaz bir şekilde uyumlu olması gereken maddelerdir. Kanun koyucu da usul çerçevesinde ve uyumu bozmayacak şekilde ilgili düzenlemeyi yapmıştır.

2.6.4. Dosyaya Sunulan Delillerin Hakim Tarafından Serbestçe Takdir Edileceği

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.198 hükmünde belirtildiği üzere hakim kanunen getirilen istisnalar dışında delilleri serbestçe değerlendirebilecektir. Yine HMK m. 192 hükmünde ifade edildiği üzere kanun tarafından belirli bir delille ispat zorunluluğu getirilmeyen hallerde kanunda düzenleme altına alınmamış diğer delillere de ispat adına başvurulabilecektir. Usule ilişkin ele alınan HMK m. 198 ve m. 192 hükümlerine bakıldığında medeni usul hukukumuzda serbest delil sisteminin kabul gördüğünü görmekteyiz⁴⁸³. HMK m. 189/3 hükmü ile kanunun belirli delillerle ispat edilmesini emrettiği hususların başkaca delillerle ispat edilemeyeceğine ve yine m. 200 hükmü ile m. 201 hükmündeki senede karşı senetle ispat zorunluluğuna dair düzenlenen kanun maddeleri ele alındığında ise medeni usul hukukumuzda kanuni delil sistemine de yer verildiğini söyleyebiliriz. Ayrıca medeni usul hukukumuzda yemin, maddi anlamda kesin hüküm ve senet gibi kesin delil niteliğini taşıyan hususlar ve ikrarın hakim üzerinde bağlayıcı etkisi bulunmaktadır. Kesin deliller üzerinde hakim serbestçe değerlendirme yapamayacaktır

Türk Medeni Kanunu m. 184/4 hükmü uyarınca boşanma davasına bakan hakim kanıtları her hangi bir kurala bağlı olmaksızın serbestçe takdir edebilecektir⁴⁸⁴. Boşanma davasına özgü kanun ile getirilen usul gereği diğer özel hukuk davalarından farklı olarak boşanma davasına bakan hakimin delilleri serbestçe takdir etme yetkisine istisna getirilmemiştir. Kesin delil niteliğine haiz hususların dahi ispat noktasında boşanma davasına bakan hakimi bağlayıcı özelliği bulunmamaktadır. Hukuka aykırı olarak elde edilmeyen ve usulüne uygun süresi içerisinde boşanma dosyasına sunulan herhangi bir delilin hükme esas alınabilmesindeki ana kriter hakimin vicdani kanaatini etkileyip etkilememesi olacaktır. Örnek vermek gerekirse; erkeğin evet ben karımı dövdüm diye ikrar beyanında bulunması ya da bir kadının ben kayıinvalidemi dövmedim ona küfür ya da hakaret etmedim diyerek her

⁴⁸³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.365

⁴⁸⁴ Öztan, Aile Hukuku, s. 442-443

türlü kutsal saydığı değer üzerine yemin etmesi hallerinde iddiaya konu olayların gerçekleşip gerçekleşmediği noktasında ikrar ya da yeminin hakim üzerinde kesin surette bir bağlayıcılığı olmayacaktır. Boşanma davası hakiminin bağlayıcı olduğu tek husus vicdanıdır. Hakim delilleri serbestçe takdir ederken; dosyanın özüne uygun, akıl ve mantık çerçevesinde hareket etmeli ve hükme esas aldığı delillerin hangi vakayı neden ispatladığını izah ederek denetime elverişli bir karar vermelidir⁴⁸⁵.

2.6.5. Taraflarca Boşanmanın Fer'i Sonuçlarına İlişkin Yapılacak Anlaşmanın Hakim Tarafında Onaylanmadıkça Geçerlilik Kazanamayacağı

Boşanmaya yönelik verilen karar sonrası hem eşler hem de var ise müşterek çocuklara ilişkin pek sonuç ortaya çıkmaktadır. Boşanmaya bağlı ortaya çıkan sonuçlar boşanmanın fer'i sonuçları olarak isimlendirilmektedir. Eşlerin birbirlerine yönelik maddi ve manevi tazminat, müşterek çocukların velayetinin verilmesi ve çocuklarla kişisel ilişki kurulması, iştirak ve yoksulluk nafakası, taraflar arasındaki mal rejiminin tasfiyesi gibi talepleri boşanmanın fer'i sonuçlarına örnek olarak gösterilebilir⁴⁸⁶. Eşler boşanma ve boşanmanın fer'i sonuçlarına yönelik hususlarda ortak irade gösterip, iradeleri doğrultusunda yaptıkları anlaşmayı mahkeme hakimine sunabilecekleri gibi anlaşamadıkları noktada da tüm bu uyuşmazlıkların hakim tarafından çözümlenerek bir karar verilmesini isteyebilirler.

Türk Medeni Kanunu m. 184/5 hükmünde belirtildiği üzere boşanmaya ya da boşanmanın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar boşanma davasına bakan hakim tarafından onaylanmadığı müddetçe herhangi bir geçerlilik kazanamayacaktır. Taraflar özgür iradeleri ile boşanmaya yönelik tüm hususlar bakımında anlaşmaya varmış olsalar dahi hakim tarafından onaylanmadıkça ne boşanabilir ne de boşanmanın fer'ilerine yönelik birbirlerinden herhangi bir talepte bulunabilirler⁴⁸⁷. Taraflar arasındaki anlaşmanın hukuken sonuç doğurabilmesi adına hakim tarafından onaylanması zorunludur.

Taraflar arasındaki boşanma ve fer'ilerine yönelik anlaşmanın onaylanması noktasında hakime geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. Bu nedenle hakim anlaşmanın tamamını ya da bir kısmını onaylayabileceği gibi reddedebilecektir⁴⁸⁸. Hakim tarafların anlaşmasını uygun görmesi halinde hükme geçirir. Mahkeme hükmüne geçen anlaşmaya ilişkin maddeler icrası mümkün hale gelecektir.

Kanun koyucu aile kavramına verilen önem gereği boşanma davasına bakan hakim kanataatini dosya taraflarının iradesinden dahi üstün tutmuş ve boşanma dosyasına bakan

⁴⁸⁵ Akıntürk/Ateş, Aile Hukuku, s.281

⁴⁸⁶ Zevkliler, s. 826

⁴⁸⁷ Öztan, Aile Hukuku, s. 443

⁴⁸⁸ Öztan, Aile Hukuku, s. 443

hakimi yargılamadaki en aktif süje konumuna getirmiştir. Hem bizzat taraflar hem de içinde yaşadığımız toplum adına boşanma davalarında hakim aktif hale getirir nitelikteki yasal düzenlemelerin faydalı olduğunu düşünmekteyiz. Hakim önüne gelen aileyi tüm argümanlarıyla görmektedir. Örneğin, çocuğun velayetinin annede kalmasına yönelik taraflar anlaşsa dahi hakim anneyi duruşma salonunda elini kolunu nereye koyacağını bilmez bir halde görür ise gerekli araştırmayı yapmadan, sadece boşanmaya konu aile için değil bizzat toplumumuz için de oldukça değerli olan çocuğun velayetini anneye vermeyecektir.

Hakim vereceği kararı icraya elverişli olarak kurmakla yükümlüdür. Bu nedenle de tarafların boşanmaya yönelik anlaşmalarının hükme geçirilebilmesi için icrası mümkün halde olmadıkça hakim tarafından onaylanmayacaktır. Örneğin, taraflar velayeti kendisinde olmayan eş ile müşterek çocuk ile istenildiği her zaman kişisel ilişki kurulabileceğine yönelik anlaşmış olsalar icrası sorunlu olacak bir hüküm kurulmasını sonucunu doğuracağından mahkeme tarafından kabul edilmeyecektir. Mahkeme hükmünde tarafların anlaştığı gibi istenildiği zaman kişisel ilişki kurulabileceğine yer verilmesi halinde ileride çocuk ile kurulacak kişisel ilişki anlamında anlaşmazlık çıktığında “istenildiği zaman” kavramının muallaklığından kaynaklı ne icra ne de icraya muhalefet değerlendirmesi yapılabilir.

2.6.6. Dava Dosyasındaki Taraflardan Birinin İstemi Üzerine Hakimin Vereceği Karar ile Duruşmanın Gizli Yapılabileceği

Anayasa’nın m. 141 hükmü ile belirlendiği üzere genel ahlak ve kamu güvenliği adına herhangi bir zorunluluk bulunmaması durumunda duruşmalar herkese açık olarak yapılmalıdır. Ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı durumlarda, duruşmaların tamamının veya bir kısmının kapalı yapılmasına karar verilebilir. Duruşmaların açık bir şekilde eş tabir ile aleni olarak yapılması bizzat anayasal güvence altına alınmıştır. Anayasa ile koruma altına alınan bir hak ise Anayasa m. 13 hükmünde belirtildiği üzere Anayasa’nın bu hakka yer verdiği ilgili maddede belirtilen bir gerekçe ile ve ancak kanun ile sınırlanabilir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 28 hükmü ile aleniyet ilkesi düzenleme altına alınmıştır. İlgili madde hükmü uyarınca duruşmalar aleni olarak yapılır. Ancak genel ahlakın ya da kamu güvenliğinin ve yahut yargılama ile ilgili olan kişilerin menfaatinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde ilgilinin talebi üzerine veya mahkeme tarafından resen duruşmaların tamamının ya da bir kısmının gizli olarak yapılmasına karar verilebilecektir. Taraflarca bulunulan gizlilik talebini mahkeme ön sorun olarak ele alıp HMK m. 164 hükmü ile düzenlenen usul çerçevesinde inceleyecektir. Mahkeme gizliliğe yönelik vereceği kararın

gerekçesine esas hakkındaki hükme yönelik gerekçede yer verecektir. Gizliliğe yönelik verilen karar sonrası gizlilik kararına konu yargılama işlemlerinin yapılmasında hazır bulunanlar edindikleri tüm bilgileri herhangi bir yerde açıklamamaları konusunda hakim tarafından uyarılacaktır. Duruşmaların gizli yapılmasına ilişkin mahkemenin verdiği karar akabinde duruşma salonunda ancak dava dosyası tarafları, taraf vekilleri ve mahkeme personeli bulunabilecektir. Bilirkişiler mahkemenin verdiği görevi yerine getirirken tanıklar ise beyanda bulunurken mahkeme salonunda bulunabilirler. Ancak bu görevleri ya da beyanları biter bitmez duruşma salonundan çıkmak zorundadırlar.

Boşanma davaları bakımından tüm özel hukuk davalarında olduğu gibi HMK m. 28 hükmü gereği asıl olan duruşmaların aleni olarak yapılmasıdır⁴⁸⁹. TMK. m 184/6 hükmü ile boşanma davasına bakan hakime taraflardan birinin istemi halinde duruşmaların gizli yapılmasına karar verebilme yetkisi verilmiştir. TMK m. 184/6 hükmüne baktığımızda, HMK. m. 28 hükmünden farklı olarak duruşmaların gizli yapılabilmesi adına, genel ahlakın ya da kamu güvenliğinin ve yahut yargılama ile ilgili olan kişilerin menfaatinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerden birinin mevcut bulunması gibi bir zorunluluk aranmamıştır. Kanun koyucunun boşanma davalarında kişilerin en özel alanında kalan durumların ortaya dökülmesinden kaynaklı duruşmaların gizli yapılabilmesi adına TMK m. 184/6 hükmünde ayrıca sınırlayıcı bir ibare eklemeye gerek duymadığını düşünüyoruz.

Türk Medeni Kanunu m. 184/6 hükmü uyarınca, boşanma davasına taraf olan eşlerden birinin talepte bulunması üzerine hakim tarafından duruşmaların gizli yapılmasına ilişkin karar verilebilir. Buradan boşanma dosyasında taraflardan birinin gizlilik talebinde bulunması duruşmaların gizli olarak yürütülmesine yeterli olacaktır şeklinde bir sonuç çıkarılmamalıdır. Konun koyucu boşanma davasına bakan hakime gizlilik kararı verme noktasında geniş bir takdir hakkı tanımıştır. Tarafların gizlilik talebi hakim tarafından olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilebilir⁴⁹⁰. Boşanma davasına bakan hakim sadece taraflardan birinin istemi ile değil HMK m. 28/2 hükmüne dayanarak resen de duruşmaların gizli olarak yapılmasına karar verebilecektir⁴⁹¹.

⁴⁸⁹ Öztan, Aile, s.736; Akkaya, s.174

⁴⁹⁰ Akkaya, s.175

⁴⁹¹ Öztan, Aile, s.738; Akkaya, s.174

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BOŞANMA DAVALARINDA DELİL VE DELİLLERİN HAKİM TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ, HUKUKA AYKIRI DELİLLER VE SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMLARININ HUKUKA UYGUNLUK DEĞERLENDİRMESİ

3.1. Genel Olarak Delil Kavramı

Taraflarca iddia edilen hususların doğru olup olmadığı noktasında hakimi ikna etmek için sunulan ve ispat vasıtası olarak isimlendirilebilecek argümanlara delil denilmektedir⁴⁹². Yargılama sürecinde taraflar uyuşmazlık konusu üzerinde haklı olduklarına ilişkin hakimde kanaat oluşturabilmek adına gayret içerisine girerler⁴⁹³. Tarafların gayret göstermesindeki neden ise dava dosyasında kendi talepleri doğrultusunda karar çıkmasını sağlamaktır. İddia ettiği husus bakımından kişi gerçekten haklı olsa dahi mahkeme huzurunda haklılığını ispat etmeye elverişli olacak şekilde delil sunmadığı müddetçe istediği doğrultuda karar verilmeyecektir⁴⁹⁴.

Dava dosyasına bakan hakim dosya içerisinde bulunmayan ya da usulüne uygun sunulmayan hiçbir argümana dayanarak karar veremez. Hakimin vicdanının tüm alt yapısını sadece dava dosyası oluşturur. Gerçek her ne ise de usulüne uygun ispata elverişli olabilecek bir delil ile dava dosyasına sunulmadığı müddetçe hakimin kararında yer almayacaktır. Bu da vicdanları zedeleyen kararlar çıkmasına sebebiyet verebilecektir. Tarafların maddi gerçeğin ortaya çıkması adına ispata elverişli delil sunmak gibi önemli bir görevleri vardır. Hikayeleştirerek anlatmak gerekir ise kuşun hasta olduğunu söyleyen tutup dosyaya sunulmalıdır. Hastaydı tedaviye götürdüm ya da öldü ondan sunamadım gibi beyanlar kuşu görmeyen hakim bakımından hastalığının ispatı adına yeterli olarak kabul edilmeyecektir.

Medeni usul hukukumuzda deliller kesin ve takdiri deliller olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Koşulları da dahil olmak suretiyle detaylı bir şekilde hükümleri ve sonuçları kanun maddeleri ile belirlenen ve dava dosyasına sunulması durumunda hakim için bağlayıcı olan deliller kesin delillerdir⁴⁹⁵. Şartları ve detaylı bir şekilde hükümleri kanun maddesi ile düzenlenmeyen ve dava dosyasına sunulması halinde hakim için bağlayıcı olmayıp, hakim

⁴⁹² Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.359; Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu, s.473; Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s.812

⁴⁹³ Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s.805

⁴⁹⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.325; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayyaz/Hanağası, s.387; Kale, Serdar/Keser, Salih, “Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sistemi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Mehmet Akif Aydın’a Armağan, C.21, S.2, 2015, ss.701-726, s.703.

⁴⁹⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 408-409

tarafından serbestçe değerlendirilen delillere ise takdiri deliller denilmektedir⁴⁹⁶. Kesin hüküm, senet ve yemin kesin deliller olarak kaşımıza çıkmaktadır. Takdiri deliller ise; bilirkişi, keşif, tanık bayanı, senet haricindeki belgeler ve kanunda düzenleme altına alınmamış diğer tüm delilleri kapsamına almaktadır⁴⁹⁷. İkrar bakımından ise hukuki niteliğine ilişkin doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır⁴⁹⁸. 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 187/2 hükmü gereği ikrar edilmiş vakıalar çekişmeli olmaktan çıkacaktır. Bu nedenle de Pekcanitez/Atalay/Özekes'e göre ispatın konusunu çekişmeli vakıalar oluşturacağından çekişmenin olmadığı yerde ispata ve dolayısıyla ispat vasıtası olan delile de gerek kalmayacaktır. İkrar kanunen çekişmeyi ortadan kaldırma etkisine sahip olduğu için ispat aşamasına geçilmesini engellediğinden ispatın bir aracı olan delil niteliğine haiz değildir⁴⁹⁹.

Kanun tarafından belirli bir delille ispatın zorunlu tutulması halinde ilgili hususlar başkaca herhangi bir delil ile ispatlanamaz⁵⁰⁰. Kanun ile belirlenen delil türleri dışındaki başkaca herhangi bir delilin ispat vasıtası olarak kullanılamayacağı sisteme kanuni delil sistemi denilmektedir. Kanunen getirilen belirli bir delil ile ispat zorunluluğunun olmadığı durumlarda ve her türlü delil ile ispatın mümkün kılındığı sisteme ise serbest delil sistemi denilmektedir. Serbest delil sisteminde kanunen düzenleme altına alınmayan deliller ile de ispat faaliyeti yapılabilmektedir⁵⁰¹. Medeni usul hukukumuzda serbest delil sistemi kabul edilmiştir⁵⁰².

3.2. Boşanma Davalarında Genel Olarak Delil

Boşanma davaları bakımından kabul edilen delil sistemi, serbest delil sistemidir⁵⁰³. Kanunda düzenlenen ya da düzenlenmeyen herhangi bir delil ispat vasıtası olarak boşanma dosyasına sunulabilecektir. Hukuka uygun olarak kabul edilebilecek nitelikte sunulan bir delilin ispata ilişkin tek geçerlilik koşulu boşanma davasına bakan hakimin vicdani kanaatini etkilemesidir. Bu nedenle de boşanma davalarında serbest delil sistemine eş tabir olabilecek vicdani delil sistemi uygulamasının yer aldığını söyleyebiliriz⁵⁰⁴. Boşanma davasına konu olan iddialar oldukça çeşitlilik arz ettiği için her bir olay için ayrıca önceden kanunen delil belirlemesi yapmak mümkün değildir. Tek istisnası ise akıl hastalığı nedeniyle dayalı

⁴⁹⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 411-413

⁴⁹⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 411-413.

⁴⁹⁸ İkrarın hukuki niteliğine ilişkin doktrinde yer alan farklı görüşler için bkz. Özgür, Taylan Kiraz, **Medeni Yargılama Hukukunda İkrar**, Ankara, Bilge Yayınevi, 2013, s. 64 vd.

⁴⁹⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 374

⁵⁰⁰ Kale, Serdar/ Keser, Salih, "Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sistemi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın'a Armağan, C. 21, S. 2, 2015, s. 705

⁵⁰¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 462

⁵⁰² Kale/Keser, S.706

⁵⁰³ Tutumlu, Boşanma C. I, s. 604.

⁵⁰⁴ Hatemi/Serozan, s. 240; Tekinay, s. 254

boşanma davasında TMK m.165 hükmü ile belirlenen akıl hastalığının iyileşmesinin mümkün olmadığına ispatı için açıkça resmi sağlık kurulu raporu aranmasıdır⁵⁰⁵.

Boşanma davalarının sadece taraf olan eşlerin değil; toplum için de önem arz eden müşterek çocukları ve dolaylı olarak kamu düzenini de etkileyen sonuçlar doğurma özelliği vardır. Bu nedenle de kanun koyucu tarafından diğer birçok alanda olduğu gibi, delillere ilişkin medeni usul hukukunun genel geçer uygulamadan ayırıcı nitelikte düzenlemeler yapılmıştır. İlgili kapsamda oluşturulan TMK m. 184/2 ve 184/3 hükmü gereği boşanma davalarında yemin delili kullanılamayacak ve taraflarca yapılan ikrar hakimi bağlamayacaktır.

3.3. Yargılama Usulündeki Temel İlkeler Çerçevesinde Delillerin Ele Alınması

3.3.1. Tasarruf İlkesi

Davanın varoluşundan kesin nitelikte bir sonuca ulaşmasına kadarki tüm aşamaların devam etmesine ya da sonlanmasına yönelik tarafların özgür iradeleriyle hareket etmek adına sahip oldukları hakimiyete tasarruf ilkesi diyebiliriz⁵⁰⁶. Dava dosyasının oluşması adına atılan ilk adım davacı tarafça davanın açılmasıdır. Hakim kendiliğinden bir hukuk dosyası oluşturup yargılama yapmaya başlayamayacaktır. Bu durumun güzel bir ifadesi “davacı yoksa hakim de yoktur” şeklinde yapılmıştır⁵⁰⁷.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 24/2 hükmünde belirtildiği üzere hiç kimse kendi lehine olan bir davayı açmaya ya da kendisine ait bir hakkı talep etmeye zorlanamaz. Kişi kendisi istemediği müddetçe menfaatinin gerekli kıldığı durum dahi olsa herhangi bir yargılama işlemi yapma konusunda zorlanamaz.

Tasarruf ilkesi davanın taraflarını tüm yargılama işlemlerinin var olması, devam edebilmesi ya da sonlanması adına tam yetkili kılmaktadır. İddia, ispat ve delillerin dava dosyasına sunulup sunulmama konusunda tarafların sahip oldukları özgür iradenin karşılığı olan ilke ise taraflarca getirilme ilkesidir. Tasarruf ilkesi ile taraflarca getirme ilkesi arasındaki taraf iradesinin yansıdığı alan bu şekilde farklılık göstermektedir⁵⁰⁸.

⁵⁰⁵ **Tutumlu**, s.574;

⁵⁰⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 222; **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s. 351; Ercan, İbrahim, “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, **SDÜHFD**, MİHBİR Özel Sayısı, Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı – XII, Isparta 2014, s. 253.

⁵⁰⁷ **Meriç**, Nedim, **Medenî Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi**, Ankara 2011, s. 73-75

⁵⁰⁸ **Meriç**, Tasarruf İlkesi, s.53; Meriç, Nedim, “Medeni Usul Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi”, **SDÜHFD**, Cilt:4, Sayı:2,2014, ss.23-63, s.29.

3.3.1.1. Tasarruf İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

Boşanma davalarında tasarruf ilkesi uygulama alanı bulmaktadır. Hangi boşanma nedeni olursa olsun eşlerin dava açıp açmama noktasında özgür iradeleri esastır⁵⁰⁹. Bir kadının her gün kocası tarafından dövüldüğünü görmek ya da bir kadının kocasının haberi olmadan müşterek konutu adeta genel ev gibi kullandığını görmek eşler adına boşanma davası açma hakkı vermeyecektir. Bizzat hakim tarafından kadının böylesi bir durumda olduğu görülse dahi önündeki dava dosyasına konu edilmedikçe resen boşanma davası oluşturulamaz⁵¹⁰. Tabiri caiz ise boşanma davasının açılması konusunda her ne olursa olsun karı koca arasına girilemeyecektir.

Hangi boşanma nedenine dayanarak dava açılacağını belirleme noktasında da eşlerin tasarruf yetkisi bulunmaktadır. Hakim davanın taraflarının ileri sürmediği bir boşanma nedenine dayanarak boşanma davasına karar veremeyecektir⁵¹¹. Kadın eş, diğer eşin uyuşturucu madde kullanması ve ticareti yapmasından kaynaklı evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davası açmış ise hakim tarafından haysiyetsiz hayat sürme nedeniyle boşanmaya yönelik hüküm kuramayacaktır.

Eşler boşanma davasında sonradan dava konusunu değiştirebilme noktasında da tasarruf yetkisine sahiptir⁵¹². Terk nedenine açılan boşanma davası ilerleyen aşamada ıslah yöntemiyle evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davasına dönüştürülebilecektir. Yapılan ıslah sonrası hakim açısından boşanma kararına konu olacak neden evlilik birliğinin temelden sarsılıp sarsılmadığının tespitidir.

Eşler tarafından tek bir nedene dayalı boşanma davası açılabilceği gibi birden fazla nedene dayalı olarak da boşanma davası açılabilir. Hakim kaç tane olursa olsun davacı tarafın açtığı tüm boşanma nedenleri bakımından karar vermekle yükümlüdür. Terk, zina evlilik birliğinin temelden sarsılması nedeninde dayalı boşanma davası tek bir dava dilekçesi ile talep edilebilecektir. Hakim bahse konu üç ayrı boşanma nedenini de ayrı ayrı ele alıp hüküm kısmında değerlendirmelidir. Birden fazla boşanma nedeni terditli olarak talep edilmesi halinde ise sıralı değerlendirme yapılmalıdır. Örnek vermek suretiyle ile anlatmak gerekir ise, davacı eş öncelikle zina olmadığı takdirde evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı olarak boşanma talep etmesi durumunda hakim öncelikle zina nedenine dayalı boşanmanın kabul edilip edilmeyeceğini değerlendirmelidir. Hakim tarafından zinanın olduğuna kanaat getirilir ise bu noktadan sonra terditli talep olan evlilik birliğinin temelden

⁵⁰⁹ Meriç, Tasarruf İlkesi, s. 61-62.

⁵¹⁰ Akkaya, s. 75

⁵¹¹ Öztan, Aile, s.707.

⁵¹² Gençcan, s. 463-464

sarsılması nedenine dayalı boşanma yönünden hüküm kurulmasına gerek kalmayacaktır. Fakat hakim zinanın olmadığına kanaat getirir ise zina nedenine dayalı boşanma davasının reddine yönelik hüküm kuracak olup akabinde davacının terditli olarak talep ettiği evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı boşanma davasına ilişkin kararını da hüküm fıkrasına geçirecektir.

Tarafın dava konusu etmediği bir hususa ilişkin karar verilemeyeceğine yönelik kuralın tek istisnası ise TMK m. 170 hükmü ile ortaya çıkmaktadır. İlgili madde uyarınca boşanma nedenine dayanak olan hususlar ispatlandığı takdirde hakim boşanmaya değil, taraflar arasında ortak hayatın yeniden kurulabilme olasılığını gördüğü takdirde re'sen ayrılığa da karar verebilecektir⁵¹³. Fakat eşlerin sadece ayrılık talebinde bulunduğu bir dosyada hakim kendiliğinden boşanmalarına yönelik hüküm kuramayacaktır⁵¹⁴.

Boşanma davalarında kamu yararı ya da müşterek çocuklar gibi korunması gereken daha üstün menfaatler durumu söz konusu olduğu için tasarruf yetkisinin bazı sınırlamalarının olduğunu görmekteyiz. Çocukların en iyi şekilde yetişebilmeleri adına her türlü sağlık, eğitim, öğretim, barınma, ekonomik olarak gider ve harcamaları ilgili hususlar sadece anne ve babalarının değil bizzat Devletin de en büyük sorumluluklarından olması nedeniyle çocuklarla ilgili alınacak kararlarda boşanma davasında taraf olan anne ya da babanın tasarruf yetkisi değil bizzat dava dosyasına bakan hakimin çocuğun üstün yararı ilkesi çerçevesindeki vicdani kanaati etkili olacaktır⁵¹⁵. Bu nedenle de tarafların talebi olmasa dahi boşanma davasına bakan hakim; müşterek çocuğun velayeti, çocuk ile kurulacak kişisel ilişki ve çocuk adına nafakaya yönelik hem yargılama esnasında tedbiren hem de nihai kararı ile hüküm kurabilecektir.

Türk Medeni Kanunu m. 169 hükmü uyarınca hakim, boşanma davasının devam eden yargılama sürecinde sadece müşterek çocukların değil her iki taraf eşin de talep olmasa dahi barınmasına, geçinmesine ve mallarının yönetimine ilişkin geçici önlemler tedbiren alabilecektir⁵¹⁶. Bu hususta müşterek çocuk ile eşler arasındaki nafaka bakımından ince bir ayrıma da dikkat çekmek gerekir. Boşanma davasında kadın ya da erkek eşin yoksulluk nafakası talebi olmadığı halde boşanma davasına bakan hakim ekonomik olarak diğer eşin desteğe ihtiyacının olduğu kanaatine ulaşırsa TMK m. 169 hükmü gereği re'sen ve tedbiren ihtiyacı olan eş lehine diğer eş aleyhine nafakaya yönelik ara karar kurabilecektir. Kurulan ara karardan hakim tarafından dönülmediği müddetçe boşanmaya yönelik verilen karar kesinleşinceye kadar lehine tedbiren nafakaya hükmedilen eşin tedbir nafakası alma hakkı

⁵¹³ Ercan, s. 254.

⁵¹⁴ Hatemi, 2021, s.131.

⁵¹⁵ Meriç, Tasarruf İlkesi, s. 57; Akkaya, s.78

⁵¹⁶ Meriç, Tasarruf İlkesi, s. 58; Akkaya, s.121

devam edecektir. Fakat ilerleyen aşama da boşanmaya yönelik verilecek nihai kararda tedbiren lehine nafakaya hükmettiği eş, az ya da eşit kusurlu olsa dahi yoksulluk nafakası talebi olmadığından re'sen yoksulluk nafakasına hükmedilemeyecektir. Müşterek çocuklar bakımından ise yerleşik Yargıtay uygulaması gereği hiçbir talep olmasa dahi hem yargılama aşamasında hem de nihai karar ile velayete, kişisel ilişkiye ve çocuk adına nafakaya hakim tarafından re'sen hükmedilebilecektir.

3.3.2. Taraflarca Getirilme İlkesi

Davanın taraflarının iddia, savunma ve bunları ispatlamaya yönelik delillerini mahkemeye sunması konusundaki iradelerine ve aynı zaman da görev olarak isimlendirilebilecek davranış haline taraflarca getirilme ilkesi denilmektedir⁵¹⁷. Yapmış olduğumuz tanımdan hareketle taraflarca getirme ilkesinin, davanın açılması ve devamı konusunda taraf iradelerinin hakimiyetini gösteren tasarruf ilkesinin tamamlayıcısı niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz⁵¹⁸. Tasarruf yetkisiyle davanın açılması ve konusu belirlenirken taraflarca getirilme ilkesi ile dava konusunun içeriği oluşturulmaktadır⁵¹⁹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 25 hükmü ile taraflarca getirme ilkesi düzenleme altına alınmıştır. İlgili madde uyarınca kanun tarafından düzenleme altına alınan istisnalar dışında taraflarca ileri sürülmeyen bir şey ya da vakıa hakim tarafından re'sen dikkate alınamayacak ve dahi onları hatırlatacak herhangi bir davranışta bulunulamayacaktır. Hakim, kanun ile düzenleme altına alınan hususlar dışında kendiliğinden delil de toplayamayacaktır.

Medeni Usul Hukuku'muzda taraflarca getirme ilkesinin hakim olduğunu söyleyebiliriz⁵²⁰. Hukuk dava dosyasına bakan hakim kendiliğinden herhangi bir maddi vakıayı ileri süremeyeceği gibi bu olaya dayalı delili de taraflar sunmadığı takdirde bizzat araştırıp dosyaya kazandıramayacaktır. Davanın tarafları her ne istiyorsa hakime iletmeli ve bu doğrultuda karar verilmesini sağlamak adına da isteklerine dayanak olacak tüm delilleri sunmalıdırlar. Hakim tarafı ne talep konusunda ne de talebine dayanak olacak delil konusunda yönlendiremez. Taraflarca getirme ilkesinde aktif süje hakim değil bizzat tarafların kendisidir. Delillerin taraflarca toplanıp dosyaya sunulması gerektiğine ilişkin kuralın istisnasını ise keşif

⁵¹⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 153; Alangoya, Yavuz: Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanması İlişkin İlkeler, İstanbul, 1979., s. 3; Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s. 354

⁵¹⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 153; Akkaya, s.85; Özçelik, s.103,104

⁵¹⁹ Atalı, Murat/Ermenek, İbrahim/Erdoğan, Ersin, Medeni Usul Hukuku, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s.107

⁵²⁰ Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s. 354, Özçelik, s.263

ve bilirkişiye başvurudur⁵²¹. Keşfe gidilmesine ya da bilirkişi görevlendirmesi yapılmasına tarafların talebi üzerine ya da re'sen hakim tarafından karar verilebilecektir⁵²².

Dava dosyasındaki maddi vakıaların ve delillerin toplanması işleminin re'sen hakim tarafından da yapılabilmesine kendiliğinden (re'sen) araştırma ilkesi denilmektedir⁵²³. Re'sen araştırma ilkesi kapsamında hakim taraflarca sunulup sunulmadığına bakmaksızın dava konusu olayla ilgili bir maddi vakıayı ve buna ilişkin delili de inceleme altına alabilecektir. Kamu düzen ve yararının gerekli kıldığı davalarda re'sen araştırma ilkesine yer verilmektedir. Buradaki amaç taraflarca getirme ya da tasarruf ilkesine dayanarak dava dosyası taraflarının hukuken ve kanunen caiz olmayan, kamu düzenini bozan ve dolayısıyla kamu yararına aykırı bir sonuç elde etmelerini engellemektir. Aile mahkemelerinde görülmekte olan babalık ya da nesebin reddi davalarında soy bağının doğru bir şekilde tespiti noktasında kamu düzen ve yararının da bulunması nedeniyle hakimin re'sen araştırmaya yönelik eylemleri olabilecektir⁵²⁴.

3.3.2.1. Taraflarca Getirme İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

Boşanma davalarında genel itibariyle taraflarca getirme ilkesi esastır⁵²⁵. Boşanma davasına taraf olan eşlerin iddialarına konu ettikleri olayları ve buna ilişkin delillerini dava dosyalarına sunmaları gerekir. Taraflarca ileri sürülmeyen herhangi bir olay ve buna ilişkin delil boşanmaya yönelik mahkeme kararında yer almayacaktır. Eşler arasındaki olay dava dosyasında ileri sürülmediği halde tanık anlatımıyla ya da başkaca herhangi bir şekilde hakim tarafından öğrenilse dahi boşanmaya yönelik verilecek karara dayanak teşkil edemeyecektir.

Boşanma davasına bakan hakim tarafından taraflarca sunulmadığı halde bir şekilde dosyaya giren delile dayanarak ya da kendiliğinden delil araştırması yapmak suretiyle karar verilemeyecektir. Bu kuralın istisnasını ise müşterek çocuğun velayeti ve çocukla kurulacak kişisel ilişkinin belirlenmesi oluşturmaktadır⁵²⁶. Kamu düzenini de ilgilendiren velayet ve kişisel ilişki kusulmasına yönelik karar verebilmek adına boşanma davasına bakan hakim, çocuğu üstün yararı ilkesi ve kamu menfaati nedeniyle re'sen delil toplayarak araştırma yapabilecektir.

⁵²¹ Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s.368

⁵²² Aras, Bahattin, **Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile Mahkemeleri**, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011., s.21; Ercan, İbrahim, “**Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri**”, Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan, Ankara: Yetkin Yayınevi, Cilt I içinde, 2015, ss.721-748, s.739,741; **Gençcan**, Boşanma Davaları, s.293

⁵²³ Kuru, İstinaftan Sonra Medeni Usul, s. 219; **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s. 361; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.154

⁵²⁴ **Ercan**, s.740

⁵²⁵ **Tutumlu**, s.52

⁵²⁶ Özümucu, Seda, “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi”, **SDÜHFD**, C.4, S.2, 2014, ss.145-171, s.165,166.

Doktrinde boşanma davalarında taraflarca getirme ilkesi⁵²⁷, re'sen araştırma ilkesi⁵²⁸ ve sınırlı re'sen araştırma ilkesi⁵²⁹,nin uygulandığına yönelik farklı görüşler bulunmaktadır⁵³⁰. Her ne kadar boşanma davalarında kamu düzen ve menfaati gereği bazı durumlarda hakim tarafından re'sen araştırma yapılabilse de genel itibariyle taraflarca getirme ilkesi uygulama alanı bulmaktadır. TMK m. 184 hükmü ile boşanma davasına bakan hakime geniş bir takdir yetkisi tanınıyor olması, delillerin dosyaya kazandırılması noktasında değil davaya konu olayların ispatı açısından taraflarca sunulan delillerin hakim tarafından herhangi bir bağlayıcılıkları olmadan vicdanen değerlendirilmesi noktasındadır. Boşanma davalarında boşanmaya konu olayların ileri sürülmesi ve buna ilişkin delillerin sunulmasında taraflarca getirme ilkesi genel kural olarak uygulandığını söyleyebiliriz.

3.3.3. Teksif İlkesi

Dava dosyasında tarafların tüm iddia ve savunmaları ile bunları ispata yönelik delillerini sunabilmeleri adına belli bir süre ve usul sınırlaması getirilmesine teksif ilkesi denilmektedir⁵³¹. Teksif ilkesi gereğince, kanunen belirlenen aşamadan sonra iddia ve savunma doğrultusunda yeni bir olay ileri sürülemeyecek ve de buna ilişkin delil sunulamayacak olup sunulsa dahi hakim tarafından inceleme altına alınmayacaktır⁵³². Bir an yargılamanın her aşamasında tarafların yeni bir iddia ve savunmaya konu olay ileri sürmesi ve buna ilişkin yeni deliller bildirdiğini düşünsek, mahkemenin sürekli bir araştırma hali içerisinde olması durumu söz konusu olacağından dava dosyasının karara çıkması oldukça güç hale gelebileceği sonucuna ulaşabiliriz. Teksif ilkesinin yargılama sürecinin makul şekilde sonlanması ve kötüniyetli olarak yargılamanın sürümcedede bırakılmasını engellenmesi adına oldukça önemli bir amaca hizmet ettiğini söyleyebiliriz⁵³³.

Teksif ilkesinin uygulama alanı kapsamında üç temel kavram olan iddia, savunma ve deliller bulunmaktadır. Üç temel kavram uyumsuzluğun varoluşundan sonlanmasına kadar dava dosyasının ana karakterleridir. Nasıl ki bir filmin ana karakterleri belirlenmeden yan karakterlere geçilmez ve tüm film bu ana karakterler etrafında dönerse yargılamada da iddia,

⁵²⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.160.

⁵²⁸ Postacioğlu/Altay, s. 165

⁵²⁹ Kartal, Ümit, “Boşanma Yargılamasında Re'sen Araştırma İlkesi ile İddianın ve Savunmanın Genişletilmesi Yasağı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C.9, S.95, Temmuz 2014, ss.14-20, s.15; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 155, dn. 11; Meriç, Tasarruf İlkesi, s. 62; Akkaya, s. 110-122.

⁵³⁰ Ayrıtlı bilgi için bkz. Akkaya, s.89 vd.

⁵³¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.187; Postacioğlu/Altay, s. 169, Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s.161,162; Deren Yıldırım, Nevhis, “Teksif İlkesi Açısından İstinaf”, **TBB Yayını, İstinaf Mahkemeleri Uluslararası Toplantı**, 7-8 Mart, Ankara, 2003.

⁵³² Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.187; Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s.375;

Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu, s.342; Akkaya, s.139; Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s.375

⁵³³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 226, Akkaya, s.140; Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s. 375

savunma ve delil yargılamanın tüm seyrini belirleyen ana karakterlerdir. Bu nedenle de teksif ilkesi kapsamında iddia, savunma ve delillerden oluşan üç ana karakter usul ve süre sınırlaması ile öncelikli olarak belirlenmeli sonrasın mahkeme üç ana karakterin analizine geçerek yargılamaya devam etmek suretiyle finale ulaşıp bir karar verebilmelidir.

Teksif ilkesinin uygulama alanında kalan iddia ve savunmalara yönelik Medeni Usul Hukuku'muzdaki karşılığının ve başlangıç anının HMK m. 141 hükmünde yer aldığını görmekteyiz⁵³⁴. İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi başlığı altında düzenlenen ilgili madde uyarınca davacı taraf cevaba cevap, davalı taraf ise ikinci cevap dilekçesi ile iddia ve savunmalarını herhangi bir sınırlama olmaksızın genişletebilir ya da değiştirebilir. Bu aşama tamamlandıktan sonra iddia ve savunmalarının genişletilmesi ya da değiştirilmesi adına işlem yapılamayacaktır. Ancak HMK m. 176 hükmü kapsamında yapılacak olan ıslah ve karşı tarafın muvafakati halinde iddia ve savunmalar istenildiği zaman genişletilebilecek ya da değiştirilebilecektir. ıslah ve karşı tarafın muvafakatine bağlanılan sonuç gereği teksif ilkesinin hukukumuzda katı bir şekilde uygulanmadığını söyleyebiliriz⁵³⁵.

Ön inceleme duruşmasında ön inceleme duruşma gününü bildirir tebligata rağmen, bir tarafın mazereti olmaksızın duruşmada hazır olmaması halinde hazır bulunan tarafça karşı tarafın herhangi bir muvafakatine gerek olmaksızın tüm iddia ve savunmalarını genişletilmesine ve değiştirilmesine imkan veren HMK m. 141/1 hükmü 7251 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile kaldırılmıştır⁵³⁶. Yapılan değişiklik sonrası teksif ilkesinin ön inceleme duruşmasında daha fazla işlerlik kazandığını söyleyebiliriz⁵³⁷.

⁵³⁴ Mazlum, Nagihan, Medeni Usul Hukukunda Teksif İlkesi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.70, S.1, 2021, s.121.

⁵³⁵ Mazlum, s.124.

⁵³⁶ 7251 Sayılı Kanunun Hükümet Gerekçesi m. 15 hükmü ile “ Maddenin birinci fıkrasında yapılan değişiklikle, dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra, ıslah ve karşı tarafın açık muvafakati hariç olmak üzere, iddia veya savunma genişletilemeyecek veya değiştirilemeyecektir. Mevcut hükme göre ön inceleme duruşmasına katılmayan tarafın yokluğunda, onun muvafakati olmaksızın iddia veya savunma genişletilebilmekte veya değiştirilebilmekteydi. Sırf ön inceleme duruşmasına katılım sağlanmadığı için aleyhte iddia veya savunmanın rahatlıkla genişletilebilmesi veya değiştirilebilmesi, silahların eşitliği ilkesinin ihlali gündeme getirmektedir. Bu ihlal, davayı takip etmediğinde davayı inkâr ettiği kabul edilen ve duruşmaya katılma zorunluluğu bulunmayan davalı taraf bakımından çok daha güçlü bir şekilde ortaya çıkabilmektedir. Düzenleme, silahların eşitliği ilkesine hizmet etmesi bakımından adil yargılanmanın sağlanmasına da yardımcı olacak niteliktedir. Öte yandan düzenleme, uyuşmazlığın ön inceleme aşamasında netleşmesine yardımcı olacak ve bu aşamanın, yargılamanın yol haritasını belirleme özelliğini güçlendirecektir. Ayrıca, ön inceleme duruşmasına mazeretsiz olarak gelmeyen tarafın muvafakati aranmaksızın, iddia veya savunmanın genişletilmesine veya değiştirilmesine imkân tanınması, gelmeyen tarafın genişletilmiş veya değiştirilmiş iddia ve savunma karşısında beyanda bulunup açıklama yapmak için dilekçe vermesine, diğer tarafın da bu dilekçeye karşı beyanda bulunmasına neden olmakta ve dilekçeler teatisi aşaması sona erdiği halde üst üste verilen bu dilekçeler Kanunun sistematiğine aykırı bir uygulamanın gelişmesine sebep olmaktadır. Bu dilekçelerin kabul edilip edilmemesi, kabul edileceklerse hangi ölçüye göre kabul edilecekleri uygulamada tartışmalara yol açma ve yargılamayı çetrefil hale getirerek uzatma potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, ön inceleme duruşmasına gelen tarafın ön inceleme tutanağının düzenlenmesine katılarak tahkikata ilişkin yol

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 131 hükmünde teksif ilkesinin sert bir şekilde uygulama alanı olduğunu görmekteyiz. İlgili madde uyarınca cevap dilekçesi ile ileri sürülmeyen ilk itirazlar cevap verme süresi henüz tamamlanmamış olsa dahi ileri sürülemeyecektir. Kanun koyucu ilk itiraz bakımından sadece süre ile değil şeklen de sınırlama getirmiştir⁵³⁸.

Teksif ilkesinin diğer bir uygulama alanı olan delile ilişkin usul hukukumuzdaki karşılığı ise HMK m. 119, 121, 129 ve 139 hükümlerinde yer almaktadır. Dava dilekçesi içeriğinin nasıl oluşturulması gerektiğine ilişkin düzenlemenin yer aldığı HMK m. 119/1-f hükmü uyarınca davacı taraf dava dilekçesine konu ettiği iddialarına dayanak olan vakıaları hangi delillerle ispat edeceğini belirtmelidir. Dava dilekçesinin HMK m. 119/1-f usulünde hazırlanmamasına HMK m. 119/2 hükmü kapsamında davanın açılmamış sayılmasına sebebiyet verecek kadar ağır sonuçlar bağlanmamıştır.

Dava dilekçesinde gösterilen ve davacının elinde bulunan belgelerin asıllarıyla birlikte dava dilekçesine eklenerek mahkemeye sunulması ya da başka yerden getirilecek belge ve dosyaların bulunabilmesini sağlayacak açıklamanın dilekçe içeriğinde yer almasının zorunlu olduğuna ilişkin düzenlemenin yer aldığı HMK m. 121 hükmü ile delil niteliğindeki belgelerin ne şekilde dosyaya sunulacağı belirtilmiştir.

Davalı tarafın aktif bir şekilde davaya dahil olduğu ilk eylem olan cevap dilekçesinin ne şekilde düzenlenmesi gerektiği ise HMK m. 129 hükmü ile düzenleme altına alınmıştır. Buna göre davalı taraf cevap dilekçesinde savunmasına dayanak olarak ileri sürdüğü her bir vakıayı hangi deliller ile ispat edeceğini belirtmesi gerekir. Basit yargılama usulüne tabi davalar bakımından davalının savunma adına genişletme ve değiştirmeye yönelik yasak cevap dilekçesinin sunulmasıyla başlar⁵³⁹. Yazılı yargılama usulüne tabi davalar bakımından ise davalının savunma adına genişletme ve değiştirme yapma yasağı ikinci cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesiyle başlayacaktır⁵⁴⁰.

Teksif ilkesine sert bir şekilde yer verilen HMK m. 139/1-ç hükmünde, dilekçe teati aşaması bittikten sonra davanın taraflarına çıkartılacak ön inceleme duruşmasına davet tebliğatında bulunması gereken ihtar düzenleme altına alınmıştır. Buna göre taraflara ön inceleme davetiyesinin tebliğinden itibaren iki haftalık kesin süre içinde tarafların dilekçelerinde gösterdikleri ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya

haritasına şekil verebilme imkânını elde etmesinin bir “ödül” olarak yeterli sayılması gerektiği kabul edilmektedir.” denilmiştir. <https://www.tbmm.gov.tr>. erişim tarihi 15.09.2023.

⁵³⁷ Mazlum, s.123.

⁵³⁸ **Aksakal, Aslıhan, Boşanma Davalarında Delillerin Toplanması ve İncelenmesi**, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021, s. 67

⁵³⁹ Mazlum, s.121.

⁵⁴⁰ Mazlum, s.121

başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları, ilgili hususların verilen süre içinde yerine getirilmemesi hâlinde o delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılacaklarına karar verileceğine yönelik ihtarata içeren bir ön inceleme duruşmasına davet tebligatı çıkartılmalıdır. Tebligatın usulüne uygun tebliği sonrası yapılan açık ihtar ve kanunen belirlenen kesin süre nedeniyle taraflar iki hafta içerisinde ya dilekçelerinde belirttikleri belgeleri bizzat sunmak ya da mahkemenin müzekkere gibi yöntemlerle o belgeye ulaşabilmesi adına gerekli açıklamayı yapmak zorunda kalacaklardır. İki haftalık kesin sürenin geçmesi halinde taraflarca belge sunulması ve mahkeme tarafından kabul görebilmesi ancak karşı tarafın muvafakatiyle ya da ıslah yöntemiyle mümkün olabilecektir.

Delillerin dosyaya sunulması bakımından teksif ilkesinin nitelikli etkileri daha aktif olmakla birlikte yumuşatıcı özelliğine sahip HMK m. 145 hükmüne yer verildiğini görmekteyiz⁵⁴¹. İlgili madde uyarınca her ne kadar taraflar kanunen belirlenen süre sonrasında mahkemeye delil sunamaz ise de delilin geç sunulması, yargılamayı geciktirmek niyetiyle ya da ilgilinin herhangi bir kusurundan kaynaklı olarak yapılmamışsa mahkeme geç sunulan delilin dosyaya kazandırılmasına karar verebilecektir.

3.3.3.1. Teksif İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

Boşanma davaları bakımından diğer özel hukuk davalarında olduğu gibi teksif ilkesi uygulanma alanı bulmaktadır. Boşanmaya yönelik dava dilekçesinde hangi boşanma nedenine dayanılırsa dayanılsın iddiaya konu olaylar sıralı ve açık şekilde yer almalıdır. Olayların tüm teferruatıyla anlatılması gibi bir zorunluluk ise bulunmamaktadır⁵⁴². Örneğin evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayanılarak açılan bir boşanma davasında davacı kadın tarafından ” kocam beni dövdü” diye yapılan izah fiziki şiddete yönelik iddia bakımından yeterli olacaktır. İddiaya konu edilen olayın, “ eve geldi saat akşam vaktiydi önce biraz yemek yedi sonra televizyon izledi, televizyonda maç izlerken benimle tartıştık sonra kalkıp bana tokat attı daha sonra tartışmamız devam etti bu sefer de tekme attı” gibi detaylı bir şekilde anlatılması gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Davalı taraf da boşanma dosyasına sunacağı cevap dilekçesinde tüm savunmalarını ve savunmasına ilişkin olayları sıralı ve açık şekilde belirtmesi gerekir.

Boşanma davalarında HMK m. 141 hükmü gereği boşanmaya konu olayların ve buna yönelik savunmaların dava dosyasına sunulmasına yönelik teksif ilkesi kapsamında

⁵⁴¹ Mazlum, s.131

⁵⁴² Tutumlu, s.61

sınırlamalar bulunmaktadır⁵⁴³. Davacı taraf boşanma davasına dayanak olan olayları, dava ve cevap dilekçesi sunulmuş ise cevaba cevap dilekçesi ile istediği şekilde genişleterek ya da değiştirerek dosyaya sunabilecektir. Davalı taraf da cevap ve cevaba cevap dilekçesi sunulmuş ise ikinci cevap dilekçesi ile savunmasına konu olayları istediği şekilde genişletebilir ya da değiştirebilir. Dilekçe teati aşaması bittikten sonra davacı ya da davalı eş boşanmaya konu yeni bir olay ileri süremeyeceği gibi değiştirmeye yönelik faaliyette de bulunamaz. Islah ve karşı tarafın muvafakati durumunda ise iddia ve savunmalar genişletilip değiştirilebilecektir.⁵⁴⁴.

Boşanma davasının açılma tarihinden sonra meydana gelen olaylar yargılaması devam eden boşanma davasında ileri sürülemeyecek olup ilgili olaylar ancak yeni bir davanın konusunu oluşturabilecektir. Fakat eşlerin barışması, af niteliğinde davranışların bulunması gibi boşanmayı engelleyici olaylar ise boşanma davası açıldıktan sonra gerçekleşse dahi ileri sürülebilecek ve delillerle ispatlandığı ölçüde hükme de etkili olabilecektir.

3.3.4. Taleple Bağlılık İlkesi

Taleple bağlılık ilkesi HMK m. 26 hükmü ile düzenleme altına alınmıştır. Buna göre dava dosyasına bakan hakim tarafların talep ettikleri dışında başka bir şeye ya da talep ettiklerinden fazlasına karar veremeyecektir. Kanunen belirlenen hususlar dışında hakim tarafların talep sonuçlarıyla bağlıdır. Fakat doğal bir sonuç olan çokluğun içinde azlığın da bulunacağı gerekçesiyle hakim talep edilenden daha azına da karar verebilecektir⁵⁴⁵.

Taleple bağlılık ilkesi uyarınca hakim tarafından verilecek kararın çerçevesini dava dosyasındaki tarafların netice-i talepleri oluşturacaktır. Hakim vermiş olduğu kararda talep sonuçlarının oluşturduğu çerçevenin dışına çıkamayacaktır. Verilen karar olumlu ya da olumsuz dahi olsa tarafların tüm talep sonuçlarını kapsamalıdır. Hakim taraf istemediği bir şeyi kişinin lehine ve hatta maddi hukuk alanında elde ettiği bir hak dahi olsa kararına konu edemeyecektir⁵⁴⁶. Taleple bağlılık ilkesi uyarınca yargılamanın final aşaması olan mahkeme hükmünde taraf iradelerinin ne kadar etkili olduğunu görmekteyiz.

⁵⁴³ Akil, Cenk, “Boşanma Davalarında Vakıaların İleri Sürülmesi Zamanı Meselesinin Yargıtay Kararlarındaki Görünümü”, **DEÜHFD**, C.12, S.1, 2010, ss.1-23, s.4.

⁵⁴⁴ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.268,269; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s.353,354,359

⁵⁴⁵ Meriç, Nedim, “Madeni Usul Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi”, **SDÜHFD**, C.4, S.2, 2014, ss.23-63, s.39; **Postacioğlu/Altay**, s.163, **Tanrıver**, **Madeni Usul Hukuku**, s.420

⁵⁴⁶ **Meriç**, s.37-39; **Postacioğlu/Altay**, s.163.

3.3.4.1. Taleple Bağlılık İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

Boşanma davalarında taleple bağlılık ilkesi hakimdir. Boşanma davasına bakan hakim davaya taraf olan eşlerin talebi dışında ya da talebinden daha fazla olacak şekilde hüküm kuramayacaktır. Boşanma ya da ayrılık konusunda tarafların herhangi bir talebi olmadan eşlerin ayrılmasına ya da boşanmasına karar veremez. Yine boşanmaya yönelik açılan dava da eşler tarafından maddi ve manevi tazminat, yoksulluk nafakası, mal rejiminin tasfiyesinden kaynaklı alacak ya da ziynet alacağı talebinde bulunulmamış ise bu hususlar hakkında kendiliğinden karar veremez. Ayrıca davada taraf olan eş diğer taraf eş aleyhine maddi ve manevi tazminat ile yoksulluk nafakasına ilişkin talep edilen miktardan daha fazlasına hükmedemez. Fakat talep miktarlarının daha azına karar verebileceği gibi tamamen reddine yönelik karar verilebilir⁵⁴⁷.

Taleple bağlılık ilkesinin etkisi hüküm kısmında talebin saf haliyle mutlaka yer alması gerektiğidir. Hakim üzerindeki bağlayıcılığının ölçüsü de ancak bu kadardır. Talep edilen hususlar hakim tarafından kabul edilebileceği gibi reddedilebilir ya da daha azına da hükmedilebilir. Ancak kesinlikle talep değiştirilmeden veya fazlasına yönelik hüküm kurulmadan karar verilmelidir⁵⁴⁸.

Boşanma davalarında taleple bağlılık ilkesinin istisnasını bizzat kanun maddesi ile düzenleme altına alındığı üzere, boşanma talepli açılan bir davada hakimin eşler arasındaki ortak hayatın yeniden kurulması olasılığını görmesi halinde boşanmaya değil ayrılığa ilişkin karar verebileceğidir. İlgili yasal düzenleme TMK m. 170 hükmü ile karşımıza çıkmaktadır. Taleple bağlılık ilkesi uyarınca her ne kadar tarafların talebi boşanma olsa da hakim toplumun en temel taşı olan aileye verilen önem gereği öncelikli olan ailenin dağılmaması adına bir umudun olduğunu görmesi halinde ayrılığa yönelik hüküm kurabilecektir. Hakimin kararına konu ettiği her maddenin gerekçesi olmalı ve bu gerekçe de karara konu dosya içeriğinde bulunan argümanlara dayanmalıdır. Dosya içeriğinde olmayan hiçbir şey hüküm gerekçesinde de bulunamaz. Evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı açılan bir boşanma dosyasında yapılan yargılama aşamasında dosyaya kazandırılan belgeler, tanık beyanları ve mahkeme tarafından yapılan araştırmalar sonrası eşler arasında ortak hayatın yeniden kurulmasına ilişkin hakim de kanaat oluşursa, eşlerin boşanmasına yönelik değil ayrılığa yönelik hüküm kurabilecektir. Fakat hakimin talep boşanma iken neden ayrılığa yönelik karar verdiğini ve eşler arasındaki ortak hayatın yeniden oluşması ihtimaline ilişkin kanaate dosya içeriğinden nasıl ulaştığını da gerekçelendirmesi gerekir.

⁵⁴⁷ Gençcan, s.1153-1154.

⁵⁴⁸ Gençcan, s.1153-1154.

Boşanma talebine rağmen ayrılığa yönelik hüküm kurması sonrası eşlerin tekrar boşanma talepli dava açması durumunda ikinci kez ayrılık kararı verilmemesi gerektiğini düşünmekteyiz⁵⁴⁹. Ayrılık kararına rağmen yeniden boşanma talepli dava açılması halinde TMK m. 170/3 hükmü ile ifade olunan ortak hayatın yeniden kurulma olasılığının bulunmadığı somut olarak ortaya çıkmış olacaktır. Boşanma davası açan eşlere “ sizin biraz zamana ihtiyacınız var yeniden düşünün ve değerlendirin belki de evlilik birliğiniz devam edecek “ anlamında ayrılmalarına yönelik karar verilebilir. Fakat sonrasında eşler yeniden boşanma talepli dava açarlarsa onlar da mahkemeye “ daha önce hakim bizim yeniden toparlanıp bir araya gelebileceğimiz düşündü ve bize süre de verdi ama olmuyor, yeniden karı koca olamıyoruz “ demek istemektedirler. Bu noktadan sonra hakim, eşlerin iradelerine saygı duymalı ve boşanma nedenleri taraflarca ispatlanmış olursa boşanmaya yönelik hüküm kurmalıdır.

Eşler tarafından sadece ayrılık talepli açılan dava dosyasında ise hakimin taleple bağlılık ilkesine tam bağlılığı vardır. Ayrılık nedeniyle açılan bir davada dosyada gerçekten boşanmayı gerektirir olaylar olsa ve bu olaylar ispatlanır hale gelseler dahi boşanmaya yönelik karar verilemeyecektir⁵⁵⁰.

Anlaşmalı boşanma davalarının yasal zemini olan TMK m. 166/3 hükmü uyarınca bir yıllık evlilik sonrası eşlerin birlikte boşanmaya yönelik dava açmaları ya da açılan boşanma davasının diğer eş tarafından kabul edilmesi halinde “ evlilik birliği temelden sarsılmış “ sayılmaktadır. Bu durumda eşler arasındaki evlilik birliğinin temelden sarsıldığına ilişkin sonuç bizzat kanun maddesi ile belirlendiği için hakim sonucu etkilemeye yönelik takdir hakkını kullanamayacaktır. Anlaşmalı bir boşanma davasına bakan hakim ayrılığa yönelik karar veremez. Eşlerin boşanmaya yönelik iradelerine en fazla üstünlük tanındığı TMK m. 166/3 hükmü kapsamındaki anlaşmalı boşanma davalarında hakimin boşanmaya yönelik karar vermesi gerekmektedir. Hakimin tarafların özgür iradeleri boşanmak isteyip istemedikleri ve boşanmanın mali sonuçları ile müşterek çocuklara ilişkin yaptıkları düzenlemeyi uygun bulup bulmama noktasındaki takdir hakkı saklıdır.

Boşanma davalarının reddedilmesi sonrasında eşlerin tekrar bir araya gelemedikleri, tekrar boşanma davası açsaksak yine ispat edecek bir şeyimiz yok yine boşanma davamız reddedilir dedikleri noktada adeta kurtarıcı özelliğe sahip TMK m. 166/4 hükmü bulunmaktadır. İlgili madde uyarınca boşanma nedenlerinden herhangi biriyle açılan bir boşanma davasının reddedilmesi ve redde ilişkin kararın kesinleşmesi sonrası eşler arasındaki

⁵⁴⁹ Öztan, Aile, s.711.

⁵⁵⁰ Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan/Gümüş, Mustafa Alper, **Türk Özel Hukuku** Cilt III, Aile Hukuku, 16. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021. s.137

ortak hayat üç yıl boyunca kurulamaması halinde “ evlilik birliği temelden sarsılmış “ sayılır ve eşlerden birinin açacağı boşanma davasının kabulüne karar vermek gerekir. Anlaşmalı boşanmada olduğu gibi bu durumda da eşler arasındaki evlilik birliğinin temelden sarsıldığına ilişkin sonuç bizzat kanun maddesi ile belirlendiği için hakim sonucu etkilemeye yönelik takdir hakkını kullanmayacaktır. TMK m. 166/4 hükmü kapsamında fiili ayrılık nedenine dayalı boşanma davasına bakan hakim ayrılığa yönelik karar veremeyecektir⁵⁵¹. Aksi düşünce TMK m. 166/4 hükmünün boşanmak isteyen eşler adına kurtarıcı olma özelliğini ortadan kaldıracaktır.

Boşanma davalarında taleple bağılılık ilkesine kanunen getirilen bir diğer istisna ise TMK m. 169 ‘dur. İlgili madde uyarınca tarafların herhangi bir talebi olmasa dahi eşlerin barınma, geçinme ve mallarının yönetimi ile ilgili hususlarda ve müşterek çocukların bakımı ve korunmalarını sağlamak adına gereken geçici nitelikteki önlemleri resen alabilecektir. Boşanma davasına bakan hakim, eşlerin talebi olmasa dahi onların yararına geçinebilmeleri adına tedbiren nafakaya ya da müşterek konutun ihtiyacı olan eşe özgülenmesine hükmedebilecektir⁵⁵². Yine talep olmasa dahi müşterek çocukların velayetini ve çocuklarla kurulacak kişisel ilişkiyi düzenleyebilecek, çocukların maddi ve manevi gelişimleri adına gereken önlemleri alabilecektir⁵⁵³. Eşler bakımından ise geçinme, barınma ve mallarının yönetimine ilişkin sadece “ önlem niteliğindeki geçici koruma sağlayan” kararlar verilebilecektir. Eşlerin talebi olmaksızın TMK m. 169 kapsamında kalıcı ve nihai hüküm verilemez. Yoksulluk nafakası talebi olmayan eşe ihtiyacı olduğuna kanaat getirilmesi halinde hakim tarafından re’sen ve nihai kararın kesinleşmesine kadar etkili olabilecek tedbir nafakası verilebilir ama resen nihai kararın kesinleşmesinden sonra da etkili olan yoksulluk nafakasına hükmedilemez. Müşterek çocuklar için ise talep olsun ya da olmasın hem yargılama boyunca nihai karar kesinleşinceye kadar tedbiren hem de nihai karar kesinleştikten sonra da etkili olacak şekilde iştirak nafakasına hakim tarafında re’sen hükmedilebilecektir.

3.3.5. Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevi

Tarafların iddia, savunma ve tüm bunları ispata yönelik delil kapsamında dosyaya sundukları dava malzemeleri bakımından var olan çelişki ve belirsizliğin ortadan kaldırılması adına hakimin yükümlü olmasına hakimin davayı aydınlatma ödevi diyebiliriz⁵⁵⁴. Her ne kadar taraflarca getirme ilkesi kapsamında dosyadaki iddia, savunma bunlara ilişkin delilleri dava dosyasına sunma görevi taraflara ait ise de bu kapsamda taraflarca sunulan argümanları

⁵⁵¹ Gençcan, s.942.

⁵⁵² Gençcan, s.1020.

⁵⁵³ Gençcan, s. 1048-1049.

⁵⁵⁴ Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s.370.

herhangi bir çelişki ya da belirsizlik barındırmayacak hale getirme görevi de hakime aittir. Hakimin davayı aydınlatma ödevi kapsamındaki yükümlülüğü taraflarca dosyada var edilen argümanları net, anlaşılır ve herhangi bir çelişki barındırmayacak hale getirmektir⁵⁵⁵. Hakimin dosyaya yeni bir argüman kazandırılması ya da var olanı değiştirilmesi adına işlem yapılmasına müsaade etmesi gibi bir durum söz konusu değildir⁵⁵⁶. Hakime davayı aydınlatma yükümlülüğü verilmesindeki amaç dava dosyasındaki uyuşmazlık konusunun net olarak belirlenmesi ve belirlenen bu uyuşmazlık konusunda taraflarca bildirilen delillerin dosyaya sağlıklı bir şekilde kazandırılması suretiyle tarafların haklarına en makul şekilde ulaşmalarını sağlamaktır⁵⁵⁷.

Hakimin davayı aydınlatma görevi adına işlem yapmasını sağlayan kanun maddesi HMK m. 31 hükmü ile düzenleme altına alınmıştır. İlgili madde uyarınca “ Hâkim, uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda, maddi veya hukuki açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü hususlar hakkında, taraflara açıklama yaptırabilir; soru sorabilir; delil gösterilmesini isteyebilir.” HMK m. 31 hükmünün hakimi yargılamada daha aktif bir süje haline getirdiğini söyleyebiliriz. Hakim tarafların tüm iddia, savunma ve bunlara ispata ilişkin sundukları delilleri inceleyecek ve herhangi bir çelişki ya da belirsizlik olması durumunda taraflardan açıklama yapılmasını isteyerek yargılama üzerinde etkin bir hukuki koruma kalkını oluşturacaktır⁵⁵⁸. Böylelikle tarafların iddiaları, savunmaları ve buna ilişkin sunmuş oldukları deliller ile aslında maddi hukuk anlamında ne talep ettiklerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde net ve anlaşılır bir hale getirilmesi sağlanarak doğru ve adil bir karar verilmesi sonucuna ulaşılabilecektir⁵⁵⁹.

Hakimin davayı aydınlatma ödevi taraflarca getirme ilkesinin uygulama alanı bulduğu davalarda geçerli olabilecek bir ilkedir⁵⁶⁰. Re’sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda hakim, sadece tarafların ileri sürdüğü iddia ve savunmalar ile bunları ispata yönelik bildirdikleri delillerle bağlı değildir. Re’sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda hakimin taraflara soru sorması açıklama yaptırması ya da delil toplamak adına işlem yapması davayı aydınlatma ödevi kapsamında değil, re’sen araştırma ilkesi kapsamındaki faaliyetlerdir. Taraflarca getirme ilkesi kapsamında dosyadaki tüm iddia, savunma ve ispat

⁵⁵⁵ Hakimin davayı aydınlatma ödevi kapsamında kalan hususlar açısından ayrıntılı bilgi için bkz. Meriç, Nedim, “Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevi”, **DEÜHFD**, 2009/XI, Özel Sayı, Prof. Dr. Bilge UMAR’a Armağan, C.I, İzmir 2010, s 390 vd.

⁵⁵⁶ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.190

⁵⁵⁷ **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s.370

⁵⁵⁸ Karaaslan, Varol, **Medeni Usul Hukukunda Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevi**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2019, s.114.

⁵⁵⁹ **Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu**

⁵⁶⁰ Simir, Cemil, Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları, **DEÜHFD**, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan, C.16, 2014, Özel Sayı, (Basım Yılı: 2015), s.1353.

faaliyetine yönelik deliller taraflarca dosyaya sunulması gerekir. Bu aşamadan sonra tarafların dosyaya kazandırdıkları argümanlar üzerinde saf, anlaşılır ve çelişki barındırmayan hale getirmek adına işlem yapılması için hakimın faaliyete geçmesi durumunda da hakimın davayı aydınlatma ödevi karşımıza çıkacaktır.

Taraflarca getirme ilkesinde aktif süje dava dosyası taraflarıdır. İddia, savunma ve bunlara ilişkin delillerini dosyaya sunup sunmama noktasında tamamen tarafların özgür iradeleri esastır. Hakimın davayı aydınlatma ödevi tarafların yargılamadaki aktifliğine ya da özgür iradelerine sınırlama getirme özelliğine sahip değildir⁵⁶¹. Hakim davayı aydınlatma ödevi kapsamında taraflara soru sorması, açıklama yapılmasını ya da eksik olan bir hususun tamamlanmasını istemesi adına işlem yapması tarafları yeniden harekete geçiren bir faaliyettir. Taraflar yeniden harekete geçip eksiklikleri gidermek adına işlem yapabileceği gibi yapmama iradesi de gösterebilirler. Hakim gördüğü eksikleri taraflara bildirmesine rağmen giderilmemeleri durumunda dava dosyası mevcut haliyle değerlendirilecektir. Tarafların gidermediği eksikliklerin hakim tarafından re'sen giderilmesi gibi bir durum söz konusu değildir.

Hakimin davayı aydınlatma ödevi kapsamında taraflara soru yöneltmesi, taraflardan açıklama yapılmasını istemesi ya da var olan bir eksikliği gidermesi adına işlem yapılmasını istemesi taraflara dosyaya yeni bir iddia, savunma ya da delil sunma hakkı tanımaz. Hakimın taraflara işlem yapmasını istediği hususlar sadece dava dosyasına sunmuş oldukları şeylerle ilgili olduğundan dosyaya yeni bir argüman kazandırılmasına müsaade edilmeyecektir⁵⁶². Tarafların dayanmadıkları bir delili hakimın davayı aydınlatma ödevi kapsamında dosyaya resen kazandırması mümkün değildir.⁵⁶³

3.3.5.1. Hakimın Davayı Aydınlatma Ödevinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

Boşanma davalarına bakan hakimın davayı aydınlatma ödevi bulunmaktadır. Boşanma davasına konu olan olaylar ve bu olaylara ilişkin deliller noktasında, hakim maddi gerçeğin ortaya çıkması adına; açık, net, anlaşılabilir, çelişki barındırmayan ve denetlenebilir bir hal alması için taraflara soru yöneltebilir, açıklama yaptırabilir ve de eksiklik bulunması halinde

⁵⁶¹ **Akkaya**, s.147; Budak, Ali Cem/Karaaslan, Varol, **Medeni Usul Hukuku**, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s.88

⁵⁶² **Tutumlu**, s.75.

⁵⁶³ Taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğu davalar bakımından dosyaya usûlüne uygun bir şekilde sunulmuş bilgi ve belgelerden anlaşılan ancak tarafların dayanmadıkları delillere hâkimin re'sen başvurabileceği şeklinde bir istisna Kanunda mevcut olmadığına dair ayrıntılı açıklama için bkz. Karaaslan, Varol, Hakimın Tarafsızlığı İlkesi İle Hakimın Davayı Aydınlatma Ödevi Arasındaki İlişki, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Mihir Özel Sayısı**, C. 4, S. 2, 2016, s.120-121.

giderilmesini isteyebilir⁵⁶⁴. Örneğin hayata kast nedenine dayalı açılan bir dava dosyasında davacı taraf “ eşim benim hayatıma kast etti bu nedenle boşanmak istiyorum “ şeklinde iddia ve talebini genel olarak bildirebilir. Bu noktada davaya bakan hakim diğer eş tarafından yapıldığı iddia edilen eylemin hayata kast niteliğinde olup olmadığını anlayabilmek adına davacı tarafa HMK. m hükmü 31 kapsamında “ davanıza konu ettiğiniz davalı tarafın hayata kasta yönelik eylemini ne şekilde gerçekleştirdiğini ayrıntılı olarak açıklayınız “ şeklinde açıklama yapılmasını istemek durumundadır. Davacı taraf açıklama yaparken sadece iddiasına konu ettiği hayata kast eylemini anlatmalıdır. Yaptığı açıklamada “ eşim beni fare zehriliyle zehirledi bu nedenle hastaneye kaldırıldım, yoğun bakıma alındım” gibi sadece davasının konusunu oluşturan hayata kast eylemini izah eden olay anlatımı olmalıdır. Açıklamaya devam ederek “ fare zehrini oldukça fazla katmış bu nedenle yoğun bakımda uzun süre kalmak sorunda kaldım, yoğun bakımda kaldığım süreçte başka bir erkek ile cinsel ilişkiye girmiş bu yaptığı zina nedeniyle de boşanmak istiyorum” demek suretiyle dosyaya yeni bir boşanma nedeni ve boşanmaya konu teşkil edecek yeni bir olay kazandıramaz. Davacının hakim istediği açıklamayı yapmaması durumunda ise hakim tarafından dosya mevcut haliyle değerlendirilmek zorunda kalacaktır.

Boşanma davasında hakim aydınlatma ödevi dosyaya sunulan deliller bakımından da oldukça önem arz etmektedir. Tarafların iddia ve savunmalarını ispata yönelik sunduğu delillerin net, anlaşılır ve dosyaya kazandırılabilir halde olması oldukça önemlidir⁵⁶⁵. Aksi takdirde iddia ve savunmaların doğru olup olmadıkları sağlıklı bir şekilde hakim tarafından değerlendirilemez ve adil olmayan bir karar verilmesi sunucuna yol açılabilir. Örneğin zina nedenine dayalı açılan bir boşanma davasında deliller kısmında “ davalının otel kayıtları, davalının hts kayıtları, davalının hastane kayıtları “ şeklinde genel ifadelerin yer alması söz konusu olabilmektedir. Hakim davaya konu edilen olayları denetleyebilmek ve ilgili delilleri dosyaya kazandırabilmek adına davacı tarafa HMK m. 31 hükmü kapsamında “ davalının hangi tarih aralığındaki otel kaydını, davalının hangi telefon numarası adına, hangi operatörden ve hangi tarih aralığındaki hts kaydını, davalının hangi hastanedeki neye ilişkin kaydını istediğini ” açıklamasını isteyecektir. Tarafın hakim istediği hususları açıklaması oldukça önemlidir. Delil olarak dayanan hastane adı tarafça bildirilmez ise Türkiye’ de ve hatta tüm dünya da ki hastaneleri bilmek ve buralara kayıt istenilmesi adına müzekkere yazmak mümkün olmayacaktır. Yine hangi telefon numarası üzerinden hts kaydı talebinde

⁵⁶⁴ Hakim aydınlatma ödevi kapsamında HMK m. 31 hükmü ile hakime sadece taraf beyanlarıyla sınırlı olarak açıklama yapma, hukuki belirsizliği ya da çelişkiyi giderme ödevi yüklendiğine dair ayrıntılı bilgi için bkz. Güleç, Şafak, **Medeni Yargılama Hukukunda Hakim Davayı Aydınlatma Ödevi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2020, s. 242-244.

⁵⁶⁵ **Mazlum**, s.128.

bulunulduğu söylenmez ise hakim re'sen bir telefon numarasının hts kaydını getirtmeyecektir. Hangi tarih aralığındaki kayıtlar istenildiği net bir şekilde söylenilmeden hakim re'sen bir tarih belirleyip otel kaydı getirtilmesi adına müzekkere yazamayacaktır. Hakim tüm bu eksikliklerin tamamlanması adına açıklama yapılmasını istemek zorundadır. Tarafın açıklama yapmak suretiyle ilgili eksiklikleri gidermemesi halinde hakimın resen yapabileceği bir şey olmadığından dosyayı mevcut haliyle değerlendirmek durumunda kalacaktır.

Uygulamada boşanma davalarında davayı aydınlatma ödevi hakimlere fazlasıyla iş yükü oluşturacak hale gelebilmektedir. Boşanma davasına konu olaylar ve delillerin genel olarak bildirilmesi yolu tercih edilmektedir. Hakim boşanmaya neden olan olayları netleştirip, olaylara ilişkin sunulan delilleri de yargılamada aktif şekilde dosyaya kazandırılabilir ve incelenebilecek bir hale getirmek durumundadır. Fakat davacı tarafın dava dilekçesinin HMK m. 119 hükmü, davalı tarafın ise cevap dilekçesinin HMK m. 129 hükmü ile belirlen usul doğrultusunda düzenlenmesi ve yine tarafların HMK m. 194 hükmü ile belirtildiği şekilde dayandırdıkları vakıaları ispata elverişli şekilde somutlaştırması, dayandıkları delilleri ve hangi vakıanın hangi delille ispat edileceğini belirtmesi gerekmektedir. Dava dosyası taraflarınca HMK ile belirlenen usul kurallarına uyulması halinde yargılamada usul ekonomisi kapsamında davaların makul sürede karara çıkması, usulüne uygun seyri güzel bir yargılama sürecinin yaşanması ve hakkaniyetli bir karar verilebilmesi sonucuna ulaşılabilecektir.

3.3.6. Doğrudanlık İlkesi

Yargılamanın tüm aşamasıyla yürütülmesinin ve neticesinde karar verme işleminin, araya başka bir makam ya da kişi girmeksizin mahkeme tarafından yapılmasına doğrudanlık ilkesi denilmektedir⁵⁶⁶. Doğrudanlık ilkesi kapsamında hakim dava dosyasının her satırına temas eder. Dava dosyasının finali niteliğindeki karar hakim tarafından verildiğinden dava dosyasında her ne varsa hakimın denetiminden ve vicdan süzgecinden bizzat geçmesi hakkaniyetli bir karar verilebilmesi adına oldukça önemlidir.

Dava konusu uyuşmazlığı çözmek adına hakimın temel aldığı kaynak dosya içeriğinde bulunan delillerdir. Delillerin doğrudanlık ilkesi kapsamında hakimle bizzat temas halinde olması ve incelenebilmesi gerekir⁵⁶⁷. Tanıklar hakim tarafından dinlenir, keşif hakim tarafından icra edilir, taraflar hakim tarafından dinlenir ve dosyadaki tüm her şeye bizzat

⁵⁶⁶ Kurt, Nesibe, **Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğruluk İlkesi**, Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan, Ankara, 2008, ss.599-625, s.599; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 230; Arslan, Aziz Serkan, **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi**, Ankara, 2012, s. 6.

⁵⁶⁷ Karşlı, s. 335; Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s. 365-367

hakim tarafından bakılır⁵⁶⁸. HMK m. 197 hükmü uyarınca da deliller davaya bakan mahkeme huzurunda incelenmelidir. Bu kuralın istisnası ise dava dosyasına bakan mahkemenin yargı çevresi dışında bulunan deliller için HMK m. 197/2 hükmü uyarınca istinabe yapılabilmesidir⁵⁶⁹. İstinabe yoluyla başka yerde bulunan tanık ilgili mahal mahkemesince dinletilebilir, keşif yaptırılabilir ya da tarafların isticvabı yaptırılabilir. Her ne kadar ilgili işlemler mahal mahkemede görevli naip hakim tarafından yapılıyor olsa da netice itibarıyla bu delillerin değerlendirilmesi dava dosyasına bakmakla görevli asıl hakim tarafından yapılmaktadır.

3.3.6.1. Doğrudanlık İlkesinin Boşanma Davalarındaki Görünümü

Tüm dava türleri bakımından önemli bir yere sahip olan doğrudanlık ilkesinin boşanma davaları bakımında daha da ayrı bir önemi bulunmaktadır. Boşanma davalarına özgü yargılama usulünün belirlendiği TMK m. 184/1 hükmü uyarınca dava dosyasındaki dayanılan olguların varlığına hakim vicdanen kanaat getirmediği bu olgular ispatlanmış sayılmayacaktır. Yine TMK m. 184/4 hükmü uyarınca boşanma davasına bakan hakim herhangi bir zorlama olmaksızın kanıtları serbestçe takdir edecektir. Boşanma davası taraflarının ikrarı dahi TMK m. 184/3 hükmü uyarınca hakim için bağlayıcı olmayacaktır. Tüm bu hususlar ele alındığında boşanma davasında verilecek olan kararda hakim vicdanıyla oluşan kanaatine öncelik tanıdığını söyleyebiliriz. Hakimin vicdanını ise dosyada mevcut bulunan argümanlar oluşturacaktır. Bu nedenle de hakimin dava dosyasında bulunan her şeye, davanın taraflarına ve yargılamanın tüm aşamasına doğrudan temas etmesi oldukça önemlidir.

Boşanma davalarında doğrudanlık ilkesinin kanun tarafından zorunlu olarak uygulanması gerektiğine ilişkin yasal örnek TMK m. 166/3 hükmünde yer almaktadır. Buna göre anlaşmalı boşanma davasına bakan hakim anlaşmalı boşanmaya yönelik hüküm kurmadan önce mutlaka eşleri ayrı ayrı bizzat dinleyerek serbestçe irade beyanında bulunduklarına kanaat getirmelidir⁵⁷⁰. Eşlerin yerine vekillerinin beyanlarıyla anlaşmalı boşanmaya yönelik karar verilemez.

⁵⁶⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 230-231

⁵⁶⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 158; Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s. 368

⁵⁷⁰ Akkaya, s. 138

3.4. Delillerin Sunulması

3.4.1. Genel Olarak

Davaya konu edilen iddia ya da savunmaların doğruluğunun hakim tarafından tespit edilmesine ve hakim bu konuda ikna olmasına ispat denilmektedir⁵⁷¹. İspat faaliyetinde bulunulacak alan, taraflar arasındaki uyuşmazlık konusunu oluşturan maddi vakılardır⁵⁷². Yargılamadaki tarafların yegane amacı kendi lehlerine olacak şekilde hakim karar vermesidir. Talepleri doğrultusunda karar verilmesini sağlamak için iddia ve savunmalarının kendi beyanları doğrultusunda gerçekleştiğini ispat etmeleri gerekir. Taraflar davaya konu edilen olayların geçmişte kendi iddia ettikleri gibi olduğunu bugün dava dosyasına bakan hakimi ikna edebilmek adına ispat faaliyetinde bulunurlar⁵⁷³. İspat faaliyetini yapmayan tarafın kendi lehine karar verilmesini sağlaması pek mümkün değildir⁵⁷⁴.

Dava dosyasındaki vakıaların gerçekten gerçekleşip gerçekleşmediğinin hangi tarafça ispatlanması gerektiğini belirleyen kavrama ise " ispat yükü " diyebiliriz⁵⁷⁵. TMK m. 6 hükmü uyarınca taraflar dayanmış oldukları olguların varlığını ispat etmelidir. HMK m. 190 hükmü ile getirilen düzenleme gereği ise iddia edilen vakıa nedeniyle lehine hak çıkaracak olan taraf ispat yükü altındadır. Kanunda aksi yönde bir düzenleme bulunması hali ise saklıdır. İspat yükü anlamında genel geçer kural olarak, davacı ya da davalı taraf fark etmeksizin iddiaya konu edilen maddi vakıadan lehine sonuç çıkaracak olan tarafın ispat yükü altında olduğunu söyleyebiliriz⁵⁷⁶. İspat yükünün taraflar adına zorlayıcı bir etkisi yoktur. Her ne kadar ispat yükü kendisinde dahi olsa bunu yerine getirip getirmemek tarafın özgür iradesine kalmış bir durumdur. İspat yükünü yerine getirmeyen taraf, aleyhine olacak şekilde verilecek kararla karşılaşma riskini de göze alması gerekir⁵⁷⁷.

Bir dava dosyasında hangi taraf ispat yükünü taşıyorsa girişeceği temel eylem delil göstermektir. Tarafların kendi iddia ve savunmalarının doğru olduğuna, karşı tarafinkilerin ise

⁵⁷¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.324; Toraman, Barış, "Medeni Usul Hukukunda İspat Hakkına Dair Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan (Basım Yılı: 2015) C.16, Özel Sayı, 2014, ss.1483-1523, s.1486; **Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu**, s.450; **Kuru/Aydın**, s.238;

⁵⁷² Yıldırım, Mehmet Kâmil, **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, İstanbul, 1990, s. 114; **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s. 744

⁵⁷³ Pekcanitez, s. 1585

⁵⁷⁴ **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s. 741.

⁵⁷⁵ Yavaş, Murat, "Medeni Yargılamanın Amacı Bağlamında İspat Yükü Kavramı", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın'a Armağan, C. 21, S. 2, 2015, ss. 741-761; Umar, Bilge/Yılmaz, Ejder: İspat Yükü, İstanbul 1980, s. 29, Atalay, Oğuz: Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı, İzmir 2001, s. 9,

⁵⁷⁶ **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s. 380, Karahacıoğlu, Ali Haydar/ Parlar, Aynur: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda İspat ve Deliller, Bilge Yayınevi, Ankara, 2012, s. 66.

⁵⁷⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 388

Köroğlu, Emre, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Türk Medeni Kanunu'na Göre İspat Yükü", **YD**, C. 43, S. 1, Ocak 2017, ss. 192-193; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası**, s. 378; Karşı, s. 551;

doğru olmadığına yönelik dava dosyasına bakan hakimi ikna etmek adına yapmış oldukları eyleme “delil gösterme” diyebiliriz⁵⁷⁸. Delil gösterme bağlamında tarafların herhangi bir zorunluluğu yoktur. Mahkemeye delil sunup sunmama noktasında takdir hakkı tarafın kendisine aittir. İddia ya da savunmasının doğruluğuna hakimi ikna etmek için delil gösterilmesinin yargılama neticesinde verilecek kararın lehine olma ihtimalini kuvvetli ölçüde artıracığı da açıktır. Bu nedenle de ispat faaliyetini yerine getirmek adına tarafların delil gösterme yükümlülüğünün olduğunu söyleyebiliriz⁵⁷⁹.

3.4.2. Boşanma Davalarında Genel Olarak Delil Sunulması

Boşanma davasına taraf olan eşler boşanma nedeni olarak ileri sürdükleri olayların kendi iddia ya da savunmaları doğrultusunda gerçekleştiklerini ya da gerçekleşmediklerini hakimi ikna edebilmek adına delillerini mahkemeye bildirmek durumundadırlar. Boşanma davalarında hakimi ikna etme yani iddia ya da savunmasının doğru olduğunu ispatlama faaliyetinde kullanılacak olan deliller oldukça çeşitlilik göstermektedir. Bu da boşanma davalarının kendine özgü durumundan kaynaklanmaktadır. Eşler arasında meydana gelen olaylar hayat akışı içerisinde değişkenlik gösterdiğinden yaşanan durumların ispatı adına sunulacak deliller de çeşitlilik göstermektedir. Tanık, fotoğraf veya videolar, günlük, mektup ya da ajanda gibi kişisel yazılı belgeler, cep telefonu, tablet, iç çamaşırı, prezervatif, ilaç, ruj vb. maddeler, uyuşturucu, esrar ve bunları kullanmaya yardımcı olan aletler gibi suç unsuru oluşturabilecek maddeler, sağlık raporları, DNA testi, hastane ve medula sistemi kayıtları, faturalar, kredi kartı ekstreleri, görüşme, mesaj, mail ve konum kayıtları, sabıka kaydı, noter kayıtları, mahkeme kararları ve icra dosyaları, sosyal medya paylaşımları gibi delilleri boşanma davalarına sunulan delillere örnek olarak gösterebiliriz.

Boşanma davaları bakımından boşanma nedenlerine göre ispat yükünün kimde olduğu ve yükümlülüğü yerine getirmek adına delil gösterme faaliyeti bakımından hangi tür delilleri dosyaya kazandırması gerektiği genel usul hükümleri çerçevesinde çözüme ulaşan bir konudur. Boşanma nedeni olarak ileri sürülen olaya ilişkin kim neyi iddia ediyor ve savunuyorsa bu hususta hakimi ikna edebilmek için delil göstermesi gerekir. İspat faaliyeti adına taraflar istedikleri delili mahkemeye sunabileceklerdir. Örneğin, zina nedenine dayalı açılan bir boşanma davasında davaya konu edilen zina eylemini ispat etme yükümlülüğü davacı tarafa aittir. Davacı taraf zinayı her türlü deliller ispatlayabilecektir⁵⁸⁰. Zina yapıldığını iddia eden davacı eş karşı taraf eşin bir başka kişi ile aynı evde konakladığını buna ilişkin de

⁵⁷⁸ Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s.805

⁵⁷⁹ Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s.805

⁵⁸⁰ Gençcan, s. 164-165

delil olarak video kayıtlarını dosyaya sunabilir. Bu noktada davalı eş hayır ben zina yapmadım şeklinde bir savunma yaparak bu savunmasını ispatlamak adına iş yerinden verilen bir görevlendirmeden kaynaklı projeyi çalışmak için o gece beraber aynı konutta kaldık buna ilişkin görevlendirme belgem ve tanıklarım vardır diyerek dosyaya delil sunabilecektir. Davalı taraf da zina yapmadığına yönelik savunmasını ispatlamak adına her türlü delili gösterme hakkına sahiptir⁵⁸¹.

3.4.3. Mahkemeye Sunulma Süresi

Özel hukuk davalarında belli istisnalar dışında delillerin dosyada var olabilmesi adına taraflarca getirme ilkesi genel geçer uygulama alanı bulmaktadır. Taraflarca getirme ilkesi uyarınca iddia ve savunmalarını ispatlamak adına delillerini mahkemeye sunma görevi dava dosyası taraflarına aittir.

Dosyaya delil sunup sunmama hususu tarafların takdirinde kalan bir konudur. Yargılamanın her aşamasında istenildiği zaman delil sunabilmesi gibi bir durum ise söz konusu değildir. Dava dosyasında öncelikle tüm iddia ve savunmalar ile buna dayanak olan delillerin dosyaya sunulması gerekir⁵⁸². Daha sonra mahkeme tarafından tüm iddia ve savunmalar ile bunlara ilişkin dosyaya sunulan deliller hakimin davayı aydınlatma görevi kapsamında ele alınarak açık, net, herhangi bir çelişki barındırmadan anlaşılır bir hale getirilecektir. Dava dosyasındaki uyuşmazlık konusu net bir şekilde belirlenecek ve tarafların sunduğu deliller sağlıklı bir şekilde dosyaya kazandırılmak suretiyle adil bir yargılama sürecine geçilerek hakkaniyetli bir karar verilebilecektir⁵⁸³.

Yargılamanın her aşamasında taraflara delil sunma hakkı tanınması halinde adeta dava dosyası sürekli başa sarar hale gelecektir. Böylesi bir durumda da dava dosyalarının makul sürede neticelendirilmesini konu edinen yargılamada usul ekonomisi ilkesi adeta ayaklar altına alınmış olacaktır. Karar verici konumunda bulunan hakim bakımından yargılama süreci adeta çekilmez bir hal alabilecektir. Osmanlı Devleti'nin ikinci padişahı olan Orhan Gazi' nin “ Adaletin en kötüsü geç tecelli edenidir. Sonunda hüküm isabetli olsa da, geciken adalet zulümdür. “ şeklindeki sözleri tarafımızca yargılama süreci adına hayati öneme ait ifadeler olarak görülmektedir. Bu sözler yargılamada usul ekonomisi ilkesinin ne kadar önemli olduğunu en iyi şekilde tasvir etmektedir.

Medeni Usul Hukukumuz açısından taraflarca getirme ilkesi kapsamında sunulacak olan delillerin mahkemeye gösterilebilmesi adına zaman sınırlaması bizzat kanunen

⁵⁸¹ Tutumlu, s.579

⁵⁸² Akkaya, s.463

⁵⁸³ Karaaslan, Medeni Yargılama Hukukunda Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevi, s. 101-103.

düzenleme getirilmek süratiyle yapılmıştır⁵⁸⁴. Kanunen düzenleme altına alınan süre dışında dava dosyasına delil kazandırılabilmesi için belli bazı şartlar getirilmiştir⁵⁸⁵.

Davacı tarafın delil sunabilmesi adına ilk süreci dava dilekçesi ile başlamaktadır. HMK m. 119 hükmü ile belirtildiği üzere davacı taraf iddiasına konu ettiği her bir vakıayı hangi delillerle ispat edeceğini dava dilekçesinde bulundurması gerekir. Basit yargılama usulüne tabi davalar bakımından davacının dava dilekçesi ile delil gösterme süreci tamamlanmış olacaktır. Yazılı yargılama usulüne tabi olan davalar bakımından davacı tarafın, davalı tarafça cevap dilekçesi sunulması halinde cevaba cevap dilekçesi sunma hakkı vardır. Davacı taraf sunacağı cevaba cevap dilekçesi ile de dosyaya kazandırmak istediği delilleri serbestçe gösterebilir. Dolayısıyla davacı tarafın dava ve cevaba cevap dilekçesi ile dilekçelerine konu olayları ispatlayabilmek adına istediği delili mahkemeye sunma hakkı bulunmaktadır⁵⁸⁶.

Davalı tarafın ise delil sunabilmesi adına ilk süreci cevap dilekçesi ile başlamaktadır. HMK m. 129 hükmü ile yapılan düzenleme gereği davalı taraf savunmasına konu ettiği her bir vakıayı hangi delillerle ispat edeceğini cevap dilekçesinde bulundurması gerekir. Basit yargılama usulüne tabi davalar bakımından davalının cevap dilekçesi ile delil gösterme süreci tamamlanmış olacaktır. Yazılı yargılama usulüne tabi olan davalar bakımında ise davacı tarafça cevap dilekçesine karşı cevaba cevap dilekçesi sunması halinde davalı tarafın da ikinci cevap dilekçesi sunma hakkı bulunmaktadır. Davalı taraf sunacağı ikinci cevap dilekçesi ile dosyaya kazandırmak istediği tüm delilleri serbestçe gösterebilir. Davalı tarafın cevap ve ikinci cevap dilekçesi ile dilekçelerine konu olayları ispatlayabilmek adına istediği delili mahkemeye sunma hakkı vardır⁵⁸⁷.

Davacı taraf, dava ve cevaba cevap dilekçesinde göstermiş olduğu delillerden HMK m. 196 hükmü uyarınca karşı tarafın açık muvafakati olmadıkça vazgeçemeyecektir. Yine aynı kanun maddesi kapsamında davalı taraf da cevap ve ikinci cevap ile göstermiş olduğu delillerden karşı tarafın açık muvafakati olmadıkça vazgeçemeyecektir.

Dilekçe teati aşaması tamamlandıktan sonra taraflar mahkemeye delil gösteremezler⁵⁸⁸. Ancak karşı tarafın süresinden sonra delil sunulmasına muvafakat etmesi halinde ilgili delil dosyaya kazandırılabilir. HMK m. 141/2 hükmü doğrultusunda iddia ve savunmasını

⁵⁸⁴ Çiftçi, Pınar, “Boşanma Davalarında Delillerin Gösterilmesine ve İbrahim İlişkin Güncel Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararlarının (Önemli Bir İçtihat Değişikliğinin) Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.20, S.1, 2018, ss.15-61, s.27-31.

⁵⁸⁵ Ulukapı, Ömer/Yardımcı, Taner Emre, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Sonradan Delil Gösterilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, C.16, Özel Sayı, 2014, ss.483-507, s.485

⁵⁸⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.360

⁵⁸⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.360

⁵⁸⁸ Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, s.822.

ıslah ya da karşı tarafın açık muvafakatiyle değiştiren ya da genişleten tarafın, iş bu iddia ve savunmayı ispatlamak adına yeni bir delil sunabilme hakkı vardır. Sonradan delil gösterilebilmesine ilişkin düzenlenen HMK m. 145 hükmü uyarınca, yargılamayı uzatmak amacı olmaksızın veya süresinde sunulmamasının ilgili tarafın kusurundan kaynaklanmayacak şekilde, süresi geçtikten sonra delil gösterilmesine hakim tarafından izin verilebilecektir⁵⁸⁹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 139/1-ç hükmü uyarınca dava dosyası taraflarına çıkarılacak olan ön inceleme duruşmasına davet tebligatında, ön inceleme davetiyesinin tebliğinden itibaren iki haftalık kesin süre içinde tarafların dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları, bu hususların verilen süre içinde yerine getirilmemesi hâlinde o delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılacaklarına karar verileceğine yönelik ihtar yer alması gerekir. Bu nedenle de tarafların daha önce dilekçelerinde gösterdikleri ve fakat henüz mahkemeye sunmadıkları belgeleri iki haftalık kesin süre içerisinde sunmaları gerekir. Ancak bu durum taraflara dilekçelerinde yer almayan yeni bir belge niteliğindeki delili dava dosyasına sunma hakkı tanımamaktadır.

3.4.4. Boşanma Davalarında Delillerin Sunulma Süresi

Boşanma davalarında tarafların delil göstermesi oldukça önemli bir yere sahiptir. Diğer özel hukuk davalarında olduğu gibi boşanma davalarında da delillerin dosyaya sunulma süresi adına Medeni Usul Hukuku'muzun genel geçer kuralları ve HMK ile düzenleme altına alınan kanun maddeleri belirleyici rol oynamaktadır.

Taraflarca getirme ilkesinin hakim olduğu boşanma davalarında dava dosyasındaki tüm deliller taraflarca mahkemeye bildirilen delillerdir. Hakimin re'sen dosyaya delil dahil etmesi gibi bir durum söz konusu değildir⁵⁹⁰. Boşanma davasına taraf olan eşler kanunen belirlenen süre zarfında tüm delillerini dosyada göstermeleri gerekir.

Boşanma davaları yazılı yargılama usulüne tabidir. Bu nedenle de davacı eş HMK m. 119 hükmü çerçevesinde düzenleyeceği dava dilekçesi ve davalı eş tarafından cevap dilekçesi sunulması halinde de cevaba cevap dilekçesi ile boşanmaya konu olan olayları ispat adına istediği şekilde delil gösterebilecektir. Davalı eş de cevap dilekçesi ve davacı eşin cevaba cevap dilekçesi sunması halinde ikinci cevap dilekçesi ile boşanmaya konu olan olayların kendi beyanındaki gibi gerçekleştiğinin ispat adına istediği şekilde delil gösterebilecektir.

⁵⁸⁹ Kaya, Cemil, Akcan, Recep, Medeni ve İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasası, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.12, S.1-2, 2009,s.130.

⁵⁹⁰ **Atalı/Ermenek/Erdoğan; Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s.822.

Gösterilen delillerin açık, net, anlaşılır ve de mahkemenin müzekkere yazmak suretiyle dosyaya kazandırmasına müsait olmayacak şekilde gösterilmesi halinde hakim tarafından davayı aydınlatma ödevi kapsamında HMK m. 31 hükmü ile delili gösteren tarafa açıklama yaptırılacaktır. Hakim tarafların gösterdikleri delili dosyada işlevsel bir hale getirmek adına açıklama yapılmasını istemektedir. HKM m. 31 kapsamında açılma istenilmesi taraflara açıklama başlığı altında yeni bir delil gösterebilme hakkı tanınmamaktadır⁵⁹¹.

Dilekçe teati aşaması tamamlandıktan sonra davaya taraf olan eşler yeni bir delil gösteremeyecektir. Dilekçe teati aşaması tamamlandıktan sonra hakim ön inceleme duruşması yapması gerektiğinden davanın taraflarına HMK m. 139 hükmü uyarınca düzenlenen ön inceleme duruşmasına davet tebligatı çıkartılacaktır. Ön inceleme duruşmasına davet tebligatını usulüne uygun tebliğ alan tarafların HMK m. 139/1-ç hükmü uyarınca daha önce dilekçelerinde gösterdikleri ama mahkemeye sunmadıkları delil niteliğindeki belgeleri iki haftalık kesin süre içerisinde mahkemeye sunmaları gerekir. Verilen kesin süreden sonra delil olarak dayanılan belgelerin dosyaya sunulmaları mümkün değildir. Bu noktada boşanma davasına taraf olan eşlere yeni bir delil niteliğinde belge göstermek ya da sunmak adına hak tanınması gibi bir durum söz konusu değildir. Kanunen verilen süre dilekçede ifadesi olan ama dosyada fiziken bulunmayan belgeler içindir⁵⁹². Mahkeme kanalıyla başka yerden getirtilecek belgeler adına gerekli posta gideri pul olarak delile dayanan tarafça karşılanmalıdır⁵⁹³.

Hakim HMK m. 137 hükmü kapsamında ön inceleme duruşmasını icra etmelidir. Boşanma davasına bakan hakim ön inceleme duruşmasında tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması adına gereken işlemleri yapacaktır. Mahkemeye ön inceleme duruşması sonrasında sunulacak olan delil daha önce tarafların dilekçelerinde dayanmış oldukları deliller olup yeni bir delil sunulması söz konusu değildir. HMK m. 139/1-ç hükmü kapsamında kalan belge niteliğindeki delillerin mahkemeye sunulması için ön inceleme duruşmasına davet tebligatının tebliğinden itibaren kanunen belirlenen iki haftalık kesin süre verildiğinden artık ön inceleme duruşmasında bu belgelerin sunulması için yeni bir süre verilmeyecektir.

Boşanma davaları bakımından tanık delili ise oldukça ayrı bir öneme sahiptir⁵⁹⁴. İşin niteliği gereği taraflar boşanma davalarına konu olan olayları tanıkları ile ispatlamaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle de boşanma davasına bakan hakim ön inceleme duruşmasında ya

⁵⁹¹ Çelik, Ferhat, **Boşanma Davalarında İspat ve Deliller**, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2018, s. 104

⁵⁹² **Mazlum**, s.129

⁵⁹³ **Mazlum**, s.129

⁵⁹⁴ Boşanma davalarında tanıklık yapmanın sosyal, toplumsal ve kültürel boyuttaki karşılığı adına yapılan ayrıntılı çalışma adına bkz. Nuhoglu, Hatice, Boşanma Sürecinde Kolektif Katılım: Tanıklık Müessesesi, **International Journal of Social Inquiry**, C.15. S. 2, Aralık, 2022, s.s. 627-647.

da tahkikat aşamasında dilekçelerinde “tanık deliline dayanmış olmaları halinde”, dinletmek istedikleri tanıkların HMK m. 240 hükmü uyarınca gösterecek şekilde mahkemeye liste olarak sunması adına taraflara süre verebilecektir. HMK m. 240 hükmü kapsamında verilecek olan sürenin kesin olup olmaması gerektiği noktasında kanunda belirleyici bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak HMK m. 243 hükmü uyarınca tanık listesi sunulabilmesi adına mahkeme tarafından kesin süre verilse ve bu süre içinde tanık listesi sunulmasa dahi mahkemece belirlenen dinlenme gününde hazır bulundurulan tanıkların dinlenmesi gerekecektir. Daha sonraki bir duruşma gününde ise hazır edilseler dahi tanık listesinde yer almayan tanıklar mahkeme tarafından karşı tarafın muvafakati olmadıkça dinlenilemeyecektir. Boşanma davaları bakımında tanık listesinin mahkemeye sunulması adına kesin bir süre verilmesinin dahi herhangi bir yaptırımının olmaması tarafımızca eleştirilmektedir. Boşanma davasında taraflar en çok tanık deliline dayanmaktadırlar. Mahkemeler bildirilen tanık sayısına göre duruşma günlerini düzenlemektedirler. Örneğin elli tane tanık bildirilen boşanma dosyasında tek celse de tüm tanıkların dinlenilmesi bir mümkün değildir. Tanık listesi sunmayan ama mahkemece belirlenen tanık dinleme gününde elli tane tanığın hazır edilmesi durumunda kanun gereği mahkeme tarafından tüm tanıklar hazır edildiği için dinlenmesi gerekecektir. Hazır edilen elli tanığı hangi hakim hangi güç ve zaman ölçüsünde dinleyebilecek ve hangi katip ya da mübaşir bu denli çalışmayı kaldırabilecektir. Boşanma davalarında Yargıtay’ın yerleşik içtihadı gereği, gösterilen tanıklardan bir kısmının yapmış olduğu tanıklığın ispat edilmek istenen husus hakkında yeterince bilgi edinmeye yeterli olduğu durumda mahkeme tarafından geri kalan tanıkların dinlenilmemesine yönelik HMK m. 241 hükmü kapsamında karar kurulamamaktadır. Boşanma davası tarafları sayı olarak kaç tane bildirmiş olurlarsa olsunlar bildirdikleri tüm tanıklar, herhangi bir vazgeçme ve iş bu vazgeçmenin de karşı tarafça kabul edilmesi hali olmadığı takdirde mahkeme tarafından dinlenmek zorundadır. Bu durum yargılamada usul ekonomisi ilkesi kapsamında ve makul sürede boşanma dava dosyalarının karara çıkartılmasını engellemektedir.

3.4.5. Boşanma Davalarında Yeni Delil Sunulması

Yargılamanın makul sürede tamamlanması esasına hizmet eden yargılamada usul ekonomisi ilkesi ve delillerin belli bir sürede dosyaya kazandırılmasına ilişkin teksif ilkesinin hakim olduğu boşanma davalarında taraflar, dilekçe teati aşması tamamlandıktan sonra yeni bir delil gösteremeyeceklerdir⁵⁹⁵.

⁵⁹⁵ Ulukapı, Ömer/Yardımcı, Taner Emre, s.495

Boşanma davasında davacının dava dilekçesi ve karşı tarafça cevap dilekçesi sunulması halinde cevaba cevap dilekçesiyle istediği delili dosyaya kazandırma hakkı bulunmaktadır⁵⁹⁶. Dava dosyasına tek bir dava ve cevaba cevap dilekçesi sunulabilir. Örneğin dava dilekçesi sunulduktan sonra henüz cevap dilekçesi sunulmamış olsa dahi ikinci kez dava dilekçesi adı altında dilekçe sunularak yeni bir delil bildirilemeyecektir. Yine cevaba cevap dilekçesi sunulduktan sonra her ne kadar cevaba cevap dilekçesi sunma süresi geçmemiş dahi olsa ikinci bir cevaba cevap dilekçesi adı altında yeni bir delil sunulamayacaktır. Davalı eş de cevap dilekçesi ve cevaba cevap dilekçesi sunulması halinde ikinci cevap dilekçesiyle istediği delili dosyaya kazandırabilecektir. Davalı tarafça cevap dilekçesi sunulduktan sonra henüz cevap verme süresi tamamlanmamış olsa dahi ikinci bir cevap dilekçesi ile yeni bir delil gösterilemeyecektir. İkinci cevap dilekçesi sunulduktan sonra henüz yasal iki haftalık süre tamamlanmış olsa dahi ikinci kez verilecek ikinci cevap dilekçesi ile yeni bir delilin dosyaya kazandırılması mümkün değildir.

Genel kural dilekçe teati aşaması tamamlandıktan sonra dosyaya yeni bir delil kazandırılmaması ise de boşanma davalarında ilgili kuralın istisnalarına rastlamak mümkündür. Tarafların boşanma dava dosyasına sunmuş oldukları dilekçelerinde göstermedikleri delillerini daha sonradan sunabilmesine karşı taraf muvafakat göstermesi halinde hakim tarafından HMK m. 141/2 hükmü uyarınca sonradan sunulan deliller dava dosyasına kabul edilecektir⁵⁹⁷.

Taraflar ıslah yöntemiyle HMK m. 176 hükmü uyarınca daha önceden yapmış olduğu bir usul işlemini tamamen ya da kısmen ıslah edebilecektir. Islah işlemi HMK m. 177 hükmü kapsamında tahkikat sona erinceye kadar ve HMK m. 176/2 hükmü uyarınca ancak bir kez yapılabilecektir. Boşanma davalarında taraf olan eşlerin yapmış oldukları usuli işlemleri bir kez olmak kaydıyla tamamen ya da kısmen ıslah edebilmeleri mümkündür.

Boşanmaya konu yeni bir olayın ya da savunma niteliğindeki beyanın ve dahi bunları ispata yönelik yeni bir delilin ıslah yöntemiyle HMK m. 141 hükmü uyarınca dava dosyasına kazandırılabilmesi mümkündür⁵⁹⁸. Örneğin evlilik birliğinin temelden sarsılması nedenine dayalı açılan bir boşanma davasında, davacı tarafın boşanma davası açılmadan önce gerçekleşen ve fakat dilekçelerinde yer vermediği “ diğ er eş in başka bir kadınla gönül ilişkisinin olduğu ve bu kadının da bizzat ortak akrabalarından biriyle evli olduğuna” yönelik iddiayı ve bu ilişkiyi gördüğünü iddia ettikleri yeni bir tanığı ıslah yöntemiyle boşanma dosyasına dahil edebilmesi mümkündür.

⁵⁹⁶ Mazlum, s. 129

⁵⁹⁷ Mazlum, s.124

⁵⁹⁸ Mazlum, s.124.

Boşanma davası açan eş dava dilekçesi sunduktan sonra tüm dava dilekçesini ıslah edip yeni sunacağı dava dilekçesinde ıslah edilen dilekçede yer almayan farklı olayları ve ispata yönelik yeni delilleri gösterebilecektir⁵⁹⁹. Bu durumda adeta yeniden dava açılmışçasına ıslah yöntemiyle sunulan yeni dava dilekçesi tebliğe çıkartılmak suretiyle dilekçe teati aşamasının başlatılması gerekir. İlk sunulan dava dilekçesi tümüyle ıslah edildiği için orada gösterilen deliller hiç sunulmamış bir hale gelir. Artık mahkemenin tamamen ıslah işleminin yapılmak suretiyle dosyaya sunulan dava dilekçesindeki deliller üzerinden inceleme yapması gerekecektir. Davalı tarafın da cevap dilekçesini sunması akabinde tüm cevap dilekçesini ıslah edip yeni sunacağı cevap dilekçesinde ıslah edilen dilekçede yer almayan olayları ve bu olayları ispatlamaya yönelik yeni delillerini gösterebilecektir. İlk sunulan cevap dilekçesi tamamen ıslah edildiği için artık oradaki deliller mahkemeye hiç bildirilmemiş hale gelecektir. Mahkemenin tamamen ıslah edilen cevap dilekçesini davacı tarafa usulüne uygun tebliğ ederek geri kalan dilekçe teati aşamasının tamamlanmasını sağlaması gerekecektir.

Boşanma davasını açmak adına sunulan dava dilekçesinde herhangi bir delil gösterilmemesi halinde davacı tarafın eğer cevap dilekçesi sunulmamış ise cevaba cevap dilekçesi sunma hakkı da olmayacağından sonradan delil gösterme imkanı bulunamamaktadır⁶⁰⁰. Dava dilekçesinin ıslah edilmesi hali ise saklıdır.

Boşanma davasında cevap dilekçesi sunmayan davalı taraf sonradan mahkemeye delil gösteremeyecektir⁶⁰¹. Cevap dilekçesinin süresi içerisinde sunulmamasına HMK m. 128 hükmü uyarınca davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü tüm hususların inkar edilmiş sayılacağı sonucu bağlanmıştır⁶⁰². ıslah ancak var olan bir usuli işlemi tamamen ya da kısmen değiştirilmek adına yapılabilen bir işlemdir. Bu nedenle süresi içerisinde cevap dilekçesi sunulmaması halinde ıslah ile cevap dilekçesi sunulması da mümkün olmayacağı kanaatindeyiz. Boşanma davasına hiç cevap dilekçesi sunmamış olan eşin ıslah ile cevap dilekçesi sunması ve bu yöntemle olay ileri sürmesi ve bu olayları ispata yönelik delil bildirmesinin mümkün olmadığını düşünmekteyiz.

Sonradan delil gösterilebilmesine olanak sağlayan teksif ilkesinin katılığını yumuşatmak adına düzenleme altına alınan HMK m. 145 hükmü uyarınca iki durumdan

⁵⁹⁹ Boşanmaya konu olayların gerçekleştiği zamanın boşanma davalarına etkileri adına ayrıntılı bilgi için bkz. **Gençcan**, s. 593-600.

⁶⁰⁰ Dava dilekçesinde hiç delil bildirmemiş davacının, ön inceleme aşamasında tanık dinletme talebinde bulunamayacağına ilişkin verilen karar için bkz. Yarg. HGK, T.16.11.2016, E.2014-2-1226, K.2016/1057 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁰¹ Süresi içerisinde cevap dilekçesi vermeyen davalının, HMK madde 141 ve 145 kapsamında bir faaliyeti de olmadığından sonradan delil gösteremeyeceğine ilişkin verile kara için bkz. Yarg. HGK, T.20.04.2016, E.2014-695, K.2016/522 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁰² Aras, Aslı, “Cevap Dilekçesi Verilmemesinin Hukuki Sonuçları”, **D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C.19, Özel Sayı-2017, ss.1927-1952, s.1932; **Kuru/Aydın**, s.186,187;

birinin varlığı halinde süresi geçmiş olsa dahi mahkeme tarafın sonradan göstermiş olduğu delili dosyaya katabilecektir⁶⁰³. İlk duruma göre delili süresinden sonra dosyaya sunan tarafın yargılamayı uzatmak niyetinde olmaması gerekir. Kanun koyucunun delil sunulmasına belirli bir süre getirmesindeki en önemli amaç yargılamadaki usul ekonomisi ilkesi çerçevesinde yargılamanın makul sürede neticelenmesini sağlamaktır. Bu nedenle de tarafın davayı uzatmak amacıyla olmaksızın sonradan sunacağı delil mahkeme tarafından dosyaya kabul edilebilecektir. İkinci durum da ise delilin süresinden sonra sunulmasında delili sunan tarafın gecikme yaşanmasında herhangi bir kusurunun bulunmaması halinde ilgili tarafça dosyaya sunulan delil mahkeme tarafından kabul edilebilecektir⁶⁰⁴. Bahse konu iki durumdan birinin varlığı halinde boşanma davasına taraf olan eşler HMK m. 145 hükmü kapsamında süresi geçtikten sonra da dosyaya delil sunabileceklerdir. Süresi geçtikten sonra gösterilen iş bu delilin dava dosyasına kabul edilip edilmemesi noktasında ise boşanma davasına bakan hakimin HMK m. 145 hükmünden kaynaklı geniş bir takdir hakkının bulunduğunu söyleyebiliriz.

3.5. Hukuka Aykırı Delil

3.5.1. Genel Olarak

Kişilerin dava dosyalarında davalı ya da davacı sıfatıyla hak arayabilme özgürlüğü bizzat Anayasa m. 36 hükmü ile güvence altına alınmıştır. İlgili madde uyarınca her ne kadar iddia ve savunma eylemine girişebilme noktasındaki yargı mercilerinde hak arama hürriyetine ilişkin hakka yer verilmiş ise de bu hakkın bir sınırının olduğu da belirtilmiştir. Getirilen sınırlama gereği meşru vasıta ve yollardan faydalanmadan iddia ve savunma yapılamayacaktır. Hak arama hürriyetinin meşru vasıta ve yollarla kullanılması zorunludur⁶⁰⁵.

Kişilerin iddia ve savunmalarını ispatına yönelik sunacakları delilin niteliğine ilişkin Anayasa m. 38/6 hükmü ile düzenleme getirilmiştir. İlgili düzenleme gereği kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular delil olarak kabul edilemeyecektir. Dava dosyasında istedikleri doğrultuda karar çıkması adına tarafların temel çaba gösterdiği faaliyet mahkemeye delil göstermektir. Böylelikle dava dosyasına bakan hakimi iddia ve savunmalarının doğruluğuna ikna ederek talep sonuçları gibi hüküm kurmasını sağlayabileceklerdir. Mahkemeye tarafların göstermiş oldukları delillerin Anayasa hükmü ile getirilen düzenleme gereği hukuka aykırı yollardan elde edilmemiş olması gerekir.

⁶⁰³ Akkaya, s.465

⁶⁰⁴ Bolayır, Nur, **Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanması ve Tarafların ve Hakimin Rolü**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, s.238

⁶⁰⁵ Ateş, Mustafa, “Hukuk Yargılamasında ve Özellikle Boşanma Davalarında Hukuka Aykırı Deliller”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Ankara, Y.3, S.18, 2008, ss.89-105, s.90,91

Dava dosyası taraflarının iddia ve savunmalarının doğru olduklarına hakimi ikna etmek adına sahip oldukları ispat hakkı HMK m. 189 hükmü ile düzenleme altına alınmıştır. İlgili maddenin ikinci fıkrası uyarınca bir vakıanın ispatlanması adına hukuka aykırı olarak elde edilen ve dosyada gösterilen deliller mahkeme tarafından dikkate alınamaz. Tarafların talep ettikleri doğrultuda karar verilmesi için iddia ve savunmalarının doğruluğunu ispatlaması oldukça önemli ise de ispat faaliyetinde bulunurken kullanacakları delillerin hukuka aykırı yollardan elde edilmemiş olması da oldukça önemli bir husustur⁶⁰⁶. Aksi takdirde ispat faaliyetinde bulunmalarının mahkeme huzurunda bir önemi olmayacaktır. Davanın taraflarına kanunen tanınan ispat hakkı sınırsız nitelikte değildir. Yine kanunen sınırlama getirilmek suretiyle ispat hakkının hukuka aykırı olmayacak delillerle kullanılabileceği belirtilmiştir⁶⁰⁷.

Anayasa'nın m. 36 ve 38/6 hükümleri ile HMK m. 189 hükmünü ele aldığımızda; kişiler hak arama hürriyeti kapsamında davacı ya da davalı sıfatıyla iddia ve savunma yapabilir, iddia ve savunmalarının doğru olduklarına ilişkin hakimi ikna edebilmek adına sahip oldukları ispat hakkını kullanabilir ve ispat hakkını kullanmak için de gereken delilleri mahkemeye gösterebilirler. Mahkemeye gösterilecek olan delilin niteliği hususundaki tek sınırlama ise kanuna ve hukuka aykırı olarak elde edilmemiş olmasıdır. Taraflarca dosyada gösterilen delillerin kanuna ve hukuka aykırı olarak elde edilmemiş olması gerektiğine ilişkin sınırlama bizzat Anayasa ve Kanun maddesi ile düzenleme altına alındığından, mahkeme tarafından re'sen incelenmesi gereken bir husustur. Dava dosyasına taraflarca sunulmuş olan bir delilin, karşı tarafın bu konuda bir itirazı olmasa dahi bizzat hakim tarafından kanuna ve hukuka uygun olacak şekilde elde edilip edilmediği değerlendirilmelidir. Hakim sunulan delilin kanuna ve hukuka aykırı yollardan elde edildiğine kanaat getirir ise hangi maddi vakıayı ispatlamak adına sunulmuş olursa olsun değerlendirmeye almayacaktır. İlgili delilin mahkeme tarafından değerlendirmeye alınmaması durumunda hak arama hürriyeti ya da ispat hakkı ihlalinin olduğu sonucu çıkarılamayacaktır⁶⁰⁸.

Doktrinde kanuna ve hukuka aykırı yollarla elde edilen delillerin yargılama aşamasında hakim tarafından kabul göremeyeceği ve neticede verilecek karar üzerinde etkili olamayacağına ilişkin, kanuna ve hukuka aykırı yolu zehirli bir ağaca ve bu yolla elde edilen delili de zehirli meyveye benzeten “ zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir” şeklinde tasvir

⁶⁰⁶ Pekcanitez, Hakan, **Medeni Usul Hukukunda Hukuka Aykırı Yollardan Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi**, Haluk Konuralp Anısına Armağan, C.1, Ankara, 2009, ss.789-850, s.828; **Akkaya**, s.475-476; **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s.833

⁶⁰⁷ Karahacıoğlu/Parlar, s. 57-58

⁶⁰⁸ **Pekcanitez**, s.792; **Akkaya**, s.472; **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s.833,835

yapılmıştır⁶⁰⁹. Böylelikle kişilerin kanuna ve hukuka aykırı yollardan elde ettikleri delillerle iddia ve savunmalarını ispatlaması engellenmek istenmiştir⁶¹⁰.

Uygulamada hukuka aykırı olarak mahkemede gösterilen deliller konut dokunulmazlığının ihlal, özel hayata ve haberleşme özgürlüğüne müdahale edilmesi gibi yöntemlerle elde edilmektedir⁶¹¹. Teknolojinin günden güne gelişmesiyle birlikte insanların bir şeye ulaşması daha kolay hale gelmiştir. Bu durum iyiye kullanılabileceği gibi maalesef kötüye de kullanılabilmektedir. Örneğin cep telefonlarında video çekme özelliğinin bulunması ve videoların her an yanınızda taşıdığınız cep telefonlarıyla kolay bir şekilde izlenebilir olması çalışan bir annenin bebeğini özlediği an kolaylıkla videosunu izleyerek bebeğine olan özlemini hafifletebilecek ve gün içerisindeki motivasyonunu artırmasını sağlayabilecektir. Fakat aynı cep telefonunun video kaydı özelliği bir başka kişinin izni olmadan görüntülerinin alınması suretiyle kötü niyetli olarak da kullanılabilmektedir. Dava dosyası tarafları kendi iddia ve savunmalarının doğru olduğunu ispatlamak ve hakim tarafından kendi talepleri doğrultusunda karar verilmesini sağlamak için oldukça hırslı ve öfkeli bir yarış içerisine girebilmektedirler. Bu noktada adeta gözü dönen taraflar ispat faaliyetini tamamlayıp hakimi ikna edebilmek adına günümüz koşullarında gittikçe gelişen teknolojik her türlü adet, edevat ve sistemi kullanarak, ulaşılması aslında güç olan belge ya da maddi vakıalara hızlıca ulaşabilmektedirler. Tarafların ulaştıkları belge ya da maddi vakıaları ne şekilde elde ettikleri düşüncesinden uzaklaşıp, tek odak noktaları iddia ve savunmalarını ispatlayarak hakimnin istedikleri gibi karar vermesi olabilecektir. Mahkemeler tarafından herhangi bir denetim yapılmadan tarafın sunduğu her şeyin hukuka uygun delil olarak kabul edilip hükme esas alınması halinde, dava dosyası taraflarının kişisel hırs ve duygularla yapabileceği delil toplama eylemleri ile başka kişilerin özgürlük alanlarına müdahale edilmesine neden olunabilecektir. Bu durumda taraflar adeta suç işlemeye teşvik edilerek hukuk devleti ilkesine zarar verici sonuçlar doğabilecektir. Tüm yasa koyucular, yasa koyucuların oluşturduğu yasalar ve bu yasayı uygulamakla görevli olanlar hiç bir zaman hukuk devleti ilkesinden bir adım dahi uzaklaşmamalıdır.

Dava dosyası taraflarının bir şekilde elde ettikleri delillerin hukuka aykırı olarak mı yoksa uygun bir şekilde mi elde edildiğini belirlemeye yönelik takdir hakkı hakime aittir.

⁶⁰⁹ Zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir tabirine ilişkin yapılan ayrıntılı çalışma için bkz. Köse, Hamid, “Delil Değerlendirmesi Yasakları Bakımından Zehirli Ağacın Meyvesi Doktrini”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı: 13, 2022, ss. 165-202.

⁶¹⁰ **Akkaya**, s.477

⁶¹¹ **Pekcanitez**, s.826.

Hakim bu takdir hakkını kullanırken yerleşik Yargıtay içtihatlarından⁶¹² ve doktrinden⁶¹³ faydalanabilecektir. Hakim tarafından yapılacak belirleme sonucunda tarafların sundukları deliller ya ispat aracı olarak kullanılacaklar ya da hukuka aykırı olarak elde edildiği kanaatine varılması halinde ispat aracı olarak kullanılamayacaklardır.

3.5.2. Boşanma Davalarında Karşılaşılan Hukuka Aykırı Deliller

Boşanma davaları konusu itibariyle kişilerin en özel, hassas ve mahrem alanlarını kapsamına almaktadır. Toplumun en temel taşı olan ailenin yaşama alanını sürdürdüğü müşterek konutunun içerisinde yaşanan olaylar boşanma davasının açılmasıyla gün yüzüne çıkmaktadır. Boşanma aşamasına gelene kadar eşlerin kendi özelliklerinde tutup kimseye göstermeme gayretinde oldukları hususlar boşanma davasının açılmasıyla birlikte ortaya çıkartılmaya çalışılmaktadır. Ailelerin özel, gizli ve korunaklı alanı içerisinde kalan durumların açığa çıkartılması oldukça zor olabilecektir⁶¹⁴. Bu nedenle de bazen eşler ilgili durumları açığa çıkartıp boşanma davasının görüldüğü mahkemeye sunmak adına kanuna ve hukuka aykırı yollara girişmeyi tercih edebilmektedirler.

Boşanma nedenlerinin düzenleme altına alındığı TMK m. 161-166 hükümleri ele alındığında kanunen belirlenen boşanma nedeninin taraflarca hakim huzurunda ispatlanması gerekmektedir⁶¹⁵. İspat faaliyetini yerine getirme aracı olan deliller bakımından ise herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Boşanma davasına taraf olan eşler iddia ve savunmalarının doğru olduklarına ilişkin hakimi ikna ederek istedikleri doğrultuda karar verilebilmesi adına mahkemeye herhangi bir delil sunabileceklerdir. Serbest delil sisteminin uygulama alanı bulunduğu boşanma davalarında tarafların diğer özel hukuk davalarına oranla çok çeşitli sayıda kanuna ya da hukuka aykırı olarak elde edilen delilleri mahkemeye sunduklarını söyleyebiliriz.

⁶¹² Hukuka aykırı delil noktasında Yargıtay'ın vermiş olduğu çeşitli kararlarının ele alınması suretiyle yapılan ayrıntılı bilgilere yer verilen çalışma için bkz. Akil, Cenk, "Yargıtay Kararları Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Hukuka Aykırı Biçimde Elde Edilmiş Delillerin Değerlendirilip Değerlendirilemeyeceği Meselesi", **AÜHFD**, C. 61, S. 4, ss.1226-1249.

⁶¹³ Hukuka aykırı delil noktasında doktrinde yer görüşler ve iş bu görüşlere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Tanrıver, Süha, "Türk Medeni Usul Hukuku Bağlamında Hukuka Aykırı Yollardan Elde Edilen Delillerin Durumunun İrdelenmesi", **TBB Dergisi**, S. 65, 2006, s. 119-128.

⁶¹⁴ Hukuka uygun delil elde etme güçlüğü olan alanlarda ve tarafın kusuru olmadan yargılamada ispat güçlüğü olan alanlarda ve tarafın kusuru olmadan yargılamada ispat güçlüğü yaşanan hallerde ya da delilin kabulündeki menfaatin delilin elde edilışindeki ihlale nazaran açıkça üstün geldiği durumlarda, HMK m. 189/2 ile getirilen mutlak yasağın katı biçimde uygulanması, somut uyumsuzluklarda ispat temel hakkının aşırı şekilde sınırlandırılması sonucunu ortaya çıkarabileceğine dair görüş ve ayrıntılı bilgi için bkz. Kılıçoğlu, Evren, **Medeni Yargılama Hukukunda Hukuka Aykırı Yoldan Elde Edilmiş Deliller**, Onikilevha Yayınları, İstanbul, Kasım, 2021, s. 424-431.

⁶¹⁵ **Akıntürk/Ateş**, s. 239.

Boşanma davalarında genel itibariyle kusura dayalı boşanma sistemi kabul edilmiştir. Karşı tarafın kusurlu olduğuna hakimi ikna etmek oldukça önemlidir⁶¹⁶. Kişinin boşanabilmesi ve devamında boşanmanın fer'ileri olarak tabir edeceğimiz maddi ve manevi tazminat ile yoksulluk nafakası hak edebilmesi, karşı tarafın kusurlu olduğunu ispatlayabilmesine bağlıdır⁶¹⁷. Örneğin eşinin kendisini başka bir kadınla aldattığına yönelik kadın eş tarafından açılan boşanma davası, koca tarafından aldatma olayı kabul edilse dahi mahkeme huzurunda aldatma olayı ispatlanılmadığı müddetçe hakim tarafından boşanmaya yönelik hüküm kurulamayacaktır. Böylesi bir durum içerisinde olan kişiler uygulamada hukuka aykırı delillere başvurabilmekte ya da sırf boşanabilmek adına tüm nafaka, tazminat ya da katılma alacağı gibi haklarından vazgeçip anlaşmalı boşanmaya başvurmak zorunda kalmaktadırlar.

Boşanma davalarına özgü yargılama usulü TMK m. 184 hükmü ile düzenleme altına alınmıştır. İlgili düzenleme uyarınca taraflarca sunulan delillerin hakim açısından hiçbir bağlayıcılığı olmayacaktır. Hakim delilleri serbestçe değerlendirerek hükme esas alıp almayacağına kanaat getirebilecektir. Tarafların boşanmaya konu hususlar hakkında yapmış oldukları ikrarın dahi hakim açısından bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Kesin delil niteliğine sahip olan “ yemin “ , boşanma davalarında ne tarafların istemiyle ne de hakim tarafında re'sen önerilemeyecektir. Hakim taraflar ne derse desin hangi delili gösterirse gösterebilir; boşanma davasına konu edilen olguların gerçekten var olduklarına vicdanen kanaat getirmediği iş bu olgular ispatlanmamış olacaktır. Tüm bu açıklamalar ele alındığında boşanma davalarına bakan hakime, tarafların sunduğu delilleri değerlendirmek suretiyle hükme esas alıp almama noktasında oldukça geniş bir takdir hakkı tanındığını görülmektedir. Hakimin sunulan delilleri değerlendirirken ispat faaliyetine etkili olup olmayacağına yönelik kanaatindeki temel argüman vicdani olacaktır. Boşanmaya taraf olan eşler delilleri serbestçe değerlendirme yetkisine sahip olan hakimin vicdani kanaatini etkileme noktasında oldukça istekli olabilmektedirler. Tarafların sahip oldukları istek onları kanuna ya da hukuka aykırı olarak delil elde etmeye de teşvik edebilmektedir.

Boşanma davalarının kendine özgü konuları, boşanma davalarına ilişkin kanun maddesi ile düzenleme altına alınan esas ve usulüne ilişkin düzenlemeler, kusura dayalı boşanma sisteminin kabul edilmiş olması, çağımızın yeni iletişim ve sosyalleşme araçları ile gelişmiş teknolojinin getirdiği olanaklarla bir şeylere erişimin çok daha kolay hale gelmesi⁶¹⁸

⁶¹⁶ Köseoğlu, s.11

⁶¹⁷ Gençcan, s.1096-1180.

⁶¹⁸ Teknolojik gelişmelerin kişilik haklarının ihlaline etkisi için bkz. Özkaya, Barış/ Toprak, İbrahim, Manas, Türkiye’de Güvenlik Faaliyetleri Kapsamında Kişisel Verilerin İşlenmesi, **Sosyal Araştırma Dergisi**, Cilt:11, 2022, s. 1291-1304.

gibi hususların kişileri hukuka aykırı delil elde etmeye adeta teşvik ettiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle de hukuka aykırı delil durumuna en çok boşanma davalarında rastlanmaktadır. Dosyaya sunulan delillerin hukuka uygun olup olmadığı ise tarafların ileri sürülmesiyle ya da re'sen hakimın araştırması gereken bir husustur. Hakimın dosyadaki bir delilin hukuka uygun olup olmadığını mutlak surette inceleyerek, vereceği kararda hangi gerekçelerle hukuka uygun olarak kabul edip etmediğini açıklama yükümlülüğü vardır. Hakimın dosyadaki bir delilin hukuka uygun olup olmadığını inceleme yükümlülüğü; silahların eşitliği ilkesi⁶¹⁹, hukuk devleti ilkesi⁶²⁰, dürüstlük kuralı⁶²¹ ve adil yargılanma hakkı⁶²², nın zorunlu bir gereğidir.

Boşanma davalarında karşılaşılan hukuka aykırı delillerden bazıları gerçekten var olan bir şeyin hukuka aykırı olarak elde edilmek suretiyle dava dosyasına sunulması şeklinde bazıları ise gerçekten olmayan bir şeyin hukuka aykırı olarak var edilmesi ve dosyaya sunulması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Yine bazı hukuka aykırı deliller kişilerin özel hayatının gizliliğinin ihlal edilmesi suretiyle elde edilebildiği gibi bazıları da kişilerin haberleşme hürriyetinin ya da konut dokunulmazlığının ihlal edilmesi suretiyle elde edilebilmektedir. Kişilerin özel hayatının gizliliğinin, haberleşme hürriyetinin ve konut dokunulmazlığının aynı anda ihlal edici özellikte hukuka aykırı delil elde edilmesi de mümkün olabilmektedir.

Boşanma davalarına konu olan olaylar genellikle kapalı kapılar arkasında yaşanmakta ve hatta bazen kişinin kendisi dışında bir ikinci kişinin dahi bilmediği dolayısıyla oldukça özel ve gizli alanda kalan konulardan oluşmaktadır. Boşanma davasına taraf olana eşlerin gizli ve özel alanda kalan hususları açığa çıkararak dava dosyasına sunabilmeleri oldukça güç olabilmektedir. Aile hukuku alanımızdaki boşanma davaları bakımından kusura dayalı boşanma sistemi kabul edilmiş olması nedeniyle, anlaşmalı boşanma dışındaki diğer boşanma davalarında eşler diğer eşin boşanmayı gerektirecek bir hal içerisinde olduğunu hakime ispatlayamadıkları müddetçe boşanamayacaklardır. Hal böyle olunca da eşler iki yaman çelişkiyi barındıran bir sürece girmek durumunda kalmaktadırlar. Ya hakim tarafından bir ihtimal kabul edilir umuduyla hukuka uygun olarak elde etmeleri mümkün olmayan gizli olayları açığa çıkararak boşanma davası açacaklar ya da haklı olmalarına rağmen ve pek

⁶¹⁹ **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s.835,836

⁶²⁰ **Ateş**, s.96

⁶²¹ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s.363,364

⁶²² **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s.835

muhtemel alacakları tazminat ve nafakalardan vazgeçerek sırf boşanabilmek adına karşı tarafı da ikna etmek suretiyle anlaşmalı boşanma davası açma yoluna gidecekler⁶²³.

Eşlerin gizli ve özel alanda kalan boşanma davasına konu olabilecek olaylara ilişkin delilleri bizzat kendileri ulaşmak suretiyle mahkemeye sunabildikleri gibi mahkemeden de herhangi bir işlem yapılması suretiyle dosyaya kazandırılmasını talep edebilmektedirler. Kişilerin kimseyle paylaşmadığı duygu ve deneyimlerini aktarabildikleri günlük ya da günümüzde pek tercih edilmese de bir başkasıyla iletişim aracı olarak kullandıkları mektuplar bir başkası tarafından sahibinin rızası dışında elde edilmesi durumunda yasak delil haline geleceklerdir⁶²⁴. Bazen eşler birbirlerinin özel alanında kalan günlük ya da mektuplara diğerinin rızası dışında ulaşarak, açacakları boşanma davasında delil olarak sunabilmektedirler. Bu duruma ilişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu vermiş olduğu bir karar ile dava dosyasında mevcut bulunan delillerin kişilerin özel hayatlarına müdahale edilmeksizin hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş olması gerektiğini belirtmiştir. Ancak eşlerin aile hayatını sürdürdüğü müşterek konutta bulunan günlük, mektup ya da not defteri tarzındaki metinler ise farklı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Her ne kadar günlük, mektup ya da not defterleri kişilerin özel hayatları kapsamında kalsa da müşterek hanenin herhangi bir yerinde muhafaza edilmeleri halinde diğer eş tarafından bulunabileceği bilinebilecek bir gerçekliktir. Bu nedenle de bahse konu belgeler diğer eş tarafında müşterek hanede bulunduğu hukuka aykırı olarak elde edilmiş bir delil olarak kabul edilmeyecektir⁶²⁵. Tarafımızca Yargıtay'ın vermiş olduğu karar isabetli bulunmaktadır. Müşterek hane içerisindeki her şeye aile fertleri kolaylıkla ulaşabilecektir. Bir kimse günlük, mektup ya da not defteri tarzı özelinde kalan bir yazılı metni müşterek hane içerisinde herhangi bir yere bırakır ise bunun bir başka aile üyesinin bulunma ihtimalini de göze alması gerekir.

Günlük, mektup ya da not defterinin boşanma davasına bakan mahkeme vasıtasıyla da getirilmesi talebi söz konusu olabilmektedir. Örneğin “eşimin tuttuğu bir günlük var bunu da işyeri kasasında saklıyor ya da ona gelen bir mektup var ama o bunu bankadan kiraladığı özel bir kasada muhafaza ediyor “ denilmek suretiyle mahkeme kanalıyla ilgili mektup ya da günlüğün dosyaya getirilmesi adına mahkemenin işlem yapması talep edilebilmektedir. Bu kapsamdaki talep, özel hayatın gizliliğinin ihlaline yönelik gerçekleştirilecek eylemin

⁶²³ Mutlak delil yasağına dair HMK m. 189/2 hükmünün katı surette uygulanmasının ispat temel hakkının ölçüsüz olarak sınırlandırıldığı olaylarda, anayasa şikayeti yolunda, bu mutlak yasaklamanın somut uyuşmazlıkta yaratabileceği aşırı ispat hakkının engelinin AİHM uygulamasıyla irtibatlı olarak adil yargılanma hakkının gerekleri de dikkate alınmak suretiyle Anayasa Mahkemesi tarafından usulen temel hak ihlali boyutuyla incelenmek üzere gündeme alınabileceğine dair görüş için bkz. **Kılıçoğlu**, s. 431.

⁶²⁴ **Pekcanitez**, s. 843-844

⁶²⁵ Yarg. HGK. T.25.09.2002, E.2-617, K.648 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı).

mahkeme aracı kılınarak meşru bir hale getirilemeyeceği, böylesi bir işlemin mahkeme tarafından yapılması hukuk devleti ilkesine aykırılık teşkil edeceği gerekçesiyle mahkeme tarafından reddedilecektir.

Günümüz koşullarında hemen hemen herkes hem iletişim hem de bir nevi sosyalleşme aracı olarak bir cep telefonu kullanmaktadır. Cep telefonlarının video ya da fotoğraf çekme ve ses kaydı alabilme özelliği sayesinde her an her şey özel hayatın gizliliği ihlal edilmek suretiyle görüntülenerek kayıt altına alınabilmektedir⁶²⁶. Bu durum boşama dosyalarına karşı tarafın haberi olmaksızın çekilen birçok fotoğraf, video ya da kaydın dosyaya sunulmasına sebep olmaktadır. Yargıtay dosyaya sunulan fotoğraf, video ya da herhangi bir kaydın hukuka aykırı olarak mı ele geçirildiği ya da böylesi bir delil olmamasına rağmen hukuka aykırı olarak mı var edildiği ayrımına gitmektedir. Eğer gerçekten var olan bir hadise hukuka aykırı şekilde ortaya çıkarılarak delillendiriliyorsa bu durumda dava dosyasındaki somut olaya göre ilgili delil değerlendirmeye alınabilecektir. Ancak gerçekte olmayan bir şey hukuka aykırı olarak var ediliyorsa değerlendirmeye alınması mümkün değildir⁶²⁷. Yargıtay'ın boşanma davalarına ilişkin geliştirdiği bahse konu ikili yaklaşım sonucu hukuka aykırı delilin mahkemece değerlendirilebilme ihtimalini düşünen taraflar hukuka aykırı delil elde etmeye yönelebilmektedirler⁶²⁸. Fakat Yargıtay'ın ikili yaklaşımının oldukça özel ve gizli alanda kalan, başka türlü erişimi mümkün olmayan olayların ortaya çıkartılarak mahkemeye sunulması suretiyle vicdanen hakkaniyetli kararlar verilebilmesine de olanak sağladığını söyleyebiliriz.

Her ne kadar ilgili kişinin haberi ve rızası olmaksızın ses ya da görüntüsünün kayıt altına alınması hukuka aykırı delil olarak kabul edilmekte ise de kamuya açık bir alanda alınan görüntü ya da ses kayıtları ilgili kişinin özel hayatına müdahale olarak nitelendirilemeyeceğinden hukuka aykırı olarak elde edilmiş olmayacaktır⁶²⁹. Örneğin sokak ortasında karısını döven kocanın şiddet eylemini ispat adına oradaki bir marketin kamera kayıtları hukuka uygun bir delil olarak boşanma dava dosyasına sunulabilecektir. Yine diğer eşin bir başkası ile otele gittiğini iddia eden eş ilgili otelin kamera kayıtlarının getirilmesi adına boşanma davasına bakan mahkemeden talepte bulunabilecektir⁶³⁰. Fakat diğer eşin dedektif tutulmak suretiyle görüntü kayıtlarının aldırılarak mahkemeye sunulması hali hukuka

⁶²⁶ Pekcanitez, s. 789-790

⁶²⁷ Yarg. HGK. T.15.02.2012, E.2011/2-703, K.2012/70 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı); Yarg. HGK., T.26.11.2014, E.2013/4-1183, K.2014/960 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı).

⁶²⁸ Akkaya, s.491

⁶²⁹ Pekcanitez, s. 847

⁶³⁰ Yarg. 2. HD, T.28.09.2016, E.2015/19062, K.2016/13240 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

aykırı delil olarak kabul edilmektedir⁶³¹. Müşterek konutta çocukları kontrol edebilmek adına ya da güvenlik amaçlı yerleştirilen kamera kayıtlarına ve site içerisinde bulunan kamera kayıtlarına yansıyan kayıtlar ise boşanma davalarında hukuka uygun deliller olarak dosyaya sunulabileceklerdir⁶³². Fakat diğer eşi takip etmek amaçlı bilgisi dışında iş yerine gizli şekilde yerleştirdiği kameranın ses ya da görüntü kayıtları hukuka aykırı olarak kabul edilip hükme esas alınamayacaktır.

Yargıtay vermiş olduğu bir kararında ortak konuta diğer eşin haberi olmaksızın ses kayıt cihazı yerleştirerek sadakat yükümlülüğü ile bağdaşmayan davranışlarını tespit etmek özel hayatın gizliliğini ihlal etmek olarak algılanmamalı ve aksine aile birliğinin sağlandığı müşterek konuta meşru olmayan bir amaç için başkalarının kabul edilmesine ve aile hayatının gizliliğini ihlal edilmesine sebep olan diğer eş için kocanın yerleştirdiği ses kaydının hukuka aykırı olarak elde edildiği söylenemeyeceği görüşüne varılarak, kişilerin değil ailenin özel alanının ihlalinin daha öncelikli ve önemli olduğunu belirtmiştir⁶³³. Fakat Yargıtay'ın yakın tarihte vermiş olduğu kararlarında ise diğer eşin bilgisi ve rızası olmaksızın alınan ses kayıtlarının hukuka uygun delil olarak kabul edilmek suretiyle hükme esas alınamayacağına yer verilmektedir⁶³⁴.

Eşlerin telefon görüşmesi kayıtları cep telefonuna casus programı yüklenmesi gibi hukuka aykırı yollarla elde edilerek boşanma dosyasına delil olarak sunulsa dahi mahkeme tarafından hükme esas alınmayacaktır⁶³⁵. Yine telefon görüşmelerinin karşı tarafın rızası olmaksızın kayda alınması hukuka aykırılık teşkil edecektir⁶³⁶. Fakat karşı tarafın rızası ile kayıt altına alınan telefon görüşmeler ise daha sonrasında hukuka uygun delil olarak mahkemeye sunulabilecektir⁶³⁷. Karşı taraf ile yapılan görüşme telefonun hoparlöründen bir başkasının duymasına sebebiyet verecek nitelikte gerçekleşmiş ise konuşmayı duyan üçüncü kişinin telefon görüşmesine ilişkin yapacağı tanıklık kapsamında vereceği beyanlar ise mahkeme tarafına hükme esas alınabilecektir.

Boşanma davasına taraf olan eşler üçüncü bir şahsın telefon kayıtlarının getirtilmesi adına mahkemeden talepte bulunabilmektedirler. Mahkeme davanın tarafı olmayan üçüncü şahsa ilişkin telefon kayıtlarının getirtilmesi talebini, dava dışı bir başka kişinin özel hayat gizliliğinin ve haberleşme hürriyetinin ihlal edilemeyeceği gerekçesiyle reddederek hukuka aykırı nitelikteki delilin dosyaya kazandırılmasına aracı olmayacaktır. Uygulamada boşanma

⁶³¹ Yarg. 2.HD, T.03.04.2019, E.2018/1268, K.2019/3978 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı).

⁶³² **Pekcanitez**, s. 847

⁶³³ Yarg. 2.HD, T.20.10.2008, E.2007/17220, K.2008/13614 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı).

⁶³⁴ Yarg. 2.HD, T.13.09.2018, E.2016/20550, K.2018/9193 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶³⁵ Yarg. 2.HD, T.01.06.2017, E.2015/26918, K.2017/6688 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶³⁶ **Pekcanitez**, s. 844

⁶³⁷ **Pekcanitez**, s. 845-846.

davasına taraf olan eşler her hangi bir telefon numarasını mahkemeye sunarak ilgili operatörden görüşme kayıtlarının getirtilmesini talep etmektedir. Mahkeme re'sen araştırma yapmak suretiyle ilgili telefon numarasına ilişkin hattın davanın taraflarından birine ait olup olmadığını tespit etmelidir. Telefon numarasına ilişkin hattın davanın tarafı olan eşe ait olduğunun anlaşılması halinde görüşme kayıtlarının getirtilmesi adına mahkeme tarafından işlem yapılabilecektir. Hattın dava dışı üçüncü bir kişiye ait olduğunun anlaşılması halinde ise görüşme kaydının getirtilmesine yönelik herhangi bir işlem yapılamayacaktır.

3.6. Sosyal Medya Paylaşımlarının Boşanma Davasındaki Delil Niteliği

3.6.1. Genel Olarak

Önceden insanlar tarafından birbirleriyle haberleşebilmek ya da birilerine duygularını ifade edebilmek adına mektup yazma, mail atma, telefonla arama ve mesaj gönderme gibi yöntemler kullanılmaktayken; modern çağda gelişen teknolojinin de etkisiyle facebook, twitter, instagram, telegram, snapchat, tikTok, swarm, whatsApp, youTube, reddit, pinterest ve Messenger gibi sosyal paylaşım siteleri tercih edilmeye başlanılmıştır. Bahse konu sosyal paylaşım siteleri hem haberleşme hem de bir nevi başka kişilere ne halde olduğunu, neler yaptığını, duygularını ve düşüncelerini aktarma anlamında sosyalleşme aracı olarak kullanılabilir⁶³⁸.

Günümüz sosyal hayatının adeta vazgeçilmez bir parçası olan sosyal paylaşım siteleri ile insanlar her an yanlarında taşıyabildikleri cep telefonu, tablet ya da bilgisayarları vasıtasıyla daha kolay ve daha seri bir şekilde birbirleriyle haberleşebilir ve herhangi bir şeyi paylaşabilir hale gelmişlerdir. Her anın başka kişilerle kolaylıkla paylaşılabilmesi fikri pek çok insanın adeta vazgeçilmezi haline gelmiştir⁶³⁹. Gördükleri güzel bir manzarayı, yedikleri yemeği, içtikleri kahveyi, okudukları kitabın kendilerine güzel gelen satırlarını, aldıkları kıyafeti, katıldıkları herhangi bir kutlama merasimini, eğlenmek ve vakit geçirmek adına gittikleri mekanı, eşleriyle ya da çocuklarıyla paylaştıkları güzel bir anını, yaşadıkları evin mutfak ya da herhangi başka bir yerini, çalışma yerlerini, en sevdiği arkadaşlarını, akrabalarını ve dahi sayamayacağımız çok sayıdaki hal, hareket, duygu, düşünce ve durumlarını bir başka kişilerle sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla paylaşabilmektedirler. Önceden yakın bir komşumuzun akşam ne yediğini eğer o akşamki misafirin biz olmamamız halinde bilebilmemiz pek mümkün olmazken artık o komşumuzun akşam yemeğine ilişkin sosyal medyasından attığı görseller sonucu değil pişen yemeğini yemek takımlarını ya da yemek masasını yenilediği ve o akşam gelen misafirlerin kim olduğunu dahi

⁶³⁸ Özdemir, Sami Sonat/ Özdemir, Meltem/Polat, Eray /Aksoy, Ramazan, s.59-60.

⁶³⁹ Çalışkan, Mustafa/ Mencik, Yunus, s. 256-257.

öğrenebilmekteyiz. Yine yakın bir arkadaşımızın yaptığı yurt dışı seyahatinde nerelere gittiğini öğrenmek için yurtdışından gelmesinden sonra yapacağımız uzun sohbeti beklemek yerine sosyal medyasından geziye ilişkin yaptığı paylaşımlara bakarak birçok şeyi öğrenebiliriz. Vermiş olduğumuz örneklerde anlaşılabileceği üzere insanlar sosyal medya hesapları aracılığıyla artık başka kişilere daha kolay aktarım yapabilmektedir. Bu kolaylığın getirdiği keyif ve mutluluk benzeri duygunun insanlarda bağımlılık yaptığını düşünmekteyiz. Zamanla gelişen bağımlılık sonrası insanların belki de hiç paylaşılmaması gereken maddi ve manevi durumlarını başka kişilere aktarır hale geldiklerini görmekteyiz. Sosyal paylaşım sitelerinin kullanıcı sayılarının artması insanların özel hayat alanlarının azalmasına neden olmuştur⁶⁴⁰.

Sosyal paylaşım sitelerinin henüz olmadığı dönemlerde bir insanı tanımak ya da en azından hakkında fikir sahibi olmak için öncelikle o kişiyle tanışmak, sonrasında belli bir vakit geçirmek ya da bu kişiyi tanıyan birine ulaşp hakkında bilgi almaya çalışmak gerekirdi. Sosyal paylaşım sitelerinin ortaya çıkması ve insanlar tarafından aktif olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte tanımadığımız kişilerin aile fertlerini, akrabalarını, arkadaşlarını, nereli olduklarını, hangi okullarda okuduklarını, hangi mesleği icra ettiklerini, bekar olup olmadıklarını, hobilerini, ilgilendikleri sporu ya da tuttıkları futbol takımını, üyesi oldukları dernek, spor kulübü ya da siyasi partiyi, herhangi bir şey hakkındaki fikirlerini, en sevdiği yemek, renk ya da şehirleri, alışveriş yapmaktan hoşlandığı markaları gibi birçok şeyini kolaylıkla sosyal medyasına bakarak öğrenebilmekteyiz. Sadece sosyal medyasına bakılarak bir kişi hakkında edindiğimiz fikrin ne kadar sağlıklı olacağı tartışılabilir ama sosyal medya kullanımından önceki döneme göre kişilere ulaşmanın çok daha kolay ve hızlı olduğu tartışılmaz bir gerçektir. İnsanlar sosyal paylaşım siteleri üzerinden tanımadıkları bir kişinin bilgisi ve haberi dahi olmadan kolaylıkla o kişi hakkında birçok bilgiye sahip olabilmektedir. Sosyal paylaşım sitelerinin bahse konu özellikleri nedeniyle insanların özelinde kalan alanların azaldığını söyleyebiliriz⁶⁴¹.

Kişiler sosyal medyalarından yaptıkları paylaşımlarla özel hayatlarını bir başkalarına açmakta ve aynı zamanda sosyal medyalarını bir haberleşme aracı olarak da kullanabilmektedir. Bu kapsamda Anayasa ile güvence altına alınan “ özel hayatın gizliliği ” ve “ haberleşme hürriyeti “ sosyal medya paylaşımlarının özünü oluşturduğunu söyleyebiliriz. Anayasa m. 20 hükmü ile belirtildiği üzere “ Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine

⁶⁴⁰ Canitez Gözübüyük, Bilgenur, **Kişilik Hakları Bağlamında Boşanma Davalarında İspat**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022, s. 148

⁶⁴¹ Yüce, Yaman, s.849-850.

dokunulamaz.” Haberleşme hürriyeti başlıklı Anayasa m. 22 hükmü ile yapılan düzenleme ile ise “Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. ” Kişilerin sosyal medyada kendi rızaları dahilinde özel hayatlarına dair yapmış oldukları paylaşımlar rızaları dışında bir başka kişiler tarafından hiçbir surette kullanılamaz⁶⁴². Yine kişilerin sosyal medyaları vasıtasıyla bir başka kişiyle haberleşmeye yönelik iletişim adına yaptığı paylaşımlar da başka kişilerce açığa çıkartılarak gizlilikleri ihlal edilemez⁶⁴³.

Boşanma davaları toplumun en küçük temel taşını oluşturan ailelerin dağılmasına ilişkin resmi süreci temsil etmektedir. Toplumda meydana gelen en ufak bir hareket boşanma davalarında da etkisini hissettirmektedir. Sosyal medya platformlarının git gide çoğalması ve gelişmesi sonrası birçok insan artık hem haberleşme hem de bir nevi sosyalleşme aracı olarak kullandıkları sosyal medya platformlarından çok sayıda paylaşım yapar hale gelmiştir. İnsanların adeta her şeyini sosyal medyada yaşar hale gelmesi sonrası boşanma davalarının temelini de sosyal paylaşım sitelerinde meydana olaylar oluşturur hale gelmiştir

3.6.2. Yüksek Mahkemelerin Sosyal Medya Paylaşımlarının Hukuka Uygun Delil Olup Olmadığına İlişkin Verdiği Farklı Kararlar Kapsamında Konunun Ele Alınması

Boşanma davalarında serbest delil sisteminin geçerli olması nedeniyle taraflarca iddia ve savunmalarını ispatlayabilmek adına her türlü delil rahatlıkla dava dosyasına sunulabilmektedir. Boşanma davasına taraf olan eşlerin en çok başvurdukları delillerden biri de sosyal medya paylaşımlarıdır. Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımların boşanma davalarında taraflarca delil olarak sunulmaya başlanması ilgili paylaşımların hukuka uygun bir delil olarak kabul edilip edilemeyeceği ya da hukuki bir delil olarak hükme esas alınıp alınamayacağı noktasındaki hukuk alemindeki tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Anayasa m.36 hükmü ile “ hak arama hürriyeti “ başlığı altında yapılan düzenleme gereği herkesin meşru vasıta ve yollardan faydalanmış olması şartıyla ve yargı mercileri önünde iddia ve savunma yapmak suretiyle adil yargılanma hakkı bulunmaktadır. İlgili Anayasa maddesi ile herkese iddia ve savunma yapma hakkı verilmiş ancak bu hakkın meşru vasıta ve yollardan faydalanılarak kullanılabileceği belirtilmiştir. Kişilerin mahkeme huzurundaki iddia ve savunmalarını ispatlamak adına mahkemeye sunacakları delillerin de kanuna ve hukuka aykırı yollardan faydalanılmaksızın elde edilmemiş olması gerekir⁶⁴⁴. Yine Anayasa madde 38/6 hükmü gereği kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular delil olarak kabul edilmeyecektir. Kanuna ve hukuka aykırı yollardan faydalanılarak elde edilen delillerin

⁶⁴² Kaya, s.305

⁶⁴³ Kaya, s.305

⁶⁴⁴ Ateş, s.90,91

yargılamada etkisiz hale getirmek adına temel hak ve özgürlüklerin belirlendiği Anayasa ile bizzat düzenleyici hükümler getirildiğini söyleyebiliriz.

Usul hukukumuzda hukuka aykırı yollarla delil elde edilemeyeceğine yönelik HMK m.189/2 hükmü ile getirilen düzenleme uyarınca “ hukuka aykırı olarak elde edilmiş olan deliller, mahkeme tarafından bir vakıanın ispatında dikkate alınamaz. “ İddia ve savunmaların doğruluğuna ilişkin hakimi ikna etmek adına ispat faaliyeti olarak kullanılacak delillerin hukuka aykırı yollarla elde edilmemiş olması gerekir⁶⁴⁵.

Anayasa ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenleme altına alınan emredici nitelikteki hükümler gereği taraflarca sunulan delillerin hukuka uygun nitelikte olup olmadığının, tarafların herhangi bir istem ya da itirazı olmasa dahi hakim tarafından re’sen incelenmesi gereken bir husustur. Boşanma davasına bakan hakimin de taraflarca sunulan sosyal medya paylaşımlarının hukuka uygun nitelikte olup olmadıklarını re’sen incelemesi gerekir. Hukuka uygun nitelikte bulunmayan sosyal medya paylaşımlarından kaynaklı boşanma davasına taraf olan eşlere herhangi bir kusur isnadı yapılamaz ve ilgili paylaşımlar yargılama neticesinde verilecek olan hükme esas alınmaz. Hakim dava dosyasına sunulan sosyal medya paylaşımının hukuka uygun nitelikte olup olmadığına ilişkin takdir hakkını kullanırken bu konuda yüksek mahkemelerin vermiş olduğu kararlardan oluşan içtihatlardan ve doktrinden yararlanabilecektir.

Sosyal medya paylaşımlarının delil olarak en çok ve en sık faydalandığı alanın boşanma dava dosyaları olduğunu söyleyebiliriz. Boşanma davalarına taraf olan eşler diğer eşin hem haberleşme hem de sosyalleşme aracı olarak kullandığı sosyal medya paylaşımlarından kusurlu davranışlarda bulunduğunu iddia ederek ilgili paylaşımı delil olarak boşanma dosyasına sunabilmektedirler. Yargıtay’ın taraflarca sunulan sosyal medya paylaşımlarının iddia ve savunmaları ispatlama aracı olarak hukuka uygun nitelikte bir delil olup olamayacağı ve mahkeme tarafından hükme esas alınıp alınmayacağı noktasında vermiş olduğu farklı kararlar bulunmaktadır. Sosyal medya paylaşımının boşanma dosyaları bakımından taraflara yüklenebilecek kusurlu birer eylem olarak kabul edilip edilmeyeceği de yine Yargıtay kararlarına konu olan bir durumdur. Çalışmamızın bu kısmında Yargıtay’ın boşanma davalarında taraflarca delil olarak sunulan sosyal medya paylaşımlarına yönelik vermiş olduğu çeşitli kararları ele alacağız.

⁶⁴⁵ **Tanrıver**, Medeni Usul Hukuku, s.833; Pekcanitez, Hakan, **Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan, İzmir, 2000, ss.753-788, s.828.

3.6.2.1. Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Sosyal Medya Paylaşımlarının Boşanma Davalarına Etkisine Dair İçtihatlar

Taraflarca sunulan delilin iddia ve savunmayı ispatlama faaliyetinde kullanılabilmesi ve mahkeme tarafından hükme esas alınabilmesi için hukuka aykırı yollardan elde edilmemiş olması gerektiğine ilişkin yerleşik içtihatın sosyal medya paylaşımları için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal medya paylaşımını iddia ve savunmasını ispatlamak adına delil olarak sunan tarafın, paylaşımı hukuka uygun şekilde elde ettiğine mahkeme hakimini ikna etmesi gerekmektedir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında “...Mahkemece davacı-karşı davalı kadın tarafından dosyaya delil olarak sunulan sosyal medya mesajları esas alınarak davalı-karşı davacı erkeğe "Sadakatsiz davrandığı" vakıası kusur olarak yüklenilmiş ise de, kadının dosyada bulunan sosyal medya mesajlarını nasıl elde ettiğini açıklamadığı, karşı davaya cevap dilekçesinde, erkeğin başka kadınlarla olan mesajlaşmalarını sunuyoruz demekle yetindiği, davalı-karşı davacı erkeğin ise anılan sosyal medya yazışmalarının hukuka aykırı şekilde elde edildiğini iddia ettiği, kadının bu iddiaya karşı beyanda bulunmadığı bu suretle sadakatsizlik vakıasını ispata yarar delillerin hukuka uygun elde edildiğinin kabulünün mümkün olmadığı ve erkeğe kusur olarak yüklenemeyeceği, bu durumda mahkemece belirlenen ve gerçekleşen diğer kusurlu davranışlara göre tarafların eşit kusurlu olduğuna karar verilmesi gerekirken, yanılığılı değerlendirme ile yazılı şekilde hüküm verilmiş olması hatalı olup, bozmayı gerektirmiştir...” demek suretiyle hukuka aykırı şekilde elde edilen sosyal medya paylaşımları ile karşı tarafa kusur yüklenemeyeceği belirtilmiştir⁶⁴⁶.

Yargıtay sahte hesap açılmak suretiyle sosyal medya üzerinden elde edilen delilin hukuka aykırı yollarla elde edildiği ve bu nedenle de ispat aracı olarak kullanılamayacağına yönelik içtihat oluşturmuştur. Sahte hesap açılarak başka bir kişiymiş gibi sosyal medya üzerinden yazışma yapmak suretiyle gerçekleştirilen haberleşme kayıtları hukuka uygun bir delil olarak kabul edilmeyecektir. Bu kapsamdaki Yargıtay 2. Hukuk Dairesi kararında “... Hükme esas alınan elektronik ortamdan elde edilen görüntülerdeki şahısların kocanın yakınları olduğu anlaşılmaktadır. "Facebook" isimli sosyal paylaşım sitesi kullanılarak kocanın, dayısıyla görüşmelerine ilişkin iletişim kayıtlarının da; davacının, sosyal paylaşım sitesinde kendisini "kocanın dayısı" yerine koymak suretiyle "dayısı ile koca" yazışıyormuş görüntüsü verilerek davacı tarafından oluşturulduğu, davacının da bunu kabul ettiği anlaşılmaktadır. Bu halde, sosyal paylaşım sitesi üzerinden yapılan görüşme kayıtları da

⁶⁴⁶ Yarg. 2. HD, T.21.03.2022, E.2022/1110, K.2022/2657 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

vakıaların ispatında dikkate alınamaz...” denilmiştir⁶⁴⁷. Yine Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin benzer doğrultuda vermiş olduğu bir kararında “... İstinaf incelemesi yapan bölge adliye mahkemesince dava tarihinden sonra tarafların müşterek çocukları Dilara'nın sosyal medya hesabına gönderilen fotoğraf ve görüntülerin kim tarafından gönderildiğinin, sahte hesap açılarak oluşturulup oluşturulmadığının belli olmadığı, davalı tarafından bu fotoğraf ve görüntülerin kabul edilmediği, mahkemece de delil olarak kabul edilmesi mümkün olmadığı halde, davalı-karşı davacı erkeğin sadakat yükümlülüğüne aykırı davrandığından bahisle erkeğe bu durumun kusur olarak yüklenmesinin yanlış olduğu...” ifade edilmiştir.

3.6.2.2. Boşanma Davasına Sunulan Sosyal Medya Paylaşımlarının İlgili Tarafından Paylaşıp Paylaşılmadığına İlişkin Tereddüt Olması Haline Dair İçtihatlar

Sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen yazışmaların gerçekten iddia edilen kişi tarafından yapılıp yapılmadığı konusundan tereddüt oluşması halinde hukuka uygun bir delil olarak hükme esas alınamayacaktır. Ancak gerçekten ilgili kişi tarafından paylaşıp paylaşılmadığı noktasındaki tereddütü ortadan kaldıracak başkaca bir delil ile desteklenmesi halinde ise sosyal medya paylaşımı hukuka uygun bir delil olarak hükme esas alınabilecektir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi “...Mahkemece, "kadın tarafından sunulan belge içeriğine göre davalı erkeğin başka kadınlarla facebook ve Outlook hesaplarından mesajlaştığı" gerekçesiyle, boşanmaya sebep olan olaylarda davalı erkeğin tamamen kusurlu olduğu kabul edilerek, davanın kabulü ile tarafların boşanmalarına ve boşanmanın fer'ilerine karar verilmiştir. Elektronik ortamdaki fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcılar, diğer delillerle desteklendikleri takdirde "delil" olarak hükme esas alınabilir. Bu veriler tek başına vakıaların ispatına yeterli değildir. Davacı kadın tarafından davalı erkeğe ait olduğu ileri sürülen yazışmalar dosyaya sunulmuş, davalı erkek söz konusu hesaplarla bir ilgisinin olmadığını savunmuştur. Hükme esas alınan elektronik ortamdan elde edilen yazışma içeriklerinin yer aldığı belgede yer alan yazışmaların davalı erkeğe aidiyetine dair, kadının iddiası dışında herhangi bir delil bulunmamaktadır. Kim tarafından oluşturulduğu ve yazışmalarda geçen muhatapların kim olduğu belli olmayan, internet ortamı üzerinden yapılan görüşme kayıtları tek başına vakıaların ispatında dikkate alınamaz. Dosyada sözü edilen elektronik veriler dışında taraflar arasında ortak hayatı temelinden sarsacak derecede ve birliğin devamına imkan bırakmayacak nitelikte bir geçimsizliği kabule elverişli ciddi sebep ve deliller tespit edilememiş, Türk Medeni Kanununun 166. maddesinde yer alan çekilmezlik ve temelden sarsılma olgusu eldeki davada gerçekleşmemiştir...”

⁶⁴⁷ Yarg. 2. HD, T.05.02.2014, E.2013/19577, K.2014/1926 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

şeklinde verdiği karar ile sosyal medya üzerinden gerçekleşen eylemin ilgili kişi tarafından gerçekleştirildiği noktasında tereddüt olması halinde hukuka uygun bir delil olarak kabul edilmeyeceği vurgulanmıştır⁶⁴⁸. Ancak bahse konu kararda geçen “Elektronik ortamdaki fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcılar, diğer delillerle desteklendikleri takdirde "delil" olarak hükme esas alınabilir “ şeklinde anlatım ise Yargıtay’ın yerleşik içtihatlarıyla çelişkili ifadeler içermektedir. Hukuka uygun yollarla elde edilmiş ve ilgili kişiye ait olduğu konusunda tereddüt olmayan sosyal medya paylaşımları herhangi başka bir delil ile desteklenmesine gerek olmaksızın hükme esas alınabilecektir. Yargıtay’ın genel içtihatı da bu doğrultudadır.

Eşler arasındaki WhatsApp görüşme kayıtları delil olarak boşanma dava dosyaya sunulabilecek ancak ilgili görüşme kaydının hükme esas alınabilmesi için gerçekten diğer taraf olan eş ile gerçekleşmiş olduğu noktasında tereddüt olmaması gerekecektir. Böylesi bir tereddüdün bulunmaması halinde ilgili WhatsApp görüşmesinin hangi tarihlerde yapıldığı dahi mahkeme tarafından incelenebilecektir. Yargıtay’ın da “...Davacı kadın tarafından dosyaya delil olarak sunulan ve erkek tarafından da içeriği kabul edilen mesaj kayıtlarına göre, whatsapp sohbet programı üzerinden erkeğin kadına, başka bir kadın görseli ile birlikte “kalan bu var sen yoksun” şeklinde mesaj gönderdiği anlaşılmaktadır. Anılan bu mesajın gönderildiği zamanın tespiti amacıyla gerekirse bilirkişi incelemesine de başvurulmak suretiyle araştırma yapılması, mesajın tarafların birbirlerine ait kusurları affetmiş olduğu 14.12.2017 tarihli otel konaklamalarından önce mi sonra mı gerçekleştirildiğinin açıklığa kavuşturulması ile varılacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, eksik araştırma ile yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve kanuna aykırı olup bozmayı gerektirmiştir...” denilmek suretiyle vermiş olduğu kararında aynı görüşte olduğu görülmektedir⁶⁴⁹.

Sosyal medya üzerinden yapılan görüşmeye ilişkin kayıtların mahkemeye sunulması sonrasında ilgili kayda yönelik diğer eş tarafından ilgili sosyal medya hesabının ya da görüşme kayıtlarının kendisine ait olmadığına yönelik açık bir itiraz yapılmadığı sürece hukuka uygun bir delil kabul edilebilecektir. Sosyal medya kayıtlarına yönelik açıkça itiraz edilme kavramına Yargıtay’ın yakın tarihli kararları ile özellikle ve önemle vurgu yaptığı kanaatindeyiz. Bahse konu karalarında “...asıl davaya cevap dilekçesinde erkek tarafından sunulan whatsapp kayıtlarına kadının itiraz etmediği, dava tarihinden önce yazıldığı anlaşılan whatsapp içeriğine göre kadının erkeğe hakaret, tehdit, beddua ettiği sabit olduğu halde bu hususlarda kadına kusur verilmemesinin hatalı olduğu⁶⁵⁰...” belirtilmiş, “...facebook

⁶⁴⁸ Yarg. 2. HD, T.24.04.2018, E.2016/17151, K.2018/5463 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁴⁹ Yarg. 2. HD, T.31.05.2022, E.2022/2910, K.2022/5235 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁵⁰ Yarg. 2. HD, T.29.03.2023, E.2022/10658 K.2023/1414 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

çıktısının hukuka aykırı delil olduğundan söz edilmeyeceği, erkeğin yargılama aşamasında bu sayfanın kendisine ait olmadığına dair bir iddiasının bulunmadığı, herkese/bir çok kişiye açık olan bu tip sosyal paylaşım sitelerinden bilgi sunmanın da hukuka aykırı delil kapsamında değerlendirilmeyeceği...⁶⁵¹ ifade edilmiş, “... dosya kapsamında usulüne uygun dayanılan vakıa ve deliller dikkate alındığında erkek tarafından ibraz edilen ve kadın tarafından açıkça inkar edilmeyen whatsapp yazışmaları kapsamında kadının erkeğe hakaretleri olduğu, kadına hakareten kusur verilmemiş olmasının doğru görülmediği...⁶⁵² söylenilmiştir. Hatta itirazın savunma kapsamında açıkça yapılmadığı müddetçe tanık beyanları ile sosyal medya paylaşımının ilgilisi tarafından yapılmadığı söylenilse dahi sosyal medya kayıtlarına itibar edilerek hüküm kurulabileceğine yönelik verilen kararda “... kadına ait telefon kayıtları, tanık Necla'nın kadına ait instagram hesabını birlikte kullandıkları yönündeki beyanına rağmen kadının bu yönde bir savunmasının olmaması, erkek tarafından dosyaya sunulan kadının instagram sayfasındaki temadi eden görüşmesi ile bu sayfada kadının kendine ait fotoğrafını paylaşması sebebiyle yazışmaların kadın tarafında gerçekleştirildiği kabulü edilerek kadının güven sarsıcı davranışı sebebiyle kusurlu olduğu...”⁶⁵³ belirtilmiştir. Yargıtay’ın günümüzde birçok hadisenin sosyal paylaşım sitelerinde gerçekleşmesi nedeniyle sosyal medya üzerinden sunulan delillere daha fazla önem vermeye başladığı kanaatindeyiz.

Boşanma dosyasına sunulan sosyal medya paylaşımına ilişkin karşı tarafça hesabın kendisine ait olmadığı ya da paylaşımın kendisi tarafından yapılmadığına yönelik bir itiraz gelmesi durumunda ise sosyal medya paylaşımını delil olarak sunan tarafın itirazın yerinde bir itiraz olmadığını ispatlaması gerekir. Aksi takdirde sosyal medya paylaşımı mahkeme tarafından hükme esas alınamayacaktır. Yargıtay’ın aynı doğrultudaki bir kararında “...iddia olunan Whatsapp yazışmalarının erkek tarafından inkar edildiği, yazışmaların bilgisayar ortamında çok rahat hazırlanabileceği, Temyizen incelenen karar, tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dayandıkları belgelere, uyuşmazlığa uygulanması gereken hukuk kuralları ile hukuki ilişkinin nitelendirilmesine, dava şartlarına, yargılama ve ispat kuralları ile kararda belirtilen gerekçelere göre usul ve kanuna uygun olup davalı-karşı davacı erkek vekili tarafından temyiz dilekçesinde ileri sürülen nedenler kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir⁶⁵⁴...”denilmiştir.

⁶⁵¹ Yarg. 2. HD, T.29.03.2023, E.2022/10658 K.2023/1414(UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁵² Yarg. 2. HD, T.14.06.2023, E.2023/807 K.2023/3195(UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁵³ Yarg. 2. HD, T.09.02.2023, E.2022/9632 K.2023/554(UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁵⁴ Yarg. 2. HD, T.26.04.2023, E.2022/10870 K.2023/1950(UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

3.6.2.3. Sosyal Medya Üzerinden Gerçekleştirilen Eylemlerin Sadakat Yükümlülüğüne Aykırı ya da Güven Sarsıcı Davranış Teşkil Edip Etmeyeceğine Dair İçtihatlar

Eşlerin sosyal medyadaki tüm eylem ve faaliyetlerinde de güven ve sadakat bağıni zedeleyecek davranışlardan kaçınma yükümlülüğü vardır. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında “ ... İlk derece mahkemesince, erkeğe yüklenen kusurlardan “sosyal medya ve bir takım programlar vasıtası ile başka kadınlarla görüşme yaptığı ve sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışlarda bulunduğu” vakiasının güven sarsıcı boyutta kaldığı anlaşılmıştır ... “ demek suretiyle sosyal medyadaki davranışların eşler bakımından önem arz ettiğini ve ilgili paylaşımlarda herhangi bir güven sarsıcı ya da daha ileri sevideki sadakat yükümlülüğünü ihlal edici davranışlar bulunması halinde paylaşım sahibi eş aleyhine delil olarak boşanma dosyasına sunulabileceği ve mahkeme tarafından hükme esas alınabileceği belirtilmiştir.⁶⁵⁵ Yine Yargıtay 2. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında ”... Yapılan soruşturma ve toplanan delillerden, davalı erkeğin başka bir isimle facebook hesabı açarak bu hesap üzerinden başka kadınlara parayla cinsel ilişki teklifinde bulunduğu, eşine nöbete gideceğini söylemesine karşın eğlenmeye gittiği, bu haliyle güven sarsıcı davranışlarda bulunduğu anlaşılmaktadır...⁶⁵⁶ denilmiştir. Bu nedenle de sahte hesapla yapılan sosyal medya faaliyetlerinin de kusurlu birer davranış oluşturabileceğini söyleyebiliriz. Eski eşe yönelik sosyal medya üzerinden paylaşımda bulunulması da güven sarsıcı bir davranış teşkil edeceğine yönelik verilmiş olan bir kararda, “...facebookta yaptığı eski eşine özlem içeren paylaşımları nedeniyle güven sarsıcı davranışlarda bulunduğu...⁶⁵⁷ ifadelerine yer verilmiştir. Son olarak Yargıtay Hukuk Genel Kurul’unun verdiği kararda “...Somut olayda; davalı kadının facebook isimli sosyal paylaşım sitesinde bulunan hesabında başka bir erkekle birlikte çekilmiş samimiyet içeren fotoğraflarını paylaşması, yine bu kişi ile aynı sosyal paylaşım sitesinde yazışmalar yapması, ayrıca aynı erkekle görüşmek için mevcut telefonundan ayrı olarak edindiği GSM hattı ile bu kişiye ait GSM hattı arasında yapılan görüşmelerin gecenin geç saatlerinde, sık ve uzun süreli olması gözetildiğinde, davalı kadının bu davranışlarının davacı erkeğin güvenliğini sarsacağı kuşkusuzdur...” demek suretiyle eşlerin sosyal medya platformlarında da güven sarsıcı ve sadakat yükümlülüğünü ihlal edici davranışlarda bulunmama yükümlülüğünün olduğu açıkça belirtmiştir.⁶⁵⁸

Sosyal medyada gerçekleştirilecek eylemlerden hangilerinin kusurlu davranış olarak kabul edilebileceği hususu da boşanma davasına bakan hakimin takdirine kalmış bir konudur.

⁶⁵⁵ Yarg. 2. HD, T.22.06.2022, E.2022/4334, T.2022/6092 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁵⁶ Yarg. 2. HD, T.22.05.2017, E.2016/1135, K.2017/5962 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁵⁷ Yarg. 2. HD, T.09.03.2017, E.2015/23237, K.2017/2537 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁵⁸ Yarg. HGK, T.24.02.2016, E.2014/2-813, K.2016/157 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

Bu nedenle bu konuda birbirinden farklı kararlar verilebilmektedir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında “ ... Bölge Adliye Mahkemesinin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile İlk Derece Mahkemesince erkeğin tam kusurlu olduğu belirtilmiş ise de kadının da kusurunun bulunduğu, erkeğin eşine hakaret ettiği, sosyal medya üzerinden kadınlar ile takipleşip mesajlaştığı, kadının ise ortak yaşamdan ayrılarak fiili birlikteliği sona erdirdiği, bu durumda erkeğin ağır, kadının az kusurlu olduğu... “ şeklinde vermiş olduğu kararı ile sosyal medyadan farklı cinsten olan kişilerle takipleşmek ve mesajlaşmak boşanma davası bakımından kusurlu bir davranış olarak kabul edilebileceği belirtilmiştir.⁶⁵⁹ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında ise “...Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle kanuni gerektirici sebeplere ve özellikle bir kişinin köyde yaşaması ve facebook profilindeki arkadaş sayısının çokluğu bu kişinin sadakatsiz davrandığının kanıtı olarak kabul edilemeyeceği gibi, güven sarsıcı davranış olarak da nitelendirilemeyeceğinden davacı-karşı davalı erkeğin sadakatsizlik içeren davranışlarının kanıtlanamamasına...” diyerek sosyal medya hesabı üzerindeki arkadaş sayısının çokluğu kusurlu bir davranış olarak kabul edilmemiştir⁶⁶⁰.

Eşlerin sosyal medyalarındaki kendilerini tanımlamaya yönelik kullanmış oldukları ifadeler de boşanma davalarına konu olabilmektedir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında ” ... Yapılan yargılama ve toplanan delillerden; özellikle davalı kadına yüklenen “Sosyal medya hesaplarında kızlık soyadının kullanması” bu kişinin güven sarsıcı davranışının kanıtı olarak kabul edilemeyeceği gibi, güven sarsıcı davranış olarak da nitelendirilemeyeceğinden mahkemece kabul edilen ve gerçekleşen tarafların diğer kusurlu davranışlarına göre davacı erkeğin ağır kusurlu, davalı kadının ise az kusurlu olduğu anlaşılmaktadır...” diyerek kadın eşin sosyal medyasında sadece evlilik öncesi soyadını kullanmasını güven sarsıcı bir davranış olarak kabul etmemiştir⁶⁶¹.

3.6.2.4. Sosyal Medya Üzerinden Gerçekleşen Hangi Tür Eylemlerin Boşanma Nedeni Olarak İleri Sürülebileceğine Dair İçtihatlar

Günümüzde birçok hadisenin sosyal medya üzerinden duyurulması ve insanların böylelikle birçok şeyi sosyal medyadan öğrenmesi nedeniyle ilgili hadiseler ancak paylaşılan sosyal medyadan alınan delillerle ispatlanabilmektedir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında “ ... Yapılan yargılama ve toplanan delillerden, ilk derece mahkemesince kabul edilen kadının kusurlu davranışları yanında, davalı erkeğin de ailesinin evliliğe

⁶⁵⁹ Yarg. 2. HD, T.02.03.2023, E.2022/10312, K.2023/813 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁶⁰ Yarg. 2. HD, T.11.01.2016, E.2015/8680, K.2016/178 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁶¹ Yarg. 2. HD, T.05.07.2022, E.2022/4815, K.2022/6778 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

müdahalesine sessiz kaldığı, tek taraflı olarak düğünden vazgeçtikleri ve bunu sosyal medya üzerinden duyurdukları anlaşılmaktadır. Bu durumda davalı-karşı davacı kadının evlilik birliğinin temelinden sarsılması (TMK m. 166/1) hukuki sebebine dayalı boşanma davasının kabulü gerekir. O halde davalı-karşı davacı kadının boşanma davasının kabul edilmesi gerekirken, yetersiz gerekçe ile reddine karar verilmesi doğru olmayıp, bozmayı gerektirmiştir... “ denilmiştir⁶⁶². İlgili karara konu olayda resmi nikah sonrası yapılacak olan düğünün iptal edilmesine ilişkin karara aleniyet sağlamak adına sosyal medyadan paylaşım yapılmıştır. Böylelikle herkesin düğün yapmaktan vazgeçtiklerini öğrenmesini istedikleri açıktır. Bu durumda da tek taraflı olarak böyle bir karar almak ve sonrasında herkesle paylaşmak karşı taraf eş için onur ve şerefini zedeleyici bir eylem olarak kabul edilecektir. Onur ve şerefi zedelenen eş pek tabi bu eylemi gerçekleştirmek adına kullanılan sosyal medya paylaşımını boşanma davasına delil olarak sunabilecek ve mahkeme tarafından da kabul görülebilecektir.

Eşlerin sosyal medya paylaşımları ve diğer eşin bu paylaşımlar üzerinden yaptığı eylemler de boşanma davalarının konusunu oluşturabilmektedir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında “... Boşanmaya sebebiyet veren olaylarda sık sık medyumlara, hocalara giden, evde okunmuş sular bulunan hatta müşterek çocuk Hamza'nın psikolojisinin bozulmasına sebep olan, erkeğin iş yeri sosyal medya hesabından kadın komşusu ile yapmış olduğu yazışmaları üçüncü kişilere yayarak erkeğin kendisinin ve dükkanının zarar görmesine neden olan, erkeğin annesine yardıma bulunmasına ve kendi ailesi ile görüşmesine izin vermeyen kadın ile güven sarsıcı davranışlarda bulunan erkek eşit kusurludur. Bu itibarla, erkeğin ağır, kadının az kusurlu olduğuna hükmedilmesi doğru bulunmamış ve kusur belirlemesi yönünden kararın bozulması gerekmiştir...” demek suretiyle eşin sosyal medya üzerinden gerçekleştirdiği eylemler kusurlu dahi olsa rızası dışında bu eylemleri başkalarına göstermek ya da yaymak kusurlu bir davranış olarak kabul edilmiştir.⁶⁶³

İddia ve savunmasının doğruluğunu ispatlamak adına boşanma davasına delil sunabilmek için sosyal medya üzerinden hukuka aykırı faaliyette bulunmak Yargıtay tarafından kusurlu bir davranış olarak kabul edilmektedir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi bu doğrultuda vermiş olduğu bir kararında “... Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle kanuni gerektirici sebeplere ve özellikle tarafların mahkemece ise kabul edilen kusurlu davranışları yanında erkeğin hakaret edip, aşağılayıcı sözler söylediği, kadının ise birlik görevlerini yerine getirmediği, başka bir kadın ismi kullanarak twitter hesabı açıp eşi aleyhine delil yaratmaya çalıştığı, erkeğin de eşine yalan söyleyerek güvenini sarstığı, bu durumda,

⁶⁶² Yarg. 2. HD, T.02.12.2019, E.2019/3835, K.2019/11794 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁶³ Yarg. 2. HD, T.17.01.2023, E.2022/9713, K.2023/237 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

boşanmaya sebebiyet veren olaylarda erkeğin ağır kusurlu olduğunun anlaşılmasına göre erkeğin tüm, kadının aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan temyiz itirazları yersizdir...” denilmiştir⁶⁶⁴.

Sosyal medya hesabı üzerinden canlı yayın yapmak suretiyle uygunsuz davranışlarda bulunmak Yargıtay tarafından kusurlu bir davranış olarak kabul edilmiştir. Bahse konu kararda “... davacı erkek tarafından açılan birleşen dava yönünden ise davalı kadının sosyal medya üzerinden canlı yayın yaparak uygunsuz konuşmalar yaptığı tüm bu nedenlerle davalı kadının daha fazla kusurlu olduğu...” ifade edilmiştir⁶⁶⁵.

Sosyal paylaşım sitelerinde ve sosyal medya hesabında sürekli vakit geçirmek eşlerin birbirlerine karşı yükümlülüklerini yerine getirmemesine neden olabileceğinden evlilik birliğini temelden sarsan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır⁶⁶⁶. Yargıtay da bu konuda birebir aynı düşünceye sahip olduğunu gördüğümüz kararında “...Davalının hem mobil telefonundan, hem de bilgisayardan sürekli olarak internete girdiği ve facebook isimli sosyal paylaşım sitesini kullandığı, bu şekilde kuşku çeken tutum ve davranışlarda bulunduğu, son olarak da Almanya’ya döndükten iki gün sonra “Talat’tan ayrılacağını, boşanmak istediğini” söyleyerek evi terk ettiği yapılan soruşturma ve toplanan delillerden anlaşılmaktadır. Evlilik birliğinde eşler, birlikte yaşamak ve birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamakla yükümlüdürler. Davalının “eşinden boşanacağını” söyleyerek evi terk etmesi, birlikte yaşamaktan kaçınma ve zamanının çoğunu sosyal paylaşım sitesi ve internette geçirmesi, evlilik birliğinin mutluluğunu sağlama konusundaki özen yükümlülüğüne (TMK.md.185/2) aykırı olup, diğer taraf için ortak hayatı çekilmez kılar..⁶⁶⁷” ifadelerine yer vermiştir.

3.6.2.5. Sosyal Medya Üzerinden Gerçekleştirilen Eylemlerin Boşanmanın Fer’ileri Üzerindeki Etkisine Dair İçtihatlar

Sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen eylemlerin boşanma davaları üzerinde sadece boşanma değil nafaka, maddi ve manevi tazminat gibi boşanmanın fer’ilerine yönelik rakamsal olarak miktar belirlenmesinde ana faktör olan tarafların sosyal ekonomik durumlarının tespiti noktasında da etkileyici sonuçları olabilmektedir. Yargıtay yakın tarihli vermiş olduğu kararında mahkemelerin aynı zaman da re’sen de ele alması gereken sosyal ekonomik durumlarının tespiti bakımından sosyal medya paylaşımlarının esas alınabileceği

⁶⁶⁴ Yarg. 2. HD, T.02.03.2016, E.2015/13454, K.2016/4141 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁶⁵ Yarg. 2. HD, T.10.10.2022, E.2022/5864, K.2022/7862 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

⁶⁶⁶ Sosyal medya üzerinde sürekli vakit geçirmenin evlilik birliği üzerine etkileri adına ayrıntılı bilgi için bkz. Özgül, Mehmet Emin, Sosyal Paylaşım Sitelerinde Sürekli Zaman Geçirmenin Evlilik Birliğinin Sarsılması Sebebiyle Boşanma Bakımından Değerlendirilmesi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 30, S. 1, 2022, s.s. 325-370.

⁶⁶⁷ Yarg. 2. HD, T.11.03.2015, E.2014/19849, K.2015/4186 (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

belirtilmiştir. Bahse konu kararda “... Dosyanın yeniden yapılan incelemesinde dosya içerisinde bulunan kadına ait sosyal ve ekonomik durum araştırma tutanağında kadının çalışmadığı yazılı ise de erkek tanıklarının beyanlarında kadının oyunculuk yaptığının, ajansa kayıtlı olduğunun belirtildiği, yine erkek tarafından dosyaya sunulan belgelere göre Hamur İstanbul adlı işletmenin adına olan facebook sayfasında işletmecileri olarak davalı kadının resminin ve isminin yayınlandığı anlaşılmaktadır. Yoksulluk nafakasına hükmedebilmek için boşanma yüzünden yoksulluğa düşme durumunun kesin olarak belirlenmesi gerekir. Bu bakımdan davalı kadının sürekli ve düzenli gelir getiren bir işte çalışıp çalışmadığı, belirtilen yerin işletmecisi olup olmadığı kesin olarak belirlenmelidir...⁶⁶⁸” denilmiştir.

⁶⁶⁸ Yarg. 2. HD, T.17.02.2022, E.2022/259 K.2022/1508s (UYAP Mevzuat ve İçtihat Programı)

SONUÇ

İnsanoğlu varoluşundan bu yana yalnızlığı redderek seçeceği bir eş ile yaşama devam etme duygusunu içerisinde barındırmaktadır. İki insanın bir araya gelmesiyle toplumun en küçük temel taşı olan aile oluşmaktadır. Zaman içerisinde doğacak olan çocuklar ile birlikte kurulan küçük aile daha da genişleyebilmektedir. Her aile kurulurken birliğin devamı hususunda eşler aynı niyet ve iradede buluşurlar. Fakat sonrasında eşler arasındaki iş bu niyet ve irade uyuşmama noktasına geldiğinde birliğin bozulması ve ayrılık durumu söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla seçilen eş ile bazen bir ömür boyunca yol arkadaşlığı yapılabilirken bazen de bu yol arkadaşlığına son verilebilmektedir.

Aile ve toplumun yakın temas halindeki etkileşiminden dolayı resmi olarak ailelerin dağılmasına ilişkin gerçekleşecek olan boşanma eyleminin sadece eşler adına değil bizzat içerisinde yaşadıkları toplum adına da önemli etki ve sonuçları vardır. Bu nedenle de kanun koyucular tarafından boşanma nedenleri bizzat kanun maddesi ile düzenleme altına alınabilmektedir. Türk Hukuk sistemimizde de aile kavramına verilen önem gereği boşanma nedenleri Türk Medeni Kanunu'nun 161 ile 166. maddeleri arasında tahdidi olarak düzenlemiştir. Eşlerin kanun maddeleri ile düzenleme altına alınan boşanma nedenleri dışında başkaca bir neden oluşturabilmeleri ve boşanabilmeleri mümkün değildir.

Türk Medeni Kanunu ile her ne kadar sınırlı sayıda boşanma nedeni düzenlemiş ise de boşanma nedenlerini düzenleme altına alırken tek tek olayları meydana getiren fiilleri belirtmek yerine genel ifadeler kullanma yolu seçilmiştir. Önceden tüm ayrıntıları tahmin edilmesi mümkün olmayan ve eşler arasındaki geçimsizliğe neden olabilecek olan olayları genel anlamda kapsayacak içerikte boşanma nedenlerine ilişkin kanun maddeleri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Boşanma nedenlerinde olduğu gibi boşanma davalarında uygulanması gereken yargılama usulü de Türk Medeni Kanunu madde 184 ile bizzat kanun koyucu tarafından düzenleme altına alınmıştır. Kanun koyucu aile kavramına verilen önem ve boşanma davalarının kendine özgü içeriği nedeniyle boşanma davalarındaki yargılama usulü adına Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndan harici düzenleme yapma yoluna gittiğini düşünmekteyiz.

Boşanma davaları bakımından kabul edilen delil sistemi, serbest delil sistemidir. Bu nedenle de kanunda düzenlenen ya da düzenlenmeyen herhangi bir delil ispat vasıtası olarak boşanma dosyasına sunulabilecektir. Hukuka uygun olarak kabul edilebilecek nitelikte sunulan bir delilin ispata ilişkin tek geçerlilik koşulu boşanma davasına bakan hakim vicdani kanaatini etkilemesidir. Bu nedenle de boşanma davalarında serbest delil sistemine eş

tabir olabilecek vicdani delil sistemi uygulamasının yer aldığını söyleyebiliriz. Boşanma davasına konu olan iddialar oldukça çeşitlilik arz ettiği için her bir olay için ayrıca önceden kanunen delil belirlemesi yapmak mümkün değildir. Bu durumun tek istisnası ise akıl hastalığı nedeniyle dayalı boşanma davasında TMK. madde 165 ile belirlenen akıl hastalığının iyileşmesinin mümkün olmadığına ispatı için açıkça resmi sağlık kurulu raporu aranmasıdır.

Boşanma davasına taraf olan eşler boşanma nedeni olarak ileri sürdükleri olayların kendi iddia ya da savunmaları doğrultusunda gerçekleştiklerini ya da gerçekleştirmediklerini hakimi ikna edebilmek adına delillerini ileri sürmek durumundadırlar. Boşanma davalarında serbest delil sistemi uygulanmaktadır. Kanunda düzenlenen ya da düzenlenmeyen herhangi bir delil ispat vasıtası olarak boşanma dosyasına sunulabilecektir. Hukuka uygun olarak kabul edilebilecek nitelikte sunulan bir delilin ispata ilişkin tek geçerlilik koşulu boşanma davasına bakan hakimin vicdani kanaatini etkilemesidir. TMK madde 184/1 uyarınca boşanma dava dosyasında tarafların dayanmış oldukları olguların gerçekten var olduğuna hakim tarafından vicdanen kanaat getirilmedikçe ilgili olgu her ne delil sunulmuş dahi olsa ispatlanmış sayılamayacaktır. Boşanma davalarının sadece taraf olan eşlerin değil toplum için de önem arz eden müşterek çocukları ve dolaylı olarak kamu düzenini de etkileyen sonuçlar doğurma özelliği vardır. Ayrıca tarafların tamamen duygularının etkisi altında olmasından kaynaklı boşanma davalarının ayrı bir psikolojik boyutu da bulunmaktadır. Bu nedenle de kanun koyucu tarafından diğer birçok alanda olduğu gibi delillere ilişkin medeni usul hukukunun genel geçer uygulamadan ayırıcı nitelikte düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda oluşturulan TMK. madde 184/2 ve 184/3 gereği boşanma davalarında yemin delili kullanılamayacak ve taraflarca yapılan ikrar hakimi bağlamayacaktır.

Her ne kadar boşanma davası taraflarının iddia ve savunmalarını ispatlamak adına sunacakları delile ilişkin bir sınırlandırma olmaması sunulan her delilin kesin surette ispat aracı olarak kabul edilerek mahkeme tarafından verilecek olan hükme esas alınabileceği anlamına gelmemektedir. Anayasa madde 36 belirtildiği üzere kişiler hak arama hürriyetini meşru vasıta ve yollarla kullanmak zorundadır. Kişilerin iddia ve savunmalarını ispatına yönelik sunacakları delilin niteliğine ilişkin Anayasa madde 38/6 ile getirilen düzenleme gereğince kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular delil olarak kabul edilemeyecektir. Yine HMK. madde 189/2 uyarınca bir vakıanın ispatlanması adına hukuka aykırı olarak elde edilen ve dosyada gösterilen deliller mahkeme tarafından dikkate alınamayacaktır. İlgili Anayasa ve HMK. maddelerinde düzenleme altına alınan hükümler uyarınca tarafların talep ettikleri doğrultuda karar verilmesi adına iddia ve savunmalarının doğruluğunu ispatlaması önemli ise

de ispat faaliyetinde bulunurken kullanacakları delillerin hukuka aykırı yollardan elde edilmemiş olması da oldukça önem arz eden bir husustur. Kanunen tanınan ispat hakkı sınırsız olmayıp yine kanunen hukuka aykırı olmayacak delillerle kullanılabileceğine yönelik getirilen sınırlama gereği hakim tarafından taraflarca ileri sürülmesi dahi sunulmuş olan delilin hukuka uygun olup olmadığı re'sen incelenecektir.

Boşanma davaları konusu itibarıyla kişilerin en özel, hassas ve mahrem alanlarını kapsamına almaktadır. Boşanma aşamasına gelene kadar eşlerin kendi özelliklerinde tutup kimseye göstermeme gayretinde oldukları hususlar, boşanma davasının açılmasıyla birlikte ortaya çıkartılmaya çalışılmaktadır. Elbette ki bu denli özel, gizli ve korunaklı alan içerisinde kalan durumların açığa çıkartılması oldukça zor olabilecektir. Bu nedenle de bazen eşler iş bu durumları açığa çıkartıp boşanma davasının görüldüğü mahkemeye sunmak adına kanuna ve hukuka aykırı yollara girişmeyi tercih edebilmektedirler.

Boşanma hukuku sistemimizde serbest boşanma olarak tabir edilen herhangi bir nedene bağlı olmaksızın boşanabilme imkanı bulunmamaktadır. Anlaşmalı boşanma ise istisna olarak boşanma hukukumuzda yerini almaktadır. Eşlerin boşanabilmesi için kanunen belirlenen boşanma nedenini hakim huzurunda ispatlamaları gerekmektedir. Taraflar boşanabilmek adına kanunen belirlenen boşanma nedenini ispatlamak zorunda olduklarından hukuka aykırı yollardan delil elde etme yöntemine başvurabilmektedirler. Boşanma davaları bakımından ispat faaliyetini yerine getirme aracı olan deliller bakımından herhangi bir sınırlandırmanın olmaması yani serbest delil sisteminin geçerli olması da tarafları hukuka aykırı delil elde etmesindeki gerekçelerden biridir.

Boşanma davalarına özgü yargılama usulünün düzenleme altına alındığı TMK. madde 184/1 uyarınca hakim taraflar ne derse desin hangi delili gösterirse göstereyin; boşanma davasına konu edilen olguların gerçekten var olduklarına vicdanen kanaat getirmedikçe iş bu olgular ispatlanmamış olacaktır. Boşanma davalarına bakan hakime, tarafların sunduğu delilleri değerlendirmek suretiyle hükme esas alıp almama noktasında oldukça geniş bir takdir hakkı tanındığını görülmektedir. Hakimin sunulan delilleri değerlendirirken, ispat faaliyetine etkili olup olmayacağına yönelik kanaatindeki temel argüman vicdani olacaktır. Boşanmaya taraf olan eşler delilleri serbestçe değerlendirme yetkisine sahip olan hakimin vicdani kanaatini etkileme noktasında oldukça istekli olup birbirleriyle amansız bir yarış içerisine girebilmektedirler. Böylesi bir hırsın etkisinde olan taraflar, hukuka aykırı da olsa elde etmiş oldukları delilleri dava dosyalarına sunabilmektedirler.

Boşanma davalarının özel alanda kalan konuları, serbest boşanma sisteminin boşanma hukukumuzda anlaşmalı boşanma dışında uygulamasının bulunmaması, boşanma davalarında

serbest delil sisteminin geçerli olması, boşanma davalarına bakan hakime delillerin değerlendirilmesi noktasında kanunen geniş bir takdir hakkı tanınmış olması ve son olarak çağımızın gelişmiş teknolojisinin getirdiği olanaklar sayesinde bir şeye erişimin çok daha kolay hale gelmesi nedeniyle boşanma davalarında diğer dava türlerine kıyasla daha çok çeşitlilikte ve sayıda hukuka aykırı delile rastlandığını söyleyebiliriz.

Her ne kadar toplumu oluşturan ailelerin kolayca dağılmasını engellemek önemli ise de boşanmak isteyen ama ellerinde kanunen belirlenmiş bir nedenleri olmayan eşlerin ruh sağlığının da bir o kadar önemli olduğunu düşünmekteyiz. Boşanma sistemimizde kabul edilen kusura dayalı boşanma sistemi nedeniyle eşler sırf karşı tarafın kusurlu olduğunu ispatlayarak boşanabilmek adına olmadık yöntemlere başvurabilmektedir. Bunlardan biri de hukuka aykırı yollardan elde edilen delillerin mahkemeye sunulmasıdır. Boşanabilmek adına karşı taraf eşin ya da üçüncü kişilerin özel hayatının gizliliği, haberleşme hürriyeti ve hatta konut dokunulmazlığı dahi ihlal edilmek suretiyle delil elde edilmeye çalışılmaktadır. Boşanmanın bu denli zor bir hale getirilmesi tarafları adeta suç işlemeye teşvik etmektedir. Boşanma davalarında taraf iradesine biraz daha fazla önem verilen ve boşanmanın bu denli zor olmadığı yasal düzenlemeler yapılmasının önemli bir toplumsal gereksinim haline geldiği kanaatindeyiz.

Toplumun en küçük temel taşı olan ailelerin dağılmasına ilişkin resmi sürecin gerçekleştiği boşanma davalarında toplumda meydana gelen en ufak bir hareket ya da değişikliğin etkisi kısa sürede hissedilmektedir. Sosyal paylaşım sitelerinin git gide çoğalması ve gelişmesi sonrası birçok insan hem haberleşme hem de bir nevi sosyalleşme aracı olarak kullandıkları sosyal medya hesaplarında çok sayıda paylaşım yapar hale gelmiştir. İnsanların adeta her şeyini sosyal medyada yaşaması ve tüm haberleşmelerini sosyal medya hesapları vasıtasıyla gerçekleştirmesi nedeniyle boşanma davalarının temelini de eşlerin sosyal medyadaki eylemleri oluşturur hale gelmiştir.

Günümüz insanının vazgeçilmez bir unsuru olan sosyal paylaşım siteleri üzerinde eşler tarafından gerçekleştirilen eylemlerin boşanma davalarının dışında tutulmasına dair geliştirilebilecek yaklaşım tabir caiz ise içerisinde bulunduğumuz çağa arkamızı dönmek anlamına gelebilecektir. Artık eşlerin tanışması ve devamında ki evliliğe giden birliktelikleri dahi sosyal medya vasıtasıyla gerçekleştirebilmektedir. Evlilik sonrasındaki balayından tutup, müşterek çocuğun doğması ve devamında gidilen tüm aile yemekleri ya da kutlamalarına kadar ailelerin her türlü iyi ve kötü günlerine sosyal medya ortamından şahit olmaktayız. Sosyal medyanın toplum tarafından aktif olarak kullanılma başlanılmasıyla birlikte önceden sadece aile üyeleri ve yakınlarının bilebileceği şeylerin aleniyet kazandığını söyleyebiliriz. Sosyal medya ortamındaki paylaşımların ya da görüşmeye dair kayıtların başka kişilerin müdahalesine açık olması gerçek olup olmadıklarına ya da ilgili kişiye ait olup olmadıklarının

tespitini bazen zor olabildiği herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu nedenle taraflarca sunulan sosyal medya paylaşımlarına ya da sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen görüşme kayıtlarına itibar edilerek boşanma davası taraflarına kusur yüklenip yüklenemeyeceğine dair endişeler bulunmaktadır. Her ne kadar ilgili endişenin haklılık payı bulunsa da sosyal medyada gerçekleşen eylemlerin boşanma davalarına konu edilememesi ya da ilgili eylemlerin ispatlanabilmesi adına delil olarak dosyaya sunulmasının engellenmesi günümüz yaşam tarzını dışlayıcı ve toplum vicdanını zedeleyici bir yaklaşım olacaktır. Davanın taraflarına ait olduğu konusunda şüphe oluşturmayan ve herhangi bir şekilde müdahale olmaksızın elde edilmek suretiyle boşanma dosyasına sunulan sosyal medya paylaşımlarının ya da sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen diğer eylemlere yönelik belgelerin tarafların iddia ve savunmalarını ispat adına delil olarak sunulabileceği ve mahkeme tarafından da hükme esas alınabileceği kanaatindeyiz. Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımların ya da görüşme kayıtlarının aleyhine delil olarak sunulan tarafça hukuka aykırı oldukları ya da kendisine ait olmadıklarına yönelik açık bir itiraz yapılmadığı müddetçe mahkeme tarafından hükme esas alınabileceğine yönelik yakın tarihli verilen Yargıtay kararlarına baktığımızda, sosyal medyada gerçekleşen tüm eylemler bakımından boşanma davalarında ayrıca bir önem verildiğini görmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, **Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması**, İstanbul 2015.
- Akar, Erkan, “Sanal Toplulukların Bir Türü Olarak Sosyal ağ Siteleri – Bir Pazarlama ve İletişimi Kanalı Olarak İşleyişi”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:10, Sayı:1,2010, ss.107-122.
- Akıntürk, Turgut/Ateş, Derya, **Aile Hukuku**, Yenilenmiş 23. Bası: Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, (Akıntürk/Ateş, Aile Hukuku).
- Akıntürk, Turgut/Ateş, Derya, **Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku**, II. Cilt, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- Akil, Cenk, “Boşanma Davalarında Vakıaların İleri Sürülmesi Zamanı Meselesinin Yargıtay Kararlarındaki Görünümü”, **DEÜHFD**, C.12, S.1, 2010, ss.1-23.
- Akil, Cenk, “Boşanma Davalarında Yargılama Usulü (TMK m.184)”, Prof.Dr. Erdal Onar’a Armağan, **Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını**, Cilt II içinde, 2013, s.1319-1354, (Akil, Yargılama Usulü).
- Akil, Cenk, “Yargıtay Kararları Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Hukuka Aykırı Biçimde Elde Edilmiş Delillerin Değerlendirilip Değerlendirilemeyeceği Meselesi”, **AÜHFD**, C. 61, S. 4, ss.1226-1249
- Akil, Cenk, **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Kapsamında Yeminin Konusu ve Yemin Delilinin Hatırlatılıp Hatırlatılamayacağı Meselesi**, Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan, Ankara, 2014.
- Akkaya, Tolga, **Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.
- Akkurt, Sinan Sami, **Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller Karşısında Kişilik Hakkının Korunması**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019.
- Aksakal, Aslıhan, **Boşanma Davalarında Delillerin Toplanması ve İncelenmesi**, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021,
- Aktaş, Melike, Çopur, Zeynep, Sosyal Medya Kullanımının Eşler Arasındaki Strese Etkisi, **International Journal Of Education Technology and Scientific Researches**, S.6, 2018.
- Akyasan Birsen, Gönül, **Sosyal Medyada Paylaşılan İçerikler Nedeniyle Kişilik Hakkı İhlalleri**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020.

- Alangoya, Yavuz, **Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanması İlişkin İlkeler**, İstanbul, 1979.
- Aras, Aslı, “Cevap Dilekçesi Verilmemesinin Hukuki Sonuçları”, **D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C.19, Özel Sayı-2017, ss.1927-1952.
- Aras, Bahattin, **Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile Mahkemeleri**, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.
- Arsebük, Esat, **Medeni Hukuk, Aile Hukuku**, C.2, Ankara, 1940.
- Arslan, Aziz Serkan, **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi**, Ankara, 2012.
- Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel, **Medeni Usul Hukuku**, 6. Baskı, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 2020.
- Atalay, Oğuz, **Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı**, İzmir 2001.
- Atalı, Murat/Ermenek, İbrahim/Erdoğan, Ersin, **Medeni Usul Hukuku**, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.
- Ateş, Mustafa, “Hukuk Yargılamasında ve Özellikle Boşanma Davalarında Hukuka Aykırı Deliller”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Ankara, Y.3, S.18, 2008, ss.89-105.
- Aydın Ünver, Tülay/Dursun Karaahmetoğlu, Şeyda, “Yargıtay Kararları Işığında Terk İhtarının Boşanma Sebeplerine ve Manevi Tazminat Talebine Etkisi”, **İÜHFM**, C. LXXV. S. 2, 2017, ss. 587-608.
- Başpınar, Veysel, “Yeni Türk Medeni Kanunu Hakkında Bazı Düşünceler,” **GÜHFD**, Cilt:3, Sayı:1-2, Haziran-Aralık 1999.
- Berki, Şakir, **Medeni Hukuk, Umumi Esaslar-Şahıs ve Aile Hukuku**, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1961.
- Bolayır, Nur, **Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hakimin Rolü**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.
- Budak, Ali Cem/Karaaslan, Varol, **Medeni Usul Hukuku**, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- Ceylan, Ebru, **Türk İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları**, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Doktora Tezi, İstanbul 2006.
- Cin, Halil, **Eski Hukukumuzda Boşanma**, 2. Baskı, Konya 1988.
- Çağlak, Uğur, WhatsApp, WhatsApp Grupları ve Kullanım Alışkanlıkları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.12 , S. 66, Ekim, 2019,s.s.626-639.

- Çakın, Akın, **Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma**, Bilge Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2007.
- Çalışkan, Mustafa/ Mencik, Yunus, “Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya”, **Akademik Bakış Dergisi**, S.50, Temmuz-Ağustos 2015, s.254-277.
- Çelik, Ferhat, **Boşanma Davalarında İspat ve Deliller**, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2018,
- Çiçekoğlu, Alp Şahin, Ünal, Recep, Haber Üretimi ve Dağıtımı Bağlamında Tiktok Uygulaması Ne Vaat Ediyor?, **İlef Dergisi**, Özel Sayı, 2021, s.s.69-98
- Çiftçi, Pınar, “Boşanma Davalarında Delillerin Gösterilmesine ve İbrazına İlişkin Güncel Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararlarının (Önemli Bir İçtihat Değişikliğinin) Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.20, S.1, 2018, ss.15-61.
- Çiftçi, Pınar: “Boşanma Sisteminin Yargılamada Doğurduğu Temel Hak İhlalleri ve İspat Sorunları”, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, Özel Sayı, 2014, s. 1741-1821.
- Dabner, Nicki, “**Breaking Ground**” in the Use of Social Media: A Case Study of a University Earthquake Response to Inform Educational Design with Facebook”, *Internet and Higher Education*, Vol:15, No:1, 2012 pp.69-78.
- Deren Yıldırım, Nevhis, “Teksif İlkesi Açısından İstinaf”, **TBB Yayını, İstinaf Mahkemeleri Uluslararası Toplantı**, 7-8 Mart, Ankara, 2003.
- Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan/Gümüş, Mustafa Alper, **Türk Özel Hukuku, Aile Hukuku**, Cilt 3, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2014.
- Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan/Gümüş, Mustafa Alper, **Türk Özel Hukuku** Cilt III, Aile Hukuku, 16. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.
- Ercan, İbrahim, “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, **SDÜHFD, MİHBİR Özel Sayısı**, Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı – XII, Isparta 2014,
- Ercan, İbrahim, “**Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri**”, Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan, Ankara: Yetkin Yayınevi, Cilt I içinde, 2015, ss.721-748.
- Erdem, Mehmet, **Aile Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Ergün, Ömer, “TMK’nın 166’ncı Maddesinde Düzenlenen Boşanma Nedenleri”, **Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Hüseyin HATEMİ’ye Armağan, Eylül, 2005,
- Ergün, Zafer, **Boşanma Davaları Nişanlanma-Evlenme-Butlan Velayet Kişisel İlişki-Nafaka Maddi ve Manevi Tazminat**, Adil Yayınevi, 2004.

- Erol, Veysel, Sosyal Medyanın Türk Aile Yapısına Etkisi, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, C. 24, S. 43, 2022.
- Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin, **Aile Hukuku**, 3. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1986.
- Gençcan, Ömer Uğur, **Boşanma Hukuku**, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020
- Gönensay, Samim, **Medeni Hukuk, Aile Hukuku**, C.2, Kısım 1, Karı Koca, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1937
- Görgün, L. Şana/Börü, Levent/Toraman, Barış/Kodakoğlu, Mehmet, **Medeni Usul Hukuku**, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.
- Güleç, Şafak, Medeni Yargılama Hukukunda Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2020.
- Hafizoğulları, Zeki, **Zina Cürümleri**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1983.
- Hatemi, Hüseyin, **Aile Hukuku**, 9. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021 (**Hatemi**, 2021).
- Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona, **Aile Hukuku**, İstanbul 1993.
- Helvacı, Serap, **İsviçre ve Türk Hukukunda Boşanma Sebepleri**, Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı, C.2, İstanbul, 2002.
- <https://app.e-uyar.com.tr>, erişim tarihi 12.02.2023
- <https://ienstitu.com.tr>, erişim tarihi 25.07.2023.
- <https://whatsapp.com.tr>, erişim tarihi 25.07.2023.
- <https://support.tiktok.com.tr>, erişim tarihi 26.07.2023.
- <https://tr.m.wikipedia.org>, erişim tarihi 25.07.2023.
- <https://data.tuik.gov.tr>, erişim tarihi 15.09.2023
- <https://help.twitter.com.tr>, Erişim Tarihi:25.07.2023.
- <https://www.tbmm.gov.tr>, erişim tarihi 15.09.2023
- İpek, Ali İhsan, **Türk Hukukunda Genel Boşanma Sebepleri**, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara 2008.
- İşman, Aytekin, Albayrak, Ebru, Sosyal Ağlardan Facebook'un Eğitime Yönelik Etkililiği, **Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 1, ss.129-138.
- Kaçak, Nazif, **Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma Davaları**, Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara 2007. s. 41.
- Kalaman, Sefer, Çelik, Fatih, Türkiye'deki Evli Bireylerin Sosyal Medya Kullanımlarının Evlilikleri Üzerine Etkisi: Nitel Bir Araştırma, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, C.13, S.19, Eylül, 2019.

- Kale, Serdar/ Keser, Salih, “Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sistemi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın’a Armağan, C. 21, S. 2, 2015.
- Kale, Serdar/Keser, Salih, “Medeni Yargılama Hukukunda Delil Sistemi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Mehmet Akif Aydın’a Armağan, C.21, S.2, 2015, ss.701-726.
- Kanaş\Necmiye, Sosyal Medyanın Boşanmaya Etkileri, **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S.4, 2019, s.s.548-555.
- Kandil, Seher, **Türk Hukukunda Terk Sebebiyle Boşanma**, Ankara 2006.
- Karaaslan, Varol, **Medeni Usul Hukukunda Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Karaaslan, Varol, Hakimin Tarafsızlığı İlkesi İle Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevi Arasındaki İlişki, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Mihir Özel Sayısı**, C. 4, S. 2, 2016.
- Karahacıoğlu, Ali Haydar/ Parlar, Aynur, **6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda İspat ve Deliller**, Bilge Yayınevi, Ankara, 2012.
- Karslı, Abdurrahim, **Medeni Muhakeme Hukuku**, 6100 Sayılı HMK Hükümlerine Göre Yargıtay Kararları İşlenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, İstanbul, 2012.
- Kartal, Ümit, “Boşanma Yargılamasında Re’sen Araştırma İlkesi ile İddianın ve Savunmanın Genişletilmesi Yasağı”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C.9, S.95, Temmuz 2014, ss.14-20.
- Kaya, Cemil, Akcan, Recep, Medeni ve İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.12, S.1-2, 2009.
- Kaya, Mine, **Elektronik Ortamda Kişilik Haklarının Korunması**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2015.
- Kaya, Mine, Sosyal Medya ve Sosyal Medyada Üçüncü Kişilerin Kişilik Haklarının İhlali, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Cilt 119, Ankara, 2015, s.281-310
- Kılıçoğlu, M. Ahmet, **Aile Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.
- Kılıçoğlu, Evren, **Medeni Yargılama Hukukunda Hukuka Aykırı Yoldan Elde Edilmiş Deliller**, Onikilevha Yayınları, İstanbul, Kasım, 2021.
- Köprülü, Bülent/Kaneti, Selim, **Aile Hukuku**, İstanbul 1985-1986.
- Koroğlu, Emre, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Türk Medeni Kanunu’na Göre İspat Yükü”, **YD**, C. 43, S. 1, Ocak 2017, ss. 192-193

- Köroğlu, Emre, Türk Hukukunda Boşanmanın Sebeplerinden Terk (TMK. m. 164), **EÜHFD**, Sayı: 1 – 2, Haziran - Temmuz 2012, s. 123.
- Köse, Hamid, “Delil Değerlendirmesi Yasakları Bakımından Zehirli Ağacın Meyvesi Doktrini”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı: 13, 2022, ss. 165-202.
- Köseoğlu, Bilal, “Boşanma Hukukunda Kusur İlkesinin Önemi”, **Terazi Dergisi**, Yıl 1, Sayı 1, Eylül 2006.
- Kurt, Nesibe, **Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğruluk İlkesi**, Prof. Dr. Bilge Öztan’a Armağan, Ankara, 2008, ss.599-625.
- Kuru, Baki/Aydın, Burak, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- Mandaloğlu, Mehmet, “İslamiyetten Önce Türklerde Aile Hukuku”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Dergipark.org.tr, erişim tarihi: 13/03/2023.
- Mazlum, Nagihan, Medeni Usul Hukukunda Teksif İlkesi, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.70, S.1, 2021,
- Meriç, Nedim, “Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevi”, **DEÜHFD**, 2009/XI, Özel Sayı, Prof. Dr. Bilge UMAR’a Armağan, C.I, İzmir 2010, s 390 vd.
- Meriç, Nedim, “Medeni Usul Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi”, **SDÜHFD**, Cilt:4, Sayı:2,2014, ss.23-63.
- Meriç, Nedim, **Medenî Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi**, Ankara 2011, (Meriç, Tasarruf İlkesi).
- Nuhoğlu, Hatice, Boşanma Sürecinde Kolektif Katılım: Tanıklık Müessesesi, **International Journal of Social Inquiry**, C.15. S. 2, Aralık, 2022, s.s. 627-647.
- Oğuzman, Kemal/Dural, Mustafa, **Aile Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1998, (Oğuzman/Dural, Aile).
- Oğuzman, Kemal/Dural, Mustafa, **Aile Hukuku**, İstanbul 1994.
- Oğuzoğlu, H. Cahit, **Aile Hukuku**, Ankara, 1949.
- Orasan, Feyza, **Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması Nedeniyle Boşanma**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Nisan, 2019
- Öngören, Sema, Boşanma ve Boşanmanın Erken Çocukluk Dönemi Çocuklar Üzerindeki Etkileri, **Uluslararası Eğitim Bilimler Dergisi**, S.13, 2017.
- Özdemir, Sami Sonat/ Özdemir, Meltem/Polat, Eray /Aksoy, Ramazan, Sosyal Medya Kavramı ve Sosyal Ağ Sitelerinde Yer Alan Online Reklam Uygulamalarının İncelenmesi, **Electronic Journal of Vocational Colleges** ,Aralık, 2014, ss.58-64.

- Özçelik, Volkan, **Türk Medeni Usul Hukukunda Taraflarca Getirilme İlkesi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- Özgül, Mehmet Emin, Sosyal Paylaşım Sitelerinde Sürekli Zaman Geçirmenin Evlilik Birliğinin Sarsılması Sebebiyle Boşanma Bakımından Değerlendirilmesi, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 30, S. 1, 2022, s.s. 325-370.
- Özgür, Taylan Kiraz, **Medeni Yargılama Hukukunda İkrar**, Ankara, Bilge Yayınevi, 2013.
- Özkaya, Barış/ Toprak, İbrahim, Manas, Türkiye’de Güvenlik Faaliyetleri Kapsamında Kişisel Verilerin İşlenmesi, **Sosyal Araştırma Dergisi**, Cilt:11, 2022, s. 1291-1304
- Özmumcu, Seda, “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi”, **SDÜHFD**, C.4, S.2, 2014, ss.145-171.
- Öztan, Bilge: “**Türk Medeni Kanunu’na Göre Evliliği Sona Erdiren Sebepler, Özellikle Boşanma**”, Prof. Dr. Turgut Kalpsüz’e Armağan, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s. 712-728. (Boşanma)
- Öztan, Bilge: **Aile Hukuku**, 4. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004. (Aile Hukuku)
- Öztan, Bilge, **Medeni Hukuk’un Temel Kavramları**, Turhan Kitapevi, 36. Baskı, Ankara 2012, (Temel Kavramlar).
- Öztürk, Necla, **Milletlerarası Özel Hukukta Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.
- Pekcanıtez, Hakan, **Hukuki Dinlenilme Hakkı**, Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan, İzmir, 2000, ss.753-788.
- Pekcanıtez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- Pekcanıtez, Hakan, **Medeni Usul Hukukunda Hukuka Aykırı Yollardan Elde Edilen Delillerin Değerlendirilmesi**, Haluk Konuralp Anısına Armağan, C.1, Ankara, 2009, ss.789-850.
- Postacıoğlu, İlhan E./Altay, Sümer, **Medeni Usul Hukuku Dersleri**, Güncelleştirilmiş, Genişletilmiş 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2020.
- Salman, Nihal/Uzunboylu, Hüseyin, **Eşlerin Boşanma Nedenleri ve Eğitimi**, Pegem Akademi Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara 2011.
- Saymen, Ferit Hakkı/Elbir, Halid Kemal, **Türk Medeni Hukuku, C.3 Aile Hukuku**, 2. Bası, İstanbul 1960.

- Sert, Selin, İnternet Yoluyla Elde Edilen Kişisel Verilerin Genel Boşanma Sebepleri Arasında Değerlendirilmesi Meselesi, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.116, 2016, ss.275-292
- Sert, Selin, Türk Medeni Hukukunda Cinsiyet Değiştirme, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.118, 2015, ss.255-270.
- Simir, Cemil, Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları, **DEÜHFD**, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, C.16, 2014, Özel Sayı, (Basım Yılı:2015).
- Tandoğan, Haluk, **Aile Hukuku Ders Notları**, Ankara, 1965.
- Tanrıver, Süha, "Türk Medeni Usul Hukuku Bağlamında Hukuka Aykırı Yollardan Elde Edilen Delillerin Durumunun İrdelenmesi", **TBB Dergisi**, S. 65, 2006, s. 119-128.
- Tanrıver, Süha, "Türk Medeni Yargılama Hukukunda İkrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu", **Makalelerim I (1985-2005)**, 1. Bs., Ankara, 2005, (Tanrıver, İkrar).
- Tanrıver, Süha, **Medeni Usul Hukuku**, Cilt I, 3. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, (Tanrıver, Medeni Usul Hukuku).
- Tanrıver, Süha, **Türk Aile Mahkemeleri**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, (Tanrıver, Türk Aile Mahkemeleri).
- Tekinay, Selahattin Sulhi, **Türk Aile Hukuku**, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1990.
- Toraman, Barış, "Medeni Usul Hukukunda İspat Hakkına Dair Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan (Basım Yılı: 2015) C.16, Özel Sayı, 2014, ss.1483-1523.
- Tufan Yeniçıkı, Nagihan, Halkla İlişkiler Aracı Olarak Instagram: Sosyal Medya Kullanan 50 Şirket Üzerine Araştırma, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**, C. 9, S. 2, 2016, s.s. 92-115.
- Tutumlu, Mehmet Akif, **Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku**, Cilt II, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.
- Tutumlu, Mehmet Akif, **Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku**, Cilt I, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, (Tutumlu, Boşanma C. I).
- Tüysüz, A. Vahit, "Türk Medeni Hukukunda Boşanma Sebepleri, Boşanma Davası, Boşanmanın Hukuki Sonuçları", **Adalet Dergisi**, S.2, Mart-Nisan 1988.
- Tüzüner, Özlem, "Türk ve İslam Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukuki Niteliği Hakkında Bir İnceleme", **Ankara Barosu Dergisi**, s.138, Dergipark.org.tr, erişim tarihi: 13/03/2023
- Umar, Bilge/Yılmaz, Ejder: **İsbat Yüğü**, İstanbul 1980.

- Ulukapı, Ömer/Yardımcı, Taner Emre, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Sonradan Delil Gösterilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez’e Armağan, C.16, Özel Sayı, 2014, ss.483-507, s.485
- Utma, Seçil, Aile Kurumunun Dönüşümünde Sosyal Medyanın Etkisi: Aile İçi İletişimin Dijitalleşmesi, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 13, S. 71, Haziran, 2020.
- UYAP Mevzuat ve İctihat Programı
- Velidedeoğlu, Hıfzı Velet: **Türk Medeni Hukuku**, İstanbul, 1961.
- Yalçınkaya, Namık/Kaleli, Şakir, **Boşanma Hukuku**, Cilt I, Ankara, 1987, (Yalçınkaya/Kaleli, Cilt I).
- Yalçınkaya, Namık/Kaleli, Şakir: **Boşanma Hukuku**, Cilt II, Ankara, 1987.(Yalçınkaya/Kaleli, Cilt II)
- Yavaş, Murat, “Medeni Yargılamanın Amacı Bağlamında İspat Yüğü Kavramı”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın’a Armağan, C. 21, S. 2, 2015, ss. 741-761.
- Yegen,Ceren, “Demokratik ve Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya”, **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, S.2, 2013, s. 119-132.
- Yıldırım, Abdulkerim, **Türk Aile Hukuku**, Monopol Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2018, (Yıldırım, Türk Aile Hukuku).
- Yıldırım, Ali, Bir Halkla İlişkiler Aracı Olarak Twitter: T.C. Sağlık Bakanlığı Örnek İncelemesi, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, C.2, S.4, ss.234-253
- Yıldırım, Mehmet Kâmil, **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, İstanbul, 1990.
- Yılmaz, Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, Yenilenmiş 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.
- Yılmaz, Ejder, **Yemin**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, (Yılmaz, Yemin).
- Yüce,Tuğba/Yaman, Ömer Miraç, Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Sosyal Çalışmacıların Boşanma Olgusuna İlişkin Düşünceleri Üzerine Nitel Bir Araştırma, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, C. 22, S.57,Aralık, 2022, ss.825-862.
- Yücel, Özge, **Boşanmanın Sebepleri ve Sonuçları Yönünden Kusur İlkesi’nin Etkileri**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2023.
- Zevkliler, Aydın, **Medeni Hukuk Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku, Savaş Yayınları, Ankara 1995.

Zevkliler, Aydın/Acabey, Beşir/Gökyayla, Emre, **Medeni Hukuk (Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku)**, 5. Baskı, Ankara 1997.

Zevkliler, Aydın/Havutçu, Ayşe, **Medeni Hukuk (Temel Bilgiler)**, Turhan Kitapevi, Ankara, 2004.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Emel DULKADİR ÇELEBİ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Aldemir Atilla Konuk Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Özel Hukuk Bölümü Tezsiz Yüksek Lisans Programı
Yabancı Dil	İngilizce

